

عُلُومُ الْقُرْآنِ

پُیْنْتُو

عَلَامَةُ شَمْسِ الْحَقِّ افغانی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ

مُتْرَجِم

مَوْلَانَا سَيْفُ الْحَنَانِ حَقَّانِي

تاج کتب خانہ پشاور
قصہ خوانی فون ۲۱۳۳۵۴

Ketabton.com

علوم القرآن (پُنتو)

علامہ شمس الحق افغانی رَحِمَهُ اللهُ

مُترجم

مولانا سیف الحسنان

ناشر

ناج کتب خانہ ۰ محلہ جنکی قصہ خوانی پینپور

فون نمبر :- ۲۱۴۲۵۴

صفحه	عنوان	شماره
۲۹	اوله شبیه	۲۰
۳۱	دوئمه شبیه	۲۱
۳۲	درئیه شبیه	۲۲
۳۲	خلورمه شبیه	۲۳
۳۳	پنجه شبیه	۲۴
۳۳	شپر مه شبیه	۲۵
۳۲	اومه شبیه	۲۶
۳۸	اتمه شبیه	۲۷
۳۹	نهمه شبیه	۲۸
۴۰	دهمه شبیه	۲۹
۳۳	یولسمه شبیه	۳۰
۳۲	د فیضی تفسیر بی نقطه	۳۱
۳۲	د مسیلمه توکره	۳۲
۳۵	ابن الراوندی ز ندیق یهودی	۳۳
۳۶	د متنبی توکره	۳۴
۳۶	د اعجاز القرآن پوهه	۳۵
۳۷	مشاهدات او معنویات	۳۶
۳۹	قانونی اعجاز	۳۷
۵۱	تأثیر اعجاز	۳۸
۵۲	دیوپ په نظر کین دقرآن تاثیر	۳۹
۵۵	انجذابی تاثیر	۴۰
۵۶	دقرآن اعجازی تاثیر په شخصیت رسول الله صلعم	۴۱

صفحه	عنوان	شماره
۱	پیش لفظ	۱
۲	دوحی او قرآن ضرورت	۲
۵	دقرآن د ضرورت دلیل بقای	۳
۸	دلیل قانونی	۴
۱۱	دلیل غذائی	۵
۱۲	دلیل دوائی	۶
۱۴	دلیل نوری	۷
۱۷	دلیل حقیقی	۸
۱۸	دلیل اتباعی	۹
۲۰	دلیل نفسیاتی	۱۰
۲۱	دلیل تخلیقی	۱۱
۲۲	دلیل ترکیبی	۱۲
۲۳	دقرآن صداقت او اعجاز	۱۳
۲۵	د معجزه او اعجاز تشریح	۱۴
۲۵	عادیات	۱۵
۲۶	عجائبات	۱۶
۲۶	مشترک مناصبت	۱۷
۲۷	معجزات	۱۸
۲۷	قرآنی معجزه، بلاغی دلیل	۱۹

شماره	عنوان	صفحه
۶۳	در بیع فصل د تفسیر او د تاویل او د دے د وارد متعلقا تو بیان	۹۰
۶۵	د تفسیر او د مطالبو د قرآن د پوهه آداب او شرائط .	۹۲
۶۶	علم اللغه یا علم اللسان	۹۲
۶۷	علم السنه	۹۳
۶۸	علم الآثار	۹۵
۶۹	علم قواعد الالهیات	۹۷
۷۰	علم الموهبت	۹۸
۷۱	د تفسیر بالرائی تحقیق	۱۰۰
۷۲	د شیع ازاله او صرفیه او باطنیه او د تفسیر په منبر کس فرق .	۱۰۱
۷۳	د تفسیر بالرائی تسمونه	۱۰۲
۷۴	اقسام تفسیر	۱۰۵
۷۵	د شیع ازاله	۱۱۳
۷۶	د وحی لغوی درء قسمه: فطری او ایجابی	۱۱۳
۷۷	عرفانی	۱۱۵
۷۸	شرعی وحی	۱۱۵
۷۹	وحی د نبوت	۱۱۶
۸۰	د قرآن نزول	۱۱۷
۸۱	نزول اول	۱۱۹
۸۲	د و بیع نزول	۱۱۹
۸۳	د بیع نزول	۱۲۰
۸۴	جهاد نبیل علیه السلام قرآنی الفاظ څنگه حاصل کړل	۱۲۱
۸۵	د قرآن نازل شوی الفاظ	۱۲۲

شماره	عنوان	صفحه
۲۲	په یخنی کس خول	۵۶
۲۳	د روند و له او پیته	۵۷
۲۴	د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر	۵۸
۲۵	تاثیر قابل	۵۸
۲۶	د قرآن سیاسی اعجاز	۵۹
۲۷	غذائی اعجاز	۶۲
۲۸	د روح آسمانی غذا	۶۳
۲۹	د روحانی ژوند معیار	۶۵
۳۰	د غذائیت معیار	۶۵
۳۱	د روح مرک او ژوند	۶۵
۳۲	قرآن روحانی غذا	۶۷
۳۳	د لیل نظامی	۶۷
۳۴	د و بیع اصول د انسان نور و انسانا نوسره تعلق .	۷۰
۳۵	د بیع اصول د انسان دکائیات عالم سره تعلق	۷۱
۳۶	خلو بیع اصول د انسان د ژوند مقصد	۷۳
۳۷	پنجم اصول د انسان ژوند آخری منزل	۷۴
۳۸	شمولی اعجاز	۷۸
۳۹	غیبی اعجاز	۸۲
۴۰	اعجازی اعجاز	۸۶
۴۱	تالیفی اعجاز	۸۷
۴۲	اعتدالی اعجاز	۸۸
۴۳	مکلی اعجاز	۸۹

صفحه	عنوان	شماره
۱۵۳	د آواز و احرف و حکمت	۱۰۸
۱۵۸	د تحریف پد باره کڼ دا بن عباس روایتونه	۱۰۹
۱۶۰	شعر او د قرآن تحریف	۱۱۰
۱۶۱	د بایبیل تحریف	۱۱۱
۱۶۲	انجیل متی، مرقس، لوقا	۱۱۲
۱۶۳	انجیل یوحنا، تثلیث، ختنه او د جنابت غسل	۱۱۳
۱۶۳	د بلوهیت تصور او بایبیل	۱۱۴
۱۶۶	بایبیل او د نبوت تصور	۱۱۵
۱۶۷	بایبیل او د عملونو مبدلې	۱۱۶
۱۶۸	د مکی او مدنی سورتونو متعلق اصطلاحات	۱۱۷
۱۶۹	د قرآن د سورتونو شمیر	۱۱۸
۱۷۰	د قرآن د آیتونو، کلمو، نقطو او حرفونو شمیر	۱۱۹
۱۷۰	د مختلفو سورتونو مختلف نومونه	۱۲۰
۱۷۲	د قرآن مهمات	۱۲۱
۱۷۳	د نوي فکر په رنځ کڼ د باری تعالی ثبوت	۱۲۲
۱۷۷	د باری تعالی د اثبات دلائل	۱۲۳
۱۷۹	د باری تعالی ثبوت په سلفي دلائلو	۱۲۴
۱۸۱	د باری تعالی د ثبوت کلامي او فلسفي دلیلونه	۱۲۵
۱۸۸	وجود د باری تعالی او قرآن مجید	۱۲۶
۱۹۱	د باری تعالی توحید	۱۲۷
۱۹۳	د شرک مذمت	۱۲۸

صفحه	عنوان	شماره
۱۲۳	د قرآن سنت او حدیث قدسی بیلتون	۸۶
۱۲۴	د وحی د نازلیدو قسمونه	۸۷
۱۲۵	د قرآن جمع کول او د هغه متدوین	۸۸
۱۲۷	د ویم، دریم او چلورم محرک	۸۹
۱۲۸	پنځم او شپږم محرک	۹۰
۱۲۹	د قرآن یا د وک او صحابه کرام	۹۱
۱۳۲	د قرآن کریم تشریحی حفاظت	۹۲
۱۳۳	صدیقی جمع	۹۳
۱۳۵	د صدیقی جمع دستور	۹۴
۱۳۶	عثمانی جمع	۹۵
۱۳۷	د عثمانی جمع دستور	۹۶
۱۳۸	د قرآن آیتونه او سورتونه	۹۷
۱۴۰	مصحف مدنی / مکی	۹۸
۱۴۱	شافی، بصری، یبسی او بحرینی مصحف	۹۹
۱۴۲	کوفی مصحف	۱۰۰
۱۴۳	د سورة اَعْلَى آیت	۱۰۱
۱۴۵	د حضرت عائشې حدیث	۱۰۲
۱۴۶	په عامه ضابطه دا بن مسعود نه روایت	۱۰۳
۱۴۸	د قرآن اختلاف او اوده اهداف	۱۰۴
۱۴۹	اوه قرآتونه - صحابه قاریان	۱۰۵
۱۵۰	اوه قرآتونه	۱۰۶
۱۵۲	احرف سبعه	۱۰۷

صفحه	شماره	عنوان
۲۵۱	۲۵۱	په تناسخی ججازات کښ د جرم علم ندوی
۲۵۳	۲۵۲	د جستانی معاد رومی د دلیل
۲۵۴	۲۵۳	د وئید دلیل
۲۵۵	۲۵۴	د رییم دلیل
۲۵۶	۲۵۵	د خورم او پنجم دلیل
۲۵۷	۲۵۶	د شپږم دلیل
۲۵۸	۲۵۷	د اوم دلیل
۲۵۹	۲۵۸	د اتم او نهم دلیل
۲۶۰	۲۵۹	د یولسم او دولسم دلیل
۲۶۱	۲۶۰	د قیامت کیفیت
۲۶۲	۲۶۱	د عالی مرض موت یا د قیامت نخبه
۲۶۳	۲۶۲	د شپیلنی د قیامت پوکل
۲۶۴	۲۶۳	د ډیوکلوحکمت
۲۶۵	۲۶۴	د محشر ز مکه
۲۶۶	۲۶۵	د مومن خوراک څښاک
۲۶۷	۲۶۶	د بیان د حوض کوثر
۲۶۸	۲۶۷	د عمل نامه
۲۶۹	۲۶۸	د قیامت دورخه کواهی
۲۷۰	۲۶۹	د عملو نو تول
۲۷۱	۲۷۰	د اعمالو د تول - میزان او د موزون لیسر بیان
۲۷۲	۲۷۱	د عملو نو تولو ټکه به څوک وی؟
۲۷۳	۲۷۲	د عملو نو تولو حکمت

صفحه	شماره	عنوان
۱۹۳	۱۲۹	د نبوت
۱۹۵	۱۳۰	د نبوت خصوصیتونه
۱۹۸	۱۳۱	د چه معجزه، کرامت او سحر کښ بیلون
۱۹۹	۱۳۲	د نبوت حقیقت
۲۰۸	۱۳۳	د ختم نبوت
۲۱۰	۱۳۴	د قرآن او ختم نبوت
۲۱۳	۱۳۵	د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت
۲۱۴	۱۳۶	د خاتم النبیین لفظ او مفسرین کلام
۲۲۳	۱۳۷	د میتا قی دلیل
۲۲۵	۱۳۸	د بحث عمومی دلیل، قبلی دلیل
۲۲۶	۱۳۹	د وعدی دلیل
۲۲۷	۱۴۰	د حدیث او ختم نبوت
۲۲۹	۱۴۱	د ختم نبوت او اجتماع امت
۲۳۰	۱۴۲	د ختم نبوت او درایت
۲۳۱	۱۴۳	د مرزائی و سوسو جواب
۲۳۸	۱۴۴	د ختم نبوت د علامه اقبال په نظر کښ
۲۳۱	۱۴۵	د قیامت، معاد او مجازات د اعمالو او د قیامت نومونه
۲۳۳	۱۴۶	د معاد او قیامت نقلی ثبوت
۲۳۷	۱۴۷	د معاد په باره کښ مذهبونو
۲۳۸	۱۴۸	د مجازات دره شکه
۲۵۰	۱۴۹	د تناسخی رد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش لفظ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مِنْ لَدُنِّي بَعْدَ مَا أَحَقُّهُ دُخُولِي نَبْوَتِهِ هُمَ زِيَاةُ مَوَدَّةِ قُرْآنِ كَرِيمٍ بِهِ خَدَمْتُ كُنْ مَصْرُوفٍ يَأْتِي شَوْعِي دَعَا مَا دَخِلَ تَوْفِيقُ مُطَابِقِ دَرْوَادِ وَتَقَاسِيرِ وَ اَوْنُورِ هَغَه كِتَابِ بُونُومُطَالَعَةِ كَوْلِهِ دَكُومُونِ جِهَ دَقُرْآنِ فِهْمِي بِهِ بَارِزًا كِنِي مَدَدًا غَسْتِي شَوَا وَ كُومَرِ مَعَارِفِ جِهَ دَاللَّهِ دَجَانِبِهِ بِهِ نَزْرَةَ مِرْوَاوِدِ كِيدَالِ هَغَه بَتُولِ مِ بِه خِيَلِ خِيَلِ وَخْتِ دَدْرِيسِ قُرْآنِ شَرِيفِ بِه شَكْلِ كِنِي بِبِشِ كُولِ -

الْحَمْدُ لِلَّهِ - دَا أَحَقُّ دَدِي دَرَسُونُوه قَدِيمِ اَوْجَدِيدِ دَوَا طَبَقُوتِهِ دَا مِيدَانِهِ زِيَاةً فَائِدَةً اُسر سِيدَةً ، دَدُوسْتَانُ اَوْ اَصْرَارِ دَوَا جِهَ حُجَّةِ تَفْسِيرِ اُ لِيكْمَرِ ، لِيكِنِ مَا دَا مَنَاسِبِ اُ كُنْزِ لِهَ ، جِهَ دَقَسِيرِ بِه حَاثُ دَقُرْآنِي اِلُومُو بِه مَخْتَلَفُو شَعْبُو كِتَابِ بُونُومُ اُ نِيكْمِ جِهَ بِه مَخْتَصِرِ وَخْتِ كِنِ نَاظِرِينَ هَغَه اُلُوسْتِي شِي ، اَوْدِ لِبِزْجَسَامَتِ بِه وَجِهَ مَالِي كِتُوفِيْقِهِ حَضْرَاتِ هُمَ دَهْفِي نَهْ مَسْتَفِيدِ شِي ، لِيكِنِ تَالِيْفِ كِنِي دَدِي خِيَالِ اُسَاتِلِي شُو -

دَا جِهَ دَمَطَالِبِ قُرْآنِ بِه تَعْنِيْنِ كِنِي دَسَلْفُو طَرِيْقِهِ نَهْ وِي پَرِيْبُونُ دِي شُو ، اَوْدِ بِيَانِ شُو مَعَارِفُو اَوْ حَقَائِقُو بِه شَانِ دَاوِي جِهَ دَسَلْفُو تَالِيْدِ كُوي نَهْ جِهَ دَهْفِي مَخْرِيْفِ -

دَا دُوْمَه دَا جِهَ دَا دُورِ دِ عَقْلِيْتِ اَوْ فَلَاسِفِيْتِ دِي ، دَدِي وَجِي نَهْ مَقَاصِدِ شَرْعِيَه نَقْلِيَه وَ دَعَقْلِ اَوْ فَلَاسِفِيَه بِه رَنُكِ كِنِي بِيَانِ شِي ، جِهَ دَ مَغْرِبِ زِدَةَ طَبَقِ دَهْدَايْتِ سَا مَانِ هُمِ اُ شِي -

دَا دَرِيْمَه - دَا جِهَ دَمَقَاصِدِ وَ بِه تَعْبِيْرًا تُو كِنِي دَا صِطْلَا حِي

شماره	عنوان	صفحه
۱۴۳	دغوريزا و ناغوريزا پيژندل	۲۸۵
۱۴۳	د تول مقام ، د پل صراط تيريدل او نور	۲۸۶
۱۴۵	د صراط حقيقت	۲۸۸
۱۴۶	د صراط او نور حکمت	۲۸۹
۱۴۷	د نور اسباب	۲۹۱
۱۴۸	په کومه وجه د صراط پورې وتل اسان بڼی	۲۹۱
۱۴۹	جنت او دوزخ	۲۹۲
۱۸۰	د جنت او دوزخ د وجود دلائل	۲۹۳
۱۸۱	د آدم عليه السلام د کبير د وخت	۲۹۵
۱۸۲	د آدم عليه السلام په را کوزولو کين حکمتونه	۲۹۷
۱۸۳	د جنت د ژوند حقيقت	۳۰۲
۱۸۳	د آخرت د ژوند اجمالی نقشه	۳۰۳
۱۸۵	د عيسى عليه السلام را کوزيدل	۳۰۳
۱۸۶	د مسيح عليه السلام ژوند	۳۰۶
۱۸۷	ختم نبوت او د عيسى نزول	۳۲۶
۱۸۸	د ذوالقرنين ديند متعلق د کفارو د عذاب هميشواله	۳۳۲
۱۸۹	تتمه	۳۳۶

تعبیرات کردی، اور بیات تَرِدِ هغه تعبیرات استعمال شی چہ
جدید مذاق مطابق وی، احقر دیرزیات مصروف دے، دے
وجے دے ضرورتہ بسط او تفصیل نہ مِر دہہ اُکڑا، او پہ مطلب
خیز اختصار مِر اکتفا اُکڑا، کہ چرے د موجودہ دور د مصنفینو پیا
طرز مِر کتاب لیکل نو دے نہ خو چندا نریات غت کتاب جو پریا دے
شو د کتاب ترتیب پیا دے دول دے:-

① ضرورۃ القرآن :- یعنی دنوع انسانی د پارا دوحی الہی او د قرآن
پہ ضرورت عقلی او فلسفی دلائل :-

② صداقۃ القرآن، یعنی پہ دے خبرہ عقلی دلائل او د مستشرقین
یورپ تر دید چہ قرآن دا اللہ د جانبہ دے، او معجزا دے :-

③ تنزیلِ قرآن او د ہغہ تدوین :- د نزولِ قرآن او جمعِ قرآن
تحقیق :-

④ محفوظیۃ القرآن :- د قرآن د محفوظیت دلائل او د مستشرقینو د
شُبہا تو نر دید :-

⑤ مہنات القرآن :- یعنی د قرآن دا ہبو مقاما تو حل د ہغہ حکمتونہ
اور ازونہ او د شُبہا تو انزال :-

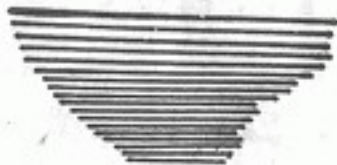
⑥ احکام القرآن :- یعنی د قرآن فقہی احکام او د ہغہ حکمت او د موجودہ
دور د شُبہا تو جو ابونہ :-

⑦ تعبیرات القرآن :- یعنی د قرآنی تعبیراتو حقیقی حل پیا دے
عرض چہ صحیح مطالب قرآنی معلومہ شی او د جدید خیالوا اہل
قلمو خا میا نے واضحہ شی :-

رومی پنخہ بابونہ پہ کتابی شکل کینے شائع کومہ چہ د ہغہ نومرہ
علوم القرآن وی، د عاکوم چہ اللہ تعالیٰ د دے خدمت د

تکمیل توفیق مانتہ را کبری، پہ خپل درکالا کینے د قبول او منظور
کری، او دا خرت د نجات ذریعہ د کبری، او محترم الحاج سید،
عبدالرشید شاہ مہتمم مدارسہ فاروقیہ بہاولپور د پارا د
اللہ جل جلالہ، دا کتاب د سعادت باعث جو پریا کبری، او د ہغہ دینی
محبت او مجاہدانہ کوششونہ، د اللہ تعالیٰ د دے کتاب د اشاعت
سبب جو پریا :-

احقر :- شمس الحق افغانی عفا اللہ عنہ :-

دوحی او دقرآن ضرورت

د انسان د سعادت او شقاوت د حصول او خلود د پاره انسان عقل یو خود دے و چې کافی نه دے، چه د عقلی معلوماً نو بنیاد هغه بحر ہے او مشاهدات دی په کومو چه د سانسې اصولو مطابق بوره عنت او ژور غوراو فکر شوے وی، او د سعادت او شقاوت د اصولو بنیاد د عقائدو، اخلاقو او اعمالو د خصوصیاتو پیژندل دی، او د مشاهداتو او د محسوساتو د اثر نه دارنگ بهر دی چه په هغه باندے د بحر په او مشاهدے په ذریعہ ہیچ قسم غور نشی کیدے او نه د هغه د پامه، چه بحر به کا ه شته دے.

۲) دویم د دے و چې چه عقلی فیصلو کینے د و هم د خلوی، او د دے کبله دغه فیصلے اکثر غلط اشی.

۳) دریم د دے و چې چه عقلونه مختلف دی، د صحیح عقل صورتونه گم او د فاسد عقل صورتونه په دے امور و کینے زیات دی.

۴) خلورم د دے و چې چه د عقل فیصلے عموماً په جدا با تو بنا وی، نو حکم د اکثر غلط وی هر دغه وجه د چه د اقوام عالم د عقلونو فیصلے د معرفت الہی، د نبوت د حقیقت معلومولو، د عملونو د جزا کا نو، د امور آخرت او د صحیح او غلطو عملونو په باره کینے یو بل سره متضاد دی یو قوم شرک صحیح گنری، او بل تثلیث، بل خدا پرستی، او بل مخلوق پرستی، یو قوم د غوا غوبنه خوړل گنا گنری، او خوک ئے نه خوړل، خوک خنزیر خوړل بنه گنری خوک ئے نه خوړل، د چا د عبادت کولو او د رضائے الہی موندلو یو طریقه ده، او د چابلہ، د چا د نبوت تصور یو طریقه، او د چابل، خوک د اعمالو جزا او سزا د جنت او دوزخ په

شکل کینے مینی، خوک ئے د روحانی درد او راحت په شکل کینے او خوک ئے د تناسخ په شکل کینے مینی، د احوال په بتولو روحانی امور و کینے دے، دے نه، واضحہ شوه چه په مذکور امور و کینے عقل کافی نه دے، اُس موذن هغه دلائل عقلی پیش کو و کومونه به چه د معلومیری چه د دے امور و د پیژندلو د پاره د خالق کائنات وحی، د هغه کلام یا په نورو توکو کینے د قرآن ضرورت دے، او دادے د پاره چه د انسانی سعادت او شقاوت د اصولو د ایسے یقینی فیصله مقررہ شی، چه په هغه کینے د شک نیسے هیچ گنجائش پاتے نشی، هغه دلائل په دے ډول دی.

د قرآن د ضرورت دلیل بقائی

۱) روم د دلیل بقائی دے، د هرا انسان فطری خواست دے چه هغه ته د دائمی بقا او ژوند حاصل وی، ځکه چه د انسان د ټولو نعمتونو ترون ژوند سره دے که چرے ژوندانه وی، نو ټول نعمتونه مثلاً، مال، او جا، اقتدار، خوړل، اغوستل، او بینه دا ټول بیکاره دی، د دے فطری جنابے دلیل دادے چه د هرا انسان د ژوند په بقا باندے خوک د دشمن که چرے حله اگری، نو هغه به د ذات او د بقا سره د محبت په وجه د مدافعت کوشش کوی او د ژوند او بقا محفوظ ساتلو د پاره به زور کوی، دارنگ کچرے په انسان د رنج بیماری حمله وی چه د هغه حیات او بقا ته تر خطرہ پینسے شی نو هغه به دارو د ملوغت مال لکوی، او د ژوند د بقا کوشش کوی دے نه معلومیږی چه بقا سره د محبت جناب فطری دلا، اُس دے ختمیدونکی د نیا اوفانی جهان کینے هیچ یو انسان ته دا فطری مقصد حاصل نه دے نو کچرے د ژوند په یو

دور کینے ہر انسان تہہ دوام حیات اور استمرار بقا کا مقصد حاصل نہ وی نودلتہ بہ دا ا و بیے شی چہ انسان دیونا ممکن خیر فطری خواہش ا کرو، چہ د علم نفسیا نو د مخ، صحیح نہ دے، خکہ چہ نامکنتا فطری خواہش نہ شی کیدے، او نہ پہ یونا ممکن مقصد بانندی بتول انسانان متفق کیدے شی دا خبرہ نامکنہ دہ چہ دؤہ پہ دؤر کینے پنچہ شی پیدہ توالے نری کینے دا سے یوروخ کس بہ ہم پین نہ شی چہ دہغہ خواہش وی چہ دؤہ پہ دوو کینے پنچہ وی، دا خوشونا ممکن عقلی داسر نلک نامکن عادی ہم فطرہ د بتولوا انسانانو مطلوب نشی کیدے، دیوانسانان پہ فطرت کینے ہر دانہ دی پراتہ چہ ہغہ، و بتول عمر د خوراک خکاک او د ساہ اغستونہ بے نیازہ شی ددے نہ دامعلومہ شوہ، چہ نامکن عقلی او فطری دواپہ د بتولوا انسانانو فطری مطلوب نشی جو پیدے، نودوام حیات چہ د بتولوا انسانانو فطری د بتولوا انسانانو فطری مطلوب دے، ہجرے نامکن نہ دے بلکہ ممکن الحصول دے، اس دواہر بقا د پارہ پہ دے نری د عالم تغیرات کینے دا سے اشیاء موجود دی چہ کچرے د زرخزرا بید و نکی او سخا کید و نکی بل خیر سرہ ا لگولے شی نوخہ زمانے پورے ہغے تہ بقا حاصلہ شی مثلاً یوتازہ مہی رقب، بانندے، چہ مالگہ امبزے شی او اوج کرے شی نوخہ مودے پورے خوباقی ساتلے شی، پہ چین کن دیومر سہری کالبوت د شہدو پہ د ک بکس کینے پہ ایسودوخہ مودے د پارہ باقی ساتلے شی، د مصر یہ آثار قدیمہ کنس دا سے منرہ بیاموندے شوہ دہ چہ پہ ہغے بانندے د لیکلے سوری تاریخ نہ دامعلومہ شوہ چہ دا د پچوزو کالونہ دیو مسالے (مسی) پہ ذریعہ محفوظ دہ، ہرکله چہ پہ دے عالم تغیر کینے د بقا زیا تولو دا سے سامان موجود دے

نوابدی اولاً فانی اشیاء کینے دا سے مسالہ بہ نہ وی چہ د ہغے ترون دانسان رُوح سرہ اوشی اوپہ دے وجہ ہغہ تہ دوام بقا او استمرار حیات حاصل شی، ابندی اولازوال خیزونہ د اللہ تعالیٰ ذات او د ہغے صفات دی، چہ انسان سرگلا د ہغے پہ لکید و انسان تہ دوام حیات اور استمرار بقا صلیدے شی او دا جول صفت الہی صرف دا اللہ کلام او دہغہ وحی کیدے شی، پہ دے وجہ اللہ تعالیٰ خیل کلام پہ پیغمبرا نو علیہم السلام نازل کر و چہ انسان تہ ہغہ دائمی حیات اور بقا حاصل شی کوم چہ د انسان فطری مطلوب دے، کلام الہی پہ دنیا کینے نازل شوے دے، نودلتہ دہ ولے انسان تہ ہمیشہ ژوند ا نہ بخینلو؟ دا اعتراض یو خوبہ دے وجہ ناممقول دے چہ د دنیا پچلہ دار فناء دہ اوپہ دے کینے بتول مؤثرات د فنا ہم موجود دی، او ہمیشہ ژوند او بقا د پارہ د دا سے محفوظ جہان ضرورت دے چہ پہ ہغے کینے مؤثرات د فنا ہم موجود نہ وی، (۲) دویم پہ دے وجہ ددے دنیا د تنگی د کبلہ د بتولوا انسانانو استوگنہ دلتہ نامکنہ وہ، د دینہ معلومہ داشوہ چہ د ہمیشہ بقا غوندے د فطری جذبے د تکمیل د پارہ د کلام الہی او دوحی ربانی ضرورت دے، یوا اعتراض دا کولے شی چہ پہ آخرت کینے بہ د کلام الہی عالمینو تہ کہ ہوے د جنت پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی، نو د کلام الہی مکرینو نکتہ ہم ددو زخ پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی تو پوجواب دا چہ د دوزخیا نو ژوند د مرکز نہ ہم پزردے، دویم جواب دا دے، چہ کلام الہی ابندی دے نو خکہ د دے اثر ہم دانی ابندی دے چہ دا انسان ژوند ابندی جو رہ وی خواہ ہغہ مسلمان جنت دی او کہ کفار د دوزخ دی مگرد ابندی ژوند او تسمہ دی

یوسرہ دارام او بل سرہ د تکلیف نو دوام خو پہ دو اوہو کئے دے فرق صرف
 د استعداد او د عمل دے، جتیا نو کلام الہی سرہ د ایمان او منلو
 جد بے لاندے تپون لرو او دوزخیا نو سرہ د کفر او نکار د جد بے لاندے
 نو فرق صرف د نوعیت شو لو اگر چہ دوام حیات د وارہ دی، ددے مثال
 دا بے دے چہ نمرشے سپینوی دوی او جاموسوہ د نر تعلق یوشان دے
 مگر دوی خرمن پیر تو سبزی او د جامورنگ پیر سپینبزی نو د فرق صرف
 د استعداد دے، ہم دغہ حال د کفر او ایمان دے لکہ تنگہ چہ قرآن
 واضح کہے دے :-

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّشَاءً وَ لَوْ كَفَرْنَا لَنَزَّلْنَا
 مِنَ الْقُرْآنِ لَأَذًى وَلَآ يُزِيدُ الْفَٰكِرِينَ
 إِلَّا خَسَارًا ط : سورة بنی اسرائیل آیت ۱۰۸ : پیدا کولو د پارہ نازل کرے دے ایکن
 د کفار و د معاند، نو ظلم پہ وجہ قرآن د معنی د پارہ د نقصان سامان
 جوہ شی :-

دلیل قانونی

- ۲) دویم دلیل قانونی دے، دانسان پہ فطرت کئے د وے قوتونہ موجودی
- ۱) یوقوت شہویہ (نر و عیبہ) چہ ہغہ د قدرت دا بے عطا د چہ پہ
 ہغہ انسان د خپلو مفاد د پارہ جد و جہد کوی :
- ۲) دویم قوت غضبیہ دے چہ پہ ہغہ انسان د دا بے قوتونو مقابلہ مدافعت
 کوی چہ کوم د مذکورہ فوائد پہ حصول کئے دے سرہ مزاحمت کوی
 دانسانی فوائد و کلیات، خو بل - حبائل، اغوستل، استوگنہ او د بلوغ نہ
 پس منکو حہ دے دانول دانسان محبوب جسمانی مقاصد دی، د وے نورس
 معنوی او روحانی مقاصد دی، دین او رتبہ دانول او دانسان دا بے

مقاصد دی چہ پہ دے کئے ورتہ خہ ہم مانع، حائل یا مزاحم راجی نو دے
 تے مقابلہ کوی دے تو لو انسانی جنٹ جگر و بنیا د ہم دا خیزونہ دی ،
 فطرت دا غواپی چہ ددے او مقاصد و حفاظت د پارہ د کوعادلانہ
 دا بے قانون ضرورت دے، چہ پیر انصاف قائم شی، او جگرے
 ختمے شی، اس دا قانون دے چاوی د خداوند تعالیٰ، کہ دانسان د دا ظاہرہ
 د چہ دے قسمہ قانون جوہرہ و نکی د پارہ د خلود و صفا تو ضرورت دے
 د، علم محیط (۲) رحمت کاملہ (۲) قدرت تامہ (۲) غیر جانبداری :-
 علم محیط خو حکمہ ضروری دے، چہ دانسانی حقوق د ہر اہم علم و لری
 او دانسانی فوائد او حقوق سرہ تہلی دانسان نو د ژوند پہ بتولوا دوارو
 دے، (قبر آخرت) باندا دے د کدہ نظروی چہ دغہ عادلانہ فیصلہ دانسان
 ژوند پہ دے بتولومنز لو کئے د رستہ وی، او دا ہم ضروری دے چہ دغہ
 فیصلہ دے دانسان د پارہ د نتا تجویب لحاظ ہم د رستہ وی خواہ ہنہ
 نتا یخ انفرادی وی، او کہ اجتماعی ظاہری وی، او کہ باطنی (ژورے) مثلاً
 کچرے انسان د سود د جواز او د زنا یا لواطت یا الرضا د جواز قانون جوہرہ کوی
 نو دے کئے خو د خوشما شخصی آزادی لحاظ ساتلے شوے دے، لیکن دے بتولو
 کئے د پورا معاشرے د اجتماعی ضرور لحاظ نہ، دے ساتلے شوے د سود
 نتیجہ پہ حرص کئے اضافہ او دانسانی ہمدردی فقدان دے، او زنا او
 لواطت سرہ د صحت جسمانی او د عملی قوتونو د کمزوری غوندے، ضرورہ
 نظر انداز کہیشوی دی، او پہ دے کئے ہمدارنگ پہ، قبر او آخرت کئے د
 عذاب خیال ہم نہ، دے ساتلے شوے :-

د رحمت کاملہ پہ وجہ ضرورت دے، چہ د عادلانہ قانون جوہرہ
 پہ موقعہ خد قسم غفلت انشی، او پہ قانون کئے عمدا دا بے اجزا شامل
 نکری چہ، ہغہ دانصاف خلاف دی :-

قدرت کا ماہ پیدائے وجہ ضروری دے کہ وہ دجا زور دلا تھا ہے انصاف انگری یا مجرم نہ
 یہ سزا و کر کوئی کمزوری ظاہر نہ کری غیر جانبداری پیدائے وجہ ضروری دے :
 چہ دھم قوم، ہم وطن ہر رنگ اور دھم زبان خہ طرف داری انگری
 اور رنگ پہ قانون سازی کہنے دے کہ قسمہ خلق و خیال ساتھ پہ غرض
 بل قسم خلقتہ نقصان ورنہ کری، لکہ خنگہ چہ یورپین خلق واسے کوی
 داخلور صفتونہ چہ عادلانہ قانون جوہر و لوہہ پارہ ضروری وی
 صرف د خداوند تعالیٰ پہ ذات کہے موجود دی نہ کہ ہفہ پہ رنگ د چا
 علم محیط شتہ اونہ د چا رحمت :

اللہ ارحم بعبادہ من الہم یولیدھا، ترجمہ :- د اللہ پاک رحمت پہ
 خیلو بندگانو دوسرہ زیات دے، چہ د موربہ پہ خیل اولاد دوسرہ نہ وی
 نہ د ہفہ پہ رنگ د چا قدرت شتہ چہ د چا زور پرا چلیزی، او پہ
 قانون جوہر و لو کہنے د ہفہ رعایت انگری یا مجرم نہ پہ سزا و کر لو کہنے د
 چاند او کیریزی، صرف د خداوند تعالیٰ ذات غیر جانبدار کھکے کیدے شی
 چہ ہفہ پہ قوم او وطن کہنے چا سرہ شریک نہ دے چہ د ہفوی لحاظ انگری
 نہ چا سرہ پہ رنگ اور بہ کہنے شریک دے، بلکہ ہفہ خود اسے ذات
 دے چہ کم یلید و کم یولید، اولیس کئلہ شی دے، ترجمہ :- نہ ہفہ نہ
 خوک پیدادی اونہ ہفہ د چا پیدا دے، اونہ د ہفہ پہ شان خوک
 کیدے شی

لہ دے وجہ د انسان فطری حق، یعنی عادلانہ قانون صرف د اللہ تعالیٰ
 ذات سرہ خاص دے : ع
 سروری زبیا فقط اس بات پہ ہننا کو ہے، حکمران ہے اک وہی باقی بتان آری
 برداری (حکمرانی) صرف دے دے پے مثلہ ذات حق دے، ہم دے یوازہ حکمران دے :
 نوریزولہ آذر بتان دی :

إِن الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ :۔ سورۃ یوسف : قانون جوہر و کول صرف د اللہ تعالیٰ
 آیة ۲۹ : جل جلالہ حق دے :

د دے قسمہ قانون خداوندی، وحی الہی او حکام ربانی نوم قرآن دے
 پیدائے وجہ د قرآن ضرورت د انسان د پارہ ثابت شو، پھر کیف انسانی
 حقوق سرہ تولی قانون خداوندی نہ بغیر دیوانسانی قانون حکمرانی بہ
 د جاہلیت حکمرانی پلے شی :

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ط وَمَنْ : ترجمہ، ولے خلق د انسان جاہلانہ
 أَحْسَنُ مِنْ اللَّهِ حُكْمًا الْقَوْمِ الَّذِينَ هُمْ : قانون غواری، پمہ حقیقت بانہ
 سورۃ مائدہ آیة ۴۹ : یقین لرونکی قوم د پارہ د اللہ تعالیٰ نہ
 سوا د بل چا قانون دیرینہ دے ؟

غیر حق چون ناسی و آمر شور زور بتان قاہر شور
 زیر گردون قاہری از آمری است آمری از ماسوی اللہ کافری است
 د اللہ نہ بغیر چہ خوک قانون سازی، پہ زور ظلم سرہ پہ عاجزانو غالب شی، د انسان
 لاندے خوغلبہ صرف دیو حکمران (اللہ) دے، د اللہ تعالیٰ نہ بغیر بل حکمران
 کافر دے :

د ضرورت قرآن دلیل غذائی

۳) دلیل غذائی - انسان د جسم اور روح نہ مرگب رجوبی دے او بیابہ دے
 دواہر و کہنے روح اعلا او اشرف دے او کدان د ہفہ پہ نسبت ادتے
 او خسیس دے ہم دواوجہ دہ چہ د جسم نہ روح ارحی نو بدن بیکارہ
 تی، د روح دا قسمہ برتری دوسرہ واضعہ او بدیہی دہ چہ حیوانات او
 جمادات ہم دے نہ خبر داری مثلاً یوزو تاندے سرے چہ روح بگینے
 وی او خوردے پہ یوحائے کہنے اودہ پروت وی نو ہیغ خیز پر حملہ نہ کوی

نہ پکین چنبی کیری نہ کارغان او تپوسان ددہ غوبنہ شوکوی نہ زمکہ
دکدہ بدن خوری او نہ هوا او نبردے بدبو یہ کولے شی۔ لیکن ہم ددے
انسان بدن نہ چہ خہ وخت روح او مٹی، نوجہادات او حیوانات ہول
پہ دہ حملہ کوی باوجود دے چہ دمرگ نہ وہا اندے دے پہ کا بنا تو کینے
حاکم وونہ چہ محکوم۔

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ: ترجمہ۔ او اللہ تعالیٰ ذرکے او د
سورۃ الحجاثیہ، آیۃ عتد: آسمانوں ہول خیزونہ ستا سوسینی کیری

بیانے زمکہ ہمدغہ جسم خوری، نمرے بدبو یہ کیری چنبی ہم ورتہ
پہ پوزہ او خولہ کینے ننو مٹی او کارغان او تپوسان ہم ترے غوبنہ شوکوی
دانول خیزونہ چہ روہے دانسان نہ مغلوب ووددہ دمرگ نہ
پس یہ دہ خکہ غالب شول چہ دوی ءالہام الہی پہ ذریعہ ددے خبرے
نہ واقف وی چہ پہ انسان کینے دقوت او غلبے باعث دہغہ روح دے
دادروح دبرتری دلیل دے، ہرکہ چہ بدن کمنا اوروح بربر دے
انگتر دغذا دپارہ قدرت انتظام کرے دے، دانسان دخوراک دپارہ
دغذوانہ ہلہ جو پیری، چہ ددے ہول جہان وسیع کارخانہ پہ
دے محنت اکری، مزکہ او ایہ بوہے دمزکہ نہ را ہتوکوی۔ ہوا شروتازہ
اساقی، ستوری دہغہ دشوونما خدمت اکری، نمرے دانے پنے کیری
تردے حدہ پورے چہ دانسانی بدن دپرورش دپارہ نبرد سمندرنہ
بجارات او چت کیری دہغہ نہ ورع جورہ شی، او دبالن پہ صورت کینے د
اوبوانتظاماشی، دانول انتظام دکتر انسانی جز (جسم) دغذا دنکیل د
پارہ دے د حکمت خداوندی تقاضا دے، چہ دبرتر جز (روح) دپرورش
دپارہ قدرت ضرور انتظا کرے دے دا حوکیدے نہ شی چہ دکتر جز
بدن دپرورش دپارہ خود دومرہ لوکے انتظام وی اور دبرتر جز

(روح) دپارہ دہیج انتظام نہ وی دہغہ مثال پہ بیاد انصوی چہ پہ اس
سور یورئیس دچامیلہ شی، نوکور بہ داس دکیا وغیرہ مکمل انتظا م
اکری، اورئیس دکوراک خیناک وغیرہ ہیج انتظا مرا نکری، نو حکیم
مطلق دبدن (سور لئی) نہ نیات دروح (سائیس) دغذا انتظام کیری دے
خکہ چہ دوارہ بہ خیلو فرا نضواد اکولو کین دغذا محتاج دی بدن اوروح
دوارہ پہ دے عالم تغیر کینے استوکنہ کوی او پہ خیل فرض پورہ کولو
کینے دغذا محتاج دی، کہہ دینے نہ وی توتو خو بہ اس دتوہے نہ دے پہ
گرزیدے شی او نہ بہ ہغہ سور دلورے تندے پہ وجہ داس وایسے قابو کولے شی بلکہ کیری شی چہ
درخ خور لوسر دوارہ ہم بدن زمینی دے ددے غذا ہم زمینی دہ گوروم اپنی دے اور دتوہے
دعالم بالا سرہ دے لہذا دکدہ غذا اصم لطیفہ او دعالم باہر ہیکار دہ
اوداغذا وچی ربانی۔ کلام الہی یا قرآن دے۔ پہ دے کینے دغذا ایت دوا
(میلان طبعی، اولشونما) خصوصیات موجود دی، لکہ دبدنی غذا دا
خصوصیات پہ دودئی او غوبنہ کینے نہ دے دول موبودی چہ ددے
خوراک نہ دانسان شوق کیری کانری او اہیضے خوراک نہ فی شوق نہ
کیری، چہ دادوارہ اورہ کیری اووے خوری دغہ رنلک پہا دودئی،
غوبنہ کن دشوونما صلاحیت شتہ پہا کانری او اسپنہ کینے نشتہ
بلکہ دہلاکت خطرہ دہ۔ قرآن دروح غذائے روحانی حک دے چہ
پہ دے کینے دادوارہ خصوصیات موجود دی۔ میلان پہ دے دول دے
چہ قرآن دیرلے کتاب دے او بیایہ اجنبی ژ بہ (عربی) کینے ہم دے
لیکن سر ددے خلق ددے تلاوت دیرکوی دایادوی (حفظ کوی) اود دے
یاد ساتلورہ پارہ ورو نہ او تکرار و نترمرگہ پورے کوی، ددخت او محنت
دقربانی ددے خبرے دلیل دے چہ پہ قرآنی غذا ایت کینے روحانی
کشش موجود دے لکہ چہ دادروح غذا دہ، کچرے غذائے

جسمانی نہ وی نوذ جسم مرکب لائرمی دے . ہمدارنگ روحانی
 غذا چہ نہ وی نوذ روح اصلی (حقیقی) مرکب یقینی دے ،
 غذائے قرآنی نہ حیاتی حقیقی پیدا کیدل پہ دے آبت کینے ذکر دی
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ : ترجمہ : اے مومنو! تو اسو د اللہ
 وَالرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ . اور رسول خیرہ منیٰ حکمہ چہ تاسو
 سورہ انفال ، رکوع آیت ۲۴ : ہفہ قرآن (طرف نہ بنی کوم کینے
 چہ ستاسو حقیقی ژوند دے .

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْواتُ : ترجمہ . اعلان اکری چہ دقرآنی
 سورہ فاطر آیت ۲۱ : غذا نہ محروم مہ خلق مہی
 خلقو سہ ، برابر نہ دی چاچہ دقرآن غذا بروحانی نہ حقیقی شووند بیاموندہ
 دے :

۴ : دلیل دوائی

پہ دے عالم تغیر کینے انسان پہ بدن اور روح دوائی و تغیرات راجی
 دبدن دپارہ دتغیر سبب مخالفہ آب و هوا ، فاسدہ غذا ، یا نا
 مناسب فعل او حرکت کول یا خشہ بلہ حادثہ وی ہمدارنگ د
 روح دپارہ دمرضونو او تغیرات اسباب گندہ ، فاسقانہ ، ملیحدانہ
 مشرکانہ ماحول ، خراب تعلیم ، خراب تربیت ، خراب قانون او
 خراب افعال او حرکات دی ، ددے دوارہ قسمہ بیمارو دپارہ مناسب
 م اکثر یا حکیمتہ رجوع کیدے شی بدن او دھن دارو درمل
 دوارہ مادی خیزو نہ دی پہ دے وجہ انسان پہ خپلو تجربو غور
 او فکر سہ دبدن مرضونہ معلومہ وی او دھن دصحت دپارہ

ددا سے دارو درملو او علاج تجویز ہما کری کوم چہ قدادت دلتم
 پیدا کری دی ، او یہ دے سلسلہ کینے پہ خپلو تجربو او کوشش سرہ
 دے دپارہ قانون ہم جوہر لے شی ، لیکن روح انسانی ، دھن
 صفات او امراض بتول دانسانی تجزیے د اثرے نہ بھردی نہ نے
 دمرضونو خشہ تشخیص کولے شی او نہ دے دپارہ خشہ دارو درمل
 تجویز کولے شی ، روح پخپلہ امیر مہی دے ، او صرف عالم بالاسرہ
 تہ نے یوحقیقت دے لہذا ددے ، علاج بہ ہم د عالم بالانہ کیدے
 شی ، چہ ہفہ دمرضونو ازالہ کیدی زمینی علاج (دارو درمل)
 پرے اثر نہ غور کوی حکمہ چہ روح زمینی نہ دے ، دروحانی مرضونو
 علاج دبدنی مرضونو د علاج نہ حکمہ دیرا ہم دے چہ دبدنی مرض
 پہ وجہ انسان وقتی طور مہی ، مگر دروحانی مرض پہ وجہ دانسان
 دانسی مرگ او ہلاکت واقع کیدی ، ہم داوجہ دہ چہ خالق کائنات
 دبدن د علاج انتظام انسانی تجربوتہ سپارے دے لیکن روحانی
 علاج دپارہ دانبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ نے پخپلہ انتظام اکری
 چہ ہفہ وحی الہی او کلام ربانی بلے شی او دروحانی علاج دپارہ تجربہ
 او بے خط نسخہ دہ :

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّوْشِقًا : ترجمہ . موبذ قرآن نازل کروچہ پہ
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ مَبْنٰی اسرائیل ایہ : ہفہ کینے دروح علاج او دھن دتوت
 بخششی سامان موجود دے او یقین لوونکو دپارہ د اللہ رحمت دے ،
 پہ دے وخت کینے دروحانی امراض کوزالے او ددے د فیضان صحت
 دپارہ بل خشہ علاج یا نسخہ پہ کائنات کینے موجود نہ دہ حکمہ چہ
 ذمہ مینا علیہ . پہ رنرا کینے دقرآن نسخہ دتولو انبیاء علیہم السلام پہ بتول
 روحانی نسخو بانڈے مشتملہ دہ ، او پہ دے کس دابدی روحانی صحتا بدی

اصول موجودی ہم داو جردہ چہ یوپ خود علمونوا بنا روت
 اوستل او دھغ پہ وجہ دترقی آسمان تہ اختل لیکن ددے روحانی
 شفا نہ د محرومیت پہ وجہ انسانی شرافت نہ محرومی نہ پہ دوی
 کینے خہ نیکی شتہ نہ خدا فی ویرہ نہ انصاف، نہ اطمینان قلب اونہ امن
 بلکہ ددوی دگندہ او بیمار و روحونو پہ وجہ دنیا ہرہ ورح جمنو جو پیری
 او پدے کینے د فواجشو، منکرانوا و دینونو یولو دل سے یوسیلاب پہ چہو
 دے چہ دھغ د ختمید و ہیج قسم امید نشتہ د بولے دنیا د تباہی خطرہ
 دہ حکمہ چہ خرابی ورح پہ نہیا تیدردی۔

ہ دلیل نوری

پہ دنیا کینے دوہ قسمہ خیزو نہ دی، تیرہنہ چہ پہ سترگو لیدے کینے شی،
 لکہ دزیکے نہ نر آسمانہ بول خیزو نہ، دویم ہنہ چہ پہ سترگو لیدے نہ
 شی، صرف پہ عقل معلومیری لکہ ایمان، کفر، طاعت، معصیت د
 انسانی اعمالو حسن او قبح۔ د رومی قسمہ خیزو نہ د پارہ قدرت دوہ نورہ
 پیدا کیری دی، یو داخلی نور او بیل خارجی نور داخلی نور خود سترگو نور دے،
 چہ انسان کینے دننہ موجود دے، کہ دچا سترگہ رندہ وی او داخلی نور
 محرومہ وی، نوہنہ پہ مار او پیری کینے فرق انشی کولے
 دویم خارجی نور چہ د انسان نہ بہر دے، مثلاً، نمر، بجلی، لالہین، دیوہ
 وغیرہ کچرے دا خارجی نور نہ وی، اگرچہ د سترگو بینائی د رستہ وی
 بیا ہم ہنہ پہ نورہ تیارہ کینے د مار او پیری ذری نشی کولے دوارہ نور نہ
 داخلی او خارجی چہ جمع وی نوہلہ بہ علم او بیلتون حاصل وی۔
 دارنگ د دویم قسم خیزو نہ پارہ ہم د اندرونی او بیرونی دوارہ
 قسمہ رنرا کاو ضرورت وی، اندرونی رنرا عقل او بیرونی رنرا آسمان دہ

د دے دوارہ ضرورت حکمہ دے چہ دایمان او کفر، دنیگ او بد، د خیر
 او د شر بیلتون اشی، ہنہ بیرونی رنرا د روحانی امور د پارہ کلام الہی
 دے چہ لکہ د آسمانی رنرا نمر پہ شان یو بلہ آسمانی رنرا دہ
 وَأَتَّبِعُوا النَّوَارَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ : اودوی دھغ رنرا تا بعداری کوبدہ
 سورہ اعراف آیت ۱۵۰ : کومہ چہ حضور سرہ نازلہ شوبدہ

۴ : دلیل حبی

انسان د بدن او روح مجموعہ دہ د بدن پہ وجہ ہنہ د جسمانی محبوبا تو
 مثلاً د خوراک، خبثات، او د مکان خواہشمند دے یا ددے محبوبا تو حاصل
 د ذریعہ (مال دولت) خواہشمند دے، دے خیزو نہ سوسرہ ہم د انسان
 محبت فطری دے، او خالین کائنات سرہ محبت ہم فطری دے ہم دا وجہ دہ چہ
 انسان پہ خپل قول تاریخ کینے د محبت الہی د تقاضا نہ خالی نہ دے پاتے شوے
 دا بیلہ خبرہ دہ چہ کلہ ددے فطری تقاضے صحیح او درتقت اظہار شریدے
 لکہ د مؤمنینو او مؤجیدینو پہ شان یا غلط اظہار شوے دے، لکہ د بت پرستو
 او مشرکینو پہ شان چہ ہغوی غیر اللہ دا اللہ تعالیٰ مظہر اگنر لو او دھغ
 عبادت نے اکرو، ددے دوارہ صحیح او غلط طریقو اصلی محرک ہم دا فطری
 جذبہ (محبت الہی) وی تر دے حدہ چہ د روس او چین خلق چہ د خدا نے
 نہ منکر دی ددے جذبے نہ مجبور شول حکمہ چہ دا ختمولے نشی چنانچہ ہغوی
 ددے فطری جذبے د تسکین د پارہ دلین او ماؤزے تک مجسمہ انصوریہ
 خائے پہ خائے نصب کول چہ د ہغوی تعظیم د عبادت پہ صورت کینے
 جاری آسانلے شی، ما پہ خپل بل یو کتاب، کیونرم او اسلام کینے د کیوستہو
 دا خبرہ نقل کیرے دہ چہ د خدا نے پہ خائے بل یو مصنوعی خدائے د خلق
 د پارہ تجویز کول ضروری دی د پارہ چہ ددے فطری جذبے تسکین پر

اشی، بودوی دامقام خپلو ممتنا زو مشرانوته وړکړو. بھر صورت مُحبت
 الہی و فطری جذبہ دہ دے دیارہ زیومظہر ضرورت دے چه د
 خدائی دخو بیے اونا خو بیے تابعداری اکر تھے شی کوم تے چه خوشیوی
 هغه اکر او کوم تے چه نا خوشی وی هغه اکر و. لکه څنگه چه دهر محبوب
 د محبت عامه تقاضا دلا، اُس د خدائے د خو بیے اونا خو بیے معلومول
 تر هغه نامکنه دلا چه خدائے پخپله دخپل کلام په ذریعہ نه وی خود دی
 حکم چه دیوانسان خو بیی اونا خو بیی تر هغه نشی معلومیدے تر خو چه
 هغه پخپله د هغه اظهار نه وی کړے لکه څنگه چه یوکور به د میلہ دخو بیے
 دخوراک انتظام تر هغه نشی کولے تر خو چه میلہ هغه نه وی نیکاره کړی،
 د الله ذات خود دے نه هُم یر بلایا و بالادے. خو حکم د هغه د محبت تکیل
 دیارہ دا ضروری دے چه هغه موثر نه اُبنائے چه فلان شی عقیدے، اخلاق
 اعمال او اقوال د هغه خو بیی دی او فلانی تے نا خو بیی او د اتم خود دل بغیر د
 کلام الہی نه ناممکن دی دے دیارہ د وحی او کلام الہی ضرورت دے چه
 د هغه دخو بیے اونا خو بیے علم حاصل شی هغه کلام قرآن دے چه د هغه نه
 ضرورت د قرآن ثابت شوی.

دلیل اتباعی

په دنیا کینه اتباع او تابعداری موجوده دے، اولاد د والدینو، شاگردان
 د اُستادانو، رعیت د حکومت ما تحت عملہ د خپلوا نسا اوا حسامند د
 احسان کورونکو تابعدار او فرما نبرداروی، دا صورتونه او د دے نه علاوه
 نور نول د تابعداری صورتونه فطری او معقول دی او د دے په وجه نظام
 تمدن قائم دے کچرے اولاد د والدینو تابعدار نه وی نو خاندانی ژوند به
 تباک شوی، شاگرد د اُستاد نا فرما نه وی نو نظام تعلیم به گپا و شوی، رعیت

د حکومت او ما تحت عملہ د افسرانو تابعدار نه وی نو د حکومت
 انتظام به تمس نس شی، که زیر احسان دخپل محبت تابعدار نه وی نو دریا
 نه به د احسان وجود هم ختم شی، په دے د نیا کینه د هوشیز دیارہ علت
 او سبب موجود دی دغه رنگ دے منکور تابعدار او فرما نبردارو د
 دیارہ هم د عدت او سبب ضرورت دے، چه هغه د احسان او اقتدار
 دے. په اولاد د والدینو، په شاگرد د اُستاد اوا په زیر احسان د محبتانو
 احسان د فرمانبردارئی او اطاعت فطری سبب دے، او په رعیت د سکر
 په ما تحت عملہ د افسرانو اقتدار د فرمانبردارئی فطری سبب دے د دے
 پنځو صورتونو نه علاوه نور د د صورتونه د فرمانبردارئی هم شته
 مثلا، عاشق د معشوق اطاعت کوی او عوام د اهل علمو مثلا د امام ابوحنیفه
 امام بخاری رحیمہما الله اویا د اهل معرفت مثلا د شیخ عید القادر جیلانی یا
 دنور و بزرگان نور رحیمہما الله تعالی تابعداری هم کوی د دے دواړو صورتونو
 سبب حُسن دے هغه حُسن ظاهری دی لکه د معشوق حُسن د عاشق دیارہ
 یا هغه باطنی او معنوی وی. لکه د علمای دین او بزرمان دین حُسن د عوام دیارہ
 لہذا د دے ټولو اطاعتونو اسباب او علتونه صرف د دے دکت.

۱ قدرت ۲ احسان ۳ حُسن

په انسان کینی چه د د دے و نه یو هم علت موجود وی نو د هغه اطاعت
 کولے شی حالانکه داد انسانی ذاتی خو بیی نزدی بلکه د الله عطا او بخشش
 دے هر کله چه خداوند تبارکے د دے د دے وانه و س چشمه او جامع دے،
 او د اتول صفتونه د هغه ذاتی او قوی تر دی نو د هغه د و لے اطاعت اکر پخپل
 فطرت غوازی چه د د ا سبب ذات اطاعت د خا مخاوی طریقہ د د د هغه وی،
 هغه د د وی چه د هغه وحی او کلام د ک پیغمبرانو علیهم السلام په ذریعہ
 انسانانوته را اُرسی چه د دے لاس صحیح طور متعین شی، د دے وحی نوم

قرآن دے چہ ہمیشہ دپارہ محفوظ دے، لہذا ذنوع انسانی د پارہ
د قرآن ضرورت ثابت شو

۸: دلیل نفسیاتی

انسان کہ چرے د خپل نفس اور روح پہ آئینے نظر و اچری نوڈ کلام الہی
یا د قرآن ضرورت پچھلہ ددہ ذرہ دماغ و د ضمیر خاموش آواز دے
یوسلیم الفطرت انسان کہ ہنہ پہ صحرائے افریقہ کینے وی یا آزا د
قبائلو پہ غرونو کینے ہر کلہ چہ ہنہ یوبد کار مثلاً زنا یا قتل ناحق
کوی نو د ہنہ دماغ او ضمیر د دے جرم کولونہ ضرورتاً شرکیزی او
ہنہ پہ خپل ضمیر کینے د دے، جرم دا اثر یونسمردو نوالے تکدسا
او انقباض محسوسوی سرے د دے چہ ہلتہ پہ دے فعل د دہ کوفت کونکے
ہیچوٹ نہ وی نہ خوشہ حکومت موٹوی نہ خرعدالت یا پولیس اونہ پہ
دغہ خٹکے کینے خہ ضابطہ او قانون نافذ العمل وی بلکہ دا علاقہ
د ہرقانون نہ آنا دہ وی، اس سوال دا پیدا کیری چہ پہ دے حالت
کینے د دے دروندانی، تکدسا، انقباض سبب خہ دے،

کچرے دا او ٹیلے شی، چہ دہ جرم کپیدے قانون مات کپیدے نو داسزا
حکے غلط دی چہ ہلتہ نہ قانون شتہ اونہ د سزا دیرہ شتہ بیاد
دے تاثر و چہ خہ دہ ظاہرہ دہ چہ دادہ د ضمیر ہنہ خاموش آواز
دے کوم نہ چہ دے دا محسوسوی چہ ضرور دہ خہ قانون مات کپیدے
کچرے ہلتہ انسانی قانون نشتہ نو پر حقیقی او الہی ضابطہ د انسانی اعمالو
د پارہ ضرور موجود دہ چہ پہ دے جرم د غنا ضابطہ ماتہ شوے دہ
او ہنہ حقیقی او الہی قانون چہ د کوم نہ پہ خلاف کولود دے مجرم
پہ ضمیر کینے دا تاثر پیدا شوے دے ہمدانہ کلام الہی یا پر بلو تکر کینے

قرآن دے، چہ د ہنہ نہ د قرآن ضرورت پہ نفسیاتی تاثر ہر ثابت شو

۹: دلیل تخلیقی

عالم دینے اللہ نہ بغیر نور بتول مخلوق صرف د دو خیزونو نوم دے
انسان او خادم انسان، عالم تخلیق الہی او فعل خداوندی دے نو پہ دے
کینے بہ ضرور خہ حکمت وی، حکہ چہ حقیر انسان بلا فائدے یا بلا حکمت
ہنچ یوکار نہ کوی، نوڈ ہنہ خالق بہ خنگہ بے فائدے او بے حکمت یوکار کوی
مشہورہ دہ چہ فعل الحکیم لا یخلو عن الحکیم، اس عقل دا ضروری گنہری
چہ د انسان یا د خادم انسان پہ پیدا کولونکے حکمت شتہ، د خادم انسان
حکمت خود ایسے ظاہر دے چہ د عرش نہ ترفرشہ پورے بتول خیزونو
دانسان د فائدے، پرورش او خدمت د پارہ دی، زمکہ معدنیات
نباتات، حیوانات، اور، ابرہ، ہوا، نمرود د ہنچ گری او سرنپا، ستوری و
غیرہ بتول د انسان پہ خدمت کینے مصروفہ دی، لکہ خنگہ چہ د قرآن
کریم ارشاد دے،

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ طسورة الجاثية آیت ۱۱ : ہنہ خیزونو کوم چہ آسمانونو او
پہ زمکہ کینے دی،

خالق کائنات زمکہ او آسمان ستاسو پہ خدمت او پہ فائدہ کینے پہ دا ایسے زبرد
جبری ذمہ داری لگولی دی، چہ پہ ہنچ د نگران مقررولو خہ ضرورت نشتہ
اونہ د انسان پہ خدمت کینے د سستی یا د غفلت خہ ویرہ شتہ لہذا
دا واضحہ شوے چہ، د انسان نہ سوا بتول مخلوقات دانسان د خدمت او تربیت
د پارہ پیدا شوی دی، کچرے پہ دے کینے یو خیز ہم موجود نہ وی لوانسان

ژوند دے نه شو پاتے کيدے دا هم ثابت شوه چه ددے اشياؤ دتخليق مقصد او حکمت دانسان ژوند قائم ساتل دی اُس ددے ورگوتی انسان دتخليق حکمت خه ددے هرکله چه کارخانه عالم دانسان دپاره پيدا دوه نوډا ضروری خبره ده چه انسان د عالم دپاره نه ددے پيدا د هغه دليل دادے چه دا ټول عالم که نه وے نو انسان ژوند دے نه شو پاتے کيدے کچرے انسان نه وے نو عالم باقی پاتے کيدے شو، خبره داده چه انسان اشرف المخلوقات دے د هغه دتخليق مقصد به هم اشرف وی لکه څنگه چه اُس دخرنه اشرف په ددے وجه ددے چه دهغه مقصد هم دخرنه اعلى ددے. خلاصه کلام داچه جهان انسان دپاره ددے او انسان خالق جهان دپاره، هغه به دنايب خدا او د خليفه خدا په حيثيت هغه کارکوی چه دهغه دآقائے حقيقي کومه منشأوی، په دغه منشأ الهی به پخپله عاجل وی او بل به پور. عامل کوی اوردے ته وپیل شي عبدیت او بندگی:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، سورة التباريت آيت ۲۸ : کائنات د عبدیت او بندگي دپاره ددے په ددے بندگي کيڼه د خداوند تعالی هېڅ فائده نشته او دانسان فائده کيڼه ددے چه هغه د خپل مقصد تخليق تکميل اگری نو د حیات ابدی د خوشحالونډ به يفضيلا ب شي، اُس مقصد تخليق يا منشأ الهی معلوم وکود نو دپاره ضروری ده چه پخپله خالق د هغه وضاحت اگری او هغه بغيره کلام الله او وحی الهی نه ناممکن ده نو ځکه د کلام الهی ضرورت ثابت شوچه هغه قرآن

۱. دليل نرحمی

رحمت او شفقت خوري ده او کمال صفات دی رحمت نه خالی کيدل نشي

دده چه دهغه نه دالله ذات پاک ددے ددے وچه قرآن کيڼه خاله پاتې د رحمت الهی ذکر موجود دپه نورو آسمانی کتابونو کيڼه هم او د عقل نقاضا هم دغه ده چه په خالق کائنات کيڼه درحم ضروری، د عالم کائنات یواکيڼه ده په ددے کيڼه رحمت الهی صاف ښکاري، کائنات کيڼه صرف دوه خبره دي

① مرحوم، او منعم، په چاچه رحمت او انعام وی هغه انسان ددے

② رحمت او نعمت، د آسانو نواو ددے هغه ټول مخلوق چه د خداوند تعالی دارخه دانسان دپاره نعمت او د رحمت سامان ددے،

وَإِنْ نَعُدْ وَإِنَّمَا اللَّهُ لِأَلْحُصُولِ كَيْفَ تَعْبُدُونَ تَأْسُودَ اللَّهِ تَعَالَى نَعْتُونَهُ شَيْرِل
إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكْفَالٌ ﴿ط﴾ سورة غواری نوډه شئ شيری بيشکه انسان ابراهيم آيت ۳۳ :
بے انصافه او ناشکره ددے.

دالله تعلق د رحمت خود احوال ددے انسان فی اعمال نه ټول خراب دی او نه ټول ښه دی، بلکه څه مضراو تباه کن دی او څه مفيد او نفع مند دی، د دنیا ټول قومونه په ددے متفق دی چه انصاف ښه ددے او ظلم بد، لیکن اعمال ددے لطيف اشياؤ دی چه په انسان غور فکر یا لیبارتیری (تجربه گاه) کيڼه د هغه فائده نقصان نه شي معلومید ددے دغه اعمال عام دی عقائد وی که اخلاق که عبادات که معاملات، کچرے په ددے اعمالو کيڼه دالله تعالی هدیته هر نه وی او انسان په تباه کن او زهر آلود عقائد او اعمالو کيڼه مبتلا شي، او خالق کائنات صرف قماشه کولے نو دا به دده دشان رحمت د خلاف و د لکه څنگه چه یو انسان ته دا علم وی چه په طعام کيڼه زهر کم دی بل بے خبره انسان ئی خوری او ددے پیر غلے پاتے شي، نو دا به بے رحمی وی، دارنگ کچرے یو ژوند په گنده یا کوهی کيڼه خپه اگده او ورپر یو وځی، خوبیا انسان کوری او پیر چپ پلته شو نو دا بے رحمی ده، نو ددے حکم الحاکمین او ارحم الراحمین شان خوبه اتها اچت ددے هغه کله دا بے کولے

کسی چیز انسان خود پر مہلک اور تباہ کن اعمال کو کہنے مبتلاوی اور دے دینے پر
 چپ وی، حالانکہ انسانان بے خبری دی اور وہ ذات پہ ہر شے خبردار دے
 نودہ در حمت تقاضا دے کہ ہفتہ کی جانبہ دے دے ہدایت نامہ مہجروں
 چہ پہ ہفتہ کے درجات دے ہندہ اور مہلکو عقائد اور اعمال کو تشریح اور بیلتوں
 مہجروں، ہمدغہ ہدایت نامہ کلام الہی یا قرآن دے چہ دے انسان
 تہ ضرورت دے۔

دقرآن صداقت اور اعجاز

دقرآن دے اعجاز زیادہ دے معجز کید و مطلب دادے چہ قرآن کلام الہی
 دے آسانی اور تانی ہدایت دے، دے علوم اور معارف دے اللہ تعالیٰ ذات
 علیہ و عرفان دے لا محدود دے سرچشمے ابدی قوانین دی دیوانسان دے
 اور ناقص فکر اور دے ما غوی نتیجہ نہ دے اور نہ دے انسانی انکار اور نظر یا تو یہ شان
 دے وہم خیال، جذبات اور خواہش نفسانی نہ اثر اور تبدیلی قبلہ و تکرار تو
 مجموعہ دے، دے فطرت اور حقیقت دے چہ کلمہ نہ بدلیزی اور نہ پہ ہفتہ کے د
 غلطی شے گنجائش شے نہ دے یہ قوانین کو کہنے دے ترمیم اور تبدیلی ضرورت
 شے اور نہ دے ہولو پٹری قوموں دے حقوق و سوسرہ تری دے عدل اور انصاف
 دے لوگے لارے نہ دے اور یہ دے احتمال ممکن دے، چہ دے ہفتہ متعلق دے قرآن
 کریم پہلے ترتیب وار دے دے دارنگ دے :-

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَدَقُرَانِ بِهِ مَطَالِبُ كَيْتِ وَرِئِدِ وَرِسْتِ
 لَامِنْ خَلْفِهِ طَقْتَرِيْلٍ مِنْ حِكْمٍ حَيْدٍ دِهْنِجِ بَاطِلِ دَنْتِ وَهَيْجِ كِنِجَاشِ نَشْتِ
 سوره حم السجده آية ع : دے ہفتہ ذات نازل کردہ کتاب دے
 چہ دے حکمت اور دانائی سرچشمہ دے اور یہ ہولو صفات کاملہ دے موصوف دے
 لَامْبِدَلِ كَلْبَتِهِ دے سوره انعام آية ع : پہ قرآن کہنے دے ہفتہ ترمیم اور تبدیلی گنجائش

وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَقُرْآنَ هَدَايَاتٍ بِرِشْتِيْ اَوْ
 عَدْلًا ط سوره انعام آية ع : انسان عدل کہنے پورے اور مکمل دی
 اس یو اے دا خبرہ پاتے شوہ چہ ایاد رشتیا دے اللہ تعالیٰ کتاب دے یاد انسان
 ذہن دے خواری نتیجہ دے، کچرے اولہ خبرہ صحیح وی نو بیابہ ہر وی غیر
 الہی طاقت دے دے، ورنہ دے عاجز وی اور دے کہنے بہ ہفتہ شک پاتے نہ شے
 ... چہ دے کلام الہی ... دے اور کچرے دویمہ خبرہ صحیح شے نو بیابہ پہ
 دے کہنے ضرورت شک وی چہ دے کلام الہی دے اوکے نہ، موبز بہ ورنہ دے
 دائیاتور چہ قرآن معجزہ دے اور تول انسانی طاقتوںہ دے بتول شے
 چہ دے یور و کچرے جزر حصے جزر و لونہ ہم پلتے دی، ہم داوجہ دے چہ
 دے کلام الہی اور معجز دے اور ادا لکہ دنور و پیغمبران علیہم السلام دے معجز
 پہ شان دے یو وخت دے پارہ معجزہ نہ دے بلکہ تل دے پارہ دے چہ
 دے جواب دے منکرین ترقیامتہ ہم نشی و رکولے اور یور پی عیسائی
 جارج سبیل دے خبرے نہ پورے رشتینی کیدے شے لکہ چہ ہفتہ لیکے
 چہ دے انسان قلم دے قرآن پہ شان معجز کتاب ہفتہ نشی لیکے بلکہ دے معجز
 دے مرور دے کولونہ ہم لویہ معجزہ دے دے تاریخ اسلام جلد ص ۳۲۴
 از عبد القیوم ندوی دے بتولونہ اول موبز دے قرآن دے اعجاز اور معجزے کیدو
 تشریح کو چہ پہ دے خبرہ پوہیدل آسان شے :-

د معجزے اور اعجاز تشریح

پہ دے نیا کہنے خومرہ خیزونہ چہ ظاہریزی دے ہفتہ بتول دے قسمہ دی
 ① عادیات ② عجائبات ③ معجزات
 عادیات
 عادیات ہفتہ خیزونہ دی دے کومرہ چہ ترون ہفتہ مادی اسباب سوسرہ
 دی چہ عام خلق نے پیڑنی لکہ دے غم کو کولونہ غم را لیکو کیدل اور دے ہفتہ لکے

کولونه د جُورے اونه را تو کیدل، د داروپه استعمال مرض لورے کیدل، دودئی خوراک سره لوبزه او اوبو خبشلو سره تنده ماتیدل د تجارت نه کته موندل او په سامان جنک سره برے موندل دا امور عادیه دی او د عام رواج مطابق دے نه ذکر شوی نتیجے حاصلیږي

عجائبات

عجائبات هغه یزونه دی چه د مادی اسبابو په نتیجه کینه پیدا کیږي، مگر د مخصوصو او ماهرینو نه بغیر عامو مخلوقو ته د دغه اسبابو او د هغه د پیدا نشو و نتیجو هېڅ علم نه وی، مثلاً ساکنسی نوی مصنوعات د مشین په زور او رکاو دے زفلول الوتکه او خول، سمندری جهاز چکول، ریډیو سټیشنونه آوازونه او تقریرونه خورول، میزائل، آتم بم او هائیډروجن بم جوړول دا ټول په عجایباً توکینه داخل دی، دارنک سحری عملیات د مادی اسبابو او د مهارت پیدا واری، لیکن د دے مخصوصو مخلوقو نه بغیر عام خلقونه دا اسباب او په دے اسبابو او د انږه نتیجے معلومه نه وی نوڅکه ورتا دا څیزونه عجیبه علومیږي، بیا په عادیاتو او عجایباً توکینه یو خاصیت مشترک دے :-

مشترک خاصیت

د دے دواړو قسمو په ډول نور خلق هم جوړولے شی فرق صرف دوسره دے چه په عادیاتو کینه د مهارت فن ضرورت نه وی، څوک هم چه غمړ اگری، نو غمړی پیلے شی، لیکن عجایباً توکینه د مهارت فن ضرورت وی صرف یو ماهر انسان د هغه ایجاد اگری او نور په زړه کوونو ماهران ئے بیا جوړوی، لکه څنگه چه امریکه ایتم بم او هائیډروجن بم جوړ کړو بیا چین د دے په ډول لیکړو، دینه ثابتہ شوه چه عجایبات هم دا ښه څیزونه نه دی چه بل یو ماهر انسان ئے نه شی کولے نوڅکه دے

عجایباً توته معجزه نشی ویلے :-

معجزات

معجزات هغه دی چه یو خوپه هېڅ قسمه عامو عادیاتو خاصو عجایباً تو مادی اسبابو باندے او انږه نږی بلکه د هغو وجود خالق کائنات یه مخفی قوت او مشیت او انږه وی او دا بغیر د نبی علیه السلام نه بل هېڅوک نشی حاصل کولے مثلاً الوتکه هم الوحی، او د سلیمان علیه السلام تحت هم الوتولیکن اوله معجزه نه ده او دویمه معجزه ده الوتکه هر انسان جوړولے او الوتخولے شی لیکن د سلیمان علیه السلام تحت صرف په مشیت الهی الوتلو چه دا ټول نه خو چا وړاندے اکرے شونه ا س څوک کولے شی او نه به آندک څوک اکرے شی :-

قرآنی معجزه ، بلاغی دلیل

په دنیا کینه دوه قسمه مصنوعات دی : یو الهی مصنوعات لکه نیر، سلېو، مئی وغیره او بل انسانی مصنوعات مثلاً موټر، سائیکل وغیره ا س مونږ چه غور ا کړو نو بڼکاره غټ فرق دا دے چه الهی مصنوعات د انسانی طاقت نه بهر دی، او انسانی مصنوعات دا ښه نه دی بلکه بل یو ماهر انسان ئے هم جوړولے شی، مصنوعات الهی نه خو بل انسان جوړولے شی نه دے د پاره په دنیا کینه کارخانه شته او نه خوپه بازار کینه خرڅیږي هم دغه حال دکتا بونو هم دے د انسان جوړ شوی کتابونه دا ښه نه دی چر د هغه په شان یاد هغه نه ښه بل څوک نشی جوړولے مگر د قرآن متعلق دادعوئده چه دا د خالق کائنات د علم او قدرت نتیجه ده د دنیا ټول انسانان په جمع د دے پشان څه چه د دے دیو وړوکی سورت الکوثر چه یو کړیښنه نږه نیات نه دے، پشان هم نشی جوړه کولے دلته هېڅ شک پاتے نه نشو چه داد الله تعالی کلام دے، لکه څنگه چه هر په دے معیار قرآن

کریم پچھلہ د خپل اجماعاً و دکلام الہی کید و پہ باسرا کئے د عربو فصحاء
او بلغاوتہ د مقابلہ دعوت و رکړے دے، فرمائی،

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ سَابِقِ كُتُبٍ فَخُذُوا
عَبْدَنَا نَافِلًا نُّؤَاتُوا سُورَةً مِّنْ مِّثْلِهِ ۖ وَرَىٰ جِهَةَ كَلَامِ اللَّهِ كُونَدَىٰ نَه دے نو
وَادْعُوا شُرَهَدًا عَاكُرًا مِّنْ دُونِ ۖ تاسرینوں یو کھائے شی خپل ټول
اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۰﴾ سورة: امدادیان هم را ا بلئی او د دے دیو
البقره آیه ۱۰ ۖ وروکی سورت غوندے یو بل سورت

جوړ کړی، کچرے تاسو پخپله دعویٰ کئے، شتینی بی،
اودائے هم ورسره افرمائی:

وَلَكِنْ تَفْعَلُوا، سورة البقره، آیه ۱۰۰ ریضه تاسو دا سے هچرے نشی کوے
په دویم آیت کئے د دے نه هم زیات مضبوط ټکو کن فرمائی :-

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ كُفْرٍ لَّيَأْتِيَنَّكُمْ
أَنْبِيَائٌ مِّثْلُ هَذَا الْقُرْآنِ لَآيَاتُونَ ۖ د پاره جمع شی چه د قرآن مثل
مِثْلِهِ وَكُلٌّ مِّنْ بَعْضِ ۖ ۖ جوړ کړی او را ژوبی، نو نشی را ژوبه
ظَهیراً ﴿ط﴾ سورة بنی اسرائیل آیه ۱۰۰ ۖ د کچر د اتول په دے کئے د تیریل
ملا تیرا کړی :-

په دے آیت کئے دا سے یو قوم ته خطاب د دے د کومر چه پخپل ادبی قابلیت او
په فصاحت او بلاغت باندے ناز ووهغوی د قرآن د شمنان وو او اول
مقصود دهغوی قرآنی دعوی غلطول او ما تکل وواو دا اعلان د حضور
علیه السلام په خو له مبارکه ا کړے شو کومر چه ا می وو نه شعرو شاعری
نر د و او نه سے فصاحت بلاغت کئے خه تجر به او مشق لولو بلکه د دوی
دا خلوی نبت کاله عمر دا سے تیر شوه وو چه د دغه زبان په ما هرینو کئے
دده هېخ شکر ت نه وو په دا سے حالت کئے د هراعلان د هغوی تا و نر

هم زیات کړو کچرے کیدے شوه نو هغوی به په دیره آسانه قرآن او
صاحب قرآن ته په دے سخت ماته ورکړے وه چه کم باکم یو
کر بنه عبارت خوبه ئے د قرآن پشان جوړ کړے وے، حکم چه د قرآن
پخپله هم دا اقرار دے کچرے دا سے ا شونو قرآن بیا کلام الہی نه
دے او صاحب قرآن به د خدائے رسول نه وے لیکن هغوی په خپل ادبی
ذوق او د فطرت سلیمه په بنیاد د قرآن مثل جوړول ناممکن ا کنړل او د دے
آسانے لارے په کائے د قرآن د مقابلے د پاره د جنکو نو د بیره کړانه او طول
تیرینه طریقه اختیار کړه چه په هغه کئے ئے مالونه او کانونه تبا کړل
او هه خو ټپکئے د خپل ملک او وطن نه هم لاس او ونخلو سره د دے
چه په دے کئے هم ورته کامیابی نصیب نه شوه، د تورے او خونریزی د
مالی جانی قربانی ورکول او د ژبه او د قلم خوزولو آسانه طریقه
پرینودل د دے دلیل دے چه دوی سره د قرآن د دے چیلنج هېخ
جواب نه وو حالانکه دا هغه خلق وو چه د دوی د فصاحت او بلاغت جواب
به ترقیامته ا نکرے شی داخو د قرآن د اجماع بلاغی دلیل دے
چه دیر صفا او آسان دے لیکن د یورپ و وغیره مستشرقینو د اسلام د
مقابلے د پاره صرف د غټو ننخو اکاټو او معاوضو هضمولو په فرض بیا هم
خوگه وو بے بنیاد ا اعتراضات کړی دی هغه به موبن په وار وار
نقل کوو او جواب به ئے ورکوو :-

اوله شبهه

اوله شبهه اهل استشرقان دا کړیده چه کیدے
شی د عرب فصحاء و په دے وجه بل قرآن نه جوړه
چه دا ئی ضروری نه کنړله نه دا چه د بل قرآن جوړولو نه عاجز و و لکه چه
یو انسان ینو یارک ته خو نلے شی لیکن د غلته د نللو ضرورت نه کنړی د دے
جواب دا دے چه بیشک د نیویادک سفر د پاره یوا ئے قدرت کافی به

دے بلکہ دتلو باعث ہم ضروری دے، نو کچرے دقرآن پہ مثل راورلو
 باندے دعر بو بلفاء قادر دے، نو دے نہ بلہ نریا ته کومہ موقعہ
 کیدے شوہ حکمہ چہ قرآن ته شکست و رکولود پارہ ددوی اودقرآن منزکر
 پہ مینج کینے مقابلہ پہ دے وجہ جاری وہ چہ قرآن ددوی دپلا مگنی دین
 باطل کولو، نو دے متا بلے ضرورت دے دپارہ ووجہ خیل پلا دگنھ دین بہے
 ہم بچ کرے وے اودقرآن مثال پیش کولو سرہ بہے پہ دے مذہبی
 مفا بلہ کینے خیل حریف یولی مسلمانانوا صاحب قرآن ته ماتے و رکریے
 وہ، دقرآن پہ مقابلہ کینے دوی ته خیلہ بریانی دومرہ عزیزہ اوضروری
 ۱۰ چہ دھنے دپارہ دوی بے کچہ مالی او جانی قربانی و رکولے چہ پہ ہنے
 جنگ بدر، احد، خندق او حنین واقعات او پہ قرآن متونکو باندے پہ
 مکہ معظمہ کینے ددوی ہنے ظالمانہ کارنامے کوا ہانے دی، ہغوی پہ دے
 سہ پوہ ووجہ قرآن ته پہ ماتے و رکولوبہ دہغوی دین بریالی شے او د
 ہغوی د فصاحت بلاغت بے مثلی بہ ہم اہنے شے او د دے مذہبی جنگ
 یوفریق (مسلمانان) بہ ہم خوار اوزار شے اُس دلتہ داشبہ داسے
 عبث دہ لکہ خنگہ چہ پہ صحرا کین دتندے نہ مرسری پہ بارہ کینے او پیلے
 شے چہ دے خوبزے ووپہ او بو خیلوئے قدس ت ہم وولیکن دا بو خیلو
 ضرورت دژنہ وور آنری بہ نکر غلام جان) ددے نہ علاوہ حضرت مولانا محمد
 قاسم نانوتوی رحمہ اللہ تعالیٰ دآریہ ساج بانی پنہات دیانندتہ دمنظر
 چیلنچ و رکولونہ پس ہرکلمہ چہ ہنے تہ و رخلو، نو ہنے تہ د حضرت مولانا
 علی مقام پہ رُو مبومنا ظرو کینے بنکارہ شوے وونو جو پ انکارے او کہو
 او دے ویل چہ مال را دہ دمنظرے نہ دہ کرے نو حضرت مولانا افرماییل
 چہ ارادہ غم دا ختیار شے دے کہ اول دہ دہ کرے اُسے اکہ بہ دے
 خبرہ ہنے خاموش شو داحال ددے شے ہم دے، مو بزو ایوکچرے

مشرکین مکہ دنظیر قرآن پیش کولو ارادہ نہ دہ کرے، نو د عواق مصر
 شام لبنان او د بیروت ہنے گنہ شمیرہ عیسایان د اُس دقرآن دنظیر پیش
 کولو ارادہ اگری، حکمہ چہ دہغوی مورنئی شریہ عربی دہ او پہ دے ژبہ
 کینے دوی گنہ شمیرہ کتا بونہ لیکلی دی او پہ دیرو جلد و نر کینے عے عربی
 لغتوںہ جو رکری دی، د عربی ژبے لوئے لوئے شاعران ہمدی عیسائی،
 غت غت حکومتونہ او قومونہ کدورونہ رو پی ہرکال دقرآن او
 داسلام پہ خلاف خرخ کوی، کہ دقرآن نظیر پیش کول آسان وے نو د
 دے دومرہ کرانے مقابلو او منصوبہ پہ خائے بہ ئی داکری وولیکن ممکنہ
 دہ چہ عیسائی قومونہ خوسپو بدمئی تہ اُرسی مکر دہیجرے نشی
 کیدے چہ دوی دقرآن ماتونے پیش کرئی:

دویمہ شبہ

اہل استسراق دادویمہ شبہ کرے دہ چہ
 کیدے شے دعر بو فصحا و سہ ہنے اسباب
 موجود نہ وکومر چہ دقرآن جو پ ولود پارہ ضروری و، داشبہ ہم حکمہ
 بے خایہ دہ چہ دیو خیز جو پ ولود پارہ ضروری اسباب صرف خلورخیز و بڑی
 قدرت یا مہارت (۲) مادہ یعنی ہنے مسالہ کومے نہ چہ دا جو پ بڑی
 باعث او محرک، یعنی داسے مقصد چہ ددے پہ جو پ ولو مادہ کوی (۳) نمونہ د
 ہنے خیز چہ کوم جو پ ول غواری مثلا دمیز جو پ ولود پارہ اول دا ضروری
 دہ چہ جو پ ونکے دترکانر اولو ہاروی ددے قدرت او مہارت ولری، یو
 عام سرے لے نشی جو پ ولے،
 ڈویم۔۔۔ داچہ لورکے و موجود دی، حکمہ چہ بغیر لورک میز نشی جو پ بے
 درم۔۔۔ خیز ہنے باعث دے چہ پہ کوم دمیز جو پ ولو مقصد حاصلیر
 مثلاً دمیز قیمت حاصلول یا پخبلہ دہنے د استعمالول ضرورت۔۔۔
 لری خلورم۔۔۔ خیز دمیز نمونہ دہ:

داخلہ ہر دہ چہ د عرب فصحاء و سرہ داخلہ و اسباب موجودوں
 ان اول قدرت او مہارت د دوی خود و سرہ و وچہ د نظم اونثر دواہ و صورتوں
 کہنے د دوی جواب نہ و وکہ دوی ہم دغہ مشغلہ و کہ مادہ د قرآن ہغہ
 آتہ و نیشٹ حرفونہ دی، چہ ہغہ ہم موجود و او د دوی بتول کلام د دے نہ
 جوہ و و، د بقل قرآن جوہ و لو باعث او محرک ہم دوی سرہ موجود و و حکم
 د قرآن مقابلے د پارہ ہغوی سر و نہ پہ تل کہنے ایسی و و، چہ د دوی زوہ دین
 محفوظ شی۔

رم، خلوص د چہ نمونہ د قرآن ہم موجود و ہ نبی علیہ السلام ورتہ بار بار
 قرآن آؤر لو، بلکہ د اسے قرآن جوہ و لو د پارہ لے ورتہ چیلنج و سر کرے و و،
 نو حکم دا شبہ ہم بے حایہ دہ۔

دریہ شبہ

دریہ شبہ دادہ چہ کیدے شی، فصحاء و دغز
 د قرآن ماٹون جوہ کرے وی خصوصیت نہ دی
 دار سید لے، ذام صرف دما شو ما نو خبرے دی، حکم چہ دغہ وخت
 کہنے سیوا د خو کسا نو نورہ تولہ د نیا د قرآن خلاف وہ او اس ہم د قرآن
 منو کو پہ نسبت د قرآن د مخالفینو شیر پہ د نیا کن دیر زیات دے
 ہر کلمہ چہ ددغہ وخت ہغہ لب و مؤمنانو قرآن تر موجودہ د مؤمنانو
 ارسولو نو دیر و مخالفینو ددغہ وخت د موجودہ وخت دے دیر و مخالفینو
 تہ وے را ا نہ رسول؛ کا د دے خبرے دلیل دے چہ د اسے ہیغ نہ ووشوی
 حکم خوبنکارہ قدرے ہم نہ شو،

خلوصہ شبہ

خلوصہ شبہ د اسے دہ چہ یوسائس دان
 یونوے خیر ایجا د کپی بل سا نئس دان د اسے
 نشو کوے دا د دے خبر د لیل نشی کیدے چہ د قرآن پہ مثل بل نہ جوہ بدل
 د دے معجزہ دہ، د دے جواب دادے چہ نو مصنوعات کیتھو خیر و نہ دی چہ

چہ یوماہرے جوہ کپی بل لے خواہ مخواہ جوہ و لے شی اقرآن کیتھو نہ
 دے حکم خون تراوسہ چا جوہ نکرے شو۔

پنجمہ شبہ

پنجمہ شبہ دادہ چہ د قرآن او سحر یومثال
 دے سحر ہم بغیر د سا حرنہ بل شوک نشی
 کو لے نو حکم داد خالق کائنات فعل او معجزہ نشی گنرے، د دے جزا
 دادے چہ سحر او معجزہ کہنے د غر کے آسمان فرق دے سحر کسبی او د
 اسباب بولاندے دے اگرچہ دا اسباب بنکارہ نہ دی کہ بل شوک ہم د غسے
 اسباب استعمال کپی نو ہغہ، ہم د سحر عمل کو لے شی لکہ چہ پہ ہرہ
 زمانہ کہنے دیر سا حران موجود دی د موسی علیہ السلام د ہمساکار کسبی نہ
 دے نو سدستی د دے اقراریان شول چہ دا معجزہ دہ۔

شپڑمہ شبہ

شپڑمہ شبہ دادہ چہ اہل استشراف وائی چہ
 د پیغبر علیہ السلام فصاحت او بلاغت بے مثلہ
 و و حکم بل چا دے مقابلہ ا نشوہ کپے کونوی ہے خو قرآن د محمد صلی اللہ
 علیہ وسلم کلام دے د دے جواب دادے چہ عربو پچلہ و لے دا شبہ پیش
 نکرے چہ ہغوی د قرآن اولنی بدترین د شمنان و و د ہغوی اہل استشراف
 زیات خبر داری، بلکہ دا تیر شوی بتول شہادت ہر کلمہ چہ پچلہ فصیحاً نو د
 عرب پیش نکرے نو معلومہ شوہ چہ تہ لے غلط او بے حایہ دی۔
 دویمہ وجہ دادہ کچرے قرآن د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کلام کو د ہغہ
 پہ احادیث مبارک و قرآن کہنے بہ بیا ہیغ فرق نہ و و، حکم چہ ہغہ رنگ
 اوشان پہ احادیثو کین قطعاً نشتہ کو مچہ پہ قرآن کہنے موجود دے دلتہ
 مستشرقین بل مذہب پیش کوی چہ د نبی علیہ السلام کلام د وہ قسم و یونوری
 بے تیاری چہ معکونی بہ و و بل د تیاری او غور و فکر والا چہ ہغہ بہ بے
 مثلہ و و، نو دا عذر ہم حکم غلط دے چہ دیر کرتہ یوسائل تپوس کپی

ظاہری و نہ ہم کار کیدے شی، او مججزہ غیر اغلبہ نہ دہ، "ڈاکٹروارد"
 "سسم ان لاجک" کینے لیکے چہ دیبا بان پہ تدر کو تو کینے کچرے ڈ پنخہ
 ویش تو کنجیا نے ملاؤ شی نو دا ضروری نہ دہ چہ دنہ سو و پنچہ او یا ڈو
 کنجیا نے دہم د غسوی، مطلب دادے چہ علتو نہ او اسباب چا بیانے دی
 چہ انسانی عقل معلومہ کپی دی او کوم اسباب چہ نام معلوم دی ہغہ،
 نسبتاً دیر زیا ت وی، لہذا ڈ ہرے واقعہ حل ددغے معلومہ علتو نو پہ
 کنجیا نو پرائستل صحیح نہ وی، پروفیسر ہکسلے لیکے، چہ مونزہ د فطرت
 حد بندی نہ شو کوئے، ددے مطلب دادے چہ مونزہ پہ فطرت دا پابندی
 نہ شو کوئے چہ ڈ کوم قانون دلاندا ہغہ ذات کار کرے دے نو دہغے
 نہ بغیرے نہ شو کوئے، "دانگلستان ولیم جیونس لیکے چہ" پہ کار خانہ
 فطرت کینے خداوندی مداخلت نہ مونزہ باطل نہ شو وٹیلے دکاتنا تو خالق
 کبول او زیا تول ہم کوئے شی، دادے رائے دمغرب د دیو فلسفیا نو دہ
 او کما پہ نزدہم دارائے حکمہ صحیح کیدے شی، چہ قانون تعلیل بنا پہ ناقص
 لتون دہ چہ ہغے نہ یقینی علم نشی حاصلیدے، او دنولو سائنسدانانو منلے
 شوے قانون دے چہ تجربہ اولتون چہ پورہ محیط نہ وی نو ہغے نہ یقینی
 علم نہ شی حاصلے دے، مثلاً خونز پہ تجربہ کبھی چہ خومرہ اور نہ
 ماخلی دی نو ہغہ سوزول کوی خوبیا ہم آیا مونزہ ڈیتو لو اور نو تجربت
 کریدہ او دہغے اور ہم مونزہ تجربہ کریدہ کہ خہ چہ کوم کن حضرت ابراہیم علیہ
 السلام غور زولے شوے و، کچرے نہ مودہ کرے نو دا ناقص لتون شو چہ دہغے
 نہ د آتش ابراہیمی، فیصلہ نشی کیدے ددینہ علاوہ ہر علت چہ کوم یوم معلول
 پیدا کوی نو دخپل ہومرہ طاقت پہ ذریعہ ئے پیدا کوی چہ۔

کوم دد کینے موجود وی خود ا قوت دخالق کائنات بخشیش او ور کرہ دہ
 چہ ہغے اغستے ہم شی چہ ئے داخل نو ددہ ہغہ صلاحیت ختم شوا و
 پہ دادے علت باندا ہے بیا معلول ہچرے نہ شی مرتب کیدے، ہم دغہ
 رنگ کچرے یوم معلول بغیر د علت نہ موجود شو مثلاً پہ عصائے موسیٰ
 علیہ السلام سرہ د سمندر بیلیدل دا ہم دخالق فطرت کار دے چہ
 پہ ہمساکین ئے کربیلو لو طاقت کیشود و کوم ذات چہ بہ دے کینے ورا ندا ہے
 د طاقت نہ و، ایبنودے نو دے وخت دا معلول با علت شو نہ چہ معلول
 بے علتہ، داخو مونزہ ڈ فلسفے مطابق لیکل آکرہ، ورنہ اصل جواب خودا ہے
 چہ د علت معلول خبرہ بالکل غلطہ دہ خالق فطرت چہ خنکہ اغواری ہر
 ہم ہغے کوئے شی، کلمہ د علت معلول مطابق کارا شی نو تا ثیر او طاقت
 ایبنودونکے ہر دغہ ذات دے، او کلمہ بغیر دے نہ چہ اشی ہغہ صرف
 پہ ارادہ الہی کیزی اصل خیز ارادہ الہی دہ، معجزات ہم ارادہ الہی
 سرہ حکمہ تعلق لری چہ دا صرف افعال الہیہ دی او دغہ دخدا ئے او د
 انسان مینج کینے فرق دے، چہ انسان یواکے د عمل الادہ نہ کوی بلکہ ادا دے سرہ
 ہغہ اسباب ہم استعلما لوی مثلاً یوانسان پہ او بویا و و دئی مریدل
 غواری نو دا بہ یواکے پہ ارادہ نہ بلکہ دے سرہ بہ ہغہ دودئی خوری او
 اوبہ بہ خبندی نہ ہلہ پہ مریری خو خالق فطرت دادے نہ دہ ہغہ اسباب
 نہ ضرورت نشتہ بلکہ دہغہ بتول کار و نہ صرف د ہغہ دارا دے تابع دی۔
 إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ. سورہ یس رکوع ۸۱
 کینے ہم دے مضمون تہ اشارہ دہ، آیا آسمانونو او زمکہ جو کہ ولو کین صرف
 ارادہ الہی کافی نہ و کہ مزدور انو خہ ضرورت ہم پینش شوے و و ؟
 ہچرے نہ دغہ معاملہ د معجزانو دہ چہ ہغہ دعادی اسبابو نہ بغیر صرف
 پہ ارادہ الہی سرہ وجود تہ را غلے دی،

آتمہ شبہ

اہل استشرق وائی چہ کہ چرے قرآن معجزہ وی، نو دابہ وحی الہی وی دا پچھلہ او ددے
 پہ ذریعہ دَعُو موالقاء د عقل نہ بھر دے، ددے رُو جے جواب خودا کے
 چہ پچھلہ پہ بائبل کینے دانبیاء علیہم السلام کو دوحی ذکر موجود دے
 نو وحی او نبوت دا دوارہ دا سے اُموردی چہ اہل کتاب ر یهود او نصاری
 دوارہ کے، منی صرف د پیغمبر اسلام دپارہ د منلی شوی حقیقت نہ انکار
 محض صدا او عناد دے :-

دویم جواب دادے، چہ ڈ اللہ تعالیٰ د جانبہ د پیغمبر پہ زرہ بانڈے
 ڈ الفاظویا د معانی القاء بالکل معقولہ خبرہ دہ چہ ددے، تاہنہ د
 سمیزم د عمل نہ کیری گوم چہ یورو حانی عمل دے، صاحب د مناہل
 العرفان پہ علوم القرآن کینے لیکلی دی، چہ عیسائی مبلغین ر کوموتہ چہ
 مبشرین ہم وییلے شی، مصرتہ تلغدا او پہ یوحنا بانڈے د تنویم
 مقناطیسی عمل اُکرو، دھغ نہ ئی اول د خیل نُوم تپوس اُکرو ہغہ ورتتہ
 خیل اصلی نُوم اُبنود و بیا دغہ عامل ہغہ معقول حوان تہ توجہ اُکرو
 او وے وییل چہ دا نُوم ستا نہ دے بلکہ ستابل خوم دے پہ دے عملے
 گھغہ د ذہن نہ اصلی خیل نُوم لورے کپرو اوبل فرضی نُوم ئی دھغہ
 پہ ذہن ورا تپلواو ددے عمل پہ ذریعہ نورے خبرے ہم ددہ پہ ذہن
 کینے و اچرے نتیجہ دا شولا چہ ڈغہ حوان پہ ذہن کینے دغہ الفاظ او علوم
 دا سے کلک پریو تل چہ عمل اثر د ختید و نہ پس ہم پہ کئی پاتے شول
 دینہ معلومہ شولہ انسان پہ یوحفی طریقہ د بل انسان ذہن تہ الفاظ
 را اُروے شی نو آ یا خدا کے پاک دیو منتخب رسول ذہن تہ دوحی الفاظ
 او قرآن نہ شی را اُروے؛
 دریم جواب دادے چہ تیب ریکار بودا حقیقت نور ہم دیو آسان داسے

کرو چہ انسانی الفاظ یو بے رُوحہ تیب ریکار بود تہ داسے اُروے او
 پکینے ئے محفوظ کولے شی نو آ یا خدا کے پاک دانسان نہ ہم عاجز دے چہ
 یو بے رُوحہ آے تہ ہم نہ بلکہ دیو منتخب نبی روح تہ وائی وی او پہا ہٹ کینے
 محفوظ کیری؛

سَقِرْتُكَ فَلَا تَكْفُرْ : سورة : مونز بہ ستا پہ ذہن کینے دوحی الفاظ
 اعلى آية ع : و اچو دچہ ہغہ بہ تہ نہ ہیر دے :-
 ان علينا جمعه و قرآنه ه : ستا پہ ذہن کینے دوحی الفاظ جمع کول بیا
 سورة قیامة آية ع : : پہ تا بانڈی لو کول حونز ذمہ واری دہ

نہم شبہ

اہل استشرق وائی چہ د قرآن مضامین
 پہ ترتیب نہ دی، نو حکہ دا اعجاز نہ شی
 کیدے، ددے رُو جے جواب دادے، لکہ خنگہ چہ شاہ ولی اللہ رحمہ
 اللہ بیان کرے دے، چہ قرآن د نور و مصنفینو پہ طرز نہ دے بلکہ د
 قدیم عربو د دستور پہ طریقہ دے لکہ چہ د سبغہ معلقات پہ یو
 قصیدہ کینے گنر مضامین بیانیری کلہ پکین د محبت اظہار، کلہ د باران
 تعریف او کلہ د آس د تیز نگ بیان ہو گیا لکہ، قرآن یو شاہی مکتوب دے
 پہ کوم کینے چہ یو گور نہ تہ د م یرو خیزونو ڈا انتظام حکم و رکوی چہ پہ
 ہغہ کینے ترتیب لتول خہ عقلمندی نہ دہ :-

دویم جواب دادے چہ د مصنفینو پہ نو کہ لتول مضامین پہ سبیل بیل باب کین نہ موت کول
 خہ نقص نہ دے بلکہ د یو بیل قسم اعجاز دے چہ ہر کلمہ کتاب دینجہ د خدا ئی شہ کتاب شد انسان
 جو کرے نہ دے نو ددے شان پہ ترتیب کین ہم د نور و مصنفینو نہ بیل دے کچرے دا
 انسانی کتاب دے، نو پہ دے کینے بہ خا خا د انسان ترتیب پینے شولے کونے
 دریم جواب دادے لکہ خنگہ چہ امام رازی رح پہ تفسیر کین لیکلی وی
 چہ قرآن پچھلہ معجزہ دہ چہ ڈ ہغہ نور ترتیب ہم یو پورہ معجزہ دہ

اود ترتیبیہ قسم اجمازے کہ قول قرآن لائے ما بیان کریدے، نور و مفسرینور ہمد غے کرے دی لکہ بیان القرآن، سبق الغایات فی نسق الایات، کئے د ترتیب قرآن چہ بیان شوے دے او اہل استشرافو پہ ستریزو پستی لکولی دی اودانہ کوری، احقر پہ دے دول د قرآن داخری منزل تفسیر پہ عربی کئے جمع کرے دے چہ دتولونہ کوان دے اوتر اوسہ چاپ شوے نہ دے،

۴۳) خلورم جواب دادے، چہ پہ قرآن کئے بے ترتیبی چہ چاہہ بشکار کا دادہغہ د نظر قصور دے، حکم چہ د قرآن مقصدیوانکے تعلیم نہ دے، بلکہ تعمیل (عمل کول) ہم دی چہ انسانی ضمیر د عمل کولونہ پارہ تیار شی چہ د ہغے د پارہ قرآن کلام امر اونہی نہ پس د جنت اودوزخ اود ہغے د نعتونو او تکلیفونو ذکر دے د پارہ کوی چہ د تعمیل حکم نتیجہ بہ جنت اود ہغے راحتونہ اود عدم تعمیل نتیجہ بہ دوزخ تکلیفات دی کلام الہی اوصاف دے د پارہ ذکر کیری چہ د اللہ تعالیٰ لوئی پہ زرہ کئے یکلم شی، اود دے بہ زور انسان د حکم تعمیل نہ تیار شی، کلام پہ انسان دخیلونہونو ذکر کوی کئے د پارہ چہ دے شرمندہ شی اود دے د مخہ عمل نہ آمادہ شی، کلام ہنہ قصے اود واقعات ذکر کوی پہ کومو کئے چہ بہ تا بعد از مؤمنان زبانی انعام شوے وکے، او پہ نا فرمانو عذاب نازل شوئے وی دادے د پارہ چہ انسان میلان اور غبت د فرمان برداری تہ وی اود نا فرمانی نہ دے نفرت او کولکہ وی داخلور اصول معلومہ وی، نو پہ قرآنی مضامینو کئے بہ دے ترتیبی شک ہیچرے ہم پیدا نشی،

لسمہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ د قرآن پہ بعض ایونو کئے د عربی ڈبے دعامو قاعدو نہ خلاف شوے دے چہ ہغے تہ لحن و میل نشی، اودا مجاز نہ خلاف دے لکہ چہ عروہ

د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی، چہ مادہ ہغے نہ د لحن قرآنی پہ بارہ کئے تپوس اکر و مثلاً راء ان ہذین لیسجین ط سوردہ طہ آیہ ۷۱، ۷۲) وَالْمُؤْمِنُونَ بَيَّا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ سوردہ النساء آیہ ۷۱، ۷۲) رَأَتْ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقُونَ سوردہ المائدہ ایہ نو ہغوی افرمائل:

يَا ابْنَ أُخْتِي هَذَا عَمَلُ الْكِتَابِ أَخْطَأُوا فِي الْكِتَابِ رَوَاهُ أَبُو عُبَيْدٍ فِي فَصَائِلِ الْقُرْآنِ وَأَخْرَجَ ابْنُ الْأَثَرِيِّ فِي كِتَابِ الرَّدِّ عَلَى مَنْ خَالَفَ مَصْحَفَ عُثْمَانَ عَنْ عِكْرَمَةَ لَمَّا كُنْتِ الْمَصَاحِفُ عُرِضَتْ عَلَى عُثْمَانَ فَوَجَدَ فِيهَا حُرُوفًا مِنَ اللَّحْنِ فَقَالَ لَا تُعَيِّرُوهُنَّ فَإِنَّ الْعَرَبَ تَسْتَقِيمُنَّ بِأَلْسِنَتِهِنَّ

گویا کئے دے ذکر شوی ایتونو کئے بظاہر چہ لحن رہے قاعدہ بشکاری د حضرت صدیقے رضی اللہ عنہ نے چہ تپوس اکر و زہغوی افرمائل چہ دادا کتاب غلطی دہ، د دویم روایت نہ معلومیزی چہ د قرآن لیکھے شوے نشی چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ تہ پیش شوے نو ہغوی افرمائل چہ دے کئے ہغے لکھ شتہ، لیکن عرب بہ ہغے پہ خیلوڑ بوسرہ صحیح کوی،

د دے شبہ روئے جواب دادے چہ دادوارہ روایتونہ، ضعیف الاسناد منقطع او مضطرب دی، علامہ آلوسی رح فرمائی چہ در روایت د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ حکم صحیح نہ دے چہ دے دوار و تردید ہنہ دے روایتونو کئے موجود دے، چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ہر کلام چہ دے نشی د قرآن الیہ دے نوے فرمائل، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَآجِلُوا، مطلب دا چہ لیکونکو صحابہ کرام و رض دیر پہ خائستہ طریقہ دامرتب کرکے دی، نو دے تہ پس بیاد دا خنگہ ویلے شی چہ پہ دے کئے غلطی دی؟

د صحابی رم پہ یوروایت کئے دینہ اوبدا و جمع کیدال ددے جوگہ دی
چہ داروایت د منلو قابل نہ دے، البتہ حضرت عثمان سم پہ دغہ نسخو کئی
صرف در یونو خایونو تصحیح کرے۔

۱) لَمْ يَتَسَنَّ عَ لَمْ يَتَسَنَّ كَرُو سورة البقرة آية ۲۵۹

۲) أَ مِهْلِ الْكِفْرِ يَنْ عَ مِهْلِ الْكِفْرِ يَنْ كَرُو، سورة المطارق آية ۷
۳) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ عَ لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ كَرُو سورة الروم آية ۲۰
ہر گلہ چہ ہغوی د ثوران د تصحیح دومرہ فکر کولو چہ یوم معمولی غلطی
عہ ہم در سنہ کولہ نو پہ مذاکرہ روایت خنکہ اعتباراً را کرے، شی چہ د
لحن او غلطی اقرار کولو سرہ بیا ہم ہغہ پخپل حال پر لبینودہ چہ د عقل نہ
خلاف دہ لہذا داسروایت د عقل او نقل دواہونہ خلاف دے چہ د قبلو لو
جوگہ نہ دے۔

۴) دویم جواب دادے، چہ د لحن نہ مطلب ہغہ رسم الخط دہندہ عام
رسم الخط نہ خلاف وی ابو عبیدہ پہ فضائل القرآن کیتے لیکلی دی، چہ
د لحن معنی د مشہور رسم الخط نہ خلاف کول دی، لکہ لا اذ بحتاً او لا
اَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ:

۳) دریم جواب دادے، چہ لحن نہ مطلب طرز تلفظ دے، نہ غلطی،
لکہ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ط، سورة محمد آية ۲۴
آئے تہج التلفظ مثلاً الصراط بالصاد المبدلة مِنَ السنين کہ

کوہے دہرے غلطی یا بے قاعدگی چہ ذکر شوی دی د ہغہ دویمے جواب دادے
کچرے پہ قرآن کیتے د عربو د قاعدونہ خلاف خہ لفظ وے نو د قرآن مخالفینو پہ
پہ دغہ ومانہ کیتے د غلطی خامخا پہ گوتہ کرے وے، ماو د قرآن اہجازی پہ
صامت کرے ورو فتح بہ کئے حاصلہ کرے وے، چہ ہغوی داہے ا نہ کرے۔

۳) نہ مناہل العرفان جلد ص ۲۰، نہ مناہل العرفان جلد ۳ ص ۳۳، نہ مناہل العرفان

نو داشبہ نامعقولہ دے، بیا ہم محہ پہ واروار دے جواب و رکوم :-
ان هذان د قاعدے پہ موجب ان هذین، پکاروو حکمہ چہ ان
نصب و رکوی :-

۱) نور و جے جواب دادے چہ قاعدہ د زبان تابع وی او ہر د ہغہ نہ جوہ
شوی وی، قرآن چہ کومہ طریقہ استعمال کرے دے دا ہم پہ عربو کیتے د
کناہہ بنی احبارت قبیلے لغت دے، نثنیہ پہ دواہو حالتونو کئی بہ الفسہ
لونی لکہ چہ مناہل العرفان کیتے موجودی :-

۲) دویم دا چہ ان پہ ضمیر شان مقدار کیتے عاھل دے چہ انہ
دے او هذان لسحران پہ خلو کیتے سرہ مبتدا او خبر دی :-

۳) دریم دا چہ د هذان الفارولار زورم سحران سرہ د مناسبت پہ وجہ
دے، لکہ سلا سلا، وَاغْلَا لَار سورة دھرایہ عے او دا ہم یوقاعدہ دہ لکہ
خنکہ چہ د قرآن پہ ایت من سبأ بنبأ یقین، د سبأ کسرہ او تنوین د
سبأ د مناسبت دوجے دے :-

۷) دَوَالْمَقِيمِينَ، منصوب کیدال د مدح پہ بنا دی،

۳) وَالْقَسِيُونَ، مرفوع کیدال یا خود مبتدا کیدالو پہ وجہ دی چہ د
ہغہ خبر محذوف وی، یعنی وَالْقَسِيُونَ كَذَا لِكَ يَاعْطَف دے پہ محل د ان
سرہ دا اسم د ہغے او یاعطف دے د هادوا پہ ضمیر مرفوع بانڈے

یولسمہ شبہ

یولسمہ شبہ دادہ چہ بعضہ انہنا نانو

ہم بے مثالہ کلامونہ پہ عربی کیتے جوہ کرے
دی لکہ مسیلمة الکناب، ابن الراوندی الزندیق، ابو العلاء المعری
ابو الطیب المتنبی او د قبضی تفسیرے نقط چہ د ہغہ ہول حروف بے
نکو (نقطوم دی مثلاً، ح - در - س - ص - ط - ع - ک - ل - م -

و - لا، ہری، نو داشبہ حکمہ بے غایہ دہ چہ د

ذیفی تفسیرے نقط

ذیفی داتفسیر پھلہ کذیفی پہ نظر کنے
معجزہ نہ دہ او دتولوبلیغا نو بہ نظر کنے

ہم داسے کارڈ منبئی نہ شپہ سوہ کالہ ورا نداسے پہ عدبوکنے یو معمول او عام
شیوہ ذیفی نہ د یرورا نداسے پہ مقامات حریری کنے داسے عبار تو نہ
موجود دی چہ بعضے خالص پہ حروری مہملہ کنے او بعضے پہ حروری معیہ
کنے او بعضے عبار تو نو کنے یو لفظ ذحروری مہملہ رے نقطوم او دویم لفظ ذ
حروری معیہ ر نقطہ دارم دے، ددے نہ علاوہ چہ ذیفی خیل دا کار
دقرآن ماتون نہ دے کنرے او نہ دے دادعوے کرے دہ، بلکہ ہغہ تراخر
عشرہ دقرآن د اجماز فائل پاتے شوے دے او پہ خیل ہم دغہ تفسیر کنے
دقرآن اجماز و تعریف پہ زور دارو الفاظو کنے پیش کریدے لکہ لیکے۔
کلام اللہ لا حد للحامید ولا عدل؛ واللہ کلام داسے دے چہ دہ د تعریفو
لکاریمہ و هو ماء لا ساحل لہ؛ ہدو حہ حد نشہ او د ہغہ دفضا نو شپہ
ہم نشہ داداسے سمندار دے چہ غارہ دے نشہ، ذیفی دداسے اقرار با
دجوہ ہغہ تفسیر سوا طع الالہام اجماز کنرے مدعی سست اذکواہ چت
جو بیدل دی،

د مسیلہ تو کرے

ذیفی نہ علاوہ د مسیلہ ہغہ تو کرے
چہ پہ ہغہ کنے دانسانی ہدایت بونی قدر

ہر نشہ نہ خوہنہ پھلہ دغہ دقرآن پشان معجزہ کنرے دہ او نہ بل چا کنرے دہ، بلکہ
ہغہ یو بلین ما ہرزبان ہغہ د ذکر کولو و ر ہم ا نہ کنرے موینر دناظرینو د
ضیافت طبع پہ خاطر ہغہ خہ لک نقل کووہ۔

والمبدرات زرقا و الحصدات حصدا؛ خا دسروی پہ ہغہ بنحو چہ تخونہ کوی
والذریبت فحافرا الطینات طحننا؛ او پہ ہغہ بنحو چہ لوو نہ کوی او پہ ہغہ
والعینیت مجنا و الخابزات خبز او؛ بنحو چہ غم صفا کوی او پہ ہغہ بنحو چہ

الشرادات نردا و اللقمیت لقمأ؛ چہ اورہ د میچن کوی او پہ ہغہ بنحو
إهالة و سمننا؛ چہ اوہ اغزی او پہ ہغہ بنحو چہ دودی

بنحوی او پہ ہغہ بنحو چہ بنوہا کنے دودی ماتہ وی او د واز دے او کچو پہ
نوری اغستونکو باندا دے / دلفظ خامیا نوہ علاوہ ہغہ پہ ہر کائے کنے
وآو، استعمال کرے دے حالانکہ بعضے خایونہ د نا او د تم استعمال
دی بیادا چہ کوم کارونہ د سرو وویا د بنحو او د سرو پہ کماہ و و ہغہ دے ہم
صیرف بنحو نہ منسوب کرل د ا مضمون پھلہ دیر لغواو بے فائدے دے
چہ دیوانے درجے سری دبارہ شرم خبروہ د امرنگ دانو کو
ہم الفیل ما الفیل وما اذ ربك ما الفیل لہ ذنب و بیل و خرطوم
طویل، جاحظ دہغہ دل سے تو کرے ہر نقل کوی دی
یا صغدا ع بنت صغدا عین نقی ما تنقین نصفك في الماء و نصفك
في الطين لا الماء تكدر بين ولا الشارب تمنعین
دادوارہ تو کرے د آئی رہا نفی او د چسند خے پہ بارہ کنے دی

ابن الراوندی ز ندیق یہودی

ابن الراوندی یہودی النسل
المتوفی سنہ ۳۲۳ ہ د

یہود او نصاریٰ و نہ غتے پیے اغتے او دقرآن او اسلام پہ نردید کنے ہ
کتا بونہ لیکل د ہغہ د کتا بونو نومونہ دادی، التاج والفريد، والزمر د کا،
وقضيب الذهب، د کتا بوی لیکونہ پس بہ دے د یہود او نصاریٰ و نہ نوردے
پیے غونے چہ نہ بہ دے و رکولے نو ہر دے کتا بونو تردید بہ لے بیاکولو
ابوالعلاء المعری د دہ د کتا ب تاج پہ بارہ کنے لیکل دی،

لا یصالح تاج ان یكون تغلا رد تاج دومرہ حیثیت ہم نشہ چہ ہرہ ترورہ
ش، داد ہغہ ابوالعلاء المعری قول دے، چہ د ابن الراوندی پہ شان پھلہ
ہم صلحدو ابن الراوندی د بغداد پہ بول یو معتزلی ابو علی جانی سرہ

ملاقات اُکرو اور تھے اُوئیل چہ حُما قرآن اُوڑے ، جُبائی اُوئیل
چہ حُہ ستا د شرمناک علوم نہ خبر کیم ، بیا هغه اُوئیل چہ اے ابن
الراوندی ته پچپله منصف شه چہ ستا په دے کلام کتے د قرآن پشان
فصاحت ، بلاغت ، خوب وولے او هیت در هبه ، د اب ، نشتہ ۴

هغه اُوئیل چہ نشتہ ۱

د صنبی توکرے

متنبی د پیغمبری د دعوی کو لوبه دخت اُوئیلی وو
اُو قسم بحالِق اللیل وَالرَّیْحِ الْهَابِئَةِ بِاللَّیْلِ
اِنَّ الْکَافِرَ لَطَوِیْلٌ اُوئیل و اِنَّ الْکَافِرَ لَکَفُوْفٌ الدَّیْلِ . بیا اے توبه
کرة او مخلص مسلمان شو ، د دے تولو ما خد د مصطفیٰ صادق الرافعی
اعجاز القرآن نومی کتاب من تر ص ۳۳ دے ، د دے خیزونو د نقل
کو لوبو مطلب د قرآن اعجاز صفا بنکاره کول دی ، دویم داچه صنبی و
غیره د مسیلمه او ابن الراوندی وغیره نه دیر زیات لور ادبی مقام لولو
لیکن هغه هر کله چہ په دے میدان کتے قدم کینو دو نو د هغه
کلام داچه بنکاریدا و چه د هغه معتقدینو پچپله هغه پورے خندا کوله
اود د هضمیر هم په دے دلره ملامت کولو .

دویمه خبره داچه د قرآن په جواب کین چه چا خد اُوئیل مسلمانانو
بے له تعصب هغه نقل کول ، دریمه خبره داچه د قرآن دامقابله
په بغداد کتے په هغه وخت شویده چه پچپله مقابله کوونکی درعیت
په حیثیت دیو مخ پر ترقی اسلامی حکومت کتے استوگن وواد آزادی
کتے دومره وه چه حکومت تپوس هم اُنکړ و چه غالباً د هغه وجه
داکیده شی ، چه اعجاز قرآن یو نمر دے په دے توکړ و دے ته هیڅ
نقصان نشی رسیده ،

د اعجاز القرآن پوه

مشاهدات او معنویات

د قرآنی اعجاز اگر چه بلاغی
حیثیت سره ذوقی خیز د دے

لکه د ترخو او خوب و او بوبو پیژندل او د فصاحت و بلاغت ذوق لورونکو
د باره د ایوب د یهی خیز دے لیکن مو بز تُو خُو خیزونه په گوته کوو چه
د هغه په وجه به معمولی فهم لورونکو حضراتو ته هم د قرآن اعجاز واضح
شی ، خه مضامین خرد مشاهداتو سره تعلق لری چه هغه بنکاره
خیزونه دی لکه آسمان یا نور د لیس خیزونه او خه معنویات یعن د
لیدلو نه بهر خیزونه دی ، مثلاً . اخلاق اعمال قلبیه دا حکامو
عقائد او د غیبیا توقوانین ، د عرب او د عجم د شاعرانو د فصاحت
بلاغت میدان مشاهدات وونه چه معنویات ، د دوی کلام ټول
غورز لگونه هر به مشاهداتو کین وی معنویاتو کین به هغه د دکی لیکن قرآن
مشاهدات هم بیانوی او غیبیات او معنویات هم اوسره د دے په زور بیان کتې فرق ندری
د دے د عربو او د عجمو شاعران درشتیا دروغو پابندانه وی خو
خپل بیان او فصاحت و بلاغت کتے به اے خپل زور بنکاره کولو هم
دغه وجه ده چه د عربی شاعر می په باره کتے دامقوله مشهوره وه
چه اَحْسَنُهُ اَكْدَابُهُ ، یعن هغه شعر دیر بینه دے چه په هغه
کتے دروغ دیر وی مگر د قرآن مضامین ټول د درشتیا و پابندادی
چه په هغه کتے د واقعاتو خلاف هیڅ مضمون نشته په دے وجه
د قرآن دائره تنگه وه خو بیا هم د دے په فصاحت او بلاغت
کتے فرق را نغلو او که یو شاعر صرف د درشتیا و چا پابند کولو ته
هغه کلام به بے خوند ا پلته شی ، او بلاغت به ئی هم ختم شی
دا یواځه قدران دے چه درشتیا و پابندادی سره د هغه خوند مزه
نوره هم زیاتیری او بلاغت کتے له هروخت جدا نون کین وی .

۲۷ انسان اودھے تو تونہ محمد ودی پہ دے وجہ بلیغ شاعر پہ
 یو خاص میدان کتے دخیل فصاحت زور بنودے شی لکہ دامرو القیس
 دشاعرئی زور دے بنخوا واسونو پہ تعریفونو کتے محمد ودے، دنا بخت
 دیبان جوش د ویرے دمضامینو سہ مخصوص دی، داعشی، د
 شرابوسہ، دغہ رنگ فیردوسی اونظائی د جنگ پہ مضامینو کتے لا
 جواب دی، شیخ سعدی پہ اخلاقو کتے بمثالہ دے خوبہ قرآن کتے د
 ہر قسم مضامینو باوجود دھنے پہ فصاحت بلاغت کتے ہیج فرقانہ راجی
 رم، د قرآنی بلاغت خصوصیت دادے چہ پہ لزو تلو کتے داسے اعلیٰ
 مضمون بیان کدی چہ دھنے بہ کتا بونہ جو ریدے شی، خوبیا ہمد
 قرآن پہ خوب والی کتے ہم فرق نہ راجی اونہ پہ مضمون بانڈے دلالت
 کولو کتے کزلیج اوکر کچینی راجی مثلاً، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 رسورۃ الذریت، آیت علی

۲۸ سل کالہ پس ہرہ ژ بہ بدل بزی، حکمہ دھر کتاب سئل کالہ پس ہغہ
 مزہ ڈوی، بلکہ دھنے دمضامینو نہ پہ مطلب اغستو کتے گوانی راولا ریزی
 دحضرت شاہ عبدالقادر رحمہ اللہ، ترجمہ قرآن بے مثالہ دہ لیکن دزملنے
 پہ تیریدو سرہ دھنے د بعضے اردو الفاظو استعمال پاتے شو نو ددے
 وجہ دھنے افادیت کمزورے شویا حضرت شیخ الہند رحمہ اللہ دغہ ترجمہ
 دنووالفاظو پہ قالب کتے دھنے دافادیت قائم ساتود ہارہ واچولہ، لیکن
 دقرآنی الفاظو پہ افادیت خوارلس سوہ کالہ پس ہم ہیج فرق راغلود
 دے نہ معلومیری چہ دقرآن دالفاظو انتخاب خالق کائنات دے
 دپاراکریدے چہ داہہ ترقیامتہ دیرے مو دے دپارہ برقرار دی،
 ددے غلوروا مردوملاحظہ کولونہ پس دے کتے ہیج شک نہ ہلتے کیری
 چہ دادول کلام دبلافت داسے حد نہ رسیدے دے چہ ہفتہ د انسان

۲۹ رسائی ہجرے نہ شی کیدے ہم دغہ وجہ دہ چہ قرآن خہ وخت
 نازل شو نو خانہ کعبہ کتے ہغہ آویزان اودہ بمثالہ اومشہورے قصیدے
 دشاعرانو خپلوانورا کوٹھے کرے یواٹھے دامرو القیس یو قصیدے
 ہر ہغے آویزان حکمہ پاتے شوہ چہ دھنے خور دھنے دراکو خولونہ
 انکار کرے وو، لیکن ہر کلمہ چہ ہغے دطوفان نوح علیہ السلام متلو
 دقرآن داایت واوریدو،

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ : اے مزکے خیلے اہا حیرے کبرہ،
 يَسْمَاءُ أَقْلَعِي وَغِيصُ الْمَاءِ : او اے آسانہ ادریزہ او اہہ کے شوہ
 سورۃ ہود آیت ۵۳
 نو دامرو القیس خور سمدستی دغہ قصیدے ہم ہراکو حکمہ کرہ،
 راجاز القرآن (الرائی) :

جارج سیل لیکی چہ دیوانسان قلم ہم داسے معجزانہ کتاب نشی لیکی
 اودا دمروڑوندی کولونہ ہم لویہ معجزہ دہ: ارمیکسوئل کنگ لیکی
 کچرنے وحی خہ شی وی، نو بیشک قرآن یوالہا ہی کتاب دے تاریخ
 اسلام عبد القیوم ندوی جلد ۱ ص ۳۳۳

قانونی اعجاز دقرآن بلاغی اعجاز خوبیان شو اس ددے خبرے
 چہ قرآن داللہ تعالیٰ کلام دے دویم دلیل
 قانونی اعجاز دے، انسانی قانون کہ یوتن جو پکڑے ری کہ کتے ورتنا نو
 رپارلیمنٹ) اودوی دیر ماہران ہمدوی خوبیا ہمدغہ قانون پہ
 مختلف قومونو، وملکونو کتے دیرہ مودہ نشی چلیدے او خاٹنا پہ دے
 کتے داسے یوکزوری بنکارہ شی چہ پہ ہغے کتے دترمیم او تغیر ضرورت
 راولی، ہم دغہ وجہ وہ چہ دیو حکومت اوبا دشائھی پہ قوانینو کتے
 دھنے قانون سازے اسمبلی او پارلیمنٹونہ دیما ربہ لکی راولی او

اوسم غہ د انسانى قانون د خامى او کمزورى دليل دے ليکن د قرآن قانون چه هغه د انسانى ژوند د بنو لو او خبرو سترون لرى او د هغه بنکاره کوونکے هم صرف د پيغمبر عليه السلام هغه يو ذات دے چه ليکل لوستل لے نه وکړى او اقمى رنا خواصه بللے شو، د هغه وطن بتول خلق نايکلى او نالوستلى وو پکوم کيڼے چه دورى بنکاره شوى وو په دغه وطن کيڼے نه د تعليم زور شور ورواونه دغه قانون نه خلق خبر وو خوسره د دے د ايشيا، ميورپ او افريقه په درے وارو براعظمو نو کيڼے د زرق کالونه زياته موده په دے فيصله کيدے نه، په دے کيڼے چا نقص بنکاره کړ و او نه په کيڼے د تر مير او تبدیلی ضرورت پيش شو په موجوده زمانه کيڼے چه تعليم عام دے او د بتولے نړی خلق د يو ټبر په لوگه يو بل سره نړی دی خو صرف مسلمانان نه بلکه د يورپ مخالفين هم د قرآن قانون بے مثال معقول او جامع بولى حالانکه په دے خوار لس سوه کاله تير شوى دى،

۱۸) داکټر سمويل ليکلى، چه د قرآن کريم مطالب دا سے همه گيراو د هرے زملنه په مناسب دى چه بتول آوازونه لے خامخا قبلوى او بخانو - شگلنو، بناړونو او باد شا هوکڼه کړي نكيږي؛

۱۹) مسټروف ليکلى، د رشد وهدايتا وسیع جمهوريت، انسانى او عدالت نوحى تنظيم، ماليات، د غنرباؤ د حمايت او د ترقى اعلا آيين په قرآن کيڼے موجود دے،

۲۰) د فرانس داکټر مويں ليکلى، د قدرت مهر يا نوح کوم کتابونه انسان ته ورکړى دى قرآن د هغه بتولونه بهتر دے د تاريخ اسلام عبد القیوم ندوى جلد ۱ ص ۳۱ تا ۳۲ نقل شوى صرف په درے حوالو مونږه اکتفا کوو، د دے نه تا سواندازه اگلوئ چه دا دول د

کتاب د انسانى فکر پيداوار کيدے شى؟ هچرے نه بلکه د دے کتاب ماخذ د الله تعالى هغه بے اندازه علمى سرچشمه ده چه هغه نه د بتولو قومونو او د بتولو زمانو نه د ضرورى او علم وواو په دے کتاب کيڼے بتول را خائے کړه،
ايات اقبال مرحوم

<p>حکمت اولايزال است و قدیم معنى اش شرمندۀ تاويل نے بے ثبات از قوتش گير ثبات عصر با پيچيده ر آفات او حایل اور حمت للعلين !!</p>	<p>آن کتاب زنده قرآن حکيم حرف او را ريب نے تبدیل نے سخي تکوين اسرار حيات صد جهان تازه در آيات او نوع انسان را پیام آخريں</p>
---	--

۲۱) د دينه علاوه سردامند بربکى، د قرآن قوانين د تا جدار نه تر کتر فرد پورے، بانده حاوى دى او دا دومره معقول دى چه مثالى نشته، د حواله بالا تاريخ عبد القیوم ندوى
۲۲) آرئلد ليکلى چه قرآن هغه اصول پيش کړه چه د سائنس هغه مخ په وړاندے ترقى هم دے، ته ماته نشى وړ کولے،

د تاريخ عبد القیوم ندوى هم دغه حواله
تأثيرى اعجاز

دول تأثير نشته کوم چه قرآن خور کړو، او بتوله نړی پر وړهنا کړه
دا اثر اچولواو لڼے ترون د انسان روح سره دے، حکم چه دا بدل شى نو
انسانى تصورات، گفتار او کور د کيڼے پخپله تبدیلی راغى، د دے درے وارو
مرکز روح يا زره دے، لکه شنگه چه حديث دا حقيقت بنکاره کړيدے چه

پہ بدن کینے یو تو پتہ دے چہ ہنہ درستہ وی نو بقول بدن درست
 وی دی بخاری شریف، اصلاح مرکز روح دے خوروج امر ربی او آسمانی
 خیز دے، زمینی نہ دے لہذا اکوم کتاب چہ آسمانی وی نو کلام ربی بہ
 وی پہ ہنہ بہ ذروح اصلاح کیزی کوم چہ امر ربی دے، قرآن حکیم
 کوم قوم او ملک (عرب) کینے چہ بنکارہ شو ہنہ دے نوے نری د خرابو
 مرکز وو، اعتقادی خرابی دومرہ وے چہ د خدا پرستی، پیکنے خہ
 تلبیہ ہم نہ وے بلکہ ہر خائے بت پرستی وے انصاف ورک و بقول
 ظلم ظلم وو، ہرزور آور پہ کمزوری بوخت وو او بغیرد لوٹ مار نہ د
 ہغوی بلہ ذریعہ معاش نہ وے ددوی دظلمو نو نہ ددوی اولاد ہم
 خلاص نہ وو، تر دے چہ خیلے ژوندائی لونرہ بہ ئی پہ خاور و ور
 مندے او ویاہ بہ ئے پر ہکو لوٹنے بہ ئی دومرہ کولے چہ د ہغوی ہیخ
 مجلس بہ دشرا بوخبلو نہ خالی نہ وو، داتفاق بونی ہم پہ دوی
 کینے نہ وو، او دہرے قبیلے او قوم خلیق بہ دہر بل سرہ پہ جنگ کینے بیت
 وواو دائے پہ تو لو کینے زیاتہ خوبنہ مشغلہ وے، د اصلاح توے دریے
 (تعلیم، تربیت، قانون) دوی کینے نہ وے، جمالت لاقانونیت او خود سری
 عامہ وے، داحالات انسانی ذرائع او وسائلوسرہ پہ زرکو نو کالہ کینے ہم
 نہ شو بنہ کیدے دچا پہ خوب خاطر کینے ہم نہ راتلہ چہ دصد و جری
 نیوونکی خرابی بہ چرتہ ختم شی، حکم چہ د اصلاح دذرا لگو نوم و نشان
 ہم دغلہ نہ وو، اس چہ داہر خہ شتہ تعلیم عام دے، د نشر و
 اشاعت توے دریے شتہ، قانون موجود، د اصلاح معاشرہ انجمنو
 قائم، اصلاحی فلیونہ ہم شتہ خوبیا ہم پہ خرابو او شر و فساد کینے
 اضافہ کیزی او دجرمو تو نوی نوی صورتونہ راجی، اس ددے
 منظر او د قرآنی اصلاح د منظر نسبت آکرہ۔۔

چہ ہنہ پہ دودہ دودہ نیم کالہ کینے دا مشکل ترین کار پہ، دیر آسانی حل
 کرو او ہنہ اصلاحی انقلاب ئے پہ عربو کینے را و ستوکوم چہ توے نری
 نہ معلوم دے، د تاریخ پہ صفحہ کینے بنکارہ دے او دوست دشمن د
 دے اقرار کوی، پہ عربو کینے بت پرستی، د بیخہ ختم شوہ او کور پہ
 کور د خدا پرستی او توحید دا سے شور بیت ا شوچہ دغہ بت پرست
 بت شکن شول، سرے صرف وحداء لا شریکاتہ تبت شو، پہ ژبوے
 ہروخت دا اللہ توحید جاری شو، پہ زرو نو کینے دا اللہ خوف خائے شو
 دغیر اللہ خوف ئے ذرہ نہ او تو۔ دغہ قوم چہ د خپلو سکہ رو نو و دشمنان
 وو د اسلامی او قرآنی پیروں پہ دجہ ئے بلال حبشی، صہیب رومی، او
 سلمان فارسی غوندے پردی خلق د خپلو سکہ رو نو نہ ہم زیات
 آکرل، خانہ جنگی ختمہ شوہ، او بقول عرب قوم دینے اور و دلئی
 پہ مزی کینے پیٹلی قولادی دیوال جو رہ شول، جوار کی او سود خورل شول
 خیل۔ غلا۔ داکہ۔ قتل، او ظلم نہ بولے، د عربو نہ ورک شول، بلکہ دوی
 قدمچہ کوم خائے نہ، ارسید و دغہ خائے نہ دا توے خرابی ختہ
 شوے، دیورپ یواہل قلم لیکي چہ د قرآن نازل کیدو نہ پس عرب
 دانسانانو پہ شکل کینے فر بنیتے جو بہ شوے، دا یونانی حقیقت دے
 چہ دا سے اصلاحی کارنامہ چہ سرتر یا یہ معجزہ دے صرف د قرآن
 پہ وجہ ا شوہ چہ دتو لو انسانی کتاب نو رہ پہ جمع او د نری دتولو۔
 حکومتونو د طاقت رہ جمع نہ بھر وہ نو دا دے خبرے دلیل نہ دے
 چہ قرآن کلام الہی دے او د خداوندی تاثیر پہ وجہ دا ہتہ اصلاحی
 کارنامہ ئے آکرہ؟ وے نہ دا خود دے خبرے تاثیر دلیل دے، چہ
 قرآن کلام الہی دے، دا کوم چہ ما لیکل د موجودہ دور اسلام دشمنان
 عیسایانو ہم د ہنہ اقرار کرے دے د ہنہ تفصیل بیا بولونہ ودا ندے

دا وضاحت کول غرارم چہ ما دودہ دودہ نیمہ کالہ ولے اُلیکن حالانکہ
قرآن خود بیرویشٹ کالہ نازلیدو، دھنے وجہ دا دلچہ دکھنے
دیادگی کالہ خوگفارو پہ خپل ظالمانہ طاقت دقرآن آواز بند کپیو
اوددے دتبلیغ تیلے لارے لے ہم بندے کرے وے دہجرت بجہ
پس اتہ کالہ کفارو دغہ کار دجنگ پہ زور دفتح مکے پورے جاری اُسانلو
دایویشٹ کالہ خوقرآن نازلیدو لیکن کفارو دسے تبلیغ اوآواز نہ
مذکور طریقو بند اُسانلو اوباقی پائے زمانہ ریعنی پہ دیرویشٹو
کالو کینے، صرف دودہ دودہ نیمو کالو کینے دا کار اُشو، ددے وضاحت نہ
پس بیا خپل مقصد تہ را کپو:

دیورپ پہ نظر کینے دقرآن تاثیر

ڈاکٹر مارین لیکی، چہ قرآن
پہ دنیا ہنہ اثر اُخو رتولو
چہ دھنے نہ بہتر مسکن نہ وو، دفرانس یسیان لیکی چہ قرآن دا سے ڈونڈا
اوپر زور ایمانی جوش پیدا کوی چہ بیا پکس دسنگ گنجائش نہ پیدا کیدی
سرولیم میورلیکی۔ چہ قرآن دکالنا تو دظہرت پہ دلائل سرہ خدا کے
پاک دتولو نہ اعلیٰ ہستی ثابتہ کرکے او انسان لے دھنے پہ اطاعت
را نیست کولو۔

مستر جی۔ ٹی لیکی چہ قرآن پہ بیشمیرہ انساناوا اثر اوجولو و دسانس
دنیا دقرآن ضرورت نورہم واضح کپو۔

مستر عمانوئل دی انش لیکی، چہ دقرآن رنرا پہ یورپ کینے ہنہ وخت
دابشکارہ شوہ چہ تیرہ خورہ او او پہ دے دیونان سر علم او عقل تہ
ژوند حاصل شوہ

مستر ایچ۔ ایس لینور لیکی چہ دقرآن دتعلیم نہ دحکمت او فلسفہ
ظہور اُشو او دا سے ترقی لے اُکری، چہ د خپل وخت دتولو نلو

لوئے یورپی حکومت نہ زیات اُچت شو
انجذابی تاثیر

دقرآن کوم اصلاحی تاثیر چہ موبن بیان
کپو ہنہ ہم دا سے یومعجزہ دہ چہ بوانسان
کتاب نہ ظاہریدے نشی، لیکن داصلاحی اعجاز نہ علاوہ دقرآن انجذابی
تائیر ہم یومعجزہ اوددے خبرے پچھے دے چہ قرآن کلام الہی دے،
دہ حکمہ چہ قرآن دیر غب کتاب دے دھنے یاد دل دیر گران دے،
دویم دا چہ دغیر عرب مسلمانانو دپارہ دکہ ڈبہ پردئی دہ چہ دھنے
پہ یادولو کینے دویم بنداش دے خپلہ ڈبہ کس کتاب یاد دل آسان او پردئی
ڈبہ کینے یاد دل دیر گران دی،

دسہم خبرہ دادہ چہ پہ دے کینے یورنگ آیا تونہ دیر دی چہ پہ
دھنے سپری پزل کیری، او غلطیری، داہم دھنے پہ یادولو کینے یو بنداش دے
دسولورمہ دا چہ دقرآن حافظ دپارہ دقوم یاد حکومت نہ خہ تقضواہ
نہ دہ ترے شوے نہ لے پہ دوی کینے خہ خاص عزت شتہ،

دسہم پنچمہ دا چہ دقرآن یادولو دپارہ دیر وخت پہ کار دے اویا دیا د
سانلو دپارہ لے بول عبرت مرگہ ددورا و تکرار ضرورت دے،
دوسرہ خواری کچرے ددنیاوی دگری حاصولو دپارہ کرے نو دیر

مال او عزت بہ ئی گتلا، دا بول دحفظ قرآن پہ لادگت غب
خندان دی، لیکن سرہ دے پہ مسلمان قوم کین لکھو نہ حافظان د

قرآن موجود دی اوددے دحفظ رواج پہ دے بے تپوسہ حال کینے ہم مخ پہ
ترقی دے چہ دا ددے دلیل دے چہ دقرآن پہ ذات کینے معجزانہ او انجذابان
دا سے کشش موجود دے چہ ددے بنداشو تیرہ ہم مسلمانان خپل
خان تہ را کبزی او ہیٹھ یو بندیز پہ دے اثر نہ غریجوی داکشش او انجذابان
تائیر دقرآن یومستقلہ معجزہ دہ اوددے دلیل دے چہ قرآن کلام

الہی دے حکم چہ بل بو کتاب دومہ حفظ کوونکی پہ مخ دز کے نشستہ
نہ دا سے کشش پہ بل کتاب کینے شتہ تردے حدہ چہ د توریت او انجیل
بو حافظ ہم نشستہ :-

دقرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دا صلاحی او انجذابی تاثیر نہ علاوہ دا شخصیتی تاثیر ہم دقرآن یومستقبلہ
معیزہ دہ، دقرآن پہ بارہ کینے صحیح او غلط دوارہ رائے دی، یوصیح
رائے دہ چہ دا کلام الہی دے اوبلہ غلطہ رائے دہ چہ دا کلام الہی نہ دے
دصحیح رائے ثابتلو او دغلط رائے دیکارہ کولو دپارہ مؤثر قرآن د شخصیتی
تاثیرا عجازی دے کور :-

د شخصیتی تاثیر اعجازی دے صورتونہ دی :-

① نزولی اثر ② قلبی اثر ③ قالبی اثر

① شخصیتی نزولی اثر :-

مخالفین وائی، چہ قرآن دا اللہ تعالیٰ کلام حکم نہ دے چہ دا رسول اللہ
محمد صلی اللہ علیہ وسلم کلام دے، کہ دا غلطہ رائے امنتے شی نو بیباچیل ہنہ
کلام چہ پہ ہنہ کینے پہ خدا کے تعالیٰ دروغ و پیلے شوی وی حکم بہ زور
اثر پہ دغہ انسان اغرضوی لکہ خنکہ چہ د عربو دہنہ مشہور اوتو
قصید و خاص اثر پہ ہنہ شاعرانہ نہ پر یوتو کو موچہ دا پیلہ جو رہے
کرہے وے کہ دا سے وے نو تاریخ کینے بہ گے خہ قدرے ذکر شوی وے
لیکن دقرآن وحی :-

پہ یخنی کینے خولہ

بہ چہ پہ حضور علیہ السلام شہ وخت پہ
یوعامہ جمع کین کیدہ نو د بیخ موسم
باوجود ہغوی د بیخ مبارک نہ بہ د خولو غت خا خکی پہ دیر زور
خشیدل د حضرت صدیقہ رحم نہ پہ اول د بخاری کین منقول دی :-

لقد رأيتہ ينزل عليه الوحي في
اليوم الشديد البرد فيصم عنه
وإن جبينه ليتفصد عرقا
ما حضور علیہ السلام ایلد وچہ پہ
سخنہ یخنی کینے بہ برومی نازلیدہ او
ختمہ بہ شولہ نو د ہغوی د تند و مبارک
نہ بہ دا سے خولہ را خنیدہ لکہ خنکہ چہ و ہلی رک نہ وینہ دارے وھی
پہ یخنی کینے دا سے سخنہ خولہ دا تلل غیرا اختیار دی دہ چل و ل پہ د کینے
نشی کیدے اس دا بناکارہ خبرہ چہ دا سے تاثیر پہ انسانی کلام کینے نشی
کیدے معلومہ شولہ چہ دا د حضور علیہ السلام خیل کلام نہ و و بلکہ
الہی دے :-

دروند والے او پینے

کلام د الفاظونہ جو روی پہ ہنہ کینے دروند
والے او پینے لہ گہ، لکہ چہ دا خوبہ اجسامو
کینے خاص وی او قرآن خوا الفاظوی جسم خوند وی بیباہر پہ حضور علیہ
السلام بہ چہ قرآن نازلید و نو د ہغوی پہ شخصیت کینے بہ د معجزے پہ
دول دروند والے او پینے پیدا کیدہ او لگ ہم بلکہ دیر زیات :-
بخاری شریف کینے زید بن ثابت رحم نقل کوی :-
كَادَتْ فَخْدِي أَنْ تَرُصَّ، ترجمہ: قدریہ وچہ خما د پتون ہلو کے د پیتی
د زورہ چورہ چورہ شوے وے :-

دسورہ مزمل پہ تفسیر کینے مستدرک حاکم د صدیقہ رحم نہ نقل کوی،
چہ حضور علیہ السلام پہ سفر کین پہ اربنہ سور روان دو، چہ وحی قرآنی
نازلہ شولہ، ہنہ اربنہ دوحی قرآنی د پیتی د زورہ کینا ستہ، د اشکارہ
خبرہ دہ چہ پہ زید بن ثابت رضا و پہ اربنہ دا دول اثر نہ دوحی را تلونہ
وراندے او نہ و د ستو چرے شوے و و، دا صرف د قرآنی نزول اثر و
چہ دا پہ قرآن کینے ہم نو کور دے :-

أَنَا سَمِعْتُكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ○ اے پیغمبر علیہ السلام موثر بہ تاباند

یو دروند قول دروا چوؤ :-

ھر کلمہ چہ دا خیر قرآن او حدیث کینے را غلو عام و مخلوق اکتلو کچرے دا
تاثیر دا قضا تو نہ خلاف وے نو د قرآن مخالفین کو کفار و بہ خاندان اعتراض
او انکار دوا رہ کرے وے، ھر کلمہ چہ ہغوی دا سے نہ کرے، نو دا دلیل شو
و دے خبرے چہ دا تاثیر واقعی پہ نواتر سے ثابت دے، دا تا تیر صرف
قرآن سرہ سترے نہ دے بلکہ دھنے قرآن سرہ چہ د جبرائیل علیہ
السلام پہ واسطہ نازل دے نو دا سے شوے، لکہ چہ د وخت دنا زلیدا و د جبرائیل
علیہ السلام د فعل او عمل ہم پہ دے کینے داخل وی دا د قرآن د تاثیر
محرر، دہ چہ بل السانی کلام کینے نشتہ:

۲- د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر

د صاحب قرآن حضور علیہ السلام پہ ذرہ مبارک باندا دے د قرآن دا
انرو چہ د حضور علیہ السلام پہ فرمائش حضرت عبد اللہ بن مسعود
دوی پہ ورا ندا دے قرآن شریف تلاوت کھو، نو خلقوا کتل چہ د
ہغوی دستر کو مبارکونہ بے اختیار اے وینکے جاری وے و عینا ک تدرقان
۷ مطرب بن عبد اللہ بن شخیر رض نہ نقل دے، ہنہ وائی چہ د شیے
پہ تہجد و کینے حضور علیہ السلام یوا تے دھنوک ہم نہ وو، قرآن
لو سنلو خہ پہ لارہ تیریدم نو د حضور علیہ السلام د ڈرا پہ وجہ د
ہغوی سینے مبارکے دا سے جوش و ہلو لکہ پہ دیمکی کینے ویشیدے پہ
چہ جوش وھی، فَلَجَوْهُ اَزِيْرًا كَا زِيْرِ الْمَرْجِلِ، بنہ! چرے د چل دل د
خبروہ چلوئی سری پچیلہ د شیے پہ تیرے کینے پہ یوا تے، دا سے اثر
کیدے سی، دا تا تاثیر خود کلام الہی کیدے شی۔

۳- تاثیر قلبی

پہ وینا کینے دوسرہ تکلیف نہ وی خومرہ چہ بہ عمل کو لو کینے وی د

چل دل خبرے یوا تے د خلقو بنو د لو د پارہ وی چلوئی سرے پچیلہ
دل ترنلہ دہر د وکے عمل پر نشی کو لے تر خو چہ ہنہ کلام الہی ا نہ کنری
او د ہنہ مضامین حتی ا نہ کنری لیکن د حضور علیہ السلام پہ قالب اوبدا
مبارک باندا دے د قرآنی احکام موخہ اثر بہ کیدے و چکوم وخت چہ دا
آیت نازل شو :-

فَاِذَا كَرَعْتَ فَانصَبْ وَرَالِ رَبِّكَ اے پیغمبر علیہ السلام تہ چہ خہ
فَاَرْعَبْ: سورہ الانشراح ایت ۱۷ وخت د ضروری کار نہ فارغ شے نو
خپل خان د اللہ تعالیٰ پہ عبادت کینے سترے کرے، او اللہ طرف تہ پڑتیت شہ
د دے نہ پس حضرت صدیقہ رض فرمائی چہ ہغوی بہ بولہ شپہ عبادت
کو لو تر دے حد اے چہ (تَوَكَّرَمَتْ قَدَمَاهُ) د ہغوی قدامونہ مبارک بہ ا پرسید

۲ بخاری شریف کینے دی چہ د صدیقہ رض نہ د حضور علیہ السلام دا خلقو
پہ بارہ کینے تپوس ا نشو نو ہغوی ا نر مایک چہ پورہ قرآن د ہغوی اخلاق
ووالکہ ختنگہ چہ شوک خپل عادتونہ او اخلاق نشی پر بیود دے د غم
شان د حضور علیہ السلام اخلاق او عادات قرآنی احکام جو رہ شوی و وچ
خہ پہ قرآن کینے و وہم ہنہ د ہغوی پہ عمل کینے موجود وو، بنہ! چرے
پہ یوا انسان د خپل چل دل د کتاب پہ دے مہول نالی، جسمانی او عملی
تاثیر کیدے شی؟ کچرے نشی کیدے نو دا دلیل د دے خبرے دے
چہ قرآن کلام الہی دے او پچیلہ حضور علیہ السلام پہ دے د کلام الہی پہ
حیثیت دہو لو نہ زیات عمل کو وکے وو :-

د قرآن سیاسی اعجاز

قرآن عربو کینے نازل شو او دوی د ہولو قومونہ کمزوری بے علمہ او بے
ہنرہ وو، د سیاسی غلبے حاصلو لوھیخ ذرائع دوی سرہ نہ وو، خکک چہ
سیاسی غلبے او اقتدار حاصلو لو د پارہ اول دا فزا روزیا تولے ضروری وی

اودوی گنر نہ وو۔ عرب بہ پہ ہنہ وخت کینے صرف سعودی عرب
 اوین تہ ویلے شو، عراق، شام، فلسطین، اردن، لبنان، بیروت
 مصر او شمالی افریقہ دا عرب ملکو نہ نہ وو، خود اسلامی فتوحاتو
 نہ پس عرب ملکو نہ جو رہ شو، (۲) دویم خیز تعلیم دے او عرب دایا نو،
 یعنی دنالو ستو ملک وو، دریم خیز اتفاق او یووالے وو، لیکن دے عربو ہرہ
 قبیلہ دے پہلے دشمنہ وکے تر دے چہ دے مدینے منورے دانصارو دودہ مشہور
 قبیلہ اوس او خزرج پھلو دیوبل دے شیمان وو، (۳) خلودر خیز کار یگری
 دے او بہ عربو کینے نہ کارخانہ وکے او نہ کار یگری دے اورے او دے معمولی
 پوشاک دیارہ ہم ہنوی دھندوستان او دشام دے عیسائو محتاج وو،
 (۴) پنجم خیز زراعت او غذائی کفالت دے، او دے قبور پو نہ بغیر ہنوی
 دنور و قومونو محتاج وو، حکم چہ دے ہنوی وطن دے کووندے جو کہ نہ دو
 چا پنچہ قرآن ہنہ تہ پھلہ "وَ اِدْعِیْ ذِیْ ذُرِّیَّتِیْ اٰ وکیلے۔

(۱) شپدم خیز معدنی دولت دے او پہ دغہ وخت پہ عربو کینے یومعدنی
 دولت تہ وو اُس چہ موبنزخہ کوڑو ہنہ دے سنی ذملے پیل او ار دے،
 (۲) او مہ جسمانی قوت دے، او دا ہم پہ دوی کینے حکم نہ وو چہ دغہ
 ملک چہ پرگرم دے ضروری غذا اور تہ حاصل نہ وکے، دا او بوہم بکوت
 وو دیختی او گرمی نہ خان ساتلو دے پارہ دوی سرہ کوڑو نہ وو نہیا تو
 خلقو بہ پہ تنبوا نو کینے گزارہ کولہ او دے علاج خہ انتظام ہم ورسرہ
 وو، (۳) آتم خیز روحانی او اخلاقی قوت دے چہ دے توحید اعلیٰ او پاکیزہ
 تصور نہ پیدا کیری، لیکن دے عربو خلقو بہ دے کانرویا دے کانرو نہ جو
 بتانو عبادت کولو

پہ دے حالاً نو کینے قرآن پہ عربو کینے سبکارا او عربو پتو لو پہ جمع
 دے رہا دے کوڑو کولو بنہ زور اگلو دودہ دودہ نیم کالونہ زیات وخت

قرآن دے آزادا شاعت (خوزولو) دیارہ وخت نہ وو موندلے شوے،
 لیکن دے لہزہ مود کاکینے قرآن عربو لہزہ دے کوڑو خائے نہ تزکوم خائے
 ارسول دے اندازہ دے قرآن نہ ورا ندے او دے قرآن نہ وو ستودے پو
 دے نسبت کولو نہ معلومیدے شی عرب نبیل القرآن ہنہ وو چہ دے کوڑو
 موبز ذکر او عرب بعد القرآن دا سے یو قوم جو رہ شو چہ پہ تنظیم
 اتحاد، اخلاق، بلند خیالی، اولوالعزمی، ایثار، قربانی، خدا پرستی،
 شجاعت، سخاوت، عفت، پاکدامنی، رحم او شفقت، عقل و تدبیر،
 جہان بینی، جہانگیری، دیانت، امانت، صدق اور استی، دوعہ دے پورے
 کولو او پہ عدل و انصاف کینے دے دوی یو قوم ہم سیال نہ وو، بلکہ دے بشریت
 بتول تاریخ دے وی دمثال پیش کولو نہ تش تو دے ہر دغہ وجہ دے چہ
 دے تیر شووا تہ کمزور و سرہ ہم ہنوی دے مشرق او مغرب دودہ لو یو
 متمد نو او بے اندازے سامان نہ دے پک با دشا ہر قیصر دے کسے
 پہ یو وخت تکرہ او ہلہ او پہ دیر لہزہ وخت کینے ہنوی تار پہ تار کوڑو
 دے ہنوی دے وے والو خولے او دے ہنوی لوئے او تخت و تاج دے کسے کسے
 کہلے۔

اوس سوال دا دے چہ دے آسیا سی غلبہ عربو تہ پہ کومہ وجہ حاصلہ
 شوہ، چہ دے وڈے ہنہ طوفانی چہ پہ مشرق کینے کاشغرا و دیوار چین
 سہارا اُتھیدے او پہ مغرب کینے مراکش او فرانس پورے
 دے جواب دا دے چہ سیاسی اقتدار او غلبہ حاصلو دے پارہ دودہ
 قسمہ اسباب کیندے شی، (۱) یومادی رہ او دریم روحانی او فیزی
 اُس دے کر شو چہ ماڈی ہیچ اسباب عربو سرہ نہ وو، بلکہ دے عربو
 دشمنانو او حریفانو سرہ وو، کچرے پہ ماڈی اسبابو دے غلبہ فیصلہ
 کولو دے نو عرب بہ دے دے کہ نہ قطعاً و رک وو او نتیجہ بہ اے وے،

(پہ عکس) وہ، تو معلومہ شوہ چہ دا ہر خہ پہ ہغہ غیبی اور و خہ
 طاقت چہ کوم عربوتہ دقرآن او صاحب قرآن علیہ الصلوٰۃ والسلام
 دبرکتہ نصیب شوے وو، اُس بشکارہ خبرہ دہ چہ دا سے معجزانہ طاقت
 د کتاب الہی د طاقت نہ بغیر ممکن نہ دے ہم دے نہ معلومہ شوہ چہ
 قرآن کلام الہی دے او پہ کوم یا ک ذات چہ دا نازل شو ہغہ دیولونہ
 زیات کامل او خاتم النبیین ذات وو د مسلمانانو اوسنی زوال باعث
 ہم دا دے چہ دوی د اسلام او د قرآن پہ ہدایا تو عمل پرینے دے ورینہ
 د دے دوارو اُس ہغہ طاقت دچہ کوم وو۔ د قرآن دا نسخہ د درو کالونہ
 ہمزیاں وخت از مینیت شوے او تجربہ شویدا، او نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ
 مَا هُوَ شِفَاءٌ۔ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَ شِفَاءٌ۔ لیکن پہ کاغذ
 لیکلے شوے او پہ خوے وچلے شوے بہترینہ نسخہ تر ہغہ اثر نشی کوے
 ترخوچہ پہ ہغہ عمل اُنشی دیورپ مستشرقین داراز بنہ پیڑنی چہ کہ
 چرے مسلمانانو اسلام او قرآن نہ رجوع اکرہ نونوی کہورہ۔
 مسلمانان پہ یوحائے شی پہ یومرکز کینے بہ راشی د ہغری خوارہ وارہ
 طاقتونہ او د ترقی ذرائع بہ یومرے شی او د دنیا ر و ہیمہ منبر طاقت
 بہ جوہر شی او چھو بز دلاس نہ بہ دغہ بنکار اُحی، نو خکہ خہ مودے
 را سے ہغوی مسلمانانو لورہ د قرآن او اسلام نہ د بیرتہ کولو کوششونہ
 شروع کری دی، او دا واتی چہ د مسلمانانو ذوال دقرآن او د اسلام پہ
 وجہ دے او دا ہم واتی کچرے مسلمانانو د مغرب ہغہ گنداہ او خدائے
 ویزارہ تہذیب اختیار کرو نو دوی بہ ترقی اکرے او ہمدنا وجہ دہ چہ
 پہ اسلامی منکر نو کینے زور او نوسہ جنگ جاری دے اوور ترورے پہ مسلمانانو
 کینے انتشار او مرکز نہ تہتید وکی جذبات پائتم مومی۔ مو بز پہ خپلو
 لے سورہ بنی اسرائیل آیہ ۸۴ لے سورہ تم السجدة آیہ ۲۵

دو و کتابونو ترقی او اسلام اشترکیت او اسلام کینے دامسلہ پورہ حل
 کرے دہ چہ د ہغے رُوح دوا خیزہ دی ہغہ دا چہ دیورپ کار یگری،
 ہزارو علم یو خیزدے او د ہغہ طرز ژوند، معاشرت او تہذیب بل
 سینے دے، اول شے دا سلام دے چہ یورپ پر قبضہ کریدا، یعنی یورہ
 ہغوی صنعتکاری چہ ہغہ واخلئی او د ہغے ہغوی کنہکاری دہ چہ
 پریندی پہ دے د زور تعلیم یافتہ ہغے اعتراض نشنہ خکہ چہ ہغہ
 اسلام سر ہ پچلہ فتی دے دفت کولو ضرورت کے نشنہ دلائل خما پہ
 نور و کتابونو کین شتہ او دیورپ تہذیب کنہکاریانے پریندی چہ ہغہ
 د اسلام او ترقی دوارونہ خلاف او پچلہ یورپ د ہغہ پہ وجہ د تنزل
 بنکار دے او د خنکدن پہ حالت کینے دے، دا سے خمو بز خانہ جنگی
 ختمیدے شی، دنوی او زور تعلیم دوارہ وزرے د ترقی د پرواز د پارہ ضروری
 دی دوارہ د لے یوحائے کری جگہوی لے مہ۔

۴- غذائی اعجاز

النسان د جسم اور روح نہ جوہر دے دا دوارہ پہ دے بدلید وکی او
 خرابید وکی جہان کینے آباد دی، خکہ پہ دوی کینے ہم بدلی او خرابے
 راخی، نو ترخوچہ دے دوارو د پارہ د غذا انتظام نہ وی نو د دوی باقی
 پاتے کیدل نا ممکن دی پہ دے وجہ قدرت د جسم او بدن د بقا د پارہ
 د غذا انتظام کرے دے، چہ دے د ختمید و نہ بچ شی او د دے د پیدا کولو
 نہ چہ کوے فائدہ اخستل مطلب وو ہغہ ہم پورہ شی او دے کینے
 خہ نقصان را نشی او د روح د غذا د پارہ لے ہم پہ دے غرض انتظام
 کرے دے چہ دے ہم ژوندے پاتے شی او د دہ د پیدا ائش مقصد پورہ
 شی، قدرت دانسانی بدن د غذا دا سے لوتے انتظام کرے دے چہ د
 زکے نہ واخلہ تر آسمانہ او تر نمر او سپوز مٹی پورے ددہ د غذا پہ

پہ تیار کی گئی تھی مثلاً بدن غذا رکھو گی (دپارہ ذمکہ غنم را
 اُتو کوی اوبہ اوہو ہفہ شہہ اونازہ ساقی دستورو پہ کشش ہفہ دانہ
 نیسی اوغٹیری، نمر د سمندار نہ ہراس اوجت کپی پورتہ ورچ شی
 اود ہفہ نہ ہاران پہ شکل کینے د اُبو انتظام اُکری او پچھ گرمی ہفہ دغٹو
 دانے پغوی، بادونہ بوس او غنم جُدا کولو کینے مدد کوی شپہ ورچ یوبل
 پسے لکیدی دی نو دے کینے اعتدال پیدا کوی مطلب دا چہ بولہ کارخانہ
 دجہان پہ غنم جو رہہ لو کینے لگیا دہ چہ انسانی بدن لہ د خوراک تیار کپی
 حالانکہ دروح نہ بدن قیمت او قدر دیر لگ اولاندے دے چڑغہ
 لاندے او کمزوری جُردپارہ دومرہ لوئے او وسیع انتظام د قدرت د طرفہ
 موجود دے نو دا خو ہیچرے نشی کیدے چہ دروح د غذا دپارہ دغہ
 انتظام نہ وی دا خونہ عمل معنی او نہ لے حکمت خو بیلٹون صرف دومرہ
 دے چہ بدن ذمکہ شہہ دے دے غذا سامان ہم ذمکہ نہ اُشو
 اوروح آسہانی او امر ربی دے لہ دے وجہ ددے غذا اہم دغہ خائے نہ
 پکار دہ :-

دروح آسمانی غذا

دروح د ژوند دپارہ قدرت یو روحانی
 غذا بتجویز کرے دہ خو ہفہ دلے دہ
 چہ خوک د ہفہ کیفیت او مقدار نشی بنود لے خکے چہ دروح پہ دے
 کینے اللہ تعالیٰ سرہ مشابہت او مناسبت دے نو دے دپارہ بہ غذا ہم
 دا سے پکار وی چہ دا اللہ ذات سرہ تہذون لری، بلکہ دہفہ صفت وی
 دا اللہ دغہ صفت صرف ہم دہفہ کلام کیدہ پشی چہ روح انسانی تہذون
 شی اودے ژوندے اُساتلے شی نو د کلام الہی او وحی ربانی تہ بغیر انسانی
 روح ژوند نا ممکن دے، لکہ خکے چہ د جسمانی غذا تہ بغیر د جسم
 ژوند نا ممکن دے :-

دروحانی ژوند معیار

دروح اصلی ژوند او مرگ ہم ہفہ
 معیار لری کو مرچہ یو انسانی اندام لری
 دا فیصلہ بہ د غذا پہ مقرر معیار موقوف وی چہ واقعی کلام الہی یا قرآن

دغذائیت معیار

دغذائیت معیار دوہہ خیزونہ دی (طبیعی
 میلان د) ترقی او نشوونما، (مثلاً دودگی

او غوبنہ جسمانی غذا دہ او اسپنہ اولرکے جسمانی غذا نشی کیدے ددوار
 پہ مینج کینے ہنکارہ بیلٹون دا سے دے چہ دودگی او غوبنہ خورل د
 انسان طبیعت غواری اودائے طبیعت نہ غواری چہ د اُپسنے اولرگی یو
 جو رہہ کپی او وے خوری :-

(۷) دویم معیار دا سے چہ دودگی او غوبنے خوراک سرہ ہنکارہ
 او ترقی کوی مگر اُپسنے اولرگی خوراک سرہ دا سے نہ بلکہ نقصان
 کیری، دغہ رنگ قرآن ہم طبیعت غواری، خکے خو پہ لکھونو حافظ
 دیر غنم لگیا وی قرآن یاد کپی او بیا دہفہ دساتلو دپارہ تہ مرگہ بول غم
 ہ ہفہ دورونہ او تکرارونہ کوی۔ ددے قرآن د علم او عمل سرہ پہ لوج
 دا سے اصلی رحیقی ژوند پیدا کیری چہ بیا یوموتے خلق پہ زرگونو نور
 خلقو تہ کیدے شی لکہ موبزہ سیاسی اعجاز کینے چہ بیان کر لہ کچرے
 روح تہ قرانی غذا اور تکرے شی نور روحانی ژوند دا سے ختمیری، لکہ چہ
 خکے بدانی ژوند د بدانی غذا نہ ہوند لو پہ وجہ ختمیری :-

دروح مرگ او ژوند

دہر خیز ژوند دہفہ د پیدا کولو د
 مقصد نہ معلومی :-

دا د ستر پہ پیدا کولو مقصد لیدل، اود غوبنہ پیدا کولو مقصد اور بیدار
 ستر کہ چہ لیدل نشی کولے او غوبنہ چہ اورید لے نشی نو دا ددوی مرگ

دے دغہ شان درُوح پیدا کول دے معرفتِ الہی دپارہ دی خوپردے
چہ دامقصد حاصلیری نوز روح ژوندے گوندی مردے۔

۲۷) دالله پہ معرفت اودالله پہ تعلق سرہ روح کینے بولوئے دا سے
طاقت راشی، چہ دھے مقابلہ ددے قوت نہ خالی روحونہ نشی
کولے اُس ددے طاقت نوم روحانی ژوند اوددے نیشتوالے روحانی مرک
دے، داسے ژوند قرآن حکیم پہ دے الفاظوبیا نومی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ط: أَمْئِي هَغْوِي تاسوداسے خیزتہ
سورۃ الانقال - آیہ ۲۳ : دابلی کومچہ تاسوتہ ژوند درکوی،

دے نہ معلومہ نشوہ چہ روحانی ژوند جسمانی ژوند نہ اعلیٰ اوزیات
اوجت دے ددے روحانی ژوند پہ برکت اوطاقت سرہ صحابہ کرامو
دخپل نہ خوچند لایات لبسکروتہ ماتے ورکریہ سرہ ددے چہ
هغوی سرہ بہ ہیج سامان نہ ووا و تحیرانی دل سے کارنایے بہ فی اکریہ
چہ صرف جسمانی ژوند خاوند انوبہ نشوے کولے دا ژوند هغوی تہ
دقرآن اواسلام نہ حاصل دوا دابن جریر طبری پہ تفسیر کینے۔

وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ لِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
دحضرت ابوقتا دہ وضاحت داسے بیان شوے (دائے ترجمہ) چہ د
عربو خلق دیرذلیل خوار اودیتولونہ زیات کمراہ و و هغوی سرہ نہ
خوراک اونہ پوتشاک و و هغوی درومر او فارس غوندے ددووزمرو
پہ منبج کینے تری و ووی سرہ دپشخید و ہیج خیزنہ و و هغوی دخوراک
نہ محروم و و، نوردو گوانہای خلقوبہ هغوی خوپرد تردے چہ اسلام راغے
اسلام ورنہ یو کتاب رقرآن و وکر و چہ هغه دوی لره د قومونو
سرداران اوحاکمان جوہ کول۔

قرآن روحانی غذا دہ

دعذا دپارہ موبزوراندے ددوہ معیارہ
بیان کیری دی دا د طبیعت میلان ۲۷) او

ترقی را قرآن طرف تہ د ماتے خوداحال دے چہ دنرئی بل یو کتاب دومرہ
نشی لوستے خومرہ چہ دالو ستے کیری نرئی کینے دھیج کتا دومرہ خافظان
نشتہ خومرہ چہ دقرآن دی، حالانکہ دے غریبانو حافظانوتہ نہ د
مسلمانانولہ طرفہ خہ عیوضانہ ورکولے نشی نہ د قوم یا حکومت لہ طرفہ
اویا خود قرآن ژبہ همر غیر عربود پارہ اُپرادہ چہ د مجبوری نہ بغیر
هغه تہ طبیعت نہ ورعی، هم ددے نہ معلومیری چہ قرآن روحانی غذا دہ
حکله خوددے تہ لومشکلا تو با وجود دے تہ د طبیعت میلان نشتہ .

۲۷) دویہ خبرہ دادہ چہ غذا خوپرد نکلی تہ د غذا نہ ترقی اوطاقت
حاصلیری نو دقرآن تاریخ هم دا بنائی چہ دقرآن پہ برکت کمزوری انسانان
طاقتور شول، بے اخلاقہ با اخلاقہ شول، لاندے خلق بڑا اوناپاک خلق
پاک شول، ددے نہ پس دھیچا همر بہ دے کن شک نہ پاتے کیری، چہ قرآن
آسمانی غذا دہ چہ درُوح دپارہ دآسمان نہ نازلہ شوے دہ او قرآن باندے
یقین لرونکو تہ همر دے قرآن هغه عظمت اوشان ورا بجنبلو چہ د هغه
مثال پہ انسانی تاریخ کینے نشی موندے اوداشان یواحے دکلام الفی کیدیشی

(۶) دلیل نظامی

قرآن حکیم د انسانی ژوند دپارہ داسے نظام قائم کپے دے چہ دهغینہ
چنپلہ دا یقین پیدا کیری چہ دا دخالق انسان لہ طرحہ دے دانسان
جوہ شوے نہ دے، محکله چہ د انسانی ژوند رازونہ اورمزونہ صرف
خالق حیات پیژنی نہ چہ بل خوک انسان چہ کلہ هم ددے لاسے نہ
داوریدو او پہ یوانسانی لایحہ حیات باندے دتگ کوشش اکرونو
هغه تہ امن اودام نصیب نشود قرآن نظام حیات دومرہ کامل اود

ژوند په ټولو اړخونو باندې خور دې چې کچرې د هغه تفصیل بیان
 شی نو د بیعت کتاب به تر جوړ شې لهندا مو بزد قرآن د صداقت په
 غرض یو خو نیا دی اُصول پیش کوو،
 (۱) د انسان تعلق د خالق کائنات سره (۲) د انسان تعلق د خپلو هم جنسو
 انسانانو سره

(۳) د انسان تعلق د ټول عالم د کائناتو سره -

(۴) د انسان د ژوند مقصد -

(۵) د انسان د ژوند اخیری پورې -

(۶) روحیه اصول — د انسان تعلق خالق کائنات سره -

خالق کائنات د انسانی ژوند مرکز دے، د انسان ژوند، د هغه د ضروریاتو
 د ژوند د ظاهری اوباطنی فائدا اخری فیصله د خالق کائنات مرضی
 سره تړلې ده د خپل مرکز حیات نه د انسان جدا کیدل د هغه
 مرگ دے او د هغه سره یوځای کیدل د ده حقیقی ژوند دے لهندا د
 انسان پوښتی ذمه واری داده چې هغه د خالق کائنات په وړاندې
 په دے حیثیت رشات، یقین اُلری - د انسان دے حیثیت بشکاره کولو
 د پاره قرآن پوښتی ارشاد فرمایلو:

حَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ رَسُوْرُهُ مَلِكٌ آيَةٌ عَدِيْعُهُ خَالِقُ كَائِنَاتٍ
 د انسان د مرگ او ژوند خالق دے، بیائے اعلان اُکړو -
 وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ رَسُوْرَةُ النَّخْلِ آيَةٌ عِلْمَانِ اِنْسَانٍ تَه تَوَلَّ حَصْل
 نعمتونه د خالق کائنات بخشش دے، بیائے ارشاد فرمایلو چې انسان
 خپل کوشش سره چې کوم څیزونه حاصلو د هغه آخری فیصله
 هم د قدرت په لاس کینے ده انسان له پخپل کوشش نیاز بدل نه دی پکار
 وَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يُّشَاءَ اللّٰهُ رَسُوْرَةُ التَّكْوِيْرِ آيَةٌ عِلْمَانِ سَنَأَسُوْخِرِيْنَه

د الله د خوښې تابع ده

قرآن د سید الکائنات د خوښې مبارکې نه دا اعلان اُکړو -

قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِعْلَانِ اُكْرَهْ جِهْ خَه د خپل خان د
 اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ط رَسُوْرَةُ اِعْرَافِيَّةَ ۱۱۰ پاره هم د سو د اوزیان اختیار نه
 لر تر څو چې د الله خوښه د فیصله اُنکړی -

د دے خیالاتو لازمی نتیجه به داوی چې (۱) رب العلمین سره به د انسان
 د محبت یو مضبوطه رښته پیدا شی، چې کله هُم نښلیزی،

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ط د ټولو نه زیات محبت د الله سره د ایمان

سوره البقره آیه ۱۶۳ : اَوْ يٰقِيْنَ د خاوندانووی هم د دے محبت

د اثر وی چې د هغه فکری او عملی ژوند د الله سره اُن تړلے شی او د هغه

ظاهرا و باطن د الله په محبت سر چپیتے شی، د هغه ظاهرا و باطن د الله

به یاد و اباد شی او په کائناتو د هغه نظر د اسی وی چې هغه د ا د جمال

د محبوب صرف یو آئینه کزوی، هغوی په ولاړے په ناسته او په ملاسته

يٰذِكْرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا رَّعُوْا د اَو : الله یاد وی او په دے خیال او فکر په

عَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ : آسمانونو او زمکے نظر اُچوی چې له

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ : د عالم خالق نه تا د عالم بے مقصد نه

هَذَا بَا طِلَاط رَسُوْرَةُ اَلْاِعْرَافِ : دے پیدا کړے :

اَوْ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ه : په تصور کینے دے د دین د نیاد کامیابو

چشمه رب العلمین کزوی او اعتقاد دی، قولى او عملی عبادت صرف د هغه

کوی، او د خپلو منبها و تر و نه پس د دین د نیاد خپلو مشکلا تو د حل د

پاره هم د هغه مدد غواړی هغه خپله رضا د الله په رضا کینے ورکه کړی

او د الله تعالیٰ په امر، نهی باندے عمل کول یعنې د هغه د حکمونو تعميل

د خپل ژوند ضروری حصه جوړ کوی، قرآن نه چې چا فائدا رییض

حاصلہ کرے دہ قرآن پچھلہ ذہنوی حال پچھلو دے الفاظ کو کہے بیا نبوی
 وَلَئِنَّ حَبَابَ الْيَكْمُ الْإِيْمَانِ وَرَيْبَهُنَّ اللَّهُ سَتَاسُو بِهِ زُرُّوْنَ وَكَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا فِي قُلُوبِهِمْ وَكَذَّبُوا إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْقُسُوقَ وَآجُوهَ أَوْ سَتَاسُو بِهِ زُرُّوْنَ وَكَفَرُوا
 وَالْعِصْيَانُ أُولَئِكَ هُمُ الرُّشِدُونَ نَبُوْا سَتَاسُو بِهِ زُرُّوْنَ وَكَفَرُوا
 گناہ اونا فرمائی کر کہ واجولہ ہم خلق پہ سمہ لاددی رسورہ حجات آیہ ع
 داہم ہفہ خیز دے چہ پہ دے دخالق کائنات او د مرکز حیات سرہ
 ترون پیدا کیری او داترون بیا ہفہ خیز دے چہ ہفہ سرہ دانسان زہرہ
 او د ماعتہ نسل او آرام نصیب کیری او د تبولو د نبوی پریشا نو خاتمہ اش
 الْاَبَدِ كِرَاللّٰهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوْبُ بِالْوَعْدِ اِيَّة ع
 صرف دا اللہ پہ یاد زہر نو تہ

دا طینان حاصل کیری

دویم اصول، دانسان دنور و انسانا نوسرہ تعلق

دانسان ژوند پہ تمدن افا جماعت بنا دے یعنی پہ گندہ لا وخت تیرولے شی
 بواجے نہ خپل ژوند ضروریات دنور و انسانا نو پہ مدد حاصلوی
 حجامت دپارہ دنانی ضرورت مندوی، جامو دپارہ دجولا دلونو دپارہ
 دکولال دکان جور و لو دپارہ دکلاما او علاج دپارہ دکطیب او دکتر محتاج
 وی دارنگد بے شمیرہ نور و ضرور تو نو دپارہ دبیشمیرہ نور و انسانا نو
 محتاج وی ترخوچہ ددہ دنور و انسانا نوسرہ تعلق نہ وی نو ہفہ ژوند
 نشی تیرولے نو ضروری شوہ، چہ دانسانا نو پہ مینج کئے تعلق دپارہ د
 دا سے بنا نسلہ اصول دی چہ انسان پہ ہفہ دا جماعتی ژوند فائدے
 حاصلولے شی قرآن حکیمہ د حقوق انسانی متعلق دا سے بنکارہ احکام او
 جامع ہدایات و دگری دی چہ پہ ہفہ عمل کولو سرہ دانسان دکہا
 ژوند دسبحر شحالہ او پرامن جوریدے شی د تفصیلا تو گنجائش
 نک کئے دانسان دکہا دے ژوند یو خول اصول قرآن

قائم کوری دی، لا د بشریت کیو والی اعتقاد یعنی د رنگ نسل او وطن
 دا اختلاف باوجود تہول انسانی قومونہ دیو بہر مثال لری لہذا ایوانسان
 د تہولو انسانا نوسرہ ہم ہفہ سلوک کوی کوم چہ ہفہ دخپل بہر
 (خاندان) سرہ کوی، حکمہ چہ تہول انسان دیومود پلا یعنی د آدم علیہ
 السلام او د حوا آبی اولاد دی،

رب رنگ، نسل او د ملک اختلاف صرف د پیژندہ کلئی دپارہ دے د جنگ
 جگرو یا دکوکے دپارہ نہ دے

دریم اصول، دانسان دکائنات عالم سرہ تعلق

دانسان تعلق دکائنات سرہ د خادم او د محتوم پہ، حیث دے کل کائنات د
 انسان پہ خدمت کئے لگیادی انسان تہ معلومہ وی او کہ نہ خوشفلی
 عناصر تہول یعنی زمکہ، باد، اوبہ او اور، د زمکے آسان مینج کئے وریج
 او باران او بکری نمر، سپور مئی او ستوری دا تہول پہ خپل خپل خائے
 دانسان پہ خدمت کئے لگیادی او دوی د ژوند ضروریات تو تیارولو کئے
 لگیادی ہمدہ حال دخنا ورو، اونو تہو او دمعدنیا تو دے چہ ڈھریو
 دکفائد و تحقیق یو مستقل علم دے ددے حقیقت قرآن حکیم پہ دے
 الفاظ کو کہے اعلان کرے دے :-

خَلَقَكُمْ مِمَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ط اے انسانہ د زمکے او د آسمان تہول خیزونہ
 سورہ البقرہ آیہ ع
 سَتَاد فائدے دپارہ پیدا دی
 وَسَخَّرْنَاكُمْ مِمَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمِمَّا فِي الْأَرْضِ ط او لگی کیری دی ستا سو فائدے
 سورہ الحجاثیہ آیہ ع
 دپارہ د زمکے او آسانو تہول خیزونہ دکائناتو
 دے تعلق معلومیدوسرہ پہ انسان بانڈے شو حقیقتو نہ پرائے شی
 ر ددے جہان تہول بکری اولاد مئی خیزونو کئے دانسان فائدے دی
 انسان لہ بکاری چہ دا لہتوی ددے نہ دانسان پہ زرہ کئے پہ

کائناتوں کی حاکمیت اور دھنے کا قبو کو لو جذبہ پیدا کیزی، دانسان او
د کائناتوں پہ صیغہ کینے د فائدے و کولو او د فائدے ا غسٹو ترون .

قائمیزی انسان دے نہ د فائدے و غسٹو کو ششونہ کوی، اور علوم کوینہ
پہ ذریعہ پہ دے فائدے و قابو موی او دے فائدے و تخلیق حکمت پورہ کوی

رب (دوبہہ نتیجہ د عالی تعلق بہ داوی، چہ انسان بہ خان حاکم او
مخدوم او قبول کائنات بہ محکوم او خادمان کنری لہذا ہنہ بہ داوی

د نبوی فائدے د انسانی شرف خادم، محکوم او تابع جو کوی او شرف انسانی
بہ د دی خادم محکوم یا تابع نہ جو کوی او دے پہ دے نظریہ عمل کو کوی

(جہان ہے تیرے لئے، تو نہیں جہان کے لئے) جہان تا د پارہ دے تہا جہان د پائے
نہے بلکہ دخالق جہان د پارہ ہے پہ دے بنا بہ ہنہ د نیاد انسانی شرف د تکمیل

ذریعہ جو کوی انسانی شرف بہ پہ د نیاد تقریباً نوی ہنہ بتا زرواں
حاکم وی دھنے بندہ او غلام کہ نہ وی پہ دے اصولو بہ دھنہ خودی

نورہ ہر گورہ شی ہنہ بہ دخیل روحانی شخصیت د لویبی اقراری شی
او د گنیا د ذیلو ضرورتو د پارہ بہ پہ انسانی شرف ہا تک داغ نہ لکوی۔

رج) د کائنات عالم د قابو کولو او دھنے د خاد میت یو نتیجہ بہ د اہم
وی، چہ انسان بہ د شرف نہ ہج شی خپل خان بہ اشرف المخلوقات او

نور قبول مخلوقات بہ خپل خادمان کنری ہنہ بہ د عبادت لائق نہ
کنری حکم چہ محذوم مکملہ ہم د خادم عبادت نکوی او نہ دھنہ نہ

مرا دونہ غواہی ہم دغہ وجہ د چہ قرآن دھنہ انسانوں پہ بارہ
کینے فرمائی کومو چہ آسمان یا زہکے خسیز نہ معبودان جو رکڑی :-

وَمَنْ يَشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا ۚ شَوْءٌ مِّمَّا يَشْرِكُ بِاللَّهِ
نہ خان را گذار کوی :-

او ہم دے تعلق اثر بہ وی چہ انسان بہ د مخلوق د عبادت نہ ویزارہ
مصرف د خالق کائنات عبادت گذار شی، او ہم دا د قرآنی تعلیم نتیجہ دہ

۴- خلورما اصول، دانسان د ژوند مقصد

دانسانی زندگی خلورم بنیادی اصول دا چہ انسان دخیل ژوند د
مقصد معین کولو غتہ پرا بیٹی د ہولو نہ ضروری علم دا دے چہ انسان

تہ د دخیل ژوند مقصد معلوم وی او دا د اعلیٰ وی، لکہ خنگہ چہ
انسان د ہولو مخلوقات نہ برتر او اشرف دے، نو دھنہ مقصد حیات

دہم دا سے برتر او اشرف وی چہ پہ ہنہ کینے در سر بل یو مخلوق
ہم نہ وی برابر۔ د غوا، مینے او بڑے مقصد پئی دی پہ کومہ کین چہ

پئی د بیرونی او بنہ وی نو ہنہ بہ زیاتہ قیمتی وی بڑے نہ غواو
عوانہ مینہ زیاتہ قیمتی دہ د خرنہ آس خکہ زیاتہ قیمتی دے چہ

دخرنہ دھنہ مقصد او چت دے پہ دے خبرہ کچرے انسان نکو
اگر و نوثا بتہ بہ شی، چہ دانسان نہ بغیر قبول مخلوقات دانسان د پارہ

دی انسان بہ دے نہ خادمت او فائدہ آخلی اُس د غور جو کہ دا خبرہ
دہ چہ دانسان د ژوند خد مقصد دے، او دے سوال حل کول د

انسان د ہولو نہ رومی ذمہ واری دہ

دا خوکیدے نشی چہ معمولی خیزی نہ خود د مقصدیت نہ خالی نہ وی
دانسان غوندے د ہولو نہ دلوتے ہستی پیدا کول د بے مطلبہ وی؟

خکہ چہ د خالق کائنات پہ حکمتی بہ داغ اُلگی نوینا پہ دے دانسان د
پیدا کولو مقصد د پر غتہ دے لکہ خنگہ چہ انسان پھلہ یو غنہ ہستی

دہ، د مادہ پرستانو پہ خیال کینے خود دغہ مقصد صرف خون و نہ
اعتقل ری د خوراک خون و وی او کہ د غرتہ یا د حکومت، رومی خبر
(خوراک) خود انسان د ژوند مقصد خکہ نشی جو پہ دے چہ بعض

خناور لکھ مبینہ اور ہاکی دانسان نہ دیر نریات خوراک کوی اودہ لرخونہ
 ہم زیات ورکوی، حکمہ دیر خوراک کینے خوندا ہم دیر وی، لکہ خنکہ چہ
 یوکس دودہ آمونہ خوری اوبل کس شل آمونہ اُخوری نودے دویم
 کس لہ بہ خوندا ہم زیات ورکوی، دا وئیل حکمہ غلط دی چہ دیبینہ
 اوہاتی نہ دانسان خوراک بنہ دسر ہاتی اومیبینہ وابنہ گیا خوری
 او انسان پولا داوچرکان اِحکہ چہ دہاتی اومیبینہ دپارہ دغہ وابنہ
 گیا پولا داوچرکان دی دوی تہ داخیزونہ نریات خوندا ورکوی اُس
 دویم خیزر رُتبہ، عزت) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ دینا مطابق
 وہی خیزونہ دی حکمہ چہ عزت اور تبہ دمال دپارہ دہ اومال ہم د
 خوراک دپارہ خوفرق صرف دواسطے دے ورا ندے ہم مقصد خوراک
 ووبلا واسطہ او اُس ہم مقصد خوراک دے خوبلا واسطہ :-
 دغہ دپارہ دیر نیم خیزر حکومت) ہم یو مستقیل مقصد، حکمہ نہ دے
 چہ دمال اور تیبہ دپارہ اومال ورتبہ دخوراک دپارہ مطلوب دی
 لکہ خنکہ چہ ورا ندے ذکر شو، خوراک خنکہ مقصد نہ دے، بلکہ دا
 چہ دانسان حکومت دگو نیش او دتکلیف دے، مال پر خرچ کیری
 منہ سے تیرے پکینے وھلشی شرو نسا د پکینے کیری، ووتونہ دھغ
 دپارہ بکاروی حکومت آوری بدل پکینے راحی، مطلب داچہ دزر کونو
 خنکونہ انسانی حکومت دک وی پہ دے پکینے خوددہ پیا زمرے بنہ
 دے چہ دھغہ حکومت قدرق دے ہول خناور کے قدرتی زیر فرمان
 دی اودا سے ہیغ قسم خطرے ہم پکینے نشتہ ہم پہ دے دور انسانی
 لذات او خوندا ہم دغونو او تکلیفونو نہ دک دے پہ دے خوندا ونو
 اغسٹو کینے کلہ سر و مال او ہول تیر ہم اُبیلی مگرد خناور ولذات
 ددے ہولو خطر و نر خالی دے دھغہ رجہ دا دہ چہ دانسان بہ فطرت

کینے تیر شوے غم اودہ مستقبل فکر پروت دے ددہ پہ منگرو یا
 خیلوانو کینے خوک چہ ورا ندے سردی دہ تہ چہ ریا دشی خامخا
 غم جن کیزی او آندہ خطرے فکر ہم دسرہ خا مخاوی ددے وچہ
 دانسان ہول لذتونہ دغونو او فکر و نو نہ دک دی اود خناور وھیغ
 یولذت کینے ہیغ قسم غم فکر نشتہ ددے ہول تقدیر خلاصہ داشہ
 چہ انسان دخیل ژوندا مقصد پچیلہ نشی مقرر رولے دامقصد
 بہ ددہ خالق مقرر وی، لکہ خنکہ چہ دہاتی جہاز جورہ ویکے د
 ہواتی جہاز مقصد متعین کوی نہ چہ پچیلہ ہواتی جہاز خیل مقصد
 متعین کوی ہر دامقصد بہ صفا و بلیغوالفاظ کون قرآن حکیم بیان
 کرے دے :-
 وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ دپیر یا نوا مبنیاً مود تخلیق
 مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ○ مقصد عبادت الہی دے مود
 سورۃ التدریات آیہ ۵۵ :- ددوی نہ روزی گھنل دغوار
 اونہ پہ بل خوردل :-
 دا سے لکہ خنکہ چہ انسان دا دودہ مقصدونہ پچیلو غلامانوا اپورہ
 کوی حکمہ چہ موبز تہ نہ ددروزی حاجت نشتہ اونہ دخوراک ات
 اللہ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ○ بلکہ خداوند تعالیٰ دوا ندے
 نہ دانسانی مشین قائم ساتلو دپارہ ددروزی انتظام کرے دے، حکمہ
 چہ ہغہ دیر کوی اوزور آور دے،
 کچرے یومشین تہ درنگ روغن ضرورت دے دپارہ وی چہ ہغہ
 خراب نشی نو دادمشین دوجود مقصد نہ دے، بلکہ ددے مقصد ہغہ
 کار دے چہ مشین ساز کوم کار دپارہ جور کرے دے ہم دغہ مال
 دانسان اودھغہ دیر ذی دے دانسان دپارہ روزی بقاء سامان دے

مقصد تخلیق نہ دے، مقصد تخلیق بہ ہم ہفہ وی چہ کوم د پارہ
 انسان پیدا شوے دے، یعنی عبادت الہی۔ ذنیل اور و غن۔ ایشان رد
 مشین د پارہ (روزی ہم د انسان صحیح ساتلو د پارہ یوسامان دے د
 ہفہ د ثوندا مقصد نہ دے، پہ د نیا کئے د ہر مشین قیمت د ہفہ د
 مقصد مطابق متعین کولے شی مثلاً د چینو بہ ہفہ مشین زیات قیمتی
 گنرے شی چہ لیر۔ وخت کئے د پرچینی پیدا کوی ہم د غرنک دانسا
 مشین قیمت بہ د ہفہ د تخلیقی مقصد بہ مطابق وی چہ ہفہ عبادت
 الہی او تقوی دے فرمائی، اِنَّ اَکْرَمَکُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰیہُمْ، او ہم دا
 انسان د الله پہ نزد د پر قیمتی د شرافت او عزت خاوند او دیر
 مقبول کئے۔

پنجم اصول دانسا فائز وند آخری منزل

د انسانی ژوند آخری پورے د الله سرہ یو خائے کیدل دی، قرآن دا وظیفہ
 دانسان ژوند متحرک دے ساکن نہ دے۔
 يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا، تَهْ فِي مَرْحَلَةٍ مِّنْ تَكْلِيفُونَ
 فَمَلِّقِيہ طسورۃ الانشقاق آیت ع: تَبَرُّوا لَوْلَا اللّٰهُ تَه و دروان تے او
 بیا بہ و ر شکرہ یو خائے تے۔

- ① ددے آیت نہ معلومہ شوک، چہ انسانی ژوند متحرک دے۔
- ② پہ دے حرکت کئے ورتہ تکلیفونہ ہم خائے پینیری۔
- ③ ددے حرکت آخری پورے خدائے سرہ یو خائے والے دے۔

د اخیرہ دیرہ ہکارہ دے چہ انسانی ژوند متحرک دے انسان اول
 شوم وی، بیا ہلک او خوان شی، تر دے د ترقی حرکت دے بیا مرگ
 پورے د تنزل حرکت جاری وی، د مرگ نہ پس برزخی حرکت شروع
 شی، دا ہول قسمہ حرکتونہ ضروری دی دا ہنجرک نشی بند لے د

ترقی پہ حرکت کئے بہ ترقی کیری او د تنزل پہ حرکت کئے بہ
 خائے تنزل کیری خود ا ہول حرکتونہ د غمونا او مصیبتونہ د ک
 پاک دی۔

دا خود ہکارہ ژوند حرکتونہ وو، د پت حرکت، یعنی د قبر او د برزخ
 حرکت ہر شوک نشی بند لے دا ہکارہ او پت قسمہ ہول حرکتونہ
 پہ، ہلہ ختمیری چہ ددے حرکتونو آخری پورے راشی او دا آخری
 پورے کومہ دے، دا پورے ہفہ دے بہ کومہ کئے چہ دانسا ژوند
 نتیجے او غرے بیا موندلے شی،

پہ دنیا کئے ہر حرکت یو عمل نہ ویلے شی، چہ خد وخت د ہفہ عمل نتیجہ
 را ائی نو د ہفہ عمل حرکت ختم شی، یوزمیندا رزمکہ چو کوی
 تخم پکھے آجوی، د ہفہ ا بہ خورد کوی، سرہ پہ کئے آجوی۔ خیال تے
 ساتی، شو کیداری تے کوی، چہ فصل پوچ شی بیا گیبی، پہ مشین
 یا پہ غوا یا نو او خرو تے غولوی، بوس او غلہ بیلہ کری چہ د غلہ
 درمن واخلی نو دا حرکت ختم شی، حکمہ چہ ہفہ د عمل نتیجے او حرکت
 آخری پورے تے ا رسی او ددے نہ پس د غلہ حرکت ختمیدل ضروری دے
 ہم د غلہ حال دانسان دے ہفہ پچیل ژوند کنی تکلیفونہ تیرہ وی
 اوور سرہ حرکت کوی، شوک د خیر او نیکی د پارہ تکلیفونہ تیرہ
 او شوک د شر او بدی د پارہ خان خوری دا سلسلہ تر مرگہ
 جاری وی بیا و پاندا ہے پہ آخرت کئے چہ ہر گلہ دا دوارہ قسمہ
 خلق د خلو عملونو نتیجے او د خلو حرکتونو ثمرے د جنت او دوزخ
 پہ شکل کئے بیا مومی نو ژوند بہ خپل خائے او آخری پورے بیا مومی آویہ
 تپہ بہ ا دریزی او دا د ژوند د حرکت انتہا د لکہ خنگہ چہ پہ دے آیت
 کئے د عملونو نتیجہ بیان دے۔

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ
يَحْسَبُ حَسَابًا سِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ۖ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَاعَهُ ۖ
ظَهَرَ ۖ فَسَوْفَ يَدْعُو نُبْرًا ۖ وَوَصَلَّىٰ
سَعِيرًا ۖ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ
سورة الانشقاق آية ۷ تا ۱۳

چاہتہ چہ عمل نامہ پہ بنی لاس
ورکپہ شہرہ، نوہفہ نہ بہ آسان
حساب آغٹے شی اوخپلو خلقوتہ
بہ خوشحالہ راشی اوچاہتہ چہ
عمل نامہ، دشاڈر سترورکپہ
شہرہ نوہفہ بہ مرگ غواہی او

یہ جہنم کینے بہ اغور خیری، حکمہ چہ ہفہ بہ کورکینے بیغمہ وو:
دانسان دا حالتونہ قرآن حکیم پہ دے آیتونو کینے بیان کری دی
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ يَرْزُقُهَا وَيُعَلِّمُهَا وَمَسْتَوْدَعَهَا ۖ اللَّهُ ۖ وَهُوَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ
سورة هود آیت ۶ : : : : :
الینو خانے ورتہ ہم معلوم دے،
پہ دے آیت کینے دانسان ددرے وار و حالتو ذکر دے دُنوی ژوند
چہ خہ وخت پہ زمکہ گرجی او حرکت کوی دا آخرت منزل کوم بخا
چہ آستوگنہ کوی یعنی جنت یا دوزخ دقبر او برزخ حالت چہ کوم کینے
امانت وی تا اکتل چہ دانسانی ژوند پنچہ بنیادی اصولہ قرآن پہ
خہ بنہ طریقہ حل کریدی او دانسانی ژوند نظام ٹے پہ بنہ دول
پیش کریدے چہ داد ول بوغت فلسفی او حکیم ہر نہ دے حل کرے
نودا دلیل ددے خبرے دے چہ قرآن کلام الہی دے۔

۷۔ شمولی اعجاز

دا اعجاز شمولی مطلب پہ قرآن کینے دا سے خو خیزونہ دی کوم چہ
پہ انسانی کلام کینے نشی جمع کیدے ددے نہ معلومیزی چہ دانسانی
کلام دے نہ چہ انسانی ہفہ خیزونہ دادی :

۱۱) حدیث اسلوب مطلب داچہ دقرآن حکیم طرز بیان دانسان
کلام نہ مختلف دے پہ دے بتول ماحول کین دے مثال نشی ماستا
انسان چہ خہ واخلی نوخپل ماحول نہ ٹے مراخلی نوکچرے دانسانی
کلام دے نودعربود ماحول نہ بہ ماخوذوے خود ایسے حکمہ نہ دہ
چہ پہ عربو کینے خو خہ چہ پہ بتولو ژبو کینے د کلام دسے طرز
موندے شی :

۱۲) کلام منظوم یعنی شاعری رب کلام منشور مسجع رجم کلام
منثور غیر مسجع : دقرآن حکیم پہ دے دریاو وکینے یوطرہم نہ دے
اودوست دشمن دا قرارکوی چہ قرآن د سبع معلقات یا ددیوان
حماسہ پشان شعرہم ندے حکمہ چہ دردیف، قافیہ او بحر وغیرہ
پابندی پہ دے کینے نشتہ او دمقامات حریری پشان منشور مسجع، یعنی د
بند ونوالہ نشرہم نہ دے او دعام مصتفیبنو پشان بے بند
نشرہم نہ دے، دینہ معلومیزی چہ پہ مخ د نکے دا سے کلام بل
هدا و شتہ نہ نود دے بئیا داوسر چشمہ انسانی اوزمینی ندا
بلکہ الہی او آسمانی دک:-

۱۳) پہ انسانی کلام کینے دمتکلم د جذباتو جیر دخل وی چہ ہفہ د
قہر خبرے کوی نو، پکینے درحم بونی ہم نہ دی اوچہ درحم خبرے
کوی نود قہراخ، پکینے نہ وی حکمہ چہ انسانی جذباتو کینے اعتدالی نہ وی
پہ خلاف دقرآن حکیم چہ دے کینے پہ یو وخت دزیری او دویرے
دجنت او ددوزخ، او قہر او درحم ٹیکو پہ یو خانے وی دے نہ معلومیزی
چہ دانسان پہ شان د جذباتونہ مغلوبہ ہستی دقرآن نہ دہ فہائی
نَبِيٍّ عِبَادِي اَنْ اَنَا الْعَفْوُ الرَّحِيمُ وَاَنْ عَدَاِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ
سورة الحجر آية ۷۵ : : : : :
پہ دے آیت کینے دمغفرت دا اعلان سرہ د

دردناک عذاب ہم ذکر دے، مگر انسان کے قصے اور پھر پہ وخت
درحم او شفقت اظہار پھرے نشی کو لے اور دم او شفقت پہ وختے
کے قصے خبرہ پہ خولہ فنی راتلے :-

اس کے ہر انسان کے کلام چہ مطالعہ اُشی نو پہ ہجے کہتے بہ خانقا کے الفاظ
بنکارہ شی چہ کے بھرنی دُورے دباؤ پیداوار بہ وی چہ کے ہجے نہ بہ
معلومیزی چہ متکلم کو ویرے پہ وجہ داسے خبرے کوی، دینہ علاوہ
پہ انسانی کلام کہنے خو کلمہ کے قوت اظہار کیزی مگر کے داسے قوت پھرے نہ
چہ ہجے نہ پہ زمکا آسمانوں نو باندا کے حکومت اظہار کیدے شی کہ
چرے چالبرہ مطالعہ کے قرآن ہم اُکریا، نو ہفتہ تہ پہ پھرہ صفحہ دا
محسوسہ شی چہ دا کے داسے متکلم کلام دے چہ کے کائنات عالم کے یو خیز
نہ ہم ہجے نہ ویریزی اور نہ دبا ویزی بلکہ عظیم تو کجکل کائناتو باندا کے
حکمرانی کوی۔ دُور فغان نوح دیندیز بہ بارہ کہنے کے قرآن کے الفاظ نور
جو اگورہ :-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقْوَاهُ ۖ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ
آقِلِي : سورہ ہود آیت ۱۰۷ : اے آسمانہ دورید و نہ بنداشہ
چرے یو انسانی طاقت ہم داسے حکم و رکولے شہ :-

اس کے انسانی کلام دانسان کے دماغی قوت کے محدود والی مظهر وی کے ہجے
کے بلاغت اس پہ ہر میدان کہنے یو شان منہ کے نشی و ہلے۔ ددہ
قابلیت پہ خاصو مضامینو کہنے کے بلاغت نور بنو دے شی بل قسم مضامینو کہنے
دہفتہ کے بلاغت کے ہجے زور نہ وی، یو عرب مشہور شاعر ابو نواس صرف
دشرا بو پہ تعریف کہنے بہترین شعر خود ہیٹلے شی پہ بلہ موضوع نہ
بل شاعر ابوالتاہیہ "پہ دُھد و تقولے، پہ فتاؤ دُنیا او پہ شوق
آخرت باندا کے کے بلاغت نہ کہ شعر و ہیٹلے شی خو پہ نور و مضامینو

داسے نشی و ہیٹلے، پہ فارسی شاعرانو کہنے فردوسی نظامی پہ جنگی
مضامینو پورا زور سرہ شعر و ہیٹلے شی لیکن پہ بل میدان کہنے ہجے
پس راجی، سعدی، اخلاق شاعر دے جنگی یا بل نہ دے، کچرے کے
خوش قسمتی نہ یو شاعر پہ ہر موضوع باندا کے شعر و ہیٹلے شی نو دا
فرق بیا ہم وی چہ پہ بعض مضامینو دیر بنہ کلام او پہ بعضو لیکم
او پہ نور و ہجے ہم کم و ہیٹلے شی۔ دے نہ علاوہ کے شاعرانو او بلیغانو
تول مضامین کے فکر او دما دیا تو کہ دائرہ نہ بھر نہ وی پہ دے
تولو کہنے غیبیات او دما دیا تو نہ پور نہ مضامین دیر کم وی، پہ
محسوسا تو کہنے کے شاعرانو خیالات کار کو لے شی، لیکن پہ غیبیا تو کہنے
کے خیال پرواز ختم شی او دے تولو نہ علاوہ شاعران کے درشتیا و
او دے واقعاتو یا بند نہ وی، حکم چہ پہ دے بیا پہ خیال یا بندی راجی
د شاعرانو کا ردغہ وی چہ پہ خیال کہنے خہ خبرہ ہر خنگہ چہ راغلہ
ہجے دبارہ ہر خہ الفاظ چہ کے ہجے پہ خیال کہنے راغلہ نو کے شعر پہ نقاب
کہنے رنگینی سہ اور واپجوی پہ دے کہ بے نہ وی چہ داسے کیدے ہم
شی کہ نہ اور درشتیا دی او کہ دروغ، ہر بہ دے وجہ کے شاعرانو
پہ بارہ کہنے یو معقولہ دہ چہ، "أَحْسَنُ أَكْذَابًا، چہ دیر بنہ
شعر بہ ہجے وی کوم کہنے چہ دیر دروغ بیان وی، لیکن کے قرآن حکیم
مضامین یو طرف نہ دوسرے وسیع دی، چہ دے کہنے عبادات،
معاملات، قوانین منزلیہ، معاشرت احکام، مملکت قوانین، بین
القوامی قوانین او بیا عقائد، اخلاق، تاریخ محسوسات، غیبیات،
واقعات دُنیا او حقائق آخرت تول مضامین دی بیا دے وسیع مضامینو
د بیا نولو دبارہ دائرہ دوسرے تنگہ کے چہ ہیٹلے یو مضمون او عبارت
نہ دروغ او خلاف واقعہ نہ وی اور سرہ کے دے کے قرآن پہ فصاحت

او بلاغت کئے یو ذرہ فرق ہم نہ راسخی لکہ چہ فرمائی :-

وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا كُفْرًا وَعَدُوًّا مُّبِينًا
فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَنظَرْنَا لَكُمْ فَتْرًا
سورۃ النساء ۱۰۱

بلاغت اور مضامینوپہ صداقت کئے بہ خاصخا فرق
را غلے وو
داسے شان دھندہ کلام کیدے شی چہ دھے سرچشمہ لا محدود
قوت وی او ہندہ صرف خالق کائنات کیدے شی، نو دا دلیل ددے خبر
شوچہ قرآن ہم د اللہ تعالیٰ رشتیا کلام دے :-

۸ - غیبی اعجاز

پہ قرآن کریم کئے د غیبی علوم یو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہفتہ نہ دیر غبت فلسفی اولو کے عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلہ
اشی چہ د نالوستی قوم یو نالوستی ذات بہ ہفتہ نہ رسائی اشی ددے
غیبی علوم دیر قسمونہ وی :-

۱۔ کوہا ندینو پیغمبرانو علیہم السلام او قومونو تاریخ، دھے نتیجے او اثرے
۲۔ داتلوکے واقعے، دوخت نہ ڈوہے دھے خبر ورکول اودھے داسے
حقیقت بیا نول چھ ظاہری اسبابوا اثرہ نہ وی،

۳۔ دمرک اطبعیا تو نہ بعد اموروپہ بارہ کئے داسے حقیقتونہ
بیا نول چہ دلوکے فلسفی اودے یو فلسفیا نورد مجموعی قوت نہ ہم
دیر اوچت وی :-

(۴) دتیر شوو پیغمبرانو علیہم السلام مثلاً آدم علیہ السلام حضرت
نوح ۲۔ حضرت ہود، حضرت صالح، حضرت ابراہیم، حضرت
اسماعیل ۳۔ حضرت اسحاق، حضرت یوسف ۴۔ حضرت موسیٰ
حضرت ہارون ۵۔ حضرت داؤد۔ حضرت سلیمان ۶۔ حضرت عیسیٰ

حضرت یحییٰ

او حضرت زکریا علیہم وعلی نبینا الصلوٰۃ والسلام
تاریخی واقعات اوردے ہتو لو حضرتو علیہم السلام د دعوت او تبلیغ
مقصدونہ اوردے ہتو لو حضرتو علیہم السلام مرد قومونو امتونو
واقعات اوردوی پیغمبرانو علیہم السلام د دعوتونو ارشادونو پید
خپل خپل امتونو بانڈے موافق او مخالف اثرات اوددوی انجامونہ
اونتیجہ، ددے نتیجہ علتونہ واسباب عبرتونہ اونصیحتونہ چہ خٹکے
تحقیق او حیرت انگیز صداقت او بلاغت سرہ قرآن بیان کپیدی
دھے مثال پہ انسانی تخریر کئے نشی موندے :-

دے واقعاتو یو حصہ پہ توڑیت کئے موجودہ او حصہ دتوڑنت
دعالمانو تاریخ پہ سینو کئے محفوظ وہ لیکن دصاحب قرآن علیہ
السلام پہ نول ٹوند کئے یو واقعہ ہم داسے نشہ چہ ہغوی نہ دانشانی
استاذ نہ دزکھن کپے خہ موقعہ پینہ شوی وی یائے تیر تکر کپے
وی، یا چا استاذ داسے ویلی وی، چہ ما نہ حضور علیہ السلام زکریا کپے
داسے علومو باقاعدہ حاصلو دپارہ بالخصوص دیوانا نوستلی
سری دبارہ دیرہ زمانہ اودپرلہ نیسے زکریا کپے ضرورت وی، دے
دپارہ دتو کینتو یا خوملتو ملاقات کافی نہ وی لیکن دنبوت دزمانے
دقرآن دشنا نو ہیخ وخت ددوی ددائی توب نہ انکار انکروا ونہ د
تیر شوو پیغمبرانو علیہم السلام یا دتیر شوی قومونو بہ واقعاتو کئے
خہ شک بنکارہ کپے ووداخبرہ ددے واضح دلیل دے چہ نول دشنا
اودستانو دا حقیقت او رشتینی منلہ چہ ہغوی علیہ السلام ائی و
اوپانہ ہم ہغوی زکریا کپے نہ وہ کپے او قرآن کومرہ وصبی واقعات
دانبیاؤ یا دامتونو چہ بیان کپے دی ہفتہ ہم صحیح منل کہ منڈے
منل نو خاتما بہ فی اعتراض کپے وے، پہ دے بتا د موجودہ مستشرقینو

اعتراضات رد و اورد و موروپه بار کجککه غلط او بے بنیادی چه ددے، مقصد سیاسی دے او استعمار تہ و دہ ورکول دی، داستراقت فتنہ علمی ارادہ نده بلکه د تحقیق پہ مرکزی سرچشمے د طاقت د قرآن او یہ نبوت بانہ سے حملہ کول غوازی چه د مسلمانانو د زبر و نونہ د قرآن او نبوت ہفہ جرے غٹے شی او د ہغوی د فطری وحدت خاتمہ اشی او دردی د جگد اکولوا و خان خان لہ کولونوی دو کو تہ پرا نستے شی:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَنْوَالِهِمْ؛ دوی غوازی چه دانلہ نور پچپلو
 وَاللَّهُ مُنِيرُ نُورِهِ وَكَوْكَرَةُ الْكُفْرُونَ ﴿۱۰﴾ : خو لومر کپی ادا اللہ د خیل رنہ
 سورۃ الصف ایۃ، ع: پورہ کو تہ دے ہر خومرہ چه کافران بے بدگنپی
 پہ عاموانگریزی دانو کتے صحیح علم دین نشتہ او د دینی ژبے عربی ہم
 مہارت نشتہ او ددے نہ علاوہ د دوی دیورپ ہر یوم صنف سرہ
 عقیدتندی ہم دہ چه داد مغربی تہذیب اثر دے او د علماء دین نہ
 کرکہ دہ، دا خلور خیزونہ داعے دی، چه مستشرقین خیل فتنہ تہ پہ دے
 ہنہ ودہ و د کو تے شی، مؤید د گولڈ زیتر، د مذاہب تفسیر یہ نوم کتاب
 او د ولیم میور، د لائف آف محمد، نوم کتاب پہ آزاد فکر دیرہ ہنہ مطالعہ
 کریدہ لیکن پہ مؤید ہر ہفہ اثر شو چه نوم مؤید اس بیان کپ و او دا
 خمونیز د یقین د مضبوطوالی یو باعث جو پ شو، مؤید دراتلو کئی مورہ
 پہ بارہ کتے د قرآن کریم یو خو ہفہ غیبی اعلانات بیا نوو چه نوم لاشو
 نہ وواونہ د ہفہ خہ اسباب او ذرائع وو

۱ قرآن کریم داعے قسم اعلان پہ دے الفاظ کتے کپیدے : عَلَيْتِ
 الرُّؤْفَىٰ اَذِّنُ بِالْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِنَّ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۰﴾ : سورہ
 الروم آیۃ ۱۰ رومیان د ایران پہ مقابلہ کتے داسے مغلوب شو چه د
 کسری فوج نووومی حکومت او د ہفہ مرکز داسے تباہ کرو، چه داسے یو

خیل فلنگی، یا ست جور کرو، تاریخ ا بنو دل چه ددے خبرے خہ نبتہ
 ہونہ و، چه رومی حکومت بہ بیاراپا لنگی او د کسری ہفہ لوے حکومت
 تہ بہ ماتے ورکوی، مگر قرآن یضع سینین، یعنی دلسوکالونہ کہہ مودہ
 مقرر کرے او ہر دفعہ ا شوہ دلسوکالونہ کہہ مودہ کتے رومیانو کسری
 تہ شکست ورکرو او دوست دشمن د قرآن دا غیبی اعلان پچپلو
 ستر پرورش تیا او کیدونکے ا کیدو او د تاریخ پہ بانو کتے محفوظ شو۔

۲ مسلمانان دیر کمزوری ووا او قدیش دیر زور آورو، با مخصوص
 د حدیبیہ پہ مقام ستنہ ہر کتے چه صحابہ کرام د دیر لہرے خایہ
 مدینے سورے تہ د عمرے پہ نیت راغلی وو قریشو د طاقت بہ نشتہ کتے
 ہغوی دمکے شریف او د عمرے نہ منع کول سرہ ددے چه داکار د عربو
 د منل شری قانون نہ ہم خلاف وو، مسلمانانو د صلح حدیبیہ ہغی
 کمزورے دفع ہوا منہ پہ ہفہ کتے یو دادفعہ ہر وہ چه داخل د مسلمانان
 عمرہ نہ کوی بلکہ آئندہ کال د بیاراشی او پہ دے حال کتے سورہ فتح
 نازل شو، اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿۱﴾ (سورہ الفتح آیۃ ۱) چه پہ دے
 کتے ددو و فتحو پیشگوئی شوے و، یو د یہود و خیبر ازہ زمکہ د مسلمانان
 پہ قبضہ کتے را تلک او د ہغوی لوے طاقت تہ ملتے ورکول، او دویم د
 قریشو بلکہ د عربو مجبوعی طاقت تہ ماتے ورکول او سر کرب مکہ
 مکرمہ فتح کول، دا دوا رہ فتح مسلمانانو صرف پہ ددو کالو کین حاصل
 کرے، ددے نہ معلومہ شوہ چه قرآن کریم دعا لیل الغیب کتاب دے

۳ قرآن حکیم داعے وخت کتے د خلفاء راشدینو د خلافت پیشگوئی
 کرے چه د صحابہ کرام و زونہ تہ ہم خطرہ وک بلکہ یومسلمان ہم خان
 محفوظ نہ کتے یو لیکن د قرآن حکیم دا پیشگوئی درستہ ثابتہ شوہ او ہم
 ددے مطابق ہغوی ددے حکم حکومت حاصل کرو د ہغوی دین

او اسلام هم سیاسی طاقت بیا مؤند او مضبوط شوا و اسلام په بقل جهان
 د خلفا و راشدینو په ذریعه خورشو، او د مسلمانانو نه د یو حکومت نه هم
 خدیو په پاتنه نشوه، د دے څلور وارو خبرو اعلان په څلور دے الفاظو
 کینه قرآن کریم وو، وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لَيَسْخَرَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيَسْخَرَنَّ لَهُمْ
 دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا (سوره نور
 آیه ۳۱) په نادوغه حالا تو کینه قرآن حکیم داسه نور د پیر غیبی اعلانات
 دوخت نه رو وچه کړیدی او بیا رشتیا اخیستل مکره لهند والی په عرضی
 صرف هم دا مثالونه کافی گنرو.

۹- انجذابی اعجاز

د قرآن حکیم د جاز بیت داسه یو خاص شان دے چه په هېڅ
 انسانی کلام کینه نشته:
 دا د جاز بیت یو دلیل دا دے، چه غیر عرب خلق د پردی ژبے د قرآن
 په دیر تکلیف یا دوی یاد دے ساتی او د دے دورو نه او تکرارونه کوی،
 حالا نکه د دے کین د نبوی هېڅ فائده نشته، دا جاز بیت یواځے د قرآن
 کیدیشی، د بل هېڅ کتاب نه،
 (۲) دویم دا چه د دے په معنی نه پوهیدونکی خلق هر بیا بیا ټول
 د دے تلاوت کوی او زړه ته یو پورته کیږی نه دینه معلومه شوه چه
 انسانی روح د پاره په قرآن کینه یو خاص جاز بیت مؤند د شی
 (۳) دریم دا چه د دے په مطلب نه پوهیدونکی خلق هر چه دا تلاوت
 کوی تو په هغه هم یو خاص اثر کیږی، او د دے تجربه شوه د دے په بیا
 پوهیدو وگوڅواثر خا هماغه کیږی، نو داسه کشف چه په بل یو انسانی کتاب
 کینه هم نشته، د دے خبر دے دلیل نشی جوړید دے چه قرآن کلام الهی دے

۱- تالیفی اعجاز

د قرآن حکیم په تالیف کینه هم اعجازی شان موجود دے، ځکه چه
 انسان یو کتاب جوړه وی، نو د هغه یو څو مضامین، د فصل، بیا څو
 فصلونه د باب، بیا څو بابونه د کتاب په عنوان سمه یا دوی او
 بل لیکن د قرآن تالیف بالکل د انسانی تالیف نه جدا ونه شای
 لری، او سره د دے دومره معقول دے، چه ما مرام را زی رح فرمائی،
 چه د قرآنی ایتونو ربط هم یو مستقلة معجزه دے، په قرآن کینه په
 یو ځلے احکام، واقعات انبیاء، امور آخرت، او صفات د باری تعالی
 بیا ښی، نو ظا هر بین نابوهه خلق دایه ربطی گنری خو قرآن حکیم
 خپل مضامین د دوو مقصدونو د پاره بیا کوی یو د داسه څیز ښودل چه
 انسان ته پوه د هغه علم نه وی، او دویم چه قرآن په دے عمل غواړی
 ځکه چه یو بهترینه نسخه معلومول څه کمال نه دے تر څو چه په هغه
 عمل نه وی شوه، نو قرآن دا دواړه غواړی، علم او عمل لیکن د هبل
 تر غیب د پاره قرآن حکیم نور مضامین هر بیا کوی چه هغه به د تاریخ
 منای شوی واقعات وی با لخصوص د پیغمبرانو علیهم السلام او د هغوی د
 امتونو واقعات او یا به دا آخرت نتایج وی ځکه چه ښه عمل انسان
 هله کوی چه د هغه ښه نتیجه د هغه په دماغ کینه راشی او بد عمل پرینو
 په هله تیار کیږی، چه د هغه بد نتیجه په وړاند د وی، او یا به دا
 صفات د باری تعالی وی د دے مطلب به دا وی، چه انسان به ځان د عالم
 اکمل، قاهر مطلق، عادل، ذات په وړاند د ذمه دار گنری نو نتیجه تی
 دا وی چه د داسه ذات د حکمونو خلاف ورزی به نکوی، د تالیف دا
 حیرت انگیز نظام د دے دلیل دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۱- اعتدالی اعجاز

انسان د جذباً تو گو دے دے دده هر حرکت په جذباً تو بیا وی
قهر په وخت د رحماً او شفقت نه خالی وی او د رحماً په وخت د قهر
او غصه نه تنزی وی، په خو شمائی کینے به چړوی ضم به ورسره پوښنه و
لیکن د الله شان د جذباً تو نه پاک دے، او قرآن د هغه کلام دے
په کین غصه سره د مهربانئ او مهربانئ سره د قهر ذکر وی خو خایونه
جدا وی مثلاً د غضبه خائے کنه کاران وی او د مهربانئ خائے
فرمان برداران وی هر دغه وجه ده چه قرآن کینے د ویرد لوسره د زور
وړ کولو او زبری وړ کولو سره د ویردلو، جنت سره د دوزخ او دوزخ سره
جنت ذکر په یو محله کینے موجود وی او په شمیره خایونو کینے په یو آیت کینے
مینه، او قهر، دواړه موجود وی مثلاً،

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْعَفْوَ الرَّحِيمُ ۝ حُصَا بندگان خبر کړه چه
وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ۝ خو معاف کوونکے او مهربان
سوره الحجراته ۲۰

د دے جمع نه مطلب دا چه د قرآن سرچشمه د جذباً تو گو دے انسان
نه بلکه د جذباً تو نه پاک د حکمتونو د خزانے کلام دے، د هغه د حکمت
تفاضله، چه انسان کینے د محبت او خوف دواړه حکم وی، کچرے خوف
خدائے وی، نو بیا به د خدائے پاک د فرمان برداری کارخانه کېده و د
شی، کچرے معمولی انسانی حکومت کینے د حاکم ویرد نوی نو حکومت
پاتے کیری دارنگ د محبت ضرورت حکم دے، چه په عبادت کینے خدائے
وی د محبوب حکم په اخلاص سره مننه شی او د هغه د پاره محب د خدائے
قربانئ وړ کولو نه هم تیار وی، هر کله چه په الله تعالی کینے دا دواړه
جمع دی نو د هغه په کلام قرآن کینے د هر دواړه خائفاً جمع وی، په

خیزونو کینے دا دواړه جمع کیدل د نیت په حساب د پرکم دی،
انسان ده زمري یا د ظالم انسان نه ویریدی مینه ته ورسره نشته
مور سره د هغه محبت شته لیکن ویرد کینے تر نشته معلومه خو کچر
بولکے خالق کائنات کینے دا دواړه جمع کیدے شی بلکه د هغه ذات د دے
دواړه مرکز دے، ثابت شوه چه قرآن حکم هر د دے ذات کلام

د ترغیب او ترهیب په باره کینے آیتونه پیش کوم
لَا تَقْظُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ۝
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْبَاسِ ۝ بيشکه الله ټول گنا هرونه معاف
الْعَفْوُ الرَّحِيمُ سوره الزمر آیه ۱۸، په تحقیق هغه معاف
کوونکے او مهربان دے،

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةٍ ۝ هیت نفس نه پوهیږی چه ما کوم
أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ سترې وینولو والا نغتون نه د هغه
السجده آیه ۱۷ ۝ ۝ ۝ د پاره د عملونو په بدل کینے پت سائے
دکاء، د ویرولو په باره کینے ارشاد دے،

وَحَابٌ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ۝ مِنْ وَّرَائِهِ ۝ ناکامه دے هر هغه کس د چا چه
جَهَنَّمَ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ ۝ يَتَجَرَّعُهُ ۝ په خپل زور ویاړ وواو او اسلام
وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ ۝ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ ۝ سره ته ضد کولو د هغه د رستو
مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٌ طَوْسٍ ۝ وَرَأَيْتَهَا ۝ جهنم دے، د هغه د زور او په پټه
عَذَابٌ عَلِيظٌ ۝ سوره ابراهيم آیه ۱۸، د خنډو لے شی کوټ به تر اخلی
مگر تیرولے به لے نشی او د هر طرفه به په ده د مرگ سختی وی خرمی
به نه او د دے نه پس به په سخت عذاب کینے کپړوی،

۱۲- ملکی اعجاز

د ټولو ټولو لے انسان بادشاه حکم هر چلیږی او خلق تر ویرېږی هم

مکرر دوا درہ محد و دوی، اودا سے ہچمے نشی کرے چہ زمکے یا
آسمان غوندا سے یوغت مخلوق تہ حکم در کری، لیکن قرآن طوفان
نوح علیہ السلام کینے زمکے او آسمان تہ دا سے حکم در کرو:-
يَا زُحْلُ اِبْلَعِيْ مَاءَكُمْ وَ نِسْمَاءُ : اے زمکے خپلے اہہ تیرے کرہ او اے
اَقْلَعِيْ : (سورہ ہود آیت ۳۷) : آسمانہ اہہ بندے کر :-
اودا حکم کے جاری ہور کر و د د نیا لوئے باد شاہان د خلق و خور شامدا
تقریر ونہ او خبرے دے د پارہ کوی چہ ہعری چرتہ بغاوت ا نکری او حکم
تروا مخلی، لیکن د یو یور پی مصنف پہ قول قرآن نہ دا معلومیزی،
چہ د دے مصنف چانہ نہ ریری یی دے نہ معلومیزی چہ قرآن د
خالق کلام دے :-

دریم فصل

د تفسیر او تاویل او د دے دوا رو د متعلقاً تو بیان :-
را د تفسیر او تاویل د لفظونو معنوی تحقیق :-

تفسیر پہ عربی لغت کینے د فسر نہ جو رہے چہ د ہغے معنی دیوخیز بنکارہ
بیما تون دی او پہ دے وجہ فارورہ، تہ ہم تفسیرہ ویلے شی حکم چہ د
ہغے پہ لیدو بہ د اکثر د مریض حال بنکارہ شی تاویل پہ عربی لغت کینے
د اول نہ جو رہے چہ د ہغے معنی را اگر خیدال دی، د تاویل اصطلاحی
معنی ہمد غیے د قرآن الفاظ تہ لو احتمالاً معنی کا نو کینے یو معنی تہ
را کر خول دی،

د تفسیر او تاویل پہ شرعی او اصطلاحی معنی کینے خرا نوال دی
دا د ابو عبیدہ قول دے چہ دوا رہ یو معنی لری (۲) امام راغب فرمائی
چہ تفسیر عام لفظ دے کلام الہی تشریح اود کلام انسانی تشریح دو اہن
تہ ویلے شی، مگر تاویل بوائے د کذب الہیہ تشریح تہ ہر ویلے شی :-

(۳) دامام ابو منصور ما نزدیک داری دے، چہ تفسیر دے تہ وائی چہ
د قرآن مراد یقینی طور متعین کرے شی، اونا ویل بہ دے تہ ویلے شی
چہ احتمالاً معنی کا نو د قرآن کین یوہ معنی غیر یقینی طور متعین کرشی، روح المعانی
جلد اول حصہ ۱ الاقان، جلد ۱ ص ۱۰۳) خونیز بہ نزدیک دے اوقالو کینے خہ اختلاف
نشتہ صرف دا اصطلاح کا نو اختلاف دے د متقدمینوا اصطلاح دادہ چہ
تفسیر او تاویل دوا رہ پہ یو معنی کینے استعمالہ وی او د تفسیر پہ موقعہ لفظ
د تاویل استعمالہ وی، تفسیر ابن جریر دا طرز غورہ کرے دے ابو عبیدہ
دوا رہ ہم معنی بولی د ہغے پہ ہور اندا دے د غہ اصطلاح د متقدمینو د
اود متاخرینوا اصطلاح ہغے دے کومہ چہ ابو منصور ما نزدیک بیان
کریدہ، چہ تفسیر ہغے دے چہ نو یقینی دلیل نہ مراد الہی متعین کرے
ن او تاویل بہ ہغے ویلے شی چہ بہ احتمالاً معنی کا نو کینے یو معنی پہ ظن او
جنہا متعین کر بشی۔ دامام راغب فرق حقیقی نہ دے بلکہ د متعلق پہ
متباریوا اصطلاحی فرق دے، چہ د تاویل تعلق د کتب الہیہ تہ تشریح
سورہ دے او تفسیر عام دے :-

(۱) دارنلث دا قول چہ روایۃ د قرآن د معنی متعین کول، تفسیر او دوائیہ
تعیین کول تاویل دے :-

(۲) یا کومہ معنی چہ د قرآن د عبارات نہ واضح معلومیزی ہغے تفسیر
کومہ چہ پہ اشارے د الفاظ سورہ معلومیزی ہغے تاویل دے :-

(۳) اہولے د متاخرینوا اصطلاح کائے دی کونڈی د قدا ماڈ پہ اصطلاح کینے
دوا رہ یو معنی دے چہ صاحب ناموس دا بنکارہ بیان کریدہ اود

متاخرینوا اصطلاح علامہ آلوسی پہ روح المعانی کینے بیان کریدہ :-
(۲) د تفسیر، تعریف، موضوع او غایۃ (فرض)

علامہ آلوسی پہ روح المعانی کینے د علم تفسیر دا تعریف کرے دے، چہ

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظ ہر معلومی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفردا تو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم نزول قران پہ وخت ددے علوم ضرورت نہ ووحک دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناهل العرفان بہ ہر دادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت وواو فطری ذوق تہ ہم
 رجلد، اصکاد دے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سر دے لرلو نو حکم ہغوی ددے علوم د مقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربوا و نزول قران ذمالمے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذاصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علوم مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنُ بَدِيلًا** دہغوی ددے علوم مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
نَفْسِيرًا آیت عہ پہ بل خلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ** (آیت عہ) موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرين **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ** او
 غایت اوغرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول دالله تعالیٰ انا انزلناه قرانا عربيا لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے ستی۔

د تفسیر او د مطالبو دقران دپوہ آداب او شرائط

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تور دکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت اراستعداد اود قران دپوہ دقا بیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلائل پہا ذکر کوو۔

علم اللغة یا علم اللسان

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہا دے علوم حاصلیری، دمفردات قران دمدلولات
 دہوقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیری، دقران
 مفردا نولسانی تغیرات اوتصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق
 ذریعہ حاصلیری، دمرکبا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا با تو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومی، دقران کتو
 الفاظ و انتخاب اود محل استعمال دکتو اود آسرا و چہ داہہ علم البلاغہ
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظ ہر معلومی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفردا تو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم نزول قران پہ وخت ددے علوم ضرورت نہ ووحک دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناهل العرفان بہ ہر دادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت وواو فطری ذوق تہ ہم
 رجلد، اصکاد دے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سر دے لرلو نو حکم ہغوی ددے علوم د مقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربوا و نزول قران ذمالمے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذاصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علوم مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنُ بَدِيلًا** دہغوی ددے علوم مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
نَفْسِيرًا آیت عہ پہ بل خلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ** (آیت عہ) موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرين **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ** او
 غایت اوغرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول دالله تعالیٰ انا انزلناه قرانا عربيا لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے ستی۔

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تور دکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت اراستعداد اود قران دپوہ دقا بیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلائل پہا ذکر کوو۔

علم السنۃ

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہا دے علوم حاصلیری، دمفردات قران دمدلولات
 دہوقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیری، دقران
 مفردا نولسانی تغیرات اوتصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق
 ذریعہ حاصلیری، دمرکبا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا با تو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومی، دقران کتو
 الفاظ و انتخاب اود محل استعمال دکتو اود آسرا و چہ داہہ علم البلاغہ
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے
 دہہ نامکنہ دہ چہ دہفہ دپارہ علم السنۃ و المحدث ضروری دے

او کله ختمبیزی، بیا د هر منوخ د دکتونو شمیر خومره دے د منوخ او
 ترکیبی خومره دی او څنکه دی د منوخ شرائط خومره دی، او کوم کوم
 دی دغه رنگ د زکوٰة حال دے چه زکوٰة په کوم کوم مال کښه دے او په کوم
 کښه نشته. د میاشت دے که د کال د مال په هر جنس کښه د دے د
 خومره دے، د زکوٰة شرطونه څه دی او د هغه مصارف کوم دی
 دے ټولو تشریح چه حقیقت کښه د قرآن تشریح دے بغیر د سنته نامکده
 د دغه حال د حج روغے او د نورو احکامو دے، څنکه چه مونږ
 د قرآنی الفاظو په مطلب د پوهیدو د پاره د هر بودلغت محتاج یو
 دغه رنگ د قرآن عملی شکل متعین کولو د پاره د حدیث او سنت
 محتاج یو، او دا خوینږ محتاجی د قرآن محتاجی نه دے ځکه چه
 مونږ ته د قرآن نه د فائدے اغستو د پاره قدرتی طور د دے
 امور و ضرورت دے، مونږ چه اوبونه فائده اغستل غواړو
 مونږ ته د کومې کښتو یا د و لے جوک و لو ضرورت وی، د دے
 دا مطلب هرگز نه دے، چه اوبه محتاج دی، یا کوه یا و لکه محتاج
 دے بلکه مونږه فائده اغستو د پاره د دے د وارو محتاج یو او په
 بے نیازه دی، همداغه وجه دے چه پخپله قرآن د خپل پوهه د پاره
 د حدیث او د سنت ضرورت بنود لے دے کوم چه د حضور علیه السلام
 قول او عمل بللے شی ارشاد دے،
 وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ط (سوره جمعه آیه ۵) د حضور علیه
 السلام منصب داد دے چه هغه خلقوته د قرآن او د حکمت تعلیم ور
 کړی، دا د قرآن د مطالبو تعلیم بنائی، ځکه چه د قرآنی الفاظو ته
 ژو چه ذکر دے، يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ، ځکه د عامے قاعدے له مخه
 کچرے یو ا ستانز صرف د کتاب علمت و اوړی نو دا نشی ویلے چه

د د کتاب تعلیم ور کړو و تد خو چه هغه د کتاب د مطالبو تعلیم
 نه وی ور کړه په بل ایت کښه دی :-
 لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ س (سوره النحل آیه ۱۰۶) د پاره چه ته
 واضح کړه، خلقوته هغه کتاب چه دوی د پاره نازل شوه دے
 علی هذا القیاس په دے باره کښه د پرا ایتونه موجود دی چه د هغه
 د قرآن پوهه په علم الحدیث باندے موقوفه ثابت شوه دے
علم الآثار د قرآنی معنوی پوهیدو د پاره د صحابه او تابعینو
 د آثارو علم ضروری دے صحابه خو برا راست
 د حضور علیه السلام شاگردان دی او تابعین په یو واسطه
 شاگردان دی، د دوی د قرآن پوهیدو رو شتو خلقونه زیات
 صحیح دے، امام شافعی رحمه الله تعالی په الرساله کښه بیکي چه
 اجتهاد هُمْ فَوْقَ اجْتِهَادِنَا، چه د صحابه کرامو رض اجتهاد خوینږ
 د اجتهاد نه د پیر غوره دے، د صحابه کرامو په باره کښه د قرآن
 کریم ارشاد دے،
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط (بینه آیه ۱۰۶) الله تعالی د هغوی
 نه راضی او دوی د الله تعالی نه راضی دی
 د رضائے الهی دا آسمانی سند دومره اوجت (اعلی) دے چه دے
 سره دا احتمال نه پاتے کیدی چه مجبوری حیثیت سره به دوی نفسیر
 غلط شی او د امت د پاره به د گمراهی سبب جوړ شی، ځکه چه د رضائے
 الهی نه پس د دے قسمه احتمالاً تو گنجائش نه پاتے کیدی، دے نه علاوه
 د علم الآثار نه د صحابه رض او تابعینو روحه او احوالو علم را تلے شی او
 مفسر قرآن د داسے تفسیر کولو نه محفوظ پاتے شو چه د دے ټولو خلاف
 دی او د تحریف قرآن غوندے کیفیت جوړ نشی په

چہ پہ ہفتے ہانڈے قرآن کینے دے دوزخ و عیدارا غلے دے
 وَمَنْ يَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ اُوْدُومِنَ نُونِهٖ بِهٖ خِلَافِ لَارِئِي
 نُوْلِهٖ مَا تُوَلَّىٰ وَتَصَلِّهٖ جَهَنَّمَ طَوَسَاۗءُتْ ۚ نُوْمُوْبِنَ بِهٖ هَعُوِي دَهغُوِي د
 مَهِيْرَا ط ر سُوْرَهٗ النَّسَاۗءِ آيَهٗ عَشْرَا ۚ حُوْبِنِ بِهٖ لَارِ تَلُوْتَهٗ پَرِيْبِنِ دُوَاو
 جَهَنَّمَ كِنِي بِهٖ رَاۗ تُوْمُوْبُوْجَهٗ هَعَفَهٗ دِيْر خَرَابِ خَاۗنُۢنِ دَهٗ، دَدَهٗ آيَتِ
 نَهٗ مَعْلُوْمَهٗ شُوْرَهٗ چَهٗ خُتْكَهٗ مَخَالَفَتِ دَرَسُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامِ جُرْمِ دَهٗ دَغَهٗ
 رَنَكِ دَصِيْحَا بِهٖ كَرَامُوْ مَخَالَفَتِ هَرْمُ جُرْمِ دَهٗ، خُتْكَهٗ چَهٗ دَنَزُوْلِ قُرْآنِ
 مُؤْمِنَانِ هَمْدِغَهٗ دِي، لَهٗ دَهٗ وَجَهٗ دَايَسِي تَفْسِيْرِ چَهٗ دَصْحَابِ كَرَامُوْتِ
 مَجْمُوْعِي رَاۗنِي نَهٗ خِلَافِ رِي هَعَفَهٗ تَخْرِيْفِ اُوْجُرْمِ دَهٗ، چَهٗ دَهٗ سَزَا
 دوزخ دے ۛ

۴- علم القواعد و اصول استنباط ۛ

د مفسر د پاره د عربی زبان د هفتے توانینو علم هم ضروری دے
 چہ پہ هفتے هغه د مجمل، مفصل، عام، خاص، مطلق، مقید، امر
 نہی وغیرہ حقیقتونہ او مقتضیات معلومہ کرے شی چہ د تفسیر
 کولو پہ وختل احکام او نتیجورا و ستر کینے غلطی ا نکری، دا قواعد
 د اصول فقہی د علم نہ معلومی۔ دا د عربی ژبے بو ژور علم دے
 چہ خاص اہل علم نے بیژنی او دینہ اہل استنباط و بیلے شی دوی
 پہ دے قاعدو کینے ماہروی، او د دے پہ زور د احکامو د استخراج
 جوگہ وی قرآن کینے د دے خاص طیف ذکر دے ۛ

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ يَخَفُوا ۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ يُدْرِئُكُمْ أَيُّكُمْ
 أَذَىٰ وَأَخْفَىٰ ۚ وَلَوْ كُنْتُمْ إِلَّا رِجَالًا مَّوْتًا لَقَدْ ضَلْتُمْ آلَاءَ اللَّهِ وَلَئِن كُنْتُمْ
 أُولِي الْأَلْبَابِ لَأَعْلَمُتُمْ لَوْلَا أَنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ۚ

منہم سورۃ النساء آیة ۷۷ کبری نو دا استنباط خاوندانو بہ د هفتے حقیقت
 پیژندالے و سہ ۛ
 شرعی احکام کچرے او امری نو امر دے او دامن خیز دے او کچرے منہیات وی
 نونہی دے او د خوف خیز دے، خہ معاملہ کینے دا تحقیق کول چہ ما مور
 دے کہ منہی نو د دے بہ دا مطلب وی چہ دا امن کینے داخل دے کہ
 خوف کچرے ادا الله او د هغه در سول صلی الله علیہ وسلم کتاب الله
 او حدیث طرف تارا و پرل بکار دی، دے د پاره چہ اجتهاد کونکی
 د کتاب الله او سنت منصوصا تو سہ د دے معاملے موازنہ ا کری او
 د هفتے حکم تارا ا باسی د دے د پاره د عربی بہ عامہ ژبہ د پوهیدنه
 علاوہ د عربی ژبے د مخصوص قواعد و معرفت ریژن بدل، هم ضروری
 دی چہ پہ هفتے د قرآن د صحیح قانونی اندازے فکر دارو مدار دے
 او د اصول فقہ د علم نہ د دے قانونی قواعد و پیژند کلی حاصلیزی

۵- علم قواعد الالهیات

د مفسر فرض دی چہ هغه تہ ذات الہی سہ کہ تر لو جا کز و اونا جائزو
 علم حاصل وی، او هغه پہ دے پوهیزی چہ الله تعالیٰ یو دایسے هستی
 دہ چہ د جسمیت، طرف او مکان او زمان نمانند، منزہ او پاک دے او د
 دے قید و نونہ بالکل بھر دے، هغه دایسے ذاتی کمالا تو سہ موضوع
 دے چہ لا محدود دی داد دے د پاره چہ د هفتے آیتونو پہ تفسیر کینے درج
 ا نخوری کوم چہ الہیاتو او د الله ذات او صفتو سہ منعلق وی، او بیادے
 ا مورود پاره د علم العقائد او علم الکلام ضرورت دے، چہ الہیاتو
 پہ مسئلو کینے د کراہی نہ محفوظ پاتے شی ۛ

إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۚ
 قرآن د پاره بہ کوم معلومو کینے د مہارت شرط ایخومے

شوے دے نو ہفغہ علوم خود نزول قرآن پہ زمانہ کہتے نہ ووبلکہ دہفغہ تہ
 تداوین شو لکہ علم الصرف، علم النحو، لغت، بلاغہ علم الحدیث والاثر
 علم العقائد او علم الکلام او اصول فقہ۔ اُس ددے ضرورت ولے پیدا
 شو او کہ ددے ضرورت وی نوذول پرانداینی صحابہ کرام او تابعین تو تفسیر
 بیاختگہ وو؟ جواب دادے چہ د علم وجود او دہفغہ تداوین کہتے فوق دے دا
 بتول علوم مذکورہ، د نزول قرآن بلکہ دہفغہ نہ ہم ویرانداے موجود وو
 عربی ژے سہا دا کنہلی وو او پہ عربی خبر و اترو کہتے بہ استعمال لیدل میں
 ددے علوم تداوین او تصنیف نہ ووشوے ہے خو فاعل مرفوع و نیل
 مفعول منصوب و نیل، عام، خاص، مطلق او مفید دغہ رنگب د صرف
 او نحو تغیرات، دا استعمال بلاغتی موقع دا بتول د نزول قرآن پہ
 وخت کہتے موجود وو او عربی بہ استعمال تول صرف د تصنیف او تداوین
 پہ سانچہ کہتے پس و اچولے شو۔ علم الحدیث او علم الآثار د قرآن د تشریح
 پہ حیث قرآن سہا سرہ وجود تہ را فتل خو صرف تصنیف او تداوین تے
 رستوا شو نو دا شبہ حکمہ بے حایہ دہ:-

۶- علم الموهبة

د قرآن د پوہے او د تفسیر د مہارت د پارہ علم
 و ہبی او د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ بہ قول علم لدنی
 ضروری دے، چہ د نور ایمان او تقوی نہ پیدا کیزی، د قرآن ارشاد دے
 لَا يُمْسِكُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ○ (سورۃ الواقعة آیہ عشر) د قرآن ظاہری الفاظ
 او نقوشوتہ صرف پاک لاس لگولے شی، یعنی د کوم کس چہ طہارت او
 اودس نہ وی، نو ہفغہ ظاہری قرآن تہ لاس نشی لگولے دغہ رنگ چہ د
 چا طہارت باطنی او قلبی نہ وی، نو ہفغہ د قرآن باطن او دہفغہ معانی
 نشی موندے۔ دا طہارت باطنی او قلبی نور پہ طاعت الہی او تقوی سرہ
 پیدا کیزی، چنانچہ امام سیوطی رو پہ اتقان جلد ۳ ص ۱۸۱ کہتے دامام

ذکرشی د البرہان فی علوم القرآن نہ نقل کویدی،

إِعْلَامَاتُهُ لَا يَحْصِلُ لِتَأْخِرِ فَهْمُ مَعَانِيهِ: د قرآن معانی او اسرار دا سہ کس
 القرآن وَلَا يَطْهَرُ إِلَّا بِمَنْ فِي قَلْبِهِ
 بَدْعُهُ أَوْ كِبْرًا أَوْ هَوًى أَوْ حُبًّا لِلدُّنْيَا
 أَوْ مَحْرَبَةً عَلَى ذَنْبٍ أَوْ غَيْرَ مَحْقُقِ الْإِيمَانِ
 أَوْ ضَعِيفِ الْحَقِيقِ أَوْ يَعْتَدُ عَلَى
 مُفَسِّرٍ كَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ أَوْ رَاجِعًا إِلَى
 مَعْقُولِهِ وَهَذَا كُلُّهَا حُجُبٌ وَمَوَالِجُ
 بَعْضُهَا أَكْبَرُ مِنْ بَعْضٍ وَهَذَا مَعْنَى
 قَوْلِهِ تَعَالَى سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِي
 الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
 الْحَقِّ، قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ
 يَقُولُ أَنْزَعُ عَنْهُمْ فَهْمَ الْقُرْآنِ
 أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ قَالَ
 سُفْيَانُ الشُّورَى لَا يَجْمَعُ فِيهِمْ
 الْقُرْآنِ وَالْإِسْتِعْجَالُ بِالْحُكْمِ
 فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ ط

پوہہ د پارہ د مؤمن پہ زہ کہتے شی جمع کیدے .
 دے نہ معلومہ شوہ چہ د قرآن د پوہے د پارہ زہ درنہ ضرورت
 دے، چہ خوک دے نہ محرومی نو ہفغہ بہ د قرآن د پوہے نہ ہم محروم
 دی او دارنہا دہفغہ امور نہ پیدا کیزی کوم چہ پور تہ عبارت کہتے ذکر
 دی او د اللہ تعالی نہ د نبض حاصل ہو د پارہ شرط دی ددے نوم

”عِلْمُ الْمَوْهَبَةِ“ دے چہ پہ دے دَقْرَانِ دَرَوَازَةِ پِرَانْتِے شِیْءِ

پہ حدیث شریف کہتے دی چہ چا پچھلہ رائے دَقْرَانِ صَحیحِ تفسیر
 هُمْ اَكْرَمُ رُتَبًا هَرَدَهْ فَهَلْ اَكْرَمُ رَابِدًا وَاوَدَ تَرْمِذِي، نَسَائِي (د
 ابوداؤد پہ یوبل روایت کہتے دی، فَلْيَتَّبِعُوا مَتَعَدًا اَوْ مِنَ النَّارِ يَعْنِي پچھلہ
 رائے تفسیر کوونیکے ددوزخ مستحق دے پہ دے وجہ بتول علماء پہ دے
 متفق دی چہ تفسیر بالرأے یوبدکار دے

د تفسیر بالرأے بتحقیق

د تفسیر بالرأے نہ دامعنی قطعاً
 مُرَادُ نَهْ دَهْ چہ دَقْرَانِ پہ تفسیر
 دہندورائے او فکر استعمال نشی، حُكْمُ چہ دے نہ خوبیر تفسیر
 کیدے نشی او پچھلہ قُرْآنِ پہ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ چہ خلق د
 قُرْآنِ کہتے فکر کوی او پہ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنِ چہ دا خلق
 پہ قُرْآنِ کہتے ولے غور نکوی) قسم الفاظوسرہ پہ قُرْآنِ کہتے د فکر او
 تذکر کوونتر غیب ور کہتے دے پہ دے وجہ رائے او فکر خہ بد نہ دے
 بلکہ د تفسیر بالرأے مطلب دادے،

را، چہ پچھلہ رومی قائمہ کہتے رائے بنیاد جو رکری او تک آن دے
 رائے نہ ذرا آکر ولو کو شنش کوی پہ دے صورت کہتے رائے اصل شرہ
 او قُرْآنِ تابع شو، چہ موضوع پہ سب کول دی او بددی او ددوزخ
 باعث دی، پہ دے صورت کہتے تفسیر بالرأے کہتے داسپ، سیبیت
 د پارادہ سیاق سیاق او د عربی قواعد و مطابق درائے پہ استعمال دے
 تفسیر کول چہ د قُرْآنِ او د اسلام د بنیادی مقاصد و نہ خلاف نہ
 وی ہغہ محمود“ دے مذموم نہ دے او دے تہ تفسیر بالرأے ہم
 نشی و بیٹے، بیا ہر کہ دے نہ خوک تفسیر بالرأے اوائی نو د گتہ
 بِالْقَلَمِ“ کہتے استعمال شوے ”پ“ پشان رائے بہ صرف یو آلہ د تفسیر

د تفسیری عمل مجتہد اور مرجع بہ ندوی،

(۶) دویم صورت دادے، چہ پہ قرآنی تفسیر کہتے د عمل او نقل
 دود جہدا دائرے دی، د قُرْآنِ د مفسر دا تو معنی متعین کول اسباب
 نزول، ناسخ، بیان د جملاتو او مختلف قرائتوںہ، دا بتول داسے خیزو
 پہ چہ صرف پہ نقل معلومی ری رائے پہ دے کہتے نشی چلیدے۔ لہذا
 پہ دے امور و کتب د رائے د دخل تفسیر بالرأے وی، چہ ہغہ بد دے
 باقی پچھلہ رائے ذالیت جیرو معنی یومعنی متعین کول یا د ہغہ نہ د
 حکم استنباط د قواعد و استنباط مطابق یا د قرآنی حکم د حکمت
 او سراز وغیرہ استخراج دا بتول تفسیر بالرأے کہتے داخل نہ دے،
 حُكْمُ چہ دا بتول امور د عقل او درائے دائرے سرہ تپلی دی نہ
 چہ دنقل او درایت سرہ رالاتقان جلد ۲ ص ۱۰۱ و ص ۱۰۲ نو د
 تفسیر بالرأے بہ دامطلب وی، چہ رائے د نقل پہ دائرہ کہتے مدخلت
 اگری، او د نقل اور روایت پہ موقعہ نقل اور روایت پہ جائے پہ راجح
 سرہ تفسیر اگری، نو دا حد نہ تجاوز دے،

د شبہی ازالہ، د صوفیہ و اباطنیہ و د تفسیر پہ منہج کہتے فرق
 د اسلام صوفیہ و ہم د قُرْآنِ تفسیر و نہ کوی وی، او باطنیہ ملاحظہ
 ہم لیکن اول تہ تحریف او تفسیر بالرأے نشی و بیٹے او دویم قسم پہ
 تحریف کہتے شامل دے، ددے فرق دادے، چہ صوفیہ کرام د قُرْآنِ
 ظاہری معنی مینی او د ہغہ سرہ د مناسبر او مہائلو خیزو نو ذکر کوی
 چہ د ذہن د پرواز دائرہ وسیع وی، او دہنہ مناسب خیزو نہ د اسلام
 مسلمانوںہ خلاف نہ وی، ددے نہ د اسلامیا تو انکار نہ لازمی
 مگر باطنیہ ظاہری معنی نہ مینی او د خپلے خوبنے دغہ باطنی معنی
 اصل مواد د اللہ گنری، لکہ حُكْمُ چہ دا فرق روح المعانی بلکہ تفتازانی

ہم بیان کریدے، علامہ اوسمی فرمائی

وَأَمَّا كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ
 مِنْ بَابِ الْإِشَارَاتِ تَسْكِنُفَ عَلَى
 أَرْبَابِ السُّلُوكِ وَيُمْكِنُ التَّطْيِيقُ
 بَيْنَهَا وَبَيْنَ الظَّوَاهِرِ الْمُرَادَةِ وَ
 ذَلِكَ مِنْ كَمَالِ الْإِيمَانِ بِمَحْضِ
 الْعِرْفَانِ لَا أَنَّهُمْ اعْتَقَدُوا أَنَّ
 الظَّاهِرَ غَيْرُ مُرَادٍ أَصْلًا وَأَمَّا الْمُرَادُ
 الْبَاطِنُ فَقَطْرٌ أَذْ ذَلِكِ اعْتِقَادُ
 الْبَاطِنِيَّةِ الْمَلَاحِدَةِ نَوَسَلُوا بِهِ
 إِلَى نَفْيِ الشَّرِيعَةِ بِالْكَلْبِيَّةِ وَحَاشَا
 سَادَاتِنَا مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ حَضَرُوا عَلَى
 التَّفْسِيرِ الظَّاهِرِ وَقَالُوا الْأَبْدُ مِنْهُ
 أَوْلَا إِذْ لَا يُطَمَعُ فِي الْوُصُولِ إِلَى
 الْبَاطِنِ قَبْلَ أَحْكَامِ الظَّاهِرِ وَمَنْ
 إِذْ عَلَى فَهْمِ آسْرَارِ الْقُرْآنِ قَبْلَ أَحْكَامِ
 الظَّاهِرِ فَهُوَ كَمَنْ إِذْ عَلَى الْبُلُوغِ إِلَى
 صَدْرِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَابَ
 (روینوالی) نہ دریا نڈلغیرد قرآن رازونہ حاصلون خواہی نوہغہ داسے دے
 لکہ دکوم، صیغ نہ لغیرد رواسے در سید لو دعوی کوی۔

د علامہ اوسمی ددے بیان نہ معلومیزی، چہ د صوفیہ کو پہ تفسیر کینے د
 خوا مؤردو لجاظوی، چہ ہغہ د باطنی تفسیر نہ جگا کوی،
 را د اللہ مراد صرف ظاہری تفسیر دے نہ چہ باطنی اشارات (۴) صرف پہ

ظاہری تفسیر کینے د مہارت پہ وجہ باطنی اشارات توتہ ساسائی کید یثی
 (۳) باطنی اشارات ظاہری تفسیر سہ مطابق کیدل ضروری دی (۴)
 د معرفت الہی پہ نتیجہ کینے د باطنی اشارات تو مطلب، د مناسبو خیر و نواکشان
 دے، نہ چہ د الحاد او د خواہش نفسانی پہ نتیجہ کینے د حدیث پہ دے
 الفاظ: لِكُلِّ آيَةٍ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ وَكُلٌّ حَيْثُ مَطْلَعٌ. کینے د ظاہر نہ مراد
 ظاہری معنی دے او د باطن نہ آئینہ مراد دی (روح المعانی جلد ۱ ص ۴۷)
 د صوفیہ او باطنیہ و پہ معنو کینے د بیلٹون پہ عرض مؤربن یومثال پیش
 کو چہ د بیلٹون بینہ بینکارہ شی، حدیث شریف کینے دی: إِنَّ الْمَلِكَةَ
 لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَ صُورَةٌ: یعنی پہ کوم کور کینے چہ سپے یا تصویر ی
 نو پہ ہغ کینے د راحت فرشتے نہ داخلیری، دا خوا ظاہری معنی شوہ اس
 کچرے، خوگ دا معنی پہ چہل خاگے ہر دل سے داخل او بل یومناسب مطلب
 ہے دا ہم داخلی: چہ دکور نہ مطلب ذرہ
 او د سپی نہ مطلب د ذرہ نڈا کو خویونہ دی او تصویر نہ مطلب محبت دنیا
 دے نوچہ پہ کوم ذرہ کینے محبت د دنیا او د سپی پشان اخلاق وی،
 نو ہغے کینے ملکی نور نہ داخلیری، اوسہ ددے حدیث د ظاہری الفاظ
 پہ جو رہے ضرورتہ سپے او د سناہ والہ خیز تصویر پہ کور کینے حرام گنوی
 دامثال د صوفیہ د باطنی تفسیر دے، لیکن کچرے اس خوگ ددے دا
 مطلب بیان کوی، چہ دے نہ ظاہری کور ظاہری سپے او ظاہری تصویر
 مراد نہ دے او نہ ہغہ پہ شریعت کینے منع دے، بلکہ ددے مطلب پہ حدیث
 کینے د سپو خویونہ دی، او د تصویر نہ مطلب یواغے محبت د دنیا دے نو دے نہ
 بہ مؤربن ہغہ باطنی تفسیر رالو کوم چہ الحاد او تحریف دے، دغہ رنگ
 پہ سورت بقرہ کینے د بنی اسرائیلو پہ سلسلہ کینے دا غل دی، إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَذُجُوا بَقْرَةَ: سورۃ بقرہ آیۃ ۷۱ د بنی اسرائیلو دیکو

مقتول سہی د قاتل معلوم نہ ہو د پارہ دوی تہ حکم اُترچہ غواذ کبریٰ
 اویا د ہنہ یوجز مقتول سرہ اُ مبنی نو مقتول بہ ژوند ہ شی او خیل
 قاتل بہ اُ بنائی، اُس د دے ایت داسے تفسیر کول چہ د بقرة تہ غوا یا
 غوے تہ دے مَراد بلکہ نفس بہیمیہ ترمُراد دے بنکارہ مطلب ہرے دا
 وی، چہ خیل نفس بہیمیہ د عبادت او ذریا ضنت پہ چارہ ذبح کبریٰ
 یعنی مرے کبریٰ ہر گلہ چہ نسا سو پہ عبادت اور یا ضنت سرہ د نفس سہی
 ختمہ شی نذر وحانی ژوند بہ نصیب شی، او اصل قاتل یعنی خواہشات
 نفسانی بہ پہ گو تہ کبری، د مطلب د اچہ د خواہشات نو مغلوب انسان
 مرے دے، د غوا/ غوی تہ مطلب ہنہ نفس بہیمیہ دے، ا کومر چہ د
 خواہشات نو مرکز دے، د دے ذبح کول پہ ریاضت او عبادت سرہ د دہ
 خواہشات مغلوب کول دی، چہ ہنہ قاتل بولی، د ژوندی کید و مطلب
 جسمانی نہ، بلکہ روحانی ژوند مراد دے، (مترجم)

د تفسیر کول چہ غوا/ غوی تہ دے ذبح شوے او نہ خولے
 مقتول بیبا ژوند ہ شخوڑ او خیل قاتل تہ اُ بنودلو، نو دا تفسیر بالرا
 دے چہ چوہب الحاد او زندیقیت دے،

کہ اصل واقعہ او ذابیت ظاہری معنی پہ خیل خائے صحیح اگری اویا
 د غے باطنی تفسیر اگری نوخہ بدیت تہ نشتنہ لکہ خنگہ چہ قاضی
 بیضاوی پہ خیل تفسیر کینہ دغہ ذکر شوے اشارے د معرفت الہی د
 نکتو پہ درجہ کینہ نقل کبری دی:-

د تفسیر بالرائے قسمونہ امام سلو طی رح پہ اتقان کینے دا بن
 النقیب رح نہ نقل کر تہ دی:-

مَا تَحْصِلُ فِي مَعْنَى حَدِيثِ التَّفْسِيرِ: بِه شَرِيعَت كَيْفَ دَمَع شَوِي تَفْسِيرِنَجَه
 بِالرَّأْيِ حَسَنَةً اَنْوَالِ اَحَدًا هَا: صُورَتُونَه دِي

التَّفْسِيرُ مِنْ غَيْرِ حُصُولِ الْعُلُومِ
 الَّتِي يُجُوزُ مَعَهَا التَّفْسِيرُ وَالثَّانِي
 تَفْسِيرُ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْلَمُ
 إِلَّا اللَّهَ وَالثَّلَاثُ التَّفْسِيرُ الْمَقْرُونُ
 لِلْمَذْهَبِ الْفَاسِدِ بَأَن يَجْعَلَ
 الْمَذْهَبَ أَصْلًا وَالتَّفْسِيرَ تَابِعًا
 فَيُرَدُّ إِلَيْهِ بِأَيِّ طَرِيقٍ أَمَكَّنَ
 وَإِنْ كَانَ ضَعِيفًا الرَّابِعُ أَنَّ
 مَرَادَ اللَّهِ كَذَا بِالنَّقْطِ مِنْ غَيْرِ
 دَلِيلٍ، أَلْحَاسِ التَّفْسِيرِ
 بِالِاسْتِحْسَانِ وَلَهُوِي الرِّبَاطِ

جلد ۷ ص ۱۳۳
 او خواہش اگری:-

داہول صور تونہ بہ تفسیر بالرائے کین داہل دی اپہ کوموچہ د
 دوزخ د سزا وعید را غلے دے، د لوی رنگ پہ تفسیر و لؤ کینہ بہ ویر
 کم داہروی، چہ پہ دے ہجو صور تو لؤ کینہ بہ پہ خہ طریقہ داہل نہ
 وی، العیا ذبا لله،

اقسام تفسیر: ابن عباس رضی اللہ د تفسیر خلو ر قسمہ بنودلی دی
 دا چہ صرف د عربی ژبے پہ خاص مہارت او د

ہنہ پہ قواعد و پیرند و معلومیدے شی رہ، ہنہ اعتقادی او عملی بنکارہ
 احکام چہ د ترا نی الفاظو بہ آوری د سرہ معلومیدے شی، لکہ چہ
 فَأَعْلَمُوا أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سوره همدایہ ع: ہو شہ چہ بغیر د الله بل معبود نشتنہ
 أَنْبِئُوا الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْبَقْرَةَ آیتہ عم: نوح قائموی او زکوٰۃ و رکوی

چہ داد عربو عوام ہم معلومونے شی اودے د پاره د عربی دباریکو ضرورت نہ وی اونہ پہ دے بانڈے دنہ پوھید و خہ عذر قبول دے، (۳۳) چہ صرف مجتہدین علماء پر پوھیزی او عموماً دے تہ تاویل و تیلے شی مثلاً د فقہی احکاموا استنباط بیان د مجمل تخصیص د عام او تقید د مطلق حقیقت لغویہ بانڈے حقیقت شرعیہ تہ ترجیح ورکول او حقیقت عرفیہ تہ پہ حقیقت لغویہ بانڈے ترجیح ورکول خوھلہ چہ پہ خلافے دلیل قائم نہ وی، لکہ وصل علیہم ط ان صلواتکے سکن لهن: چہ دلیل پہ معنی لغوی ستہ نو معنی عرفی بہ تر مطلب نشی اغتہ :-

(۳۴) غلور مرھغہ چہ د هغه علم الله سرہ خاص دے، لکہ د متشابھاتو د وخت د قیامت او درروح وغیرہ علم رالاتقان جلد ۱ ص ۱۱۷) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ كَيْتَمَدَّ كُورَه آسانئی نہ مطلب دویم قسم دے لفظ د ذکر دے قرینہ دہ چہ یولخے هغه قرآنی مضامین آسان کرے شوی دی چہ وعظ او بیعت سرہ تروون لوی او هغه هم دغه دویم قسم دی امام زرکشی د التفسیر خوبن کریدے، او پہ دے تقسیم کینے علماء سرہ چہ کوم قسم خاص شوے دے هغه پہ عامہ اصطلاح کینے تاویل بللے شی خون تاویل محمود پہ دے لاندینی شراط و مفروض دے کہ دا سے نہ وی نو بیات تاویل مذموم او مخریف دے :-

(۳۵) د کومر ایت تاویل چہ کیبری هغه بہ دوپا ندینی آیت سرہ جوہ خوری (۳۶) دُر ستنی آیت سرہ بہ هم جوہ خوری (۳۷) دلغت پہ اعتبار سرہ د آیت پہ مطلب کینے د دے خائے وی (۳۸) د کتاب الله او سنت رسول نہ بہ خلاف نہ وی :- الاتقان جلد ۲ ص ۳۱۱ کینے وی :-

قَالَ قَوْمٌ مِّنْهُمْ الْبَغْوِيُّ وَالْكَرَائِيُّ التَّوِيلُ صَرَفُ الْآيَةِ إِلَى مَعْنَى مُوَافِقٍ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا تَحْتَمِلُهُ الْآيَةُ غَيْرَ مُخَالِفٍ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ (۳۳) د کتاب الله او سنت سرہ مخالف

کیدل امام زرکشی د علامہ زمخشری نہ دانچم شرط هم نقل کرے دے، چہ د دے تاویل او تفسیر نہ د قرآن پہ معجزا نہ بلاغت کینے خہ نقصان نہ پیدیزی، بلکہ اعجازی بلاغت پہ خیل خائے باقوی قال الزمخشری مِنْ حَقِّ مُفسِرِ كِتَابِ اللَّهِ الْبَاهِرِ وَكَلَامِهِ الْمُعْجِزِ أَنْ يَتَعَاهَدَ فِي مَدَائِهِ بِفَاءِ التَّظْمِ عَلَى حُسْنِهِ وَالْبَلَاغَةَ عَلَى كَمَالِهَا (۳۴) البرهان جلد ۱ ص ۳۱۱

(۳۵) د مفسر قرآن د پاره د اضروری دے، چہ هغه د تفسیر پہ یولو لارو کینے دا خبرہ پہ نظر کینے ساتی چہ د قرآن د نظم ر عبارت خوبی او د قرآن د بلاغت کمال پھیل خائے پلے وی، دے نہ پنجم بشرط هم معلوم شود علامہ زمخشری رائے بالکل صحیح دہ د قرآنی ایت اصلی مقصد د پاره پہ قرآنی تفسیر کینے اعجازی شان موجود دے کچرے معنی بدلہ شی او د خیلے خوبنے معنی اکرے شی نو د قرآنی تفسیر اعجازی شان پختہ شی او پہ قرآنی الفاظ کینے د نظم قرآنی او د سیاق سباق د ارتباط او د دلالت شان د دغه خانی معنی راہو مبلو پہ ر جہ کمزورے شی، (۳۶) کتاب او سنت کینے چہ کوم بیان شوے دے هغه یونا قابل تقسیم آسانی حق دے نو د قرآن د کوم ایت چہ تفسیر کیبری نو دا بہ کتل بکاروی، چہ د تفسیر یا مطلب پہ بل خائے کتد قرآن یا سنت نبوی د مطالبوسرہ خو تکرہ نہ وی

x

کہ نگرا وہی نوداہہ ددے خبرے دلیل وی چہ ڈا تفسیر خپل خانی او تحریف
 دے حتی یو د بل سرہ نہ تگرا ویری نو تفسیر بہ ہم ہنہ صحیح دی چہ
 پہ ہنہ کنے یو بل سرہ تگرا و تعارض نہ وی خو تعارض نہ مطلب حقیقی
 تعارض دے ہسے خو ظاہری تعارض مضر حکم نہ دے چہ ہنہ پہ قرآن
 کنے غور کولو سہ ختمیری، ہم دغہ وجہ دچہ ڈھرایت پہ تفسیر کنے
 ڈہ مفسر نظر دپہ ہتول کتاب او سنت وی دے ڈپارہ چہ ڈہنہ تفسیر
 ڈ مجموعی کتاب او سنت نہ خلاف نشی، دارنگ ڈ خیر القرون (یعنی صحابہ
 تابعین او تبع تابعین چہ ڈ قرآن ڈ پوہ یوغنہ او ممتاز، برخ لری) ڈ
 تفسیر و نو ڈ مجموعی روح پچہ ر ستنے کوم تفسیر خلاف وی نو ہنہ بہ
 تحریف وی او ڈ قبکولو قابل بہ نہ وی، البتہ کچہ یوما ہر مفسر تفسیر
 ڈ شراطلو پہ رہنرا کنے داسے مطالب قرآنی بیان کبری، چہ سلفونہ وی
 بیان کبری خود ہنہ خلاف کے ہنہ نہ وی کہے، نو ڈ داسے معارف
 قرآنیہ و دروازہ ڈر سٹو خلقو ڈ پارہ بندہ ہم نہ ڈا او پہ قرآن
 ڈ صحیح غور او فکر پہ زور ڈ معارف و اسرار و ڈ استخراج کار بہ تزیامتہ
 جاری وی، پہ حدیث شریف کنے راجی، لا یثلمہی عجا بئہ؛ ڈ قرآن
 عجیبہ مضامین نہ ختمیری ڈ دے متعلق ڈ امام شافعی رح ارشاد دے
 جَمِيعُ مَا تَقُولُهُ الْأُمَّةُ شَرْحٌ لِلسُّنَّةِ
 وَ جَمِيعُ السُّنَّةِ شَرْحٌ لِلْقُرْآنِ وَ
 جَمِيعُ الْقُرْآنِ شَرْحٌ لِأَسْمَاءِ الْحُسْنَى
 وَ صِفَاتِهِ الْعُلْيَا : یا شرح دہ او قدآن ڈ اللہ تعالی ڈ اسماء
 حسنی او ڈ صفات عالیہ و شرح دہ؛ او ڈ دے اسرار و متعلق ڈ حضرت
 ابن مسعود رضہ ارشاد دے :
 قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ : خُوكَ چہ علم غواری نو ڈ قرآن

فَيْشُورُ الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمٌ : ڈ مضامین و لیتون ڈ ان کبری حکہ
 اکا و لاین و الآخرین ر رواہ : چہ پہ دے کنے ڈ اولینو او آخرینو
 البیہقی فی المدخل : علم دے مراد اصول د علم دی
 او ہر پہ دے بارہ دار شادات ڈ باری تعالی دی، تَبَيَّنَتْ لِكُلِّ شَيْءٍ
 تَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ، غرض دا چہ ڈ دین ہتول اصول پہ قرآن حکیم
 کنے موجود دی او پہ فیضان الہی سہ ڈ اللہ تعالی پہ خاص بند کا نو ڈ
 قرآن نہ ددین اسرار پرانے کیزی ددے فیضان ڈ کر پہ روح المعانی
 جلد علی گوری، دے قسم فیوضاتو تہ تفسیر اشاری و بیلے شی
 ڈ باطنیہ و پہ تفسیر اشاری کنے چونکہ ڈ ظاہری معنی انکار دے پہ دے
 وجر ہنہ مردود دے، ڈ اهل السنة صوفیہ و چہ کوم اشاری تفسیری
 کبری دی پہ ہنہ کنے آہم خلود دی، تفسیر نیشا پوری، تفسیر الا لوسی
 المتوفی سنہ ۱۲۰ھ تفسیر التستری سہل بن عبد اللہ التستری المتوفی
 سنہ ۳۱۳ھ و لم یتیم (یعنی پورہ نہ دے) او تفسیر ڈ محی الدین بن
 عربی المتوفی بد صنف سنہ ۵۰۰ھ دا ہتول صاحبان ڈ قرآن ظاہری
 معنی تسلیم کولو نہ، پس اشاری تفسیر و نہ کوی چہ ڈ ہنہ متعلق ڈ رکھی
 پہ برہان کنے لیکھی:
 كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ : ڈ صوفیہ و کلام تفسیر نہ دے بلکہ
 قِيلَ لَيْسَ بِتَفْسِيرٍ وَ إِنَّمَا هُوَ مَعَانٍ : ہنہ واددات او وجدانیات دی
 وَ مَوَاجِدًا يَجِدُونَ عِنْدَ التَّلَاوَةِ : چہ ہنوی ڈ تلاوت پہ وخت
 محسوسوی بن الصلاح پہ خیلہ فتاوی کنے لیکھی :
 وَ جَدْتُ عِنْدَ الْأَمَامِ أَبِي الْحَسَنِ الْوَاحِدِيِّ : مَا ذَا ابْنِ الْحَسَنِ الْوَاحِدِيِّ
 أَنَّهُ قَالَ صَنَّفَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ : نہ معلومہ کرہ ہنہ او بیلے
 حَقَائِقُ التَّفْسِيرِ فَإِنَّ كَانَ اعْتَقَدَ أَنَّهُ تَفْسِيرٌ : چہ عبد الرحمن السلمی

فَقَدْ كَفَرَ قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ أَنَّهُ لَمْ
يَذْكُرْهُ تَفْسِيرًا أَوْ لَا ذَهَبَ بِهِ
مَذْهَبَ الشَّرْحِ لِلْكَلِمَةِ فَإِنَّهُ لَوْ
كَانَ كَذَا لَكَ كَانُوا قَدْ سَلَكُوا مَسَلَكَ
الْبَاطِنِيَّةِ وَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْهُمْ ذِكْرُ
نَظِيرٍ لِيَأْوِدَ بِهِ الْقُرْآنُ فَإِنَّ النَّظِيرَ
يُذَكَّرُ بِالنَّظِيرِ

حقائق التفسیر لیکلے دے کچرے
ہغہ دا تفسیر گنری نوکا فردے
ابن الصلاح فرمائی چہ ہغوی دا
د تفسیر پہ توگہ نہ دے ذکر کرے او
نہ تے دغہ لفظ تشریح گنری، کچرے
داعے وے نو دا باطنیت دے،
دا خو یو لگے د قرآنی مدلول نظیرے

ذکر کرے دے، حکم چہ یونظیر نہ بل نظیر یا د پزی:

د دے اقوالو نہ معلومہ شوہ چہ صوفیہ دا سے قسم تفسیر نہ بولی بلکہ د
قرآنی مقاصد و نظیر بیا: ہغوی او دے سرہ د باطنیہ و او د صوفیہ و
د تفسیر بیلتون دا علو اول د قرآن د ظاہر نہ انکار کوی لیکن صوفیہ
د قرآن ظاہری معنی مفلونہ بعد دا سے قسم بیان کوی، پہ منا اهل

العرفان جلد ۱ ص ۵۵۵ کہنے دی:

وَمِنْ هُنَا يُعْلَمُ الْفَرْقُ بَيْنَ
تَفْسِيرِ الصُّوفِيَّةِ الْمُسَمَّى بِالتَّفْسِيرِ
الْإِشَارِيِّ وَبَيْنَ تَفْسِيرِ الْبَاطِنِيَّةِ
الْمَلَاحِذَةِ فَالصُّوفِيَّةُ لَا يَتَعَوَّنُ
إِرَادَةَ الظَّاهِرِ بَلْ يُحْضِرُونَ عَلَيْهِ
وَيَقُولُونَ لَا بَدَمْنَهُ أَوْ لَا ذَمَّنْ
إِدْعَى فَمِنْ أَسْرَارِ الْقُرْآنِ وَ
وَلَمْ يُحْكَمْ الظَّاهِرُ كَمَنْ إِدْعَى: داعے دہ لکہ چہ خوگ د طوی ا لری
بُلُوغِ سَطْحِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ
يَجَاوِزَ الْبَابَ

د دے خاکے نہ د صوفیہ و د تفسیر اشاری
او د باطنی ملحدینو د تفسیر فرق
معلوم شو، صوفیہ د ظاہری معنی
انکار نہ کوی، بلکہ د ہغے ترغیب و رکوی
او وائی چہ دا دیرہ ضروری دہ، حکم
چہ د ظاہری مراد د پختگی نہ بغیر
د قرآن پہ اسرار و د پوہ دعو
داعے دہ لکہ چہ خوگ د طوی ا لری
چہ پہ دروازہ د ننو تو بغیر حما
د نمنہ کورتہ لارم

صاحب د منا اهل د تفسیر اشاری قبلو لو د پارہ پنچہ شرطو نہ بیا کریدی
۱) ظاہری معنی د قرآن خلاف نہ وی۔

۲) دادعوئی د ہر نہ وی چہ معنی مراد کا یولگے معنی اشاری دہ نہ چہ
معنی ظاہری۔

۳) د قرآنی الفاظو د پیر لہے تاویل د نہ وی چہ د الفاظو عربی حیثیت
د ہغے خلاف وی۔

۴) تفسیر اشاری د د شرع او عقل مقابِل او معارض نہ وی۔
۵) اشاری مضمون د پہ شرعی دلیل مضبوط او مؤید وی۔

مناہل العرفان جلد ۱ ص ۵۴۹ بانڈے امام ابن تیمیہ رح د قرآن
ہر ہغہ تفسیر غلط بنودے دے چہ د صحابہ و او د تابعینو د تفسیر نہ
خلاف وی، اصول التفسیر کہنے لیکتی:

وَفِي الْجُمْلَةِ مَنْ عَدَلَ عَنْ مَذَاهِبِ
الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَتَفْسِيرِهِمْ
إِلَى مَا يَخَالِفُ ذَلِكَ كَانَ مُحْطًا فِي
ذَلِكَ بَلْ مَبْتَدَأٌ عَالًا لَيْسَ لَهُمْ
بِتَفْسِيرِهِ وَمَعَانِيهِ كَمَا أَنَّهُمْ أَهْلُ
بِالْحَقِّ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولًا
آتَمَى :-

ہر ہغہ تفسیر چہ د صحابہ و
او تابعینو د تفسیر نہ خلاف وی
نو د دے مفسر پہ غلطہ دے
بلکہ بد معنی دے، حکم چہ د قرآن
پہ تفسیر او د ہغے پہ معنود وی د پیر
بنہ پوہ وونکہ خنکہ چہ ہغوی د
حضور علیہ السلام د راوری شوی حق

دیرزیات عالمان و...

امام سیوطی رح پدا نقان جلد ۱ ص ۵۴۹ کہنے ہم د دے پہ بارہ کہنے لیکتی
وَهُوَ نَفِيسٌ جِدًّا چہ د ادیرہ قیمتی او اعلیٰ خبرہ دہ لیکن دے سرہ
لیکتی چہ د صحابہ و او تابعینو د سند د صحت تحقیق پکار دے حکم
چہ پہ دے قسم روا یا تو کہنے ضعیف او موضوعی ہر موجودی ہر دغہ

يَا اِلٰهَ عُلَمٰمٍ فِيْ خَفَاٍ رَفَعَ الْبَارِيْ اِبْتَدَا جِلْدَاوَلِ يَعْنِيْ بَلْ نَهَيْتَ خَدَّ
بنودل، دادوحي لغوی معنی دی، اوددے شرعی معنی اِلَّا عُلَمٰمٍ بِالْشَّرْعِ
یعنے صرف شرعی احکام بنودل وحی دہ۔ دوحی لغوی، درے قسم دی

۱) فِطْرِي ۲) اِيْجَادِي ۳) عِرْفَانِي

فِطْرِي لکہ د خدائے پاک پہ الہام د تودو مجوگین جوہر ول
اوپہ ہفے کہنے شہد جمع کول دغہ رنگے د تودو حیوانان
کارنئے خود اقسام وحی صرف حیوانان تودو رخنارو و خارو د پارہ وی، پہ
قرآن کو پیر کہنے دی:

وَاَوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنْ اَتَّخِذِيْ مِنْ مَّوْبِنٍ د شہد و مچو تہ پہ وحی
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا رَسُوْرَةُ النَّحْلِ اِيْتًا ۱۱۳ فِطْرِي سِرہ ا بنودل چہ تاسو

پہ غرو نو کہنے گبیونہ جوہر کپری

اِيْجَادِي لکہ دیورپ سائنسدان چہ یو آرخ تہ مخہ کپری او
ہفے دیارہ کوشش کوی تود د غہ مطلوب خیز صورت

اونقشہ اللہ پاک ددہ پہ ذہن کہنے راوی اودغہ خیز بیا جوہر شی، مثلاً
ہر وہمی سری ہوائی جہاز جوہر بول غو بننہ ہفے اول ڈالوہیکے شکل تودو
لید لے دیو آلو تونکی خیز شکل لے پہ خیال کہنے راو سنوا و کار لے پر
شروع کرو بخرجے لے کولے او تکلیفونہ اوتوا و تونہ لے برداشت کول تودو
چہ قدرت ڈالونکے مکملہ نقشہ ددہ پہ ذہن کہنے و اچولہ، د موجد
کار خیل ذہن متوجہ کول و او د خدائے کار د مطلوب خیز نقشہ اچول
دا ہفہ وحی او الہام ددے چہ عامو انسانان تونہ کپری ہفہ د کافر ولے
نہ وی:

كَلَّا تَتَذَكَّرُ اِنَّ هُوَ لَآءٍ وَّ هُوَ لَآءٍ مِّنْ عَطَاٍ ۱۱۳ یعنی مؤمن او کافر دو اپہ کوشش
رَبِّكَ وَاَوْحَاكَ اَنْ عَطَاٍ رَبُّكَ لِحٰطْرَتِكَ ۱۱۳ کوی نومونہ ہفہ مدد کو و ستا

سورہ بنی اسرائیل آیت ۱۱۳ | د خدائے بخشش او فیض پہ چا بند ددے
دا قسم وحی عامو انسانان تودو پارہ خاص دہ اگرچہ ہفہ کافر ہم وی:

عِرْفَانِي دریم قسم وحی عرفانی دہ چہ اولیا و سرہ خاص دہ
ہلہ چہ یو ولی د شریعت پہ تابعداری او پہ ریاضت سرہ

ذکرہ صفاتی بیاموی نو پہ، دہ بانڈے خاص علوم د الہام پہ ذریعہ
د اللہ د طرفہ وارد پیری چہ ہفے تہ قرآن اشارہ کوی:

وَالَّذِيْنَ جَاءَهُدُوْا فَاِنَّا لَتَهْدِيْهُمْ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳
سُبَلَنَا رَسُوْرَةُ عَنْكِبُوْتِ اِيْتًا ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳ ۱۱۳
نومونہ پہ ہغوی د ہدایت خاص لارے پرا نیجو:

د دے ہدایت مطلب الہامی معارف دی چہ د ہدایت ایسانی زیوا
دی، حکمہ چہ ایسانی ہدایت خود محنت کولونہ ورا ندہ ہم حاصل دے
دادرے وارہ قسم الہام پہ لغت او پہ معنی عامہ کبی وحی دہ دا حیوان
انسان اولیا و کراموتہ کیدے شی اگرچہ دمر تہ توفیق د پکتن ہفہ دے
چہ کور ماورپانڈے بیان کرو او دا وحی یولے د پیغمبرانونہ دہ
بلکہ د پیغمبرانوحی خاص وحی شرعی دہ:

وحی شرعی

خلورم قسم شرعی دہ چہ انبیاء علیہم السلام سرہ خاص دہ
خوہر نبی ولی ہم وی نو ہفہ ترو حی عرفانی ہم کپری چہ د ہفے نو
حیت دوحی شرعی دے، چہ د قانون او احکامو حیثیت لری، بخلاف د
ولی دوحی عرفانی چہ ہفہ قانونی حیثیت نہ لری او دا د علم کلام بو
عامہ مسئلہ دہ: وَاللّٰهَامُ لَيْسَ بِمُجْتَبَاٍ عِنْدَ الشَّرْعِ: یعنے د ولی
الہام قانون شرعی نشی جوہر ہے، دوحی شرعی حقیقت دا د
چہ دا اللہ د جانبہ د فرشتے پہ واسطہ یا بیغ پہ نیغہ پہ خوبیا پہ

۱) د یو جسم په یو مکان کېنې لکه وکیدل لکه
 نَزَلَ الْأَمِيرُ الْمَدِينَةَ : (امیر په ښار کېنې بکا و شو)
 رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا : ترجمه : اے خدایه ما د برکت
 سورة مؤمنون آیه ۲۳ : وَاللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
 ۲) د یو جسم باندې نه لاندې را تلل، لکه
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا : موبز د آسمانه د برکت اوبه را کوڅې
 کړی دی :

د قرآن حکیم الفاظ د جسمیت او مکانیت نه بهر د پاک (دی په دے وجه
 د نزول قرآن مطلب اعلام ربنودل) دے مطلب دا چه قرآن په فریدم
 د فریسته رسول علیه السلام نه بنودل دا نزول قرآن دے او په
 دے تعبیر نزول (کښ د قرآن د شان لوی ښکاره کول مقصود دی
 (مناهل العرفان جلد ۱ ص ۳۳) چه انسان ته د لوړ مقامه پر خیز
 را غلے دے، یا قرآن باندے د نزول اطلاق په دے اعتبار دے چه
 جبریل علیه السلام دیو لوړ مقامه په زمکه را کوڅ شو دا خو حقیقت
 دے نو په دے واسطه قرآن ته هم نزول منسوب شو.

(۳) د یمه معنی د نزول دا هم ده چه پخپله خویو خیز را کوڅ نه شو
 خوا سباب ته د عالم بالا سره تړون لری چه اراده الهی هم کیدای شي
 یا آسمانی تاثیرات او هم په دے اعتبار سره اُسپنه خاروواو انسانی
 لباس د پارده هم قرآن د نزول لفظ استعمال کړی دے.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِي ذُرِّيَّتِهِ : موبز اُسپنه را کوڅه کړه چه د هغه
 وَصَلَفٌ لِلنَّاسِ : سورة الحديد آیه ۲۵ : نَزَلَ جَنك سَامَانَ هَمَّ جَوْرِي يَزِي
 وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ : موبز ستاسو د فاندے د پارده
 أَشْرَاحًا وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرُوَاهُ كَأَنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

سَوَاءٌ تَكْمُرُ، سورة الاعراف آیه ۱۷۰ : موبز لباس را کوڅا کړه چه د هغه
 په اغوستو ستاسو د حيا حايونه پرده شي،
 د دے درے وار و خیزو نوا سباب آسمانی وی تودے د پارده هم د
 (نزول) لفظ استعمال شو :-

نزول نه بیا دوه نور لفظونه، انزال او تنزیل جوړیږی، (۱) تنزیل
 په وار وار را کوڅیدو ته وائی، او انزال په وار وار او په یوځل را کوڅیدو
 د پارده استعمالیږی، لکه چه عذاب د پارده هم د دے استعمال شو :-
 دے :-

إِنَّمَا أَنْزَلْنَاهُ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ : موبز په دے کلی د آسمان نه عذاب
 مِنْ سَمَاءٍ رَاسِيَةٍ : نازل و کړی یو
 آیه ۱۷۰

ښکاره خبره ده چه عذاب په یوځل نازل شویدے. او قرآن په
 وار وار د دے د وار د پارده در انزال) لفظ استعمال شو، نورمانی
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ : یوے خوبی د هغه الله دی، چه په
 الْكِتَابِ (سورة كهف آیه ۱) : خپل بند دے دا کتاب نازل کړو
 د مفردات امام مراغب ص ۳۰۰

د قرآن درے تنزلات

۱) نزول اول : د بارگاه خداوی نه لوح محفوظ نه نزول، چه هغه
 دے آیت لیکه ذکر دے :- بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي لَوْحٍ

مَحْفُوظٍ ﴿۱﴾ سورة البروج آیه ۲۲، ۲۱ :-

۲) دویم نزول : د لوح محفوظ نه د لاندینی آسمان د بیت العزة
 مقامه نه نزول چه په سورت د خن سورت

قدرا او سورت بقره لیکه ذکر دے :-

اودویم کرت دَرُومبی آسمان پہ بیت العزت مقام کئے اودریم کرت
 نزول سے پہ واروار پہ حضور علیہ السلام اُشو، نور آسمانی کتابوں
 پہ یوخل پہ کتابی صورت کئے نازل شوی دی دَقْران دوارہ قسمہ ریپو
 خل، پہ واروار نزول دابنائی چہ دَحْدائے حکمت فرستوتہ را
 بنود و، چہ دا آخری کتاب دے، یارُومبی آسمان تہ دَنازِلوومطلب
 ذہبی علیہ السلام شوق زیاتنول وور، حکم چہ دَحْوَجے شے رانزدے کیدل
 شوق نُورہم زیاتنوی، یاد احکمت دوچہ دَقْران د مکمل حفاظت
 یقین راشی اوشک شبہ بالکل خترشی (مناہل العرفان جلد
 ص ۳۶ تا ۴۰)

دَاحقرداخیال دے، چہ دَقْران دحفاظت مکمل انتظام کول پہ دے
 وجہ مقصود ووجہ دا آخری کتاب دے، یوخل دَعومی انتظام پہ صوت
 کئے قُرآن پہ لوج محفوظ کئے محفوظ کرے شوچہ د حکومت الہیہ
 مرکزی محافظ خانہ دہ - دویم خل پہ بیت العزت کئے د آسمانی حفاظت
 انتظام اُشو اودریم خل دہبی م پہ زرہ نازلیدسرہ د زمینی حفاظت
 انتظام اُشو، پہ خلورم خل دامت پہ سینو دے دحفاظت انتظام اُشو
 لکہ فرمائی: **اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ اِنَّا لَهُ لَحٰفِظُوْنَ** رسوہ الحجر آیت (۱)
 ونحْمُ خَلِّ د حضرت ابوبکر، عمر و عثمان رضی اللہ عنہم اجمعین پہ ذریعہ
 تحویر پہ صورت کئے دے دحفاظت انتظام اُکرے شو پہ زرہ وور
 بے خبرہ اچونکے اوپہ سینو کئے محفوظ کوونکے یوائے اللہ دے،
 جبرائیل علیہ السلام قُرآنی الفاظ خٹکے حاصل کرل،
 صحیح خبر د اده چہ جبرائیل علیہ السلام اللہ نہ قُرآن واوردید اود
 دے الفاظ پئے حاصل کرل، لکہ خٹکے چہ بیہقی د **اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ**، بہ تفسیر
 لیکلی دی اود دے تاہید د طبرانی ہفہ حدیث شریف دے چہ د

اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ ۝ ہم موبز دا پہ مبارکہ شبہ کئے نازل
 سورہ دُخان آیت (۴) : کرے دے،

اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ ہم موبز دا پہ شبہ دقدر کئے
 سورہ القدر آیت ۱ : نازل کرے دے،

شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ ۝ دَرَمضان میاشت ہفہ دہ پہ کومہ
 الْقُرْآنُ (سورہ البقرہ آیت ۱۸۶) : کئے چہ داقُرآن نازل کرے شو دے
 دے دے دوارہ ورنزول مطلب پہ یوخل نازلیدل دی، شبہ دقدر اوشبہ
 مبارکہ دوارہ لودی اویر رمضان شریف کئے دی نوایتونو کئے ہیج تعارض
 نشہ لکہ خٹکے چہ مستدرک، حاکم اوسانی اوبیہقی ہم دا بن عباس
 نہ نقل کری دی۔

(۳) دریم نزول د جبریل علیہ السلام پہ واسطہ
 د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک شویدے، لکہ

فرمائی اللہ جل شانہ
نَزَّلَ بِالرُّوحِ الْأَمِينِ عَلَى قَلْبِكَ | دا روح الامین ستا پہ زرہ راکوز کرے
لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ بَلِيَاً | دے، چہ تہ ویونکے شے پہ صفا
عَرَبِيٍّ مُبِينٍ | سورہ الشعراء | عربی زبان کئے،
 آیت ۱۹۳ تا ۱۹۵

دانزول تقریباً پہ دروئیت کالہ کئے مکمل شو، دلته دا شبہ کول بے خایہ
 دی چہ د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک دَقْران دنزول مطلب داچہ صرف
 معانی پہ نازل شوی وی الفاظ بہ نہ وی نازل خٹکے چہ دقرآن **بَلِيَاً عَرَبِيٍّ**
مُبِينٍ | الفاظ دا کوہی و رکوی، چہ دقرآن الفاظ ہم نازل شوی وو،
 حکم چہ الفاظ د زبان رتے وی،
 قُرآن دوا کرتہ پہ یوخل نازل شویدے اول کرت پہ لوج محفوظ کئے او

نوا س بن سمان رضی اللہ نہ تے مرفوعاً نقل کرے دے :-
 اِذَا تَكَلَّمَ اللهُ بِالْوَحْيِ اخَذَتِ السَّمَاءُ
 رَجْفَةً شَدِيدَةً مِّنْ خَوْفِ اللهِ فَاِذَا
 سَمِعَ اَهْلُ السَّمَاءِ صَفِقُوا وَاخْرَجُوا
 سُجُودًا فَيَكُوْنُ اَوَّلُهُمْ يَرْفَعُ رَاْسَهُ
 حَتَّىٰ يَرِيْئِلَ فَيَكَلِّمُهُ اللهُ بِوَحْيِهِ مَا ارَادَ
 فَيَنْهَىٰ بِهٖ حَيْثُ اَمَرَ : : :
 راہ چت کرمی نوا اللہ تعالیٰ دوحی کلام ہفہ سرہ اگری چہ کوم خائے نہ
 ورتہ حکم اشی ہلتہ د خدا تے وحی ارسوی :-

د جبرئیل علیہ السلام دوحی حاصلو یوغیبی معاملہ دہ بہ ہفہ
 کئے درائے خہ خدے نشتہ لہذا ادا صورت د تلو نہ نہیات غور
 دے ، پہ مناہل العرفان جلد ۱ ص ۱۱۱ کئے اللہ تعالیٰ نہ د جبرئیل
 بیغ پہ بیغہ رو حانی حصول او دلوح محفوظ نہ حاصل ہر ذکر دی
 دقرآن تازل شوی الفاظ | کلام د انسان پہ ذہن کئے وی بیائے
 پہ ژبہ د الفاظو پہ شکل کئے ادا کو
 دا کلام کہ کرو پونہ خلق ہروائی نو دغہ رومی کس کلام بہ بلے شی
 مثلاً کو امر و القیس قصیدہ یا د حریری مقامات چہ خوک ہم لول
 اووائ نو دابہ ہم د امر و القیس او د حریری کلام گنرے شی ، دغہ کہ
 اللہ تعالیٰ خپل کلام د قرآنی الفاظ پہ شکل کئے ظاہر کرو بی جبرائیل
 علیہ السلام اوستو حضور علیہ السلام اوستو پہ اربونو انسانا
 اوستو اولوی بہ تے مگر کلام بہ د اللہ گنرے شی نہ چہ د جبرئیل علیہ
 یا د محمد علیہ السلام پہ قرآن کئے دی رحتی یسمع کلام
 اللہ اویلسان عربی مبین دہنہ بنکارہ ثابت پری چہ کد

لِفاظ د اللہ د جانبہ دی ، او د اذ اللہ کلام دے ، کچرے مضمون دیوزید
 وی او د دغے مضمون اذ اہ الفاظو د بل (عمر و) وی نو دے نہ بہ دزید
 کلام نہ بلکہ د عمر و کلام و بیٹے شی پہ دے ، وجہ د قرآن الفاظ اومع
 دوارہ د اللہ د جانبہ دی او قرآن لہ ہم دے ذات ترتیب
 کچرے دے ، موبز نور زیات د خبر و پہ و لو نو کئے خان نہ تسکو و حکہ
 چہ خہ دیرہ فائدہ تے نشتہ ، پہ مناہل العرفان کئے داپور اتہ ذکر
 مضمون شبتہ دے :-

دقرآن ، سُنَّت او د حدیث قدسی بیلتون

مام سیوطی رحمہ اللہ د امام جوینی نہ نقل کریدی ، چہ د قرآن
 لفاظ اومعے دوارہ د جبرائیل علیہ السلام پہ واسطہ د اللہ تعالیٰ
 د جانبہ نازل دی او د حدیث مضمون د اللہ د جانبہ دے مگر الفاظی
 د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ، اتفاقاً جلد ۱ ص ۱۱۱ او حدیث
 قدسی بہ ہفہ وی چہ الفاظ تے ہم د اللہ د جانبہ وی لیکن معجز نہ وی
 ونہ د ہفے د الفاظو پہ تلاوت ہفہ ثواب حاصل پری کوم چہ د قرآنی
 الفاظو پہ تلاوت حاصل پری او نہ پے منحج کئے د دے لوستہ کیدیشی
 مناہل العرفان فی علوم القرآن جلد ۱ ص ۱۱۱

د آحقر پہ رائے کئے د حدیث نبوی او حدیث قدسی دو الہ مضمون
 د اللہ د جانبہ دے لیکن د حدیث نبوی نسبت اللہ تعالیٰ نہ کول
 معنوی دی ، مطلب د جانبہ د اللہ خو مضمون دے لیکن پہ بنکارہ
 الفاظو کئے تے نسبت اللہ تعالیٰ نہ نہ دے شوے مگر د حدیث قدسی
 نسبت پہ بنکارہ الفاظو کئے اللہ تعالیٰ نہ کول حکہ ضروری دی چہ دا
 د اللہ تعالیٰ حکم او امر دے او ہم پہ دے وجہ د حدیث قدسی الفاظ
 بل لول اوروایت بالمعنی جائز نہ دے او د حدیث نبوی جائز دے

خوبہ شرط دے چہ اصل معنوی کے فرق را نشی ہمدغم
 وجہ دہ چہ حدیث قدسی تہ کے حدیث اوتیل چہ الفاظ نبوی د
 پارہ دار حدیث، خاص دے (قدسی) لفظ زیاتے د بکارہ نسبت پر
 وجہ شوے دے چہ حدیث نبوی نہ د دے زیات اہیت او
 خصوصیت ثابت شی، واللہ اعلم :-

دوہی دنازید وقسمونہ

دوہی نازلیدل بہ یا پتہ ذریعہ د فرینتے دی یا بیغ بہ نیغہ د اللہ د
 جانبہ

در و مہی قسم بیادریے قسمہ دی

۱۲) وحی متصلی ۱۲) وحی تمثلی ۱۳) وحی روعی
 ۱۲) وحی متصلی کہے جبرئیل علیہ السلام پہ خیل اصل حقیقت (ملکیت)
 باندے قائم وی اور وحی راوری، چہ پہ حدیث د بخاری کہے دے تہ دیوار
 سختہ وحی ویلے شوے دہی فرمائی (وہو اشدک علی) داشتات پر دے
 وجہ دے چہ بشریت اوملکیت دوارہ یوحائے کیدل دیروے پیتے حکہ
 دے چہ فرینتہ اوانسان یوجنس نہ دے اوبلہ وجہ دے دادہ چہ
 نبی علیہ السلام د بشریت نہ ملکیت تہ عروج اگری گویا کن دوارہ
 حضرت جبریل اوحضور علیہما السلام) فرشتے خیل منیع کہے یو
 جائے شی اودا حکہ پیتے دے چہ گویا کہے د حضور علیہ السلام جنس
 بدل شی د بشریت نہ ملکیت تہ اودا خہ آسان خبرہ نہا :-

۱۳) دوہی وحی تمثلی دہ چہ جبرئیل علیہ السلام د انسان پہ شکل کہے د
 راوری پر دے صورت کہے حضرت جبرئیل علیہ السلام د ملکیت
 بشریت نہ تنزل اگری اود د وہم جنس یوحائے کیدل خہ پیتے نہ جنس
 دادوارہ قسمہ وحی - اودر و مہی قسم وحی شدت د بخاری پہ ابتدا کہے د

او قرآنی وحی عموماً پہ دے دو طریقہ غلطے دہ :-

۱) دریم قسم وحی روعی دہ : چہ جبرئیل علیہ السلام وحی پہ خبرا ہ
 مبارک د نبی علیہ السلام د اللہ پہ حکم نازل لہ کہی اود حضور علیہ
 السلام د آوری د ور پہ غوب و مبارک) ہنے سہا خہ تعلق نہ وی :-
 (اخرجہ الحاکم)

د بالذات رنیغ پہ نیغہ) وحی دوہا قسمہ دی

۱) پہ ویسہ لکہ د معراج پہ شپہ د اللہ د جانبہ بیغ پہ نیغہ (بلا واسطہ)
 پہ وحی شوے دہ :-

۲) یا پہ خوب کہے لکہ د حضرت معاذ رض پہ حدیث کہے دی :- آتانی رنیغ نقال
 نیمی یخصی الملائک الا علی، یعنی خوب کہے ماتہ اللہ تعالیٰ راغے اووے
 رومائیل چہ د عالم بالا فرینتے پہ خہ کہے بحث کوی (اتقان جلد ۱ ص ۱۲۵)

پنجم فصل

د قرآن جمع کول اود ہنغ تدوین

قرآن د خالق کائنات اخری کتاب دے، حکم اللہ تعالیٰ د دے د
 محفوظ ساتلومکمل انتظام اگری و عالم بالا کہے تے پہ لوح محفوظ
 بیت العزت کہے محفوظ کروا و پہ زمکہ تی د دے د حفاظت دوہا قسمہ
 نظام اگری، یوحفاظت صداری، چہ د نبی علیہ السلام اود امت پر زرو نو
 د ماعون کہے تے محفوظ کرو، چہ د قرآن پخیلہ ذکر کریدی پہ بخاری
 د ابن عباس رض نہ منقول دی، چہ د قرآن د نازلید و پہ وخت بہ
 جبریل علیہ السلام سہ سہا حضور علیہ السلام لوستہ اوتلاوت کولو
 قرآنی وحی محفوظہ شی نو د آیت نازل شو :-

لَا تُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتُجِبَلَ بِهِ ۗ ذُرِّيَّةً مِمَّنْ دُونِكَ ۗ إِنَّ عَلَيْكَ الْقِيَامَةَ بِهَا ۗ إِنَّهَا لَأَنْتَ سَائِمٌ ۗ

دے نہ پس بہ دوی علیہ السلام پہ چہ خولہ د قرآن وحی آوریدہ او ہم د غسے بہ ئے یا دیدالہ او نور و خلقتہ بہ بی رسولہ دارنگ د قرآن د حفظ ذمہ واری یو بل خائے کئے اللہ بچلہ افسیتہ دہ فرمائی، سَتَقَرُّ عُرْسُكَ فَلَا تَنْسَى: موبن بہ تانہ (قرآن) لولکو بیا بہ تانہ ہیریری دامت پہ سینو کئے د قرآن محفوظ کولو ذکر ہم قرآن کئے شتہ فرمای بل هُوَ اَيُّكَ بَيِّنَاتٍ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اُولُو الْعِلْمِ زِدْ قُرْآنَ سِنَاةً اَيُّنُونَ لادوی چہ دا اہل علمو پہ سینو کئے موجردوی۔

قدرت دا آخری کتاب پہ سینو کئے محفوظ سا تل غو بنتہ نودے د پارہ د رومی نہ داے قوم چورن کپوچہ د هغوی حافظہ بیمثالہ ولا د هغوی سینے د قومی واقعات د قبائل نسبو نو خزانے وے او دوی بہ یوخل د سورلو شعرو نو قصیدہ چہ او دیدہ نوردتہ بہ یادہ شواہ او د عربو تاریخ پہ دے گواہ دے، اوبیا دانالو بستے قوم وود دوی د ہراوریدہ شوی شی ہول دارومدار پہ قوت حافظہ بانڈے وونود دوی د قوت حافظہ لہ قرآن او اسلام نور ہم ترقی ورکراہ او دانو، ہم زیات شود دے نہ بغیر عربوسہ د قرآن محفوظ سا تلود پارہ د هغوی ذرہ لکولو، او شوق زیاتولو نور اسباب او محرکات ہم شوجہ د هغے بہ زور دوی د خپل ذہن او دماغ قرآن یا دولوتہ دہن زیاتہ ہنہ کراہ چہ هغہ دادی

اول محرک د عربو سادہ او د تکلف نہ خالی وو، د هغوی ذرہ

ضروریات دیر مختصر و وجہ ہنے د پارہ د دیدعت او منہ و تدر و ضرورت نہ دوجہ کوم بہ ئے بیامونداہ نو ہم پہ ہنے بہ ئے قناعت کولو او نور و پسے بہ ئے ہنہ ذرہ او رہ ہم پہ دے وجہ د هغوی ڈوندا فارغ و او د قرآن د حفظ د پارہ دوی سہ دیر ازگار وخت و مطلب دا چہ د ازگار وخت زیاتوالے ہم یو سبب او محرک وو: د

دویم محرک قرآن او وحی سرہ د دوی د حدتہ زیاتہ مینہ او عشق وو او دا دوارہ داسے خیزونہ دوی چہ د یو خیز را بنکلا او حاصل کولو د پارہ د ہولونہ لوئے محرک دے چہ دوی ئے، د یو عاشق پشان پہ قرآن یا دولو مجبورہ کول د صحابہ کرام و قرآن سرہ د عشق او محبت دیر تاریخی واقعات موجودی چہ دے کئے د شک کولو ہنہ و خہ خائے نہ پائے کیری ہر کلمہ چہ یو خیز سرہ د مضبوط حافظہ والا قوم پہ عاشقانہ دول محبت پیدا شی نویا دغہ چیز چیر زیادے دے شی۔

دسیر محرک د قرآن حیران کن او تعجب پیدا کونکے رنگ دریم محرک وو، خصوصاً چہ ہول د عربو فصیحان اوبلیغان د دے د مثل را وونہ پائے را غے وو او دا ہم د صحابہ کرامو خپل خانہ د را بنکلو یو باعث وو، محکمہ چہ دانسان پہ طبیعت کئے دا پراتہ دوی چہ هغہ د ہر عجیبہ او نا آشنا خیز دیا دولو کو سنش کوی لہذا دے محرک ہم د صحابہ کرامو زبونہ د قرآن یا دولوتہ را تہیت کرہ او دوی پہ پورہ توجہ سرہ د دے پہ یا دولو کئے لکیدا او د قرآن حیران کن اعجاز پہ دوی کئے د دے دیا دولو زبردستہ جن بہ او اشتیاق پیدا کرہ

خلورم محرک بہ حدیث کئے د قرآن پہ زکا کرے د دے پہ یا دولو او پہ دے د عمل کولو نرغیب ورکرسو

شوے دے چہ پہ ہنخے صحابہ کرام و ایمان او کامل یقین و وتردے حد
چہ پہ قرآن عمل کولو بانڈے بہ ہغوی پچپل حائونو قربانوںو فخر
اوویار کولو، اوکلہ بہ چہ صحابہ کرام و ترغیب الہی آیتونہ و او ریدل
نودہغوی د شوق اور بہ نور زیات پہ لمبو شو مثلاً دا آیتونہ۔

وَأَنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَهُ سوره فاطر آیت ۷۷
۲۳) كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ
د صحیح مسلم پہ روایت د حضرت عثمان رض یوحنا پت شریف دے
خَيْرُكُمْ مَن تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ؛ پہ تاسو کینے دے تلوونہ زیات بنہ
ہنخے کس دے چہ قرآن زدہ کری او بل تہ تے اذدہ کری۔

او بل حدیث د عبد اللہ بن مسعود رض پہ روایت د ترمذی دے
مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِّنَ الْقُرْآنِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
لَا الْقَوْلُ الْم حَرْفٌ بَلْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَا م حَرْفٌ وَمِثْلُ حَرْفٍ ؛
پہ دے حدیث کئی د قرآن پہ یدرو لفظ د سولسونیکو د بد لے او ثواب
موند لو وعدہ شوے دہ نو داسے قسیم ترغیباً تو او تشویقاً تو نہ بہ پہ
صحابہ کرام و یرغب ان ترغور کید و کوم نہ چہ قرآن او حدیث
چک دے، ہمدغہ و جدوہ چہ صحابہ کرام و خپل نول ژوند د قرآن
پہ حفظ کولو کینے نیکو و۔

پنجم محرک

د صحابہ کرام و دین د نجات رگی یوہ ذریعہ
ہم دا قرآن و ودوی بہ خپلہ بتولہ کتہ او کامیاب
ہم قرآن سرہ تر لہ او دا عشق جد بہ او یقین د دے باعث شو چہ ہنخ
بہ قرآن ددے د عاشق پہ توگیہ یا دولو۔

شپنم محرک

صحابہ کرام و بہ قرآن حکیم پہ نما خنخہ کینے پہ

تراویح کینے لوستلو د ژوند پہ تلو کارونو کینے بہ تے ہم پہ دے فیصلہ
کولے پہ عقائد و عباداتو، اخلاق و اعمالو کینے بہ ددے پہ ہدایت
تلا غرض دا چہ اسلامی ماحول او معاشرہ کینے د قرآن حفظ د یر
عزت او شرافت ذریعہ وہ نوحکہ ددے باعث شو چہ قرآن حفظ
یاد کرے شی۔

د قرآن یا د اول او صحابہ کرام

ددے تیرو شو و محرکات و اثر و وجہ صحابہ کرام و خپلہ بتولہ ہنخ قرآن
یا د ولونہ کرے وہ۔ د عربو قبائلو د یر لہ لہے مزلونہ کول او د
قرآن د یا د لو د پارہ بہ ملوینے منورے تہ راتلا او بتی علیہ السلام بہ
ہم قاریان او حافظان د قرآن، قبائلو تہ پہ دے غرض لیزل چہ
قرآن ہغوی تہ و زیاد کری پہ صفر سکتہ ہ دا ابو براء پہ در خوا
نجد یا نوتہ د قرآن د تعلیم او تبلیغ بہ غرض د حضرت منذر بن عمرو ساعدی
پہ مشرئ کینے داویا د قاریانو یر تولے حضور علیہ السلام ورا لیزلو
خود عامر بن طفیل پہ تکی سواد د و صحابہ کرام و منذر بن محمد رض
او عمرو بن أمیہ رض بتول شہیدان کرے شو د شہید کید و پہ وخت
چہ حرام بن ملحان رض نہ نیزہ پورے را پورے او تہ نو ہغوی افریابیل
اللہ اکبر فزت و کلب الکعبیہ را اللہ اکبر حجاب د کعبہ پہ پروردگار قسم
وی چہ خد کامیاب شو م۔

ددے بتول نوم د سیرتہ القرآن (ط) و او ہم د دینہ پہ دغہ دخت کینے
د قاریان و او د حافظان و د گنبر و الی پتہ لگی د فتح الباری جلد ۱ ص ۲۹۶
علامہ ذہبی پہ طبقات القراء کینے دا و مشہور حافظان و قاریان و
نومونہ بنودلی دی کومونہ چہ د قاریان و د قرات سند سیرئ
ہنخ دادی، (۱) عثمان بن عفان رض (۲) علی بن ابی طالب رض (۳) ابی بن

کعب رضی (۱۸) عبد اللہ بن مسعود رضی (۵) سالم مولیٰ رضی (۱۶) ابی حذیفہ
 (۷) معاذ بن جبل رضی چہ پہ دے کئے ابی بن کعب رضی قاریا نو سہ داردے
 پہ مفتاح السعادات جلد علی کتبہ وی چہ ابو موسیٰ الاشعری پورہ قرآن
 یاد کرے ووا و حضور علیہ السلام تے واورولو، پہ صحابہ کرام کیتے سن زہ
 حافظان صحابہ کرام دیر مشہور ووجہ پہ ہغوی کیتے اوہ دیر شوتہ اعلیٰ
 مقام حاصل وود ہغوی نو موندہ دادی رب ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی بن
 ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلحہ رضی
 اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن ابی وقاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ حذیفہ بن الیمان
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبادہ بن الصامت رضی اللہ
 عنہ معاذ بن جبل رضی اللہ تعالیٰ عنہ مجمع بن حارثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۳)
 فضالہ بن عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۲) ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۵) عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۶) سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۱۷) عبد اللہ بن عباس رضی (۱۸) ابویوب انصاری رضی اللہ (۱۹) عبد بن ذو
 ذوالحارث رضی اللہ تعالیٰ (۲۰) عبید بن معاویہ بن زید بن ثابت رضی اللہ
 تعالیٰ (۲۱) ابو زید رضی اللہ تعالیٰ (۲۲) سالم مولیٰ ابی حذیفہ رضی اللہ
 تعالیٰ (۲۳) سلمہ بن مخلد بن الصامت رضی اللہ تعالیٰ (۲۴) سعد بن عبید
 بن نعمان الانصاری رضی اللہ تعالیٰ (۲۵) زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ (۲۶)
 ابی بن کعب رضی اللہ تعالیٰ (۲۷) عبد اللہ بن السائب رضی اللہ تعالیٰ (۲۸)
 سلیمان بن ابی حشمتہ رضی اللہ تعالیٰ (۲۹) تمیم الداری رضی اللہ تعالیٰ (۳۰)
 معاذ بن الحارث رضی اللہ تعالیٰ (۳۱) ابوالدرداء رضی اللہ تعالیٰ (۳۲) عقبہ
 بن عامر الجعفی رضی اللہ تعالیٰ (۳۳) عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ
 (۳۴) سعد بن المنذر بن اوس رضی اللہ تعالیٰ (۳۵) قیس بن صعصعہ رضی

(۳۶) عبد اللہ بن عمرو بن العاص رضی اللہ (۳۷) ابو حلیمہ معاذ (۳۸)
 بحوالہ تہذیب، طبقات بن سعد، تذکرۃ الحفاظ ذہبی، مفتاح
 السعادات، اتقان، صحیح البخاری) دا خود پورہ قرآن د حافظان
 لندیان دے اوچا تہ چہ نیم گریے قرآن یاد وود ہغوی خوشمیر
 نشی کیدے اودا د قرآن د حافظان، رومیہ دور و نو اسلام چہ خورہ
 بہ خرید و ہومرہ بہ ورسہ حافظان د قرآن
 ہم زیاتیدل، سرولیم میور غوندہ اسلام د شمن ہم خیل
 کتاب "لائف آف محمد" کیتے اقرار اکر و چہ صحابہ کرام حافظہ
 زیاداشت) بے مثالہ وہ لکے چہ لیکے چہ ددوی حافظہ دیرہ اوچتہ
 وہ خود قرآن د پارہ بہ لے دا دیرہ زیاتر استغناء لولہ، ددوی حافظہ
 دومرہ مضبوط واد مجتہدے ہم دومرہ قوی ووجہ لکھ صحابہ و د پیغمبر
 علیہ السلام بہ حیات مبارک کیتے بہ وحی صحیح لوستہ او یاد وود، پہ شپہ
 صدی عیسوی کیتے عرب چہ ہولہ د نیا کیتے د لیکو لکولوستو لکولوستو
 شیر زدو کیتے یونہ ہم کم وود پریس اوچاپ خانے انتظام نہ ووپہ دے
 ددوی نیات کار بہ پہ یاد وود روان و و گوندی پہ یو خوشو تخریر و نو کیتے خو
 زیاتے کیتے را و ستل چہ پرا سان وود ہم دغہ وجہ دہ چہ د نیا ہولو
 مذہبی کتابونو کیتے تحریف اشو۔ قرآن حکیم پہ زمانہ د پیغمبری
 کیتے پزرگونو سینو کیتے پورہ محفوظ ووا لکھونو سینو کیتے نیم گریے محفوظ و
 دا بیان پہ سورہ عنکبوت کیتے شویدے،
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ: قرآن د واضحو آیتونو مجموعہ دہ چہ
 اَوْ نُؤْتِی الْعِلْمَ (سورہ عنکبوت آیت ۱۰): ذاهل علویہ سینو کیتے محفوظ دی؛
 د قرآن د یاد وود وود تلاوت کار تلو و مسلمانا ناو جاری ساتلو، مسلمانا نو بہ
 حکم قرآن پہ نونج کیتے لوستو چہ ددے لوستہ پہ غائٹہ کیتے فرض و

تُرَدے چہ عثمان غنی رضی اللہ تعالیٰ اوتیم داری رضہ پہ یو یورکت
 کئے قول قرآن ختمولو (تہذیب التہذیب واستیعاب) عبداللہ بن عمر
 اوعبداللہ بن عمرو العاص بہ پہ یوشپہ کئے قرآن ختمولو (فتح الباری)
 سعد بن المنذر بہ پہ درے ورخو کئے قرآن ختمولو (اسد الغابۃ) دسلفو
 دقرآن دتلاوت دا حال ووجہ بہ بعضے شواروز کئے اٹھ کر تہ قرآن
 شریف ختمولو، یعنی خلور ختمہ دورے اوخلور ختمہ د شپے بعضہ دورے
 درے کر تہ او بعضہ بہ دوہا حلہ حالانکہ حضور علیہ السلام د درے ورخونہ
 کم وخت کئے دقرآن شریف د ختمولو نہ منع کویوہا، چہ دقرآن دمطالبو
 پہ پوہہ کئے خہ نقصان رانشی، ترمذی کئے عبداللہ بن عمر رض مرفوعاً
 روایت کہے دے :-

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰)
 پہ سینو کئے د حفاظت دا انتظام ہیچ یو انسانی کتاب نہ نصیب شوہ
 نہ دے کوم کتاب چہ د مسلمان پہ غور بہنہ خرمن خہ چہ پہ رگ رگ
 اوپہ زہرا اود ماغون کئے نوتے وی اومشرق اومغرب دواہو کئے ددے داسے
 حافظان موجود وی چہ دھغوی الفاظ اوحروف بالکل یوشان وی، خہ
 کئے زیاتے پکئے نہ وی، ددے بيمثله انتظام باوجود دقرآن پہ حفاظت کئے
 بیاہم دچاشک شبہ کیدے نہی :-

ذکر قرآن حکیم تحریری حفاظت

پہ اتقان کئے دمسند رک حاکو بہ حوالہ نقل دی چہ قرآن پہ تحریری صورت
 کئے درے کہ تہ جمع شوہ دے (۱) د پیغمبر علیہ السلام پہ زمانہ کئے (۲)
 دا ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کئے (۳) د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 پہ زمانہ کئے دا رومی دوہا جمع پہ بخاری وغیرہ کئے د خرید بن ثابت الانصاری
 د روایت نہ ثابتنے دی (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹ تا ۱۱۰) اودا دہمہ جمع،

یعنی عثمانی جمع د حضرت حذیفہ بن الیمانی د روایت نہ منقولہ ددے
 دکر وارو جمعوہ نوعیت کئے فرق وو، د رومی قسم ربنوی جمع مقصد
 دا ووجہ قرآن ضائع نشی نو حکم قرآن پہ مختلفو خیزونوا لیکلے شوہ -
 خہ خود سپینو کانرونہ جو رہے کرو تختو باندا، خہ د سپینو خرمنو پہ
 تکرر و اوخہ دکرگی پہ ہوارو تختو باندا، نو دا جمع دیو کتاب پہ
 شکل کئے نہ وہ د صدیقی رض جمع مطلب قرآن د کتاب پہ شکل یو خٹلے
 کول ووجہ د خان خانان لہ تکرر د ضائع کیدو ہیچ خہ خطرہ پاتے
 نشی دا جمع پہ کاغذ شوہ وہ چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کئے نہ وو
 (کاغذ) اود ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کئے د شام نہ مدینہ منورہ
 تہ دارسید لے وو۔ موطا امام مالک رکھے د سالم بن عبداللہ نہ
 روایت دے :-

جَمَعَ أَبُو بَكْرٍ الْقُرْآنَ فِي الْقَرَاءِطِيسِ، ابو بکر رض صدیق قرآن پہ کاغذ
 جمع کویوو) معازی موسی بن عقبہ کئے دی :-

حَتَّى جُمِعَ عَلَى عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ فِي الْوَرَقِ، (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) دا ابو بکر
 پہ زمانہ کئے قرآن پہ کاغذ لیکلے شوار جمع شوہ :-

د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ پہ زمانہ کئے دقرآن جمع کولو مطلب داوہ
 چہ د مختلف قسمہ تلفظ نہ دا محفوظ کرے شی، چہ دے نہ فساد
 پیدا نشی، دا فرق امام سیوطی پہ اتقان کئے د ابن تین نہ نقل کویوہ
 (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) :-

صدیقی جمع

ددے جمع صحیح فاروق اعظم رضی اللہ عنہ بخاری کئے د خرید بن ثابت نہ
 روایت دے، چہ کلہ پہ جنگ یمامہ کئے او یارہ، حافظان شہیدان
 شول نو ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ، خہ لایم نو ہلنتہ حضرت عمر رضی

ہم موجود ہو، حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ فرمایا یہ ہے:

۱) مَا تَعْمُرُونَ رَاغِلًا وَاوَعَىٰ وَيَسِيلُ
 قَدْ اسْتَحْرَ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِقُرْآنِهِ
 الْقُرْآنَ وَإِنِّي لَأَخْشَىٰ أَنْ
 تَسْتَحْرَ الْقَتْلَ بِالْقُرْآنِ فِي الْمَوَاطِنِ
 ذَهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَإِنِّي
 أَرَاهُ، (۳) أَنْ يَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ
 فَقُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 نَهَ أَوْ بِيْلَ جَه مَوْبِنَ خَنِكَ هَعَه كَارًا كَرًا كَوْمَ جَه بِيغِيْرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَا كَرِي
 ۴) فَقَالَ عُمَرُ بْنُ هَذَا وَاللَّهِ خَيْرٌ قَلَمٌ يَزِيلُ : حضرت عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى
 ۵) بِيْرًا جَعْنِي حَتَّىٰ شَرَحَ اللَّهُ صُدْرِي لِذَلِكَ : أَوْ بِيْلَ جَه حَدَايِمَ دَقْمِ وَي
 جَه دَعَى كَيْفَ خَيْرِ دَعَى ، نُو هَمِيْشَه بَه : ۵) مَا تَه هَم دَا سَي وَبِيْل تَر دَعَى جَه
 جَه حُأَسِيْنَه اللَّهُ دَعَى كَارًا دَا رَا دَا پَرَا نَسْتَه :

مَوْبِنُ رُوَجِبَ لِيَكْلَى دِي جَه نَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ بِيْجَلَه زَمَانَه كَيْفَه دَقُرْآنَ لِيَكْلَو
 حُكْمَ وَرَكْرَه وَو، لِيَكْن هَعَه پَه كِتَابِي شَكْل كَيْفَه نَزُو وَوَحْدَ حَضْرَتِ عُمَرُ رَضِيَ
 مَطَالِبَه دَاوَه جَه دَا دِي كِتَابِي صُوْرَت كَيْفَه جَمْع شَيْ، حُكْه خُو حَضْرَتِ اَبُو بَكْرُ رَضِيَ
 اُفْرَمَا بِيْل جَه مَوْبِنَ خَنِكَ دَا سَي كَا رَكْوَلَه شُو كَوْمَ جَه حَضْرَتِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 نَه دَعَى كَرَه لِيَكْن حَضْرَتِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى دَعَى هَعَه ضَرُوْرَتِ پَه
 اَبُو بَكْرُ رَضِيَ اُفْرَمَا مَنَلُو كَوْمَ جَه دَعَى وَخْت كَيْفَه رَا بِيْنِ وَوَدَ نَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه
 كَيْفَه نَزُو پِيْنِ شَرَه ، دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ زَمَانَه كَيْفَه قُرْآن جَه كِتَابِي شَكْل كَيْفَه
 جَمْع نَزُو دَ هَعَه وَجَه دَا سَي (۱) دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَه هَعَه
 حَالَاتِ نَزُو كَوْمَ جَه صَدِيْقِ رَضِيَ پَه زَمَانَه كَيْفَه رَا بِيْنِ شُو وَوَدَ هَعَه پَه وَجَه

قُرْآن تَه كِتَابِي شَكْل وَرَكْرَه شُو (۲) دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَه
 هَعَه خِيْر وَنَزَه مَوْبِنَه كَيْدَه كَوْمَ جَه دَصَدِيْقِ رَضِيَ پَه زَمَانَه كَيْفَه اُصُوْرَتِ
 شُو دَا رَكْه كَاغْذَا وَنَزُو دَلِيَكْلُو سَامَانَ وَغِيْرَه :

۳) دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَه لَا دَتَلَاوَتِ مَنَسُوْخ كَيْدَا وَاحْتِمَالِ وُو
 كَجْرَه دَعَه وَخْت دَكِتَابِ پَه شَكْل كَيْفَه قُرْآن لِيَكْلَه شُو وَو، نُو بَا بَه دَ
 بَعْضَه تَلَاوَتِ مَنَسُوْخ كَيْدَا وَوَجَه هَعَه پَوَل كِتَابِ بَدَلُوَلَه شُو جَه هَعَه
 دِيْر كَمَانَ كَارُو.

۴) قُرْآن بَه دَا حَوَالُو وَوَا فَعَالُو پَه نَزَه نَبِيْبَ نَا زَلِيْدَا وَوَا يَتُوْرَنَا وَوَسُوْرَتُو
 پَه دَمَضَامِيْنُو پَه تَرْتِيْب لَكِيْدَل كَجْرَه دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَه
 قُرْآن دَكِتَابِ پَه شَكْل جَمْع شُو وَو، نُو دَنُو يَا يَتُوْرَنُو يُوْحَاكَلَه كُوْلَ بَه
 مَنَاسِبُو يَتُوْرَنُو وَوَسُوْرَتُو نُو سَه بِيَا مَرَكْمَانَ وَو، دَا صُوْرَتِ دَحَضْرَتِ
 اَبُو بَكْرِ صَدِيْقِ پَه زَمَانَه كَيْفَه خَتْمَ شُو، حُكْه جَه وَحِي رَا تَلَكِ بِنْدَ شُو، كَاغْذَا وَ
 نُو سَامَانَ دَلِيَكْلُو بِيَا مَوْبِنَه دَا شُرْحَا فِظَانَ دِيْر شَهِيْدَانَ شُوْلَ، نُو
 حُكْه قُرْآن تَه كِتَابِي شَكْل وَرَكْوَلِ ضَرُوْرِي شُوْلَ :

دَصَدِيْقِي جَمْع دَسْتُوْر

حَضْرَتِ صَدِيْقِ رَضِيَ دَقُرْآنِ پَه جَمْع كَيْفَه پُوْرَه اَحْتِيَا ط كَرَه وَوَا دَا سَي اَنْطَامِ
 كَرَه وَو، جَه دَقُرْآنِ پَه كِتَابِي جَمْع كَيْفَه دَهِيْرَه يَادِبِي غَلْطِي خَه اَحْتِمَالِ
 هَم پَا تَقِي هَعَه پَه جَمْع كُوْلُو دَقُرْآنِ كَيْفَه صِيْرَفِ پَه دَعَى اَكْتِفَا نُكْرَه، جَه
 هَعَه يَا تُوْنَه دَسَا جَمْع كَرَه شَيْ كَوْمَ جَه چَا نَه يَادِي، يَا پَه خَه خِيْر لِيَكْلَى
 وَي، يَا دَحَضْرَتِ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَه اُوْرِيْدَلِي شُوِي وَي " بَلَكَه دَعَى بَارَا كَيْفَه
 پَه دُوَه قَاعِدَا وَعَمَلُ اَكْرُو.

(۱) هَعَه لِيَكْلَى شُوِي اَيْتُوْنَه دَجَمْع كَرَه شَيْ، جَه رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 السَّلَامُ دَخِيْل وَرَا نَدَعَى پَه چَالِيَكْلَى وَي اُوْدُو وَوَا دِلَا نُو كُوَا هَا نُو پَه

ذریعہ دے ثبوتاً مؤندے شی، پہ ابوداؤد کہتے حضرت عروہ بن نہ
روایت دے،

إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعُمَرَ وَزَيْدٍ أَقْعَدَا
عَلِيَّ بَابِ الْمَسْجِدِ فَمَنْ جَاءَ كَمَا
بِشَاهِدَيْنِ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ
فَاكْتَبَاهُ :

حضرت ابوبکر رحمہ حضرت عمر رحمہ اور زید
دواہوتہ اوسیل چہ تاسود جماعت پہ
دروازہ کہتے کینی چہ دکتاب اللہ پہ کوم
لیکلی شوی ایبتونودہ کسان گواہان

تیسر شول نوہغہ ایبتونہ ا لیکئی،

دویم داچہ دغہ لیکلی آبتونہ دے دیرو صحابہ کرامورہ پہ سینو محفوظ
ہم وی ہوناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵

دغہ رنگ ابن ابی داؤد پہ کتاب المصاحف کہتے سندسہ بیان کریدے چ
وَمَا كَانُوا يَكْتُبُونَ فِي الصُّحُفِ وَالْأَلْوِاجِ : صحابہ ورمہ پہ چہ کوم قرآن پھصحیفہ
وَالْعَصَبِ وَكَانَ لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى : پہ تختواؤد تجوروپہ خاگولیکلی
بِشْهَادِ شَاهِدَيْنِ : : : : نوہغہ بہ ددو کسانو دگواہئی نہ

پس قبلوے شو

عثمانی جمع

د اسلام دائرہ ہرکلہ چہ لویہ شوہ نوکوموسلمانا نو
قرآنی آبتونہ دکومر استاذ نہ پہ کوم تلفظ او قرآن

کہتے چہ زدہ کپی وو، نوپہ ہغوی کہتے او بہ نوروہغہ مسلما نا نو اختلاف پید
شو کوموتہ چہ پہ بل قرأت کہتے تعلیم ور کہتے شوہ وو، لکہ خنکہ چہ مجازہ
کہتے د حدیف بن الہالی داؤد کو شوہ خبرہ ددے قسمہ فتنے دلیل دے کوم چہ
دارمینیا او د آذربائیجان د فتح کولونہ پس مدینے منورے تہ واپستی کہتے
د حضرت عثمان رض پہ خدمت کہتے داعرض و ہانداے کہو،

أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا : پہ دے امت کہتے دیہود داو انصاف
اخْتِلَافِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَةِ : : : : پشان اختلاف پیداکید و نہ و ہاندا

تاسود اسنبال کرئی :

تردے چہ پہ مدینہ منورہ کہتے ہر د استاذانو اشاکر جانو پہ مینخ کہتے د
قرأت د اختلاف فتنہ پیداشوہ . نو خکہ خو حضرت عثمان رضو اللہ
پہ خطبہ کہتے ا فرسہ ل حہ ہرکلہ تاسو کہتے دا اختلاف دے رچہ پہ مدینہ
کہتے یئی) نو لہ بنارونو کہتے خود دے نہ ہر د نیات اختلاف پیدا
کیدر خطرہ دہ ہغوی خیل الفاظ دادی،

أَنْتُمْ عِنْدِي تَخْتَلِفُونَ فَمَنْ نَأَى مِنَ الْأَمْصَارِ أَشَدَّ اخْتِلَافًا .
رناہل العرفان جلد ۱ ص ۲۳۵ واتقان ص ۱۷

نوبیا ہغوی دا قضیہ صحابہ کراموتہ و ہاندا بے کہہ او د ہغوی پہ
اتفاق سرہ حضرت عثمان رض د حضرت حفصہ رض نہ د قرآن ہغہ
سخہ را ا بللہ کومہ چہ د حضرت صدیق رض پہ زمانہ کن لیکلے شوہ وہ
او د ہغہ نویر نقلونہ وے واغستل دے د بارہ چہ ہغہ مشہور و
بنارونوتہ ا کیری او ہر د ہغہ پہ مطابق ددے قرآن ذکر کرپہ
اوسود نہ جاری وی او ددے نہ علاوہ د نور و قرآنو نو بندیزے

ا کرو، ددے عثمانی مجموعے نومر امام حک کہتے نو دے شوہ ہغہ د قولو
قرآنی نسخو پیدشو او امام دے، پہ اجماع د صحابہ کراموسہ ددے لیکل
چہ د کوم مجلس (کیتق) پہ حوالہ شو، ہغہ خلورت تہ وو، ددے تیش
اویوانصاری وو د قریشو صاحبان داوو،

(۱) عبداللہ بن زبیر رض (۲) سعد بن العاص رض (۳) عبدالرحمان بن
الحارث رض (۴) اوزید بن ثابت انصاری وو۔

عثمانی جمع دستور رائین

پہ عثمانی جمع کہتے ددے خبر و خیال ا ساقے شو۔

(۱) پہ مصحف کہتے ہم ہغہ خیز درج دی کوم چہ یقینی قرآن منے شی،

۲) داہم معلومہ وی چہ حضور علیہ السلام پہ آخری دور کہنے دے سے تلاوت باقی وو۔

۳) ذکر صحیح والے چہ حضور علیہ السلام نہ ثابت وی او دہے تلاوت منسوخ نہ وی (مناہل العرفان جلد ۱ ص ۲۵) : امام سیوطی رح نقل کریدی چہ دے نسخہ شہیرا وہ و وجہ او و بنا و نوسرہ تہرون لری، یوہ نسخہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ سے منسوخ کئے اساتلہ اونورے سے مکہ مکرمہ، شام، یمن، بحرین، بصرہ، او کوفہ تہ البین لے راتقان جلد ۱ ص ۲) بیاد دے نسخہ نہ مسلماً نانو پیشیرہ نسخے نقل کرے او حضرت عثمان رضی اللہ عنہ کو، چہ دے نہ سوا پہ کومونور و نسخہ کئے چہ دقرات اختلاف وی نوہغہ ضائع کرپی، دحارث مجالسی تہ پہ اتقان کئے نقل دی چہ مشہورہ دادہ چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ جامع قرآن دے مگر پہ اصل کئے جامع قرآن حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ سے، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ خلق د تَلْفُظ (قرآت) پہ یوہ طریقہ راجع کرل اٹکھ چہ پہ ویراند بیو نسخہ کئے پہ قرآن تو نہ موجود و و خو پہ اصل مضمون د قرآن کئے تہرنہ ہیخ فرق نہ را تلو، حضرت علی رضی اللہ عنہ فرمائی کچرے خہ پہ دغہ و خت کئے امیر المؤمنین سے، نو ما بہ ہم ہغہ کول چہ کوم حضرت عثمان رضی اللہ عنہ (راتقان جلد ۱ ص ۲)

دقران آیتونہ او سورتو نہ

عثمانی جمع پہ سہنہ مکنے ا شوہ امام زرکشی اونور و علما و اجماع پہ دے خبرہ نقل کریدی چہ دقرآن د آیتون ترتیب توقیفی دے مطلب دا چہ د اللہ پہ حکم شوے دے کہ کن د چار لہ او خیال کارن دے کرے د ہر ایت پہ بارہ کئے بہ جبریل علیہ السلام دا حکم را و و چہ فلا نے ایت د فلا فی ایت سرہ بو حاتے ا گوی، امام احمد د عثمان بن

العاص نہ پہ اسناد حسن سورا نقل کریدی سے، حضور علیہ السلام رضی اللہ عنہ دی چہ فلا نے ایت پہ فلا فی سورت کئے شامل کرئی ہمدغہ رنگ ابو داؤد

ترمذی اونسانی کئے دا بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ نقل شویدی، کان اذ نزل علیہ الشیء د عابعض : یعنی پہ حضور علیہ السلام پہ چہ من کان یکتب فیکتب فیکول ضعوا ہذیہ : خدوخت خہ ایتونہ نازل شو نو الایات فی السورۃ التی یدکر : لیکونکے بہ فی را ا بللوا و وے بہ سے فیہا کذا و کذا : فرمایل چہ دا آیتونہ پہ ہغہ سورت کئے شامل کرے پہ کوم کئے چہ دا دا مضمون دے،

د سورتو نو پہ ترتیب کئے غور بیزہ خبرہ دادا چہ ہغہ ہم توقیفی دے، مطلب دا چہ دا ہم د اللہ پہ حکم شویدی سے، امام جلال الدین سیوطی رح د کرمانی رح د کتاب البرہان نہ نقل کریدی سے،

ترتیب السور ہکذا ہو عند اللہ فی اللوح المحفوظ : دسورتو نو ترتیب ہم دفعہ شان د اعلیٰ ہذا الترتیب و علیہ کان صلی اللہ بعرض : اللہ پہ نزد پہ لوح محفوظ کئے دے علی جبریل کل سنۃ : او ہم پہ دفعہ ترتیب پہ حضور علیہ السلام ہکذا لجزیل ۳۳ لہ آورلو :

دغہ شان د امام یحییٰ نہ ہم منقول دے امام بیہقی پہ المدخل کئی ہم لیکلی دی،

کان القرآن علی عہد رسول اللہ : د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ صلی اللہ علیہ وسلم مرتباً سورۃ کئے دقرآن سکورتو نو او آیتونہ وایتہ علی ہذا الترتیب الا البراءۃ : ہم پہ دے ترتیب و و، سوا د سورۃ براءۃ او سورۃ انفال :

ابوجعفر نجاس نہ ہم دغہ منقول دی، امام سیوطی رح پہ اتقان

جلد ۶۳ کتبہ دَحْدِيفَه تَفْقِي رَضِ پَه رَوَايَتِ يُوْحَدِيْثِ دَا سَعِ
نَقْلِ كِرْپَه دَعِي كَوْمِ چَه پَه مَسْنَدِ اَحْمَدِ اَوْ پَه سُنَنِ اَبِي دَاؤُدِ كَيْسَه مِ
مَوْجُوْدِ دَعِي اَوْ دَا اَبْنِ رُشْدِ دَكْتَابِ المَصَاحِفِ نَه مِ پَه تَايِيْدِ كَيْسَه
دَا سَعِ رَوَايَتِ نَقْلِ كِه يَدَا سَعِ چَه دَقْرَانِ دَا اَيْتُوْنَوِ اَوْ سُوْرَتُوْنُو تَرْتِيْبِ
هُمَّ دَا اللّٰهَ پَه حُكْمِ شُوْبِدَه رَتُوْقِيْقِي دَعِي

اِمَامِ زُرْكَشِي رَجِ پَه رِبْرَهَانِ كَيْسَه لِيكْلِي دِي چَه حُوكِ دَسُوْرَتُوْنُو
تَرْتِيْبِ نَه اِجْتِهَادِي وَا ئِي نُو هَعْرِي نَه هُمَّ تَوْ قِيْقِي مَنِي جَكْرَه يُوْلَئِي
دَلْفُو تُوْدَه اَحْكَه چَه تَوْ قِيْفِ اَمَامِ دَعِي كَه قَوْلِي اَوْ كَه فَعْلِي بَهْرِ حَالِ
دَحْدِي شُوْدِ دَخِيْرَه نَه تَابِتَه دَه چَه دَسُوْرَتُوْنُو تُوْمُوْنَه پَه زَمَانِ
دَنْبُوْتِ كَيْسَه مَشْهُوْرِ اَوْ مَعْرُوْفِ هُوْ كَوْمِ چَه پَه اِتْقَانِ كَيْسَه شَيْئَه اَوْ دَا
دَعِي خَبِرَه ثَبُوْتِ دَعِي چَه دَسُوْرَتُوْنُو تَرْتِيْبِ تَوْ قِيْفِي دَعِي

دَعْمَانِي رَضِ مَصْحُوفُوْنُو تَارِيْحِ

مصحف مدنی

دَعْمَانِي مَصْحُوفُوْنُو كَوْمَه نَسْخَه چَه پَه مَدِيْنَه
مَقْرُوْرَه كَيْسَه اَيْنُوْدَه شُوْءَه وَه نُو هَعْدِ دَشَاهِدَاتِ
تَرُوْحْتَه حَضْرَتِ عَثْمَانَ رَضِ سَرَه وَه دَهغُوِي نَه پَسِ حَضْرَتِ عَلِي رَضِ سَرَه
اَوْ بِيَا دَا خِلَافَتِ مِلَاوِيْدِ اَوْ سَرَه حَضْرَتِ مَعَاوِيَه رَضِ تَه اَسْپَا لَه شُوْءَه
بِيَا دَا اَنْدَلَسِ تَه اُرْسِيْدَه بِيَا دَا مَرَاكَشِ دَا رِالسُلْمَنْتِ مَفَاسِ اَنْدَا رْسِيْدَه
رِ تَارِيْحِ اَدْرَايْسِي تَذَكْرَه المَصَاحِفِ بِيَا پَه خَه طَرِيْقَه مَدِيْنَه مَنُوْرَه تَه
اُرْسِيْدَه پَه رُوْمِي جَكِ عَظِيْمِ كَيْسَه دَمَدِيْنَه كَوْمِ نَزْفَخْرِي پَا شَا نُوْرُوْتُو كَاتِ
سَرَه قَسْطَنْطِيْنِيَه تَه يُوْرَه اَوْ تَرَا سَه هَلْتَرِ پَرْتَه دَه

مكي مصحف

مَكِّي نَسْخَه سَنَه ۶۵۴ هَجْرِي پُوْرَه پَه مَكَّه مَعْظَمَه كَيْسَه پَرْتَه وَه مُحَمَّدِ بِنِ
جَبْرِ اَنْدَلَسِي پَه سَنَه ۵۹۸ هَجْرِي دَعْلَتَه دَهغِ زِيَاْرَتِ كِرْپَه دَوَا

مَوْلَانَا شَيْبَلِي نَعْمَانِي لِيكْلِي دِي چَه دَهغَه دَا سِيَاْحَتِ پَه وَخْتِ دَهغَه نَسْخَه
پَه جَامِعِ دَمَشَقِ كَيْسَه پَرْتَه وَه اَوْ هَعْرِي نَه غَالِبَادِ نُو لَيْسَه صَدِي پَه اَخِرِ كَيْسَه
زِيَاْرَتِ كِرْپُوْرَه اَكْشَافِ المَهْدِي صَنَه ۱۵۰ كَيْسَه لِيكْلِي دِي اَوْ چَه سُلْطَانِ عَبْدِ
الْحَمِيْدِ خَانَ سَنَه ۱۸۰ هَجْرِي تَرْدِيْرِ شُوْكَالُو بُوْرَه حَكُوْمَتِ كِرْپُوْرَه وَه
زَمَانَه كَيْسَه جَامِعِ دَمَشَقِ كَيْسَه اَوْ رَا لِكْيِدِ اَوْ دَهغَه نَسْخَه بَكِيْنِ اَوْ سُوْحَيْدَه

شامي مصحف

مُوْتَرِيْحِ اَحْمَدِ مَقْرِي سَنَه ۳۰۵ هَجْرِي دَعِي نَسْخَه زِيَاْرَتِ كِرْپُوْرَه اَوْ دَا كُوْفَه
نَه دَا اَنْدَلَسِ دَبَا دَشَاهَانُو بِيَا دَا سُلْطَانِ مَوْحِدِيْنُو بِيَا دَا سُلْطَانِيْنُو
بَنِي مَرِيْنِ پَه قَبْضَه كَيْسَه رَا غَلَه اَوْ جَامِعِ قَرْطَبَه كَيْسَه پَرْتَه وَه اَوْ قَرْطَبَه وَه
سُلْطَانِ عَبْدِ المَوْمِنِ نَه وَرَكْرَه اَوْ هَمَّ دَعِي پَه حُكْمِ اَبْنِ الشُّكُوَالِ دَمَرَاكَشِ
دَا رِالسُلْطَنْتِ تَه پَه شَوْلِ سَنَه ۵۰۰ هَجْرِي سَنَه ۵۰۰ هَجْرِي كَيْسَه خَلِيْفَه مَعْظَمَه
عَلِي بِنِ مَامُوْنِ سَرَه وَه اَوْ هَمَّ پَه دَهغَه كَالِ دَه هَرَكَلَه چَه پَه تَلْمَسَانَ
حَمْلَه اَكْرَه نُوْدَه پَه كَيْسَه مَرِ شُوْبَه دَعِي هَلَه كَلَه كَيْسَه دَهغَه نَسْخَه وَرَكْرَه شُوْءَه
خُوْبِيَا دَا تَلْمَسَانَ بَادِ شَاهِي خَزَانَه تَه رَا اُرْسِيْدَه دَهغَه خَا كَيْسَه نَه
يُوْسُوْدِ اَكْرَه پَه بِيْعَه وَا غَسْتَه اَوْ فَا سِ تَه رَا وِرَه چَه تَرَا وِسَه هَلْتَرِ پَرْتَه دَه

بصري مصحف

دَا نَسْخَه دَا مِصْرِ پَه كُتُبِ خَانَه خَدِيُوْكِيْنِ پَرْتَه وَه اَوْ سُلْطَانِ
صَلَاْحِ الدِّيْنِ اِيُوْبِي يُوُوْزِيْرِ پَه سَنَه ۵۰۰ هَجْرِي دَا پَه دِيْرِيْشِ زِدَه
اَشْرَفُوْ وَا غَسْتَه

يماني مصحف

يَمَانِي مَصْحُوفِ دَا مِصْرِ جَامِعِ اَزْ هَرِ پَه كُتُبِ خَانَه كَيْسَه اَسْ هَمَّ شَيْئَه
دَا دَفْرَانِسِ پَه يُوْ كُتُبِ خَانَه كَيْسَه پَرُوْتِ دَعِي

گوئی مصحف

ذاد قسطنطنیہ پہ کتب خانہ کچنے شتہ دے، حضرت عثمان رضی اللہ
 درے نور مصحفونہ ہم دی پہ دے کچنے دویم مصحف عثمانی دقاہرہ
 پہ جامع سیدنا حسین رضی اللہ عنہ کچنے شتہ۔ دریم مصحف عثمانی دینپہ جامعہ
 ملیہ دلی کچنے ووا کچرے د تفسیر پہ ہلک کچنے کلا و د شریعے نہ وی نو
 ہلتہ بہ پروت وی، غلور مصحف عثمانی د لندن پہ اندیا آفس
 کتب خانہ کچنے شتہ پہ دے لیکل دی، کتبہ عثمان بن عفان، دا
 د مغلوباد شاہانوسرہ ووا، د اکبر یا چامہر ہم پر شتہ پہ ہشتاد
 کچنے دامبجر راؤنس لہ گو تونہ و، غلو ہغہ د ایست اندیا یا کتب خانہ
 تہ ور کرو۔ د دے یوسل یواتیا صفحے دی او پہ یوصفہ کچنے شادس
 کرینے دی

د قرآن محفوظو لے یو داسے حقیقت ہے، د ہغہ اقرار بحدہ د
 اسلام مخالفینو ہم کرے دے لیکن بعضے مستشرقینو مثلاً گولڈ لیتز
 وغیرہ دمسلمانانو د یقین او عقیدے کمزورے کولو د پارے جے سورینج
 سکو نو پیدا کولو کو شش کریدے، نومونز اس ددے نہ تا سو خبر و
 ددے خلقو اصلی غرض پہ قرآن کچنے گپون او بدلون راوستل دی
 دغے گولڈ لیتز یہودی مستشرق خوبیا پہ دے د یوزور کولے دے
 پہ نقسیری مذاہب کچنے ہغہ د بیشیرہ اسلامی کتابونو مطالعہ کریدے
 او دا خیل کتاب کے د علمی تحقیق پہ تو ما لیکلو لیکن بیا ہم د مستشرقینو
 د عادت پہ تو گدے ددی ہر کتاب تحقیقی او علمی شان کہ لری خو
 سیاسی شان د یوزریات لری ددی یقین دے، چہ مسلمانان د خیل
 مرکز و نور قرآن او صاحب قرآن نہ د تیکارہ سیاسی طاقت پہ ذریعہ
 لریے سائل ممکن نہ دی نو د خیل اصلی مقصد د تکمیل د پارے د جنگ

او سیاست د میدان پہ خائے علمی میدان فوراً کر و او داستن
 پہ زہر جنہ و سلہ دے دمسلمانانو د یقین کمزوری کولو او پہ دو کچنے
 لے د شک د زہر و خور لولو د پارہ د اسلامی تحقیق پہ نور کمزور نہ
 روپئی لگو لے او کتابونہ لیکل لے دکامیابی پہ امید شروع کر ددی دکامیابی آمین نہ ددی
 را، د مغربی طاقتونو سیاسی ترقی او دمسلمانانو سیاسی تنزل چہ دے
 نہ ہغوی دا پر شتونی نتیجہ را ا بیکلہ چہ پر یوتی تو موندے د غالب قومونو
 ہر قسم د غلطہ ہم خبرہ منی او پر یقین کوی:

۱) انگریزی دان یوازے نہ بلکہ تو مغرب زدہ خلق (چہ احساس
 کہتری کچنے مبتلا دی) دیورپ ہر مصنف محقق گنری او د خیل دینی
 عالمانو نہ کر کہ لری، خو بز نو ی تعلیم یا فتنہ خلق د دینی تعلیم نہ تا
 خبرہ د یورپی مصنفینو ہر یو خبرہ ہے تحقیقہ منی او دینی علما و تہ ذکرے
 پہ وجہ ہد و گوری نہ چنا پچہ دمسلمانانو دا قسم کمزوری د مستشرقینو
 دکامیابی باعث شوے، او مسلمانان پچیلہ ددے نہ پہ شکوک او شبہاتو
 کچنے را کبر شو د قرآن د محفوظیت پہ بارہ کچنے ددی شیعہ اصولاً دا دی

- ① بعضے آیتونو اور وایتونو د قرآن د غیر محفوظ کیدو د لیلونہ نیول د
- ② د اختلاف قرأت او سبعا احرافونہ دلیل نیول د
- ③ د شیعہ و د روایتونو نہ حجت نیول د

موزیہ دا نیول پہ لند و نقل کو او ددے جوا بونہ بہ ورا کو
 د بعضے آیتونو اور وایتونو نہ دلیل نیول
 دسورہ اعلیٰ آیت **سَنَقِرُكَ فَلَا تَنسَىٰ اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ** البتہ
 موزیہ تاتہ ا لوو نو تہ بہ ہیر نکرے خوچہ کو م
 اللہ ا خوار ی،
 دد آیت نہ مستشرقینو دا نتیجہ را ا بیکلہ د چہ د قرآن خوا آیتونہ ہیر کرے

خودا غلط حکمہ دے (ا) چہ دا استثناء صوری دہ حقیقی نہ دہ، پہ علی
اصطلاح کہنے دا قسم استثناء دخیل فضل یا قدرت د اظہار د بارہ
استعمالی بی دے نہ دیوخیز مستثنیٰ کول مطلب نہ وی بلکہ مطلب دا
دے چہ مؤنذ بہ تاتہ قرآن داسے ا لو لو وچہ نہ بہ تے ہیر نکری نو دا
د اللہ فضل او احسان اکثرہ ددے مثال داسے دے، لکہ د قرآن
کریم پہ بل یوحائے کہنے پہ جنت کہنے د جنیا نو د ہمیشہ پاتے کید و بیان
نہ پس الاما شاء اللہ چہ ذکر دی، او مطلب تے دا دے چہ جنت
کہنے ہمیشہ لے د اللہ فضل دے، مگوندی اللہ تعالیٰ خودا ہیٹوالے د
جنتی ژوند واپس ہم اغتے شی خود اللہ وعدا دہ چہ واپس تے نہ
اخلی رہ دہ نہ علاوہ کہ د امنب ہم اغتے شی چہ نہ بہ تے نہ ہیر دے
خوہلہ کہ مؤنذہ تے ہم نہ ہیر د ل ا غوار، یعنی داستا نہ ہیر د ل
د اللہ پہ مرضی موقور۔۔۔ نوبیا ہم ہیر د ل حکمہ ثابت نہ دی چہ
قرآن کریم پہ بل یوحائے کہنے صفا فرمائیلی دی، چہ مؤنذہ تے تانہ
ہیر د ل نہ غوار و بلکہ مؤنذہ دا خوبنہ دہ چہ قرآن دستاسینہ کہنے،
محفوظ وی، لکہ چہ سورہ قیامتہ کہنے دی۔

ان علینا جمعہ وقرآنہ: سورہ القیامتہ (رستا پہ سینہ کہنے د قرآن جمع
کول د ہفہ محفوظ کول اوستا پہ ژ بہ د ہفہ د لوستلو ذمہ واری مؤنذہ دہ
پہ دے سورت کہنے د استثنائی صورت جو رہ تے ہد و پریکرا اُس خوہلہ
د ہیر د لوبا ہیرید لو سوال نہ پیدا کیوی۔

(۳) دہیم جواب دا دے کچرے خہ آیتونہ ہیر کپے شی نو دا بہ د ہفہ د
منسوخ کید و یو شکل وی پہ دے د قرآن پہ محفوظیت کہنے ہد و خہ فرق
نہ راخی یعنی کوم آیتونہ چہ د حضور علیہ السلام پہ سینہ مبارکہ
کہن اللہ تعالیٰ محفوظ اُس اتل او ہغوی امت تہ ا د سول نو ہم دا

قرآن دے او کہ د حکمت پہ وجہ د حضور علیہ السلام نہ ہیر
کپے شونو ہفہ قرآن پاتے نشو، بلکہ خالق کائنات پچیلہ ہفہ
د قرآن برخہ جو رہ نکرہ، لکہ خنگہ چہ ہر حاکم تہ اختیار وی چہ
خپل فرمان کہنے خہ تکی او جیلے لیکے او خہ تکی او جیلے تر لرے کوی دا
کار د فرمان د محفوظیت نہ خلاف نہ دے، دا خود صاحب فرمان خپل
کار دے د بل چا کار خونہ دے، چہ فرمان پریکارہ کیوی د قرآن
کریم ارشاد دے،

قُلْ مَا يَكُونُ لِيْ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ اَمْرِ بَعْضِہٖ اِنْ اَرَادَ اَنْ يَّجْعَلَ
تِلْكَ مِنْ نَفْسِيْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُؤْتِيْ: خپلہ حاد پہ وحی الہی کہنے د د
ا لئ: د سورہ یونس آیتہ عا: بدل نشم کولے خہ خو صیرف دوحی
تا بعداری کوم:

د حضرت عائشہ حدیث

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا عَلِيْہِ السَّلَامُ سَمِعَتْ
رَجُلًا يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ يَرْحِمُهُ
اللّٰهُ لَقَدْ كَرَّمَنِيْ كَذَا وَكَذَلِكَ اَيَّةُ كُنْتُ
اَسْمَعُهَا مِنْ سُرُرٍ وَكَذَلِكَ اَرَوَاهُ مِنْ
حضور علیہ السلام دیشے دیوسری قرآن
واورید و نووے فرمائیل چہ اللہ د
پہ دہ رحم کوی دہ ماتہ فلا نی فلا نی
آیتونہ د فلا نی فلا نی سورتونہ

دایاد کبری دو

د دے روایت نہ دا ثنا بتیزی چہ د قرآن دغہ آیتونہ بالکل بیکارہ اوضائع
شول بلکہ د دے سری د لوستلو ذمہ وارا نداے حضور علیہ السلام نہ دا
یاد و، صحابہ کرامونہ ہم یاد و۔ لیکے شوی ہم ورا صحابہ کرام پہ بوسل
لکہ خنگہ چہ دغہ سری ا لوستل، نو پہ دے وجہ د دے آیتونہ د
ضائع کید و خو خہ احتمال پاتے نشویرف دومرہ خبرہ دہ چہ د نبی
علیہ السلام توجہ ورتہ نہ دہ او دغہ سری پہ لوستو د نبی علیہ

تَوْجُّهٌ بِيَاوَرْتَهُ أُشْوَهَ دَلَسَ نَهَ چہ حضور علیہ السلام نیاکل ہیر و
دا خوب عامہ محاورہ دہ خودے سرہ ہر کلمہ چہ قرآن د لیک پہ شکل
کینے موجود دو، لکھو توتہ یادو، نوبیا خوکسانو نہ کہ ہیر ہم شی نو دے
سرہ د قرآن پہ محفوظیت ہیخ اثر نہ پریوخی ۔

یوعامہ ضابطہ یوعامہ قاعدہ دادہ چہ داسے قسم ہر حائے
کینے بکاراخی، ہغہ دادہ چہ قرآن یہ تواتر او
قطعی اجتماع سرہ ثابت دے د اعتراض دیارہ کوم روایتونہ چہ پیش کولے
شی ہغہ خویا ضعیف وی او بیاریات نہ زیات خبر واحدی، خبر واحد
ظنی وی، او ظنی د قطعی پہ مقابله کینے بیکارہ دے، نو حکم داسے بقول قسم
اعتراضونہ بالکل بے حایہ وی ۔

روایت مسعودی روایت

مسند احمد او طبرانی او ابن حبان کینے د حضرت عبد اللہ بن مسعود رضی
نہ منقول دہ، چہ ہغوی بہ قرآن کینے معوذتین یعنی قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ
الْفَلَقِ اَوْ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ السَّمَوَاتِ د رارہ سورہ تونہ نہ لیکل، دغہ
شان ابو عبیدہ رح پہ روایت د ابن سیرین رح د ابن مسعود رضی نہ نقل
کوی چہ ہغوی بہ سورت فاتحہ پہ قرآن کینے نہ لیکلہ او حافظ
بن حجر د بخاری پہ شرح کینے دے روایتونو نہ صحیح و ثعلبی دی خود دے
خوجوابونہ دی ۔

د سورہ فاتحہ او د دوار و معوذتین و قرأت پہ یقینی تواتر سورہ
ثابت دے نو ظنی خبر دے مقابله کینے ہیغ نہ دے او کچے د ابن مسعود
دا انکار ثابت ہم شی نواجماع او تواتر دیو کس پہ مخالفت نہ ماتہزی کہ
داسے کیدے ہاشوے نوبیا خوب متواتر ہر ج نہ رو پاتے او دین بقول کار
بہ بیارنگ و و، قاضی ابو بکر رضی د ابن مسعود د انکار جواب داور کینے

چہ داد ہغہ د قرآنیت نہ انکار ندے، بلکہ پہ مصحف کینے دنہ
د لیکلونہ انکار دے، حکمہ چہ لیکل د ہغہ خیز ضروری دی چہ د کومود
ہیر یکتا ویرہ وی او سورہ فاتحہ او معوذتین داسے سورہ تونہ دی
چہ د دے د ہیرید و ہدو و خہ امکان نہ وو، ہر دا جواب ابن قتیبہ پہ
مشکلات القرآن، کینے ور کرے دے اگر چہ پہ روایت کینے اَللّٰهُمَّ
لَيْسَتْ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ د رادوارہ د کتاب اللہ نہ نہ دی راغہ دم خو د کتاب
اللہ: مطلب مصحف وی او پورہ مطلب بہ بی د اشی چہ د دے دوارو پہ
مصحف کینے د لیکلو ضرورت نشہ ۔

(۳) ابن الصباغ رح جواب ور کرے دے، چہ دا سورہ تونہ د ابن مسعود رضی
پہ زمانہ کینے متواتر دو مگر ہغوی تہ د تواتر علم نہ وور سیدے
پہ دے وجہ تے احتیاط کولو خہ وقت چہ دوی تہ د تواتر علم اشنو نو د
خپل قول نہ دے رجوع اکبر، لکہ چہ عاصم رح پہ واسطہ د ر د ابن
مسعود نہ قرأت نقل کریدے چہ دادرے وارہ سورہ تونہ کینے ثابت دی
نو دا د خپل رومی قول نہ دے د رجوع کولو دلیل دے

د دے بقول جوابونو ضرورت ہلہ پینیزی چہ د ابن مسعود رضی نہ دے
انکار ثابت شی، لیکن دیرو محققینو د ابن مسعود رضی د انکار تردید کریدے
اودے روایت تہ فی موضوع، باطل او غلط و ثعلبی دی ۔

قَالَ النَّوَوِيُّ فِي تَرْجِيحِ الْمَهْدَبِ اَجْمَعِ امام نووی رح پہ شرح مہذب کینے
المُسْلِمُونَ عَلَيْهِمْ اَنَّ الْمُعْذَاتَيْنِ وَ لیکلی دی چہ د مسلمانانو پہ دے
الْفَاتِحَةِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ اَنَّ مَنْ اتفاق دے چہ معوذتین او فاتحہ
تَحَدَّثَ شَيْئًا مِنْهَا كَفَرُوا مَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ د قرآن حصہ د کہ چہ خوک دے
مَسْعُودٍ رَضِيَ عَنْهُ بَاطِلٌ لَيْسَ بِصَحِيحٍ وَقَالَ نہ انکار کوی ہغہ کافر دے او کوم
ابْنُ حَزْمٍ فِي تَدْوِجِ الْمُعَلِّ الْمَجْلِيِّ چہ د ابن مسعود رضی نہ نقل دے

هَذَا كَذِبٌ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ وَإِنَّمَا
 صَحَّ عَنْهُ قِرَاءَةُ عَاصِمٍ عَنْ زَيْدٍ
 عَنْهُ وَفِيهَا الْمَعْوَدَةُ تَانِ وَالْفَاتِحَةُ
 رَاتِقَانِ جُلْدًا صَدْرًا : :
 روایت دزد در عاصم قرأت دے، چہ دے بکن ما درے و بارہ
 سورتونہ دی

دغہ رنگ امام رازی پہ تفسیر کبیر کین لیکلی دی پہ اتقان جلد عا مشہور کین
 تفصیل شتہ، چہ دا بن مسعود الکاکر لو تہ نووی باطل ویشلی دی او ابن حن
 ورتہ دروغ او مہر ضوغ ویتلی دی

دَقِرَاتِ اِخْتِلَافِ اَوَاذِ اَحْرَافِ

مُسْتَشْرِقِينَ دَقِرَانَ دَخْرِيْفِ يُوْدَادِ لِيْلِ هَمْ وَرَكُوِيْ چِه دے کئے کنر
 قِرَاءَتُوْنَهْ وَيْ رِيْعِيْ يُوْقِرَاتُ لَيْ نَهْ دَعَا نُوْدَادِ لِيْلِ حُكْهْ غَلَطْ دَعَا چِه
 تَحْرِيْفِ هَغْ دَعَا چِه پِه بَادِ شَاهِيْ دِسْتَاوِيْزِيْ كَيْ دَا صِلْ مِتْ كَلِمَاوَدِ
 دِسْتَاوِيْزِ جُوْرُوْنِكِيْ نَهْ بَغِيْرِ بِلْ خُوْكَ زِيَا تَهْ كَيْ اَكْرِيْ كِه بَادِ شَاهِ
 پُجَلَهْ دَعَا كَيْ زِيَا تَهْ كَيْ اَكْرِيْ نُوْحِيْجْ عَقْلَسِدْ دَعَا تَهْ تَحْرِيْفِ نَهْ وَا فَا
 دَقِرَانَ پَاكِ قِرَاتِ دُوَا قِسْمَهْ دَعَا (مَتَوَاتِرَهْ اَوْرَهْ) غِيْرَهْ مَتَوَاتِرَهْ، دَا
 دُوِيْمِ قِرَاتِ دَقِرَانَ حُكْهْ نَهْ دَعَا چِه دَا صَوْلِ اِمَامَانَ پِه دَعَا مُتَقِيْ دِي
 چِه قِرَائِيْتِ دَبَارَهْ تَوَاتِرْ شَرْطْ دَعَا، اَوْ هَمْ قِرَاتِ مَتَوَاتِرَهْ قُرْآنِ دَعَا
 دَعَا نَهْ تَحْرِيْفِ نَهْ ثَابِتِيْرِيْ، تَحْرِيْفِ دَعَا تَهْ وَيْلِيْ شِيْ، چِه غِيْرَهْ قُرْآنِ
 پِه قُرْآنِ كَيْ دَا حِلْ كَرِيْمِيْ اَوْ يَا دَقِرَانَ خَهْ بَرَحَهْ دَقِرَانَ نَهْ بَهْرِ كَرِيْمِيْ
 نُوْدِ قِرَاتِ اِخْتِلَافِ پِه دَعَا دَوَالِ وَ كَيْ يُوْهْمَهْ نَهْ دَعَا لَانُوْرِ دَا چِه اِمَامِ
 زَرَكَشِيْ پِه بُرْهَانَ كَيْ يِكِيْ چِه قُرْآنِ دَا فَاظُوْنُوْمِ دَعَا اَوْ قُرْآنِ
 قِرَاتِ دَا فَاظُوْدِ تَلْفِظِ اَوْ دَا اَطْرَظْ دَعَا، نُوْدِ دَعَا پِه زِيَا تَوَالِيْ دَا

دَقِرَانَ پِه فَاظُوْ كَيْ هَتِيْجْ كَيْ زِيَا تَهْ رَا حِيْ (اِتْقَانَ جُلْدًا صَدْرًا)
 اَوْهْ قِرَاءَتُوْنَهْ

پِه بُرْهَانَ كَيْ اِمَامِ زَرَكَشِيْ لِيْكِيْ دِي چِه قُرْآنِ دُوْحِيْ هَغْ اَوْ فَاظُوْنَهْ
 وَيْلِيْ شِيْ چِه حُضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ تَهْ دَا حُكَاوِيْيَا نُوْلُوْدِ بَارَهْ
 كُوْمِ چِه پِه مَعْجَزَانَهْ اِنْدَا زَا نَا زِلْ شُوِيْدِيْ اَوْ قِرَاتِ دَعَا تَلْفِظِ اَوْ
 دَا اَطْرَظْ تَهْ وَيْلِيْ شِيْ، اَوْهْ قِرَاءَتَهْ تَرَاوُوقَا رِيَا نُوْپَهْ تَوَاتِرْ ثَابِتِ
 دِي، اَوْ يِيَا دَعَا اَوْ اِمَامَانُوْنَهْ تَرَحُضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَامِ پُوْرَهْ سِنْدِ
 دَقِرَاتِ پِه كِتَابُوْنُوْمِ مَوْجُوْدِ دَعَا، چِه يُوْلَاوِيْ دَبَلْ نَهْ نَقْلِ كَرِيْمِيْ
 لِيْكِيْ پِه اِتْقَانَ كَيْ دَا بِنِ جَزْرِيْ نَهْ نَقْلِ دَعَا چِه حُضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَامِ پُوْرَهْ
 هُمْ دَا اَوْهْ قِرَاءَتَهْ مَتَوَاتِرِ دِي :-

وَ قَدْ نَصَّ عَلَيَّ تَوَاتِرُ ذَلِكَ كَلِمَةً : دَا صَوْلُوا مَامَانُوْبِنْ كَارَهْ بِيَا نْ كَرِيْمِيْ
 اَنْتُمْ اَلْاَصُوْلُ كَقَاضِيْ اَبِيْ بَكْرٍ : چِه اَوْهْ قِرَاءَتُوْنَهْ سِرَاسِرْ وَ حُضُوْرِ
 غِيْرَهْ وَ هُوَالصَّوَابُ لِاَنَّهُ اِذَا : عَلِيْهِ الصَّلَامِ پُوْرَهْ مَتَوَاتِرِ دِي
 ثَبَتَتْ تَوَاتِرُ اللَّفْظِ ثَبَتَتْ تَوَاتِرُ : نُوْهْرْ كَلَهْ چِه فَاظُوْمَتَوَاتِرِ شُوْنُوْدِ
 هَيْئَةً اَدَا بَهْ لِاَنَّ اللَّفْظَ لَا يَفُوْمُ : هَغْ تَلْفِظِ اَوْ اَدَا هُمْ مُتَوَاتِرَهْ شُرْهْ
 اِلَّا بَهْ وَلَا يَصِيْحُ اِلَّا بِوُجُوْدِهْ : : حُكْهْ چِه تَلْفِظِ اَوْ اَدَا فَاظُوْسِرْ تَرِيْ
 رَاتِقَانَ جُلْدًا صَدْرًا : : دِي رَحَانَ لَهْ دَعَا وَ جُوْدِ نَشْتِهْ

صَحَابَهُ رَمَّ قَارِيَانَ

هَغْ قَارِيَانَ اَوْهْ دِي كُوْمُوْچِهْ نِيْجْ پِه نِيْغَهْ دَحُضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
 نَهْ قِرَاتِ زِدَهْ كَرُوْ، دَقَارِيَا نُوْپَهْ نُوْمِ مَشْهُوْرِ شَوْلِ، دَرُوْسْتُوْقَارِيَا
 اَسْتَاذَانَ اَوْ شِيُوْخِ دِي اَوْ دَعَا قِرَاتِ پِه تُوْلُوْ سَلْمَانَ مَلِكُوْنُوْمِ كِنِ
 خُوْرْ شُوْحَتْ چِه تَرَاوُوسَهْ دَا شْتِهْ (ا) حُضْرَتِ عَفَّانِ رَمَّ (ب) حُضْرَتِ
 عَلِيِّ رَمَّ (ج) اَبِيْ بِنِ كَعْبَرِ رَمَّ (د) زَيْدِ بِنِ ثَابِتِ رَمَّ (ه) عِبْدِ اللّٰهِ بِنِ مَسْعُوْدِ

(۶) ابوالدرداء رضی عنہ ابو موسیٰ اشعری رضی عنہما اهل العرفان جلد

ص ۱۰۰
اُوه قرأتونہ

زل ابن عامر رحمہ چہ نومئی عبد اللہ بحصبی دے
بجصب دجہیر قبیلے دیو شاخ نوم دے دا ہفتہ
منسوب دے، ابو نعیم و ابو عمران نے کنیت دے، تابعی دے، ذہ
ذ مغیرہ بن ابی شہاب المخزومی نہ قرأت حاصل کرے و واو ہفتہ
ذ حضرت عثمان رضی عنہ او ہغوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ، دا
عامر بہ ستلنہ ہ کتے پہ دمشق کوفات شو۔

(۷) ابن کثیر۔ نومئی عبد اللہ بن کثیر دارمی، ابو محمد یا ابو عبدی
کنیت دے، داد مکے معظمہ قرأت امام و ودوی ذ مجاہد نہ قرأت
حاصل کرے و و ہغوی ذ ابن عباس رضی عنہما دوی ذ ابی بن کعب نہ او ابی
بن کعب ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ حاصل کرے و و، ذ ابن
عامر دودہ بالواسطہ شاگردان ہشام او ابن ذکوان مشہور دی او
ذ ابن کثیر دودہ بالواسطہ شاگردان النبزی او قبیل مشہور و و، دا
ابن کثیر رحمہ پہ ستلنہ ہ کتے پہ مکہ مکرمہ کتے وفات شو۔

(۸) عاصم، عاصم بن ابی النجود نے نوم، پہ قرأت، فصاحت او خوش
آواز نے کتے مشہور و و۔ دوی ذ زکریا بن حبیب او ہغوی ذ عبد اللہ بن
مسعود رضی عنہما او ہغوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل
کرے و و۔ پہ ستلنہ ہ کتے پہ کوفہ کتے وفات شو ذ دوی پہ خاصو
(بلواسطہ) شاگردان کتے شعبہ بن عباس رحمہ او حفص بن سلیمان رحمہ
زیان مشہور دی،

(۹) ابو عمرو مازنی بن العلاء عمار البصری، دوی ذ سعید بن جبیر رضی
او مجاہد رضی عنہما او بیا دے دوارو ذ ابن عباس رضی عنہما او ہغوی، ذ ابی بن کعب

او ہغوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و و
ذ یزید دی پہ واسطہ ذ ہغوی مشہور شاگردان دودہ ذی زان، ذ کوری
ابو عمر حفص بن عمر المقری العزیز البغدادی المتوفی ستلنہ ہ
ابو شعیب صالح بن زیاد المتوفی ستلنہ ہ

(۱۰) حمزہ بن حبیب بن الزیات الکوفی مولیٰ ذ عکرمہ بن ربیع الیمنی دوی دا عیش ہ ہغوی رضی عنہ
و ثاب نہ ہغوی ذ زکریا بن حبیب نہ او ہغوی ذ عثمان، حضرت علی رضی عنہ
عبد اللہ بن مسعود رضی عنہ او بیا دوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نہ قرأت حاصل کرے و و۔ دے ذ عربیت ذ علی رضی عنہما و ذ علیم حدیث
ماہر و و پہ ستلنہ ہ کتے پہ حلوان کتے وفات شو، ذ ابو عیسیٰ ذ واسطہ
ذ دوی دودہ مشہور شاگردان سلیم بن عیسیٰ الکوفی خلف المتوفی ستلنہ ہ
او خلاذ المتوفی ستلنہ ہ و واو ذ دوی ذ قرأت سلسلہ پہ دوارو روانہ
شوے و و۔

(۱۱) نافع بن عبد الرحمن بن ابی نعیم المدنی، دوی ذ ابو جعفر القاری
او دنور و و یا و تا بعینونہ قرأت حاصل کرے و و، کومو چہ ذ ابن عباس
او ذ ابو ہریرہ رضی عنہما دے دوارو ذ ابی بن کعب نہ او ہغوی ذ رسول اللہ
علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و و، ذ نافع ہم کنیت ابو ریم دے ذ دوی
ذ قالون ابو موسیٰ، عیسیٰ بن منیا النخوی، ذ قالون معنی گرا دودہ قرأت
پہ کرے و و حکم و ذ قالون ویلے شی المتوفی ستلنہ ہ او رس و رس
نوم نے عثمان سعید المصری دے، پہ قرأت او خوش آواز نے کتے بیثالہ
و و پہ مصر کتے ستلنہ ہ کتے وفات شو ذ دودہ ہفتہ مشہور شاگردان دی و و
کومو چہ ذ دودہ ذ قرأت سلسلہ چلیدے دے۔

(۱۲) الکسائی، ابو الحسن علی بن حمزہ الکسائی النخوی پہ احرام کتے بیث
کساء (خادر) رنگ) آغوستو حکم پہ کسائی مشہور شو، پہ نومر بیت

اوپہ قرآن کتے بمثالہ دو سئہ ۸۶ م کتے وفات شو۔
پہ لشوقاریا نو کتے نور درے دادی۔

۱۰ ابو جعفر یزید بن القعقاع ددوی دقرات سند د ابن عباس
او ابی ہریرہ رض ددے دواپو د ابی بن کعب رض نہ او دگرسول اللہ
علیہ وسلم نہ دے المتوفی سئہ ۳۰ م۔

۱۱ روح یعقوب بن اسحاق الحصری دوی د عاصم ابو عمر بن الملاء
قرات حاصل کرے وو المتوفی سئہ ۲۰۵ م۔

۱۲ ابن خلف بن ہشام بن ثعلب، کنیت ابو محمد دے د عاصم بالواس
شاگرد وو المتوفی سئہ ۳۳۹ م رطبقات القراء لابن الجزری و

منہل العرفان جلد ۱ ص ۲۹ تا ۴۵

أحرف سبعة | پہ آو و آحرفو د نزول قرآن حدیث د بولینت
صحابونہ روایت شوے دے ابو عبید بنکارس کرے

چہ دامتواتردی، اتقان جلد ۱ ص ۳۶ پہ صحیحینو کتے د ابن عباس رض درو
الفاظ دادی چہ حضور علیہ السلام انما نزل چہ جبرئیل علیہ السلام ماتہ

یوحرف اولو لولو مانور ہم غریبتہ نوھغوی بہا نریا نول
نزدے چہ اوو تہ را ارسیدل ددے حدیث پہ شرح کتے امام سیوم

پہ اتقان جلد ۱ ص ۳۵ کتے خلونیت اقوال او علامہ آلوسی
المعانی کتے اوہ اقوال نقل کریدی، غوریزہ خیرہ دادہ چہ د اوو

مطلب د عربو قبیلو او لغتہ دی، گوہو د دیر و فیصیح او و قبیلو و
دادی راج قریش (۷)، ہذیل (۳)، تمیم (۳)، ارد (۲) ربیعہ (۲)، ہوازن

سعد بن بکر دا غورہ قول دے حکم چہ ابو عبید، ثعلب، زہری او
علم او بلکہ عطیہ ہم دے تہ مختار د غورہ و ییل دے او بیہقی پہ شہ

الایمان کتے د سئہ صحیح و ییلی دی، اتقان جلد ۱ ص ۳۶ و روح المعانی

پہ دے قول امام سیوطی دے اعتراض کرے دے، چہ د اوہ قرأتہ
یوازے د قریشو وو، حکم چہ د عمر او د ہشام دقرات پہ جکرے کتے حضو

علیہ السلام دواپو تہ صحیح او ییل حالانکہ دادا پوہ قریشیان وو، دے
ابوقتیبہ او ابو علی الاہوازی ہروائی، خو حو بنز پہ خیال کتے د اعتراض

صحیح نہ بنکاری، حکم چہ کیدیشی چہ د نبی علیہ السلام زہغہ یو
صاحب دیوے قبیلے پہ قرات او دویم صاحب د بیلے قبیلے پہ قرات او ییل

وی نہ دا چہ کیوازے۔ د قریشو د اوہ قرأتہ لغاتہ وو۔
د او و آخر فو حکمت | پہ شروع کتے د او و او رو لغاتو قرات

او بیاصرف دیو لغت قرات مقرر و لو حکمت
دادے (واللہ اعلم) د قرآن بنکارہ بیان دے بلسان عربی مبین

چہ قرآن پہ عربی تہ بہ کتے نازل شوے دے، خو پہ بعض مخصوص الفاظو
کتے د عربو قبیلو اختلاف و ولکہ خنگہ چہ کوی او لکنو پہ اردو کتے

یا د پینور او د قند ہار پہ پستو کتے۔
وما از سلنا من رسول الا بلسان قومہ، موبن زہر، سول د ہغہ دووم

پہ شہ کتے جو کرے وو
بنکارہ خبرہ دہ چہ د حضور علیہ السلام خاص قوم قریش و وانعام

قوم تے عرب وو د عربو قبیلے پہ تعصب کتے دو مراد ریاتے وے چہ
ڑبے پہ خاصو تکو پہ خاص طرز او تلفظ بانہے بہتہ مرکو نہ کول

نود اللہ تعالیٰ حکمت دا و وجہ اسلام پہ ابتداء کتے کچرے دوی تہ
یوازے د قریشو لغت مخصوص او مقرر کریشی، نو کیدے شی چہ

ددے تعصب پہ وجہ د عربو ہغہ نورے قبیلے د قرآن تہ فیض
وا نخلی نو ہریو قبیلے تہ پہ دے غرض پہ خیل لغت کتے دقرات

اجازت حکم و کرے شو چہ یو خو بہ د قرآن تہ فیض یاب شی

او بل بہ ذ خیل محرومی پہ سبب ذ تعقب اوضد بنکار نشی ذ
 عثمانی رض جمع قرآن پہ وخت کئے ہر گلہ چہ اسلام دیر خور شود
 قبیلو خصوصیتو نہ او حان حانی ختمہ شواہ قول مسلمانان یورونہ
 شول کورہ وغیرہ ہیچ فرق بہ دوی اثر نشو غور ذولے نو پہ مصحف
 عثمانی کئے صرف ذ قریشو پہ لغت ذ نبی علیہ السلام پہ ہومی حکم
 او یا ذ مذکور علت او سبب ختمید و پہ وجہ انفا کپے شوہ لکھنگہ
 چہ مؤلفۃ القلوب پہ زمانہ ذ نبوت کئے ذ زکوٰۃ مصرف وو لیکن فاروقی
 زمانہ کبن ذ اسلام دطاقت اغستو پہ وجہ دا علت او سبب پاتے نشو
 حکمہ دوی بیام مصرف ذ زکوٰۃ نہ خارج کپے شود اسے نور ہم دیر
 احکام امام زرکشی پہ برہان کئے نقل کپیدی چہ ذ علت او سبب
 ختمید و پہ وجہ ہغہ ختم کپے شوی دی ۔

ذ قرآن تحریف نا بتلو ذ پارہ مستشرقینو دا وہ حرفو نہ یا اودہ
 لغثو نہ ہم دلیل جو کپیدے ، خود ا حکمہ صحیح نہ دے لکھنگہ
 موبزوہ ہاندے ذکر کپل چہ تحریف دبل چا زیاتی کمی نہ ویلی شی
 کچرے متکلم دلته اللہ پاک پخپلہ پہ خپل کلام کئے کے زیاتے خہ
 مصلحت ذ پارہ ا کپری نو دے نہ تحریف نشی ویلے لکھنگہ چہ ذ
 باد شاہانوا و ذ نورو حاکمانو پہ حکمونو کئے دا ابو عام معمول دے او
 دغہ رنگ ذ تیر شوی مصلحت پہ بتیا دا ول پہ او و قرآنو ذ قرآن
 دلوستے اجازت او بیاداموقوق کول او پہ یو خاص لغت ذ قریشو ذ
 قرآن قرأت تحریف نہ دے بلکہ دا تصرف الہی پہ خپل کلام رقرآن
 کئے دے چہ پہ دے حق ذ بتلو روغو خلفوا اتفاق دے چہ پخپلہ خبرہ
 یا حکو کئے متکلم زیاتے کم کولے شی ، دغہ رنگ منسوخ التلاوۃ
 ذ ذجم آیت ہم ا گلرہ چہ اول ذ قرآن برخوہ او بیاد قرآن

نہ ددے تلاوت ا بشکل شو ، نو دا تصرف پہ قرآن کئے ذ قرآن کنازلو ککر
 پخپلہ وو نہ چہ ذ بل چا لکچہ فرمائی ۔
 قبل ما یکنون لی ان ایدیکہ من تلقائی نفسی ان اتبع الامایوتی
 الذی ریوس آیتہ عطا
 دہغے تا بعداری کوم کوم چہ ماتہ
 وحی کیزی ۔

دغہ رنگ ذ خلع سورت چہ ا بی پہ مصحف کئے وو او بیام منسوخ
 التلاوت شو نو دا تصرف الہی وو ذ بل چا نہ بے سرہ سرہ دا ہم
 حقیقت دے چہ پہ اعجاز کئے منسوخ التلاوت آیتو نہ ذ قرآن حکیم
 مستقل آیتو نو سرہ ہرگز برابر نہ دی بلکہ کم دی حکمہ خو معلومیزی
 چہ ذ رو جے نہ ددغے آیتو نو ذ مستقل پریندو اللہ تعالی ارادہ نہ
 وہ اوہ قرأتو نہ

دا و و حرفونو حدیث دومہ تشریح اوہ متواتر قرأتو نہ دی ، ذ
 تحریف اعتراض پہ دے ہم حکمہ نشی کیدے چہ ذ اودہ وارہ قرأتو نہ
 ہم قرآن دے پہ قرآن کئے دے سرہ ہیچ کئے زیاتے نہ راجحی پہ دے
 صورت کئے دا و و حرفونو مطلب ذ تلفظ اوہ طردو نہ دی ، ذ حرف مجزی
 معنی ، مطلب نہ دے بلکہ لغوی معنی مطلب دہ ، چہ معنی اے اوہ
 قرأتو نہ دی ، قرأتو نہ خود او و نہ زیات دی او پہ حدیث کئے اوہ
 یادیزی ، دا ولے ۔

ددے جواب یو ہغہ دے کوم چہ اتقان ذ جزری نہ نقل کپیدے
 ہغہ وائی چہ ما ذ صحیحو ، شاذ او ذ ضعیفو بتلو قرأتو نہ چانہ
 ا کرونو معلومہ شوہ چہ آخر کبن دا بتول دا وونہ بھرنہ دی راتقان
 جلد ع ص ۱۱ کچرے ذ او و نہ زیاتی ہم وی ، نو ددے ہم خہ پروا

حکے نشہ چہ داؤ نہ مطلب مشہور قرأتوں دی اوبل داچہ لفظ
 داؤور (سبح) دحصر د پارہ نہ دے، دویم دا حدیث د نبی علیہ السلام
 رومیہ دے، او اؤ قرأتوںہ بیار ستو ظاہر شوی او تصنیف شوی
 دی داخنکہ چل دے، نو د دے جواب دادے چہ اؤ واپہ قرأتوںہ
 د نبی علیہ السلام پہ وخت بکنے وو، حکم خود ہغوی نہ دا تول داؤو
 مشہور و قاریانور پہ ذریعہ روایت شوی دی، صرف د دے
 کتابوںہ رستو جو رہ شوی دی۔

دریم اعتراض دادے چہ ہر ایت بکنے خواؤ قرأتوںہ نہ جاری
 کیزی، نو جواب دے دادے چہ پہ ہتول قرآن بکنے داؤو قرأتوںہ
 وجود بنود لے بشوے دے نہ چہ پہ ہر ایت بکنے۔

د اسلام مخالفینو پہ مصحف عثمانی خوا اعتراضونہ کریدی
 چہ پہ ہغے کین مشرقین پیش پیشی دی۔ مرنبر اس ہغہ نقل کو وادوار
 پہ وار بہ د ہغے جواب ورکوو۔

۱) رومیہ اعتراض دادے چہ خہ وخت حضرت عثمان رضی اللہ
 تعالیٰ نہ مصحفونہ ورا ندے کریشونو ہغوی افرمائیل۔ اِنّ فی
 القرآن کُنَّا سَتَقِيمُهُ الْعَرَبُ بِالسِّنْتِهِمْ رُوح المعانی جلد ۱ ص ۲۵
 پہ مصحف عثمانی بکنے دا سے غلطی دی چہ عرب بہ ئی پہ خپلوڑ بودرے کرے
 ہم داشان پہ فوز الکبیر بکنے دی، نو اول جواب دے دادے لکہ چہ علامہ
 آلوسی لیکے، لَمْ يَصْحَ عَنْ عُثْمَانَ أَصْلًا، رچہ داروایت د حضرت
 عثمان رضی اللہ عنہ بالکل ثابت نہ دے۔

۲) دویم جواب دادے چہ پہ مصحف عثمانی د صحابہ و اجماع دہ
 اور رسم عثمانی ہم وحی سرکہ ثابت دے، نو پہ غلطہ خنکہ اجماع کیدے
 شی، (۳) دریم جواب دادے، چہ حضرت عثمان د مصحف عثمانی

کاتبانوتہ پہ جمع شابا سے ورکرووے فرمائیل، احسنتم واجلتم
 ناسو دیر بنہ او بنا شتہ کارا کر وٹو صحابی پہ غلط کار خنکہ شایب سے ور
 کوئے شی، بل داچہ ابو عبیدہ د عبد الرحمن بن ہانی تہ نقل کریدے
 وائی چہ خہ حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ سہ اؤم کاتبانو چہ دغہ
 مصحف حضرت عثمان تہ ورا ندے کروو نو ہغوی قلم دوات طلب
 کروو، او د دے غلطیا نے دے در سے کہے (۱) کَمْ يَتَسَنَّ تُمْ اَمْ يَتَسَنَّ
 کروو (۲) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ اِنَّ تَبْدِيلَ الْخَلْقِ لِلَّهِ "کروو، اور (۳) "

اَمْ يَهْلِكُ الْكُفْرِيْنَ اِنَّ مَهْلِكُ الْكُفْرِيْنَ كَرُوو، ر تفصیل ورا ندے ہم ذکر
 شوے دے (۴) دا سے ورے د کتابت غلطی ہر کلمہ چہ حضرت عثمان
 در سے کرے نو نورے غنہ غلطی بہتہ پہ بکنے خنکہ پرینوے ۴۔

خلوڑ مر داچہ دل تہ د لحن "معنی غلطی نہ دہ بلکہ د قرآن ہغہ صحیح
 الفاظ دی پہ کوموچہ دغہ وخت د عربوڑ بہ نہ چلیدہ او د ہغوی
 د خبرو پہ طرنا نہ وو، نو حضرت عثمان رضی اللہ افرمائیل چہ عرب
 بہ ئے پہ بیابیان تلاوت قابو کرے اوڑ بہ نہ ئے پروا ڈری، دے کینے
 نشہ چہ د لحن دوہ معنی دی (۱) غلطی (۲) طرز کلام د حضرت عثمان
 پہ روایت بکنے دا ددیہ معنی مرادہ دہ کومہ چہ امام د لغت راعب رح پہ
 مفردات القرآن بکنے لیکلے دہ خود سے تہ لحن محمود و یلے شی لکہ د
 عربو شاعروائی: خَيْرُ الْحَدِيثِ مَا كَانَ كُنْزًا رِبْهَ خَبْرَةَ هَفْهَ وَي

چہ پہ بنہ طرز او یلے شی) ہ او ہم دغہ معنی د قرآن پہ
 وَلْتَعْرِفْنَهُمْ فِي دَلْحِنِ الْقَوْلِ " بکنے استعمال دہ لَعْلَلْ يَعْصِمَكُمْ الْخَنْ
 بِحَجَّتِهِ د دے مطلب دادے، چہ د مقدمے یو فریق د فصیح طرز کلام
 ماہروی، نو خہ د ہغوی پہ خبرہ فیصلہ کوم کچرے دا خیر واقعی
 د ہغہ حق نہ وی نو دا دگری بہ د ہغہ پہ حق بکنے دا اور یو کچرے وی

دے حوالہ، مطلب داچہ د لحن نہ یوازے غلطی نہ مرادہ
بلکہ یو خاص طرز تلفظ مراد دے :-

پنجم داچہ د لحن مطلب درسم الخط لحن دے مزید تشریح نے
دادا کہ چہ پہ مصحف عثمانی کینے خہ رسم الخط د تلفظ سرہ مطابق
نہوی، لیکن د ژبے (عربی) والا پہ نے پچھلہ درسنہ کری، لکہ خٹکہ
چہ پہ انگریزی کینے دیر داسے لیکل دی، چہ د تلفظ مطابق نہ دی خو
دے ژبے والا نے پچھلہ درست کوی :-

د تحریف پہ بارہ کینے دابن عباس رضی اللہ عنہما

مستشرقینو دابن
عباس رضی اللہ

خہ روایتونہ نقل کریدی بلکہ روقضی رَبُّكَ پہ حائے ووصی رَبُّكَ
او د مثل نُورٍ پہ حائے مثل نُورِ الْمُؤْمِنِ : دداسے روایاتونہ
نہ خود قرآن پہ معنی خہ خاص فرق نہ پرپووی خوبیا ہم صاحب
د مباحل العرفان ددے خو جوابہ ورکری دی :-

رَبُّكَ هَذِهِ رَوَايَاتٌ ضَعِيفَةٌ : داضعیف روایتونہ دحضرت عبداللہ
لَمْ يَصِحَّ شَيْءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ ثابت نہوی
روایتونہ دقرآن دقراء متواترہ نہ خلاف دی حکہ پیکارہ دی
عام جواب دابن عباس رض نہ داسلام مخالفینو خومرہ روایتونہ چہ نقل
کریدی دھے بتولو عامر جواب دادے چہ ابن عباس رض پہ قرآن
اوپہ قراءت کینے دزید بن ثابتؓ او دابی بن کعبؓ شاگرد دے اودادوار
حضرت دھے کمیٹی ارکان دی کہہ چہ حضرت عثمان رض دقرآن دجمع
دبارہ مقررہ کرے وہ، نو ددہ دے دوارو استاذانوا نو رولویوصحابہ
چہ د کوموالفاظو دقرآن سرہ اتفاق کرپوی، نو ابن عباس رض دھے
ہیچرے مخالف کیدے نشی نو داروایتونہ اول خوضعیف او بے اعتبار

دی کہ ثابت ہم نشی نو دقرآن دمتواتر و الفاظو مقابله دیوکسی بیان
نشی کو لے لکہ چہ بغداد بنا رہ تواتر ثابت دے کہ یوکسی ددے خلاف
بیان ورکری نو ہفہ اعتباری او دمنلو نہ دے، اصلی خبرہ دارہ
چہ خوگ صحابہ کرامونہ داسے کچہ خبرہ منسوب کوی نو دادے
دلیل دے چہ دانسبت کوونکے کچہ سرے دے اوددہ خبرہ د اعتبار
کولو او دمنلو جو کہ نہ دہ :-

شیعہ او دقرآن تحریف

مستشرقین پچھلہ دقرآن پہ تحریف ثابت لو کینے پاتے راغلہ نو داہونہ
نے خوشی کرل چہ دمسلمانانو یوغتہ فرقہ (شیعہ) دقرآن دتحریف
قابلہ دی اواندا زے و دلہ ہفہ کینو د کوم چہ دا بنائی چہ د شیعہ و
منلے عقیدہ دہ چہ قرآن کینے تحریف ستہ خودا حکہ غلط دی چہ د
شیعہ و ہم ہفہ عقیدہ دہ کومہ چہ د سنیانو دہ ہفہ داچہ قرآن
پورہ او مکمل محفوظ دے پہ دے کینے دیو حرف کینے زیاتے نشتہ د
شیعہ و د دیر و کتابونو حوالے دا دی :-

۱) شیخ صلوق ابو جعفر محمد بن علی ہابویہ پہ رسالہ اعتقاد یہ کتبیکی
مَابَيْنَ الدُّفْتَيْنِ لَيْسَ بِأَكْثَرَ مِنْ كَوْمِ قُرْآنٍ چہ ددے دود و قایوہ
ذَلِكَ وَمَنْ نَسَبَ الْيَتِيمَ أَنَّهُ أَكْثَرُ : مینخ کینے دے ددے نہ نورزیات
فَهُوَ كَاذِبٌ : : نشتہ او خوگ چہ موبز نہ دے

نہ دزیات منلو نسبت کوی نو ہفہ ددو غٹن دے،

۲) پہ تفسیر مجمع البیان دابوالقاسم علی بن الحسین الموسوی کینے دی
إِنَّ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ : قرآن د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مَجْمُوعًا : کینے ہمد غسے جمع و لکہ چہ
مَوْلَانَا عَلَى مَا هُوَ الْأَنْ وَذَكَرَ أَنَّ مَنْ : اس دے او کوم امامیہ یا حشویہ

خَالَفَ مِنَ الْإِمَامِيَّةِ وَالْحَشَوِيَّةِ لَا؛ چه دے خلاف کوی نوپہ هغه
يُعْتَبَرُ بِخِلَافِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَبِلُوا الْأَخْبَارَ؛ حکم اعتبار نشتہ چه هغوی
الضَّعِيفَةَ؛؛ ضعیف خبر و نہ قبول کریدی :-

سید مرتضے شیعہ لیکي

إِنَّ الْعِلْمَ بِصِحَّةِ الْقُرْآنِ كَالْعِلْمِ؛ داسی قرآن دصحت علم داسے
بِالْبَلَدَانِ وَالْوَقَائِعِ الْكِبَارِ؛؛ یقینی دے لکہ دشہوور بنا رو نو
دموجود گئی او یا دلویو لو بو تا دینی واقعاتو علم :-

قاضی نور اللہ الشوستری شیعہ پہ مماثلہ النواصب کن لیکي

مَا نَسَبَ إِلَى الشَّيْعَةِ الْإِمَامِيَّةِ؛؛ کومہ خبرہ چه امامیہ شیعہ قوتہ
بِفُتُوْحِ التَّغْيِيرِ فِي الْقُرْآنِ لَيْسَ؛؛ منسوب شوے دہ چه هغوی پہ
بِمَا قَالَ بِهِ جُمُوهُورُ الْإِمَامِيَّةِ وَأَمَّا؛؛ قرآن کہے تحریف متی دا دہو لو امامیہ
قَالَ بِشَرِّ ذِمَّةٍ قَلِيلَةٍ مِّنْهُمْ لَا؛؛ قول نہ دے بلکہ ددوی دیورڈو کی
اعْتَدَا دِيَهُمْ، وَقَالَ الْمَلَاصِدُ؛؛ تولى قول دے کوم چه بے اعتبارہ وی
فِي شَرْحِ الْكَلْبِيِّ يَبْطُرُ الْقُرْآنُ؛؛ او ملا صدق پہ شرح کلینی کن لیکي
بِحَدِّ التَّرْتِيبِ عِنْدَ ظُهُورِ الْإِمَامِ؛؛ چه قرآن بہ ہر یہ دے ترتیب دولہم
الثَّانِي هَسَمًا؛؛ امام مظاہر دی :-

محمد بن حسن البحر العاملي دامامیہ شیعہ دلونے محدث پہ خپلہ رسالہ کن
لیکی کومہ نے چه د خط زلفے دیو عالم پہ رد کن لیکلہ دہ چه

ہر کہے کہ تتبع اخبار و فحوص تواریخ و آثارہ چاہم چہرہ اخبارو، آثارو اونوارینخولتو
نہورہ بعلم یقینی میداند کہ قرآن درغایت؛؛ اگر و هغه یقینا پوہیہی چه موجودہ
درجہ نواثر بودہ و آلاذ صحی بہ ضبط؛؛ قرآن پہ انتہائی نواثر سرہ ثابت دے او پہ
ونقل کردہ و آن درعمر رسول اللہ مجہوع و؛؛ زرگونو صحی بہ کرا مو هغه نقل کرے او
مؤلف بودہ؛؛ ضبط کریندے او هغه د حضور علیہ السلام پہ زمانہ کن یوحثے شوے او جمع شوے

فروع کافی کتاب الروضة مشکن حضرت علی رضی نہ روایت دے

هُوَ كِتَابٌ كَرِيمٌ فَضْلُهُ وَفَضْلُهُ وَ قُرْآنٌ يُوْعَزُّمَنْدَ كِتَابٍ دے کوم لہر
بَيْتُهُ وَأَوْضَحُهُ وَأَعَزُّهُ وَحَفِظَهُ اللهُ تَعَالَى فَضِيلَتِ أَوْ بَرْدِ كِي وَر كِي دے
مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ الْبَاطِلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ هَفْدُهُ دَبَاطِلُ دَكُونِ نَحْفُوظِ كَرِيمِ

شیخ صدوق دسالہ عقائد کینے لیکي،

الْقُرْآنُ الْمُنْتَرَلُ وَمَا بِيَدِي التَّاسِ؛؛ نازل شوے او د خلقو پہ لاسرو نو
وَاحِدًا لِأَزْيَادَةٍ فِيهِ وَلَا لِنَقْصَانٍ؛؛ کہنے موجود قرآن یودے چه پہ
هغه کن کے زیاتے نشتہ

د شیعہ و ددے مستند وحوالونہ پس د احقیقت بناکارہ کیری چه دیوخو
بے اعتبارہ خلقو نہ سواپہ شیعہ وکن ہم پہ قرآن کن د تحریف یادگی زیاتی قائل ددی
نور تفصیل دنعمان آلوسی پہ کتاب الجواب التیسج لہما لفقہ عبد المسیح،
کہنے اگوری قرآن حکیمہ د تحریف او د ماغ پہ دلور او خونو محفوظ دے او د
قرآن الفاظ او مطالب دوارہ معجز دی :-

د بائبیل تحریف

د دے پہ عکس د بائبیل نہ تاریخی بنیاد شتہ او نہ علی د انجیلونو خو
داحال دے چه د اصل انجیل یوو او اوس خلوردی، او بخار پہ قصص
الانبیاء کہنے لیکلی دی چه دیورپ محققین دامنن چه رو مبود دے
صدور کہنے د سکو نہ زیات انجیلونو، چه خہ مودہ پس د هغه نہ خلور
انجیلونہ د نائسیا پہ کلیسا کہنے دیو فال پہ بنا چورن کرے شو و نورا انجیلو
پرینوے شو،

د ۲۱ د پورپ سگتس د ذرے کتب خانے نورا انجیل برنا بازا او توجہ دسورت
صریم پہ مطابق د حضرت مسیح پیدائش او زیرے پہ پیغمبر اسلام مشتمل

د یو پ خاص شاگرد (فرامرشو) چه دا ایدو نوملمان شو دا
 انجیل المنار، پریس کئے چاپ شو دے دے د یورپ محققین په دے متفق دی
 چه په دے انجیلونو کئے یو هم د حضرت عیسیٰ علیه السلام نه دے او
 نه د هغه ترجمه دے او نه د دے هغه سند شته، د مسیحیت مشهور
 دشمن پولوس دامشهوره کړه چه ماته صیح علیه السلام لاس
 را اړه دے، حکم چه هغه غور زید لے و ونه هغه او و نیل چه اُس بد
 صیح په هدایت د مسیحیت د دشمنی په خائے د هغه د تبلیغ کوشش
 کوم هغه او سینت پال مسیحیت گپ و د کړه د آثره المعارف مسیحی
 مصنف البستانی لیکي چه لوقا خود مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال
 نه مسیحیت راغیته دے او ابنت، کفاره، شراب، مردار او خنزیر
 حلالوالے په مسیحیت کئے شامل کړو او د ائے د خرابو یو مجموعو
 جوړه کړه

انجیل متی د زرو نصاری و اتفاق دے چه دا اصلی انجیل نه دے
 او نه د هغه ترجمه دے کچرے ترجمه لے وی نو د ترجمه
 زمانه او د مترجم نوم نه دے معلوم، متی دا انجیل سنه ۳۰ کئی په بیت
 المقدس کئے کینا ستراو و لیکلو دے خود حضرت عیسیٰ علیه السلام
 صحابی هم ندے، زوین بغانی دا لیکلی دی:

مرقس پطرس گوانا گو په مروج الاخبار کئے لیکي چه مرقس یهودی
 و و د رومیانو په غوښتنه هغه دا انجیل غالباً سنه ۴۰
 کئی ا لیکلو :-
لوقا مستر کمال په رساله الهام کئی لیکي چه د لوقا انجیل الهامی
 حکم ندے چه د پخپله د دے په سر کئے لیکلی دی چه هغه
 دا انجیل شاه فیلس سره د خط و کتابت په پنا لیکل دے، لوقا په انطاکیه

کئے طیب وو، د مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال نه مسیحیت راغیته
 دے او ابنت، کفاره، شراب، مردار او د خنزیر حلالوالے په مسیحیت
 کئے داخل کړو،

انجیل یوحنا کیتھولک هیرالد جلد ۷ کئے پرو فیسریق نمونقول
 دے چه انجیل یوحنا د سر نه تر نیجه د اسکندر لیکلی دی
 طالب علم تصنیف دے (الفاروق باجه زاده ص ۳۲۲)

تثلیث د دائرة المعارف مسیحی مصنف البستانی لیکي چه مسیحیانو
 د تثلیث لفظ د یو لونیرو و چه د سینت پال او پولوس ندوا
 و رید و کوم چه متعصب یهودی و او هغه مسیحی تو حید پر بشک کنده
 کړو او د کامیابی سائے واغیسته په دے صنم پرستانه عقیده کئی
 مسیحی صداقت ورک شو :-
ختنه او د جنابت غسل نصاری منی چه ختنه ټولو پنیغرانو
 علیم السلام کړیدله، عیسی علیه السلام
 سنت و پولوس یهودی د کتاب په مخالف سنن ټول بند کړه چنانچه
 (۱) وَلْيَحْتَضِرْ كَلًّا ذَكَرَ رَهْرًا رِينَ د سنت کړیشتی) توبت تکرین
 (۲) قُلْ لَهُمْ فِي يَوْمِ الثَّامِنِ يُحْتَنُّ الصَّبِيُّ رَدْوِي تَرَاوَا يه چه په اتمه
 ورځ د ماشوم سنن ټولے شئ رسفر الاخبار باب ۱۷۱) او حضرت صیح
 فرمائی چه لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا فِي التَّوْرَانَةِ (چه هغه به په تورات
 کئے هېڅ تبدیلی لکوم) متنی باب ۷

(۳) کوم سری نه چه منی اوری تو ټول بدن د په ابرو دینجی او
 حائضه د هم دا لیکلی دی
 (۴) خنزیر حرام د کسفر الاخبار (باب ۷۱) د دے ټولو حوالو ند
 معلومه شوه چه دا انجیلونو او د هغوی د احکامو تحریف تر کوم حد شو

دبا ئیبل دتخریف داخلی شهادت
 کچرے تاریخی شہادتوں اور یورپ د محققینوا قرار و نہ شانہ اُتو لے
 شی نو بیا ہم بائبل کن بد نہ دا سے مضامین موجود دی چه د هغه نہ
 ددے تحریف پے بنکارا د اول ظاہر بیزی حکم چه دین مذہب کنے
 بنیادی مسہل درے دی :-

① د اوهیت تصور ⑦ د نبوت تصور ③ د عملونو د بدلو تصور یا
 آخرت د ہر مذہب د ا بنیادی اصول دی :-

① د ا لوهیت پر تصور کن د الله تعالیٰ عظمت، پاکی او تزییہ ضروری دہ
 خکہ چه انسان د هغه صحیح معرفت بیا موندے شی او زرا د هغه د
 جلال او جمال پہ شان درنوا او آباد کیشی،

② د نبوت تصور پہ دل سے یواند از کن پیش کوشی چه د انسان زرد
 او دماغ د نبی د عظمت او عصمت پہ وړاندے ہیبت شی او د هغه د
 فرمانبرداری عشق د د هغه پہ در ہ کس پیدا شی :-

③ د بدلو تصور او د عملونو د جزا نقشہ د دا سے جورا وی چہ انسان
 د نیکی نہ بلی او بدی نہ و و رله کر کہ او ویرا پیدا کوی او د عملونو د
 نتیج دینی تصور د هغه پہ فرمانبرداری کولو تیاروی او د گناہ نہ وضع
 کوی، خکہ چه د نیکی د نتیج ویرے او د بدی د نتیج ویرا ویرا ویرا مقصد د
 انسانی شخصیت اصلاح او د جماعتی ژوند پاک و پاک، پہ دے تلہ اُس
 مؤبذ د بائبل تعلیمات او ہدایات تلو چه هغه د درے وار تصور
 مقصد و نہ ترکوے پورا کوی :-

د ا لوهیت تصور او بائبل ① خداوند، پہ زمکہ د انسان پہ
 پیدا کولو پشیمانہ او د لکیر شو

(نورات پیدا اثنی درس ع ۴۵) ② پشیمانہ پشیمانہ کیدو

سترے شور کتاب پر سیا باب ع درس ع) د خط کشید الفاظ
 نہ د خدائے تعالیٰ جاہل کیدل - غمزن کیدل او ستری کیدل ثابت بیزی
 چه ہچرے د الله د شان سرہ سہون نخوری :-

③ نہ بہ بیشکہ هغه زمکہ تہ ا نہ رسی، د کوے پہ بابت چه ما قسم
 خور لے دے، چه خہ بہ هلته ستا د استو گنے بند و بست کوم رتولیت
 گنتی باب ع ۱ آیت ع ۱ بیا پہ آیت ع ۲ کن دی) تا تہ بہ حما وعد
 ما تکل معلومہ شی، د قسم وعدا ما تکل یو شریف انسان سرہ
 نہ بنائی تو خالق کا منات سرہ بہ خنکہ ا بنائی،

④ ترصا صادقہ پورے یعقوب خدائے سرہ پر زونے کولے او سحر
 چه خہ وخت تلونو یعقوب پڑ هغه نہ پریشو ترخو چه برکت ہے تیز
 وانغستور پیدا اثنی باب ع ۲ آیت ع ۲ :-

⑤ خدائے پاک بہ د هغه پلاندا سمان د بیخہ را ا یاسی ر کتاب یسعیا
 باب ع ۳ آیت ع ۳ :-

⑥ خدائے د خیم پہ دروازا ولا د هغه د خل نہ اور او سپیر موند
 لوڑے را اوتو او سور شو او مندا ک کرہ - خلق موسیٰ او ہارون ۴ سرہ
 خدائے پہ گرسی ناست ا لید او خورل سبیل ہے ا کرہ، د هغه جاے
 د وارے پشان سپینے او د هغه د سرویشہ سترہ او د هغه پشان و واولد
 سلاطین باب ۲۲

⑦ خوں خدائے یهودا پیدا شور عبرانیون باب ع ۱ آیت ع ۱
 ⑧ د خدائے کم عقلی د خلق د عقلمندی نہ او د خدائے کمزوری
 د خلق د زور نہ زیات دہ، تہ خما خوں ہے او مانہ نن پیدا شوے :-

⑨ اعمال باب ع ۳ آیت ع ۳

دے خوالو نہ تا سو د خدائے بائیلی تصور اندازہ کرئی، د دینہ

نوره زیاتہ دَخْدَائے بیعزتی خہ کیدیشی، بیاد قرآن دا حکم چہ ،
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ اَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ بنہ اگورئی چہ دَخْدَائے هستی
دخہ پہ شان ندہ اونہ دہغہ خوک سیال شتہ ،

بائیبیل اوک نبوت تصور

۱۶) نوح شراب اُخنبیل او بدامستہ شو، دہغہ ستر بر بندہ شو خود
ہغہ خامنوپت کپور پیدائش باب ۷۱

۱۷) لوط علیہ السلام شراب اُخنبیل او خیلو نو نروسرہ ئے زنا اکرہ
او معاملہ دوہ کرتہ اُشوہ ، (پیدائش باب ۷۲)

۱۸) حضرت یعقوب علیہ السلام د بزے د بچو خرمن د لاسہ تاؤ کپہ
اودر و غ ئے اوییل او خیل پلار تہ دوکہ و د کولوک پارہ ئے خیل نوم
عیص اُبنودور (پیدائش باب ۷۳)

۱۹) د جہور خو ئے سکم د حضرت یعقوب اور وساسرہ زنا اکرہ ،
ر پیدائش باب ۷۴)

۲۰) د موبہنی علیہ السلام پہ غائبید و ہارون علیہ السلام دخلقوپہ وینا
د کالوہت جوہ کپرو او پہ خلقو ئے د عبادت اکر لو او د ہغہ د پارہ
د قربانی و د کولو حکم و کپرو او وے وییل چہ داستاسومعبودے
چہ د مصر د مکہ تہ ئے تاسورا اویستی د خروج باب ۷۵)

۲۱) داؤد علیہ السلام پہ چت اُختودحتی اور یا بنجہ ئے پہ لمبا لیدہ
نوپر عاشق شورا وے بللہ او زنائے ورسرہ اکرہ چہ د ہغہ خیتہ
شوہ نو د ہغہ خاوند ئے پہ مکر او ژ لور د سموئیل دویم کتاب باب ۷۶
۲۲) حضرت سلیمان علیہ السلام د ممانعت باوجود موآبی او عمومی
بت پرستہ خیلے نیکے جو رہے کرے او نفسانی خواہش ئے دومرہ پہ
چپوشو چہ او د سرو بیگمو او درے سوو خر مو تہ ئے خبرہ ارسیدہ

بیا پہ دی دومرہ عاشق اوزن مرید شو چہ بتولی تہ مائل شواوپہ
آخری عمر کجے تہ ایمان تہ ہم سلام اکر وراول سلاطین باب ۷۷
۲۳) موبنزا ایمان ناؤر وچہ تہ خدا ئے نہ راوتے ئے ، یعنی یسوع ،
ریوحنا باب ۷۸ آیت ۷۱

۲۴) یسوع اوییل چہ د آسان اوز مکے تبول اختیار مالہ را کپیشو
رمتی باب ۷۹ آیت ۷۱

۲۵) مانہ چہ خمورہ ورا ندے راغلی دی ہغہ تبول غلہ او پاکوان
دی ، ریوحنا باب ۸۰ آیت ۷۱

۲۶) امت د پارہ نبی د عمل نمونہ وی آید نبیا نو د اشان د نبوت
مقصد پورہ کولے شی

بائیبیل او دعبلونوبدلہ

۲۷) خمورہ خلق چہ پہ شریعت تکیہ کوی، ہغہ تبول لغت لانیدے
دی (کلیتون باب ۸۱ آیت ۷۱)

۲۸) خدا ئے د چا عدا التونہ نہ کوی ہغہ د عدالت تبول کار خیل جو ئے
تہ اُسیار لور (یوحنا باب ۸۲ آیت ۷۱)

۲۹) کوم مسیح چہ خمونز د پارہ لعنتی جو رہ شو ہغہ موبنزا پہ بیوعہ
اغسینوا و د شریعت د لغت نہ ئے خلاص کپرو ، (کلیتون باب ۸۳
آیت ۷۱)

۳۰) ہغہ یوازے خمونز د گنا ہونو گفارہ نہ دہ بلکہ د تبولے د نیا
گنا ہونو ہم د ریوحنا و جے عام خط باب ۸۴ آیت ۷۱

۳۱) یادریا نو تہ د گناہ مجبستلو اختیار دے د چا گنا ہونہ چہ تا سو
بخشئی نو ہغوی اُبخیلے شو او د چا گنا ہونہ چہ قلکے پریر دئی نو
لکے اُسلے شوے ریوحنا باب ۸۵ آیت ۷۱

آیاد بدے داسے تصوّر نہ پس دنیکی کولو او دکنا کہ نہ بچ کید جن بدے پاتے کیدے شی، دے نہ معلومہ شکر، چہ دایتول تخریفات دی،

شپیزم فصل

مکی اومدنی سورتونہ او د هغه شمیر او د آیتونو کلو او د حرور د شمیر پہ بیان کینے

د مکی اومدنی متعلق درے اصطلاحات دی

راں کوم سورتونہ چہ د هجرت شروع کید و د زمانے نہ ویران دے نازل شوی دی، هغه مکی دی او کوم چہ دے نہ رستون نازل دی هغه مدنی دی
راں کوم سورتونہ چہ پہ مکہ کینے نازل شویدی هغه مکی دی، خومکے نہ مطلب خود مکہ او د هغه خواؤ شا علاقہ دے، لکه منی، عرفات او حدیبیہ او کوم چہ مدینہ کین نازل شوی دی، نو هغه مدنی دی خو دلته هم خود مدینہ او د هغه خواؤ شا علاقہ مراد دے لکه بدر، احد، سلح، رس کومو آیتونو کین چہ خطاب اهل مکہ ته دے هغه مکی او کومو کینے چہ اهل مدینہ ته خطاب دے، هغه مدنی دی، خو مشهور ایدو قول دے، د مکی اومدنی پیژندل د صحابہ کراموله اقوالو معلومیری لکه چہ ابو بکر بن عربی پہ «انتصار» کین لیکلی دی پہ دے بار کد نی علیہ السلام هئخ قول نه دے نقل شوے پہ مکی اومدنی معلومو کینے دافائده دے چہ پہ نزول کین دویان دے رستو سورتونو پتہ لگی او دے سه د شخ او تخصیص مسئله پہ آسانه حل کیدے شی ابراهیم بن الحصار نه منقول دی چہ شل خو په اتفاق سره مدنی سورتونہ دی د ولسو سورتونو کینے اختلاف دے، اونور تبول بیا مکی دی، لیکن ابی بن کعب او ویشیت سورتونہ مدنی بنائی اونور تبول مکی، زیان تفصل اتقان جلد ۱ ص ۹۱ کتے شی،

قرآن د سورتونو شمیر د قرآن د سورتونو په شمیر کینے دوه مشهور اقوال دی،

د قرآن سورتونو نه یوسل خواړس دی، مطلب داچه انفال او براءه خان له خانله سورتونو نه دی،

دویم داچه سورتونو نه یوسل او دیارلس دی مطلب دے داشوچه انفال او براءه دواړه په یوسورت حسابیری،

د قرآن په سورتونو کین د تقسیمولو یو خو حکمتونو نه دی، هر یوسورت مستقل معجزے په شکل کینے ویران دے کول،

لوستونکو او یادوونکو ته یو قسم تسلی خوشحالی او همت ورکول په یو سورتو ختمولو سه هغوی د قرآن یو مستقله برینه ختمه کړه

متناسب مضمونونه یو خائے کول (اتقان جلد ۱ ص ۶۶) کار یوه فائده د مکی مدنی سورتونو پیژندلو یو خو ضابطه،

کوم سورت کینے چہ «کلا» لفظ راغله دے هغه مکی دی، د رکلا لفظ درے دیرش خایه په پنخلسو سورتونو کینے راغله دے چہ تبول د

رات په آخری نیمه حصه کین دی کو آخری نیمه حصه زیانته مکی خو استیاتی پکین مدنی دی،

په کوم سورت کین چہ سجده د تلاوت د هغه مکی دے، سواد سورت بقرة او آل عمران دنور و کومو سورتونو په سر

چد حروف لقیجی دی هغه مکی دی، مفصل یعنی د قرآن آخری اومه زیانته برخه مکی ده (طلاق،

بریم او سورت نصر مدنی دی، په کوم سورت کینے چہ حدود او فرائض دی، هغه مدنی دی، په کومو سورتونو کینے چہ د جهاد بیان دے هغه مدنی دی،

۱۷۰) پہ کومو سورتونو کینے چہ دے مُنافقانویان دے ہخہ مدنی دی
رناهل العرفان جلد ۱ ص ۱۹۰-۱۹۱۔

دَقْرَان دَا ایتونو شمیر

د حضرت عائشہ رضہ د شمیر مطابق د
قرآن ایتونہ شیرزہ شمیر سوہ او

شیر شیبہ دی،

دقرآن د کلمو شمیر

د حضرت مجاہد د شمیر مطابق د شمیر
زرہ او دوہ نیم سوہ دی

دقرآن د حروفو شمیر

د حضرت ابن مسعود د شمیر مطابق
د ادرے لکہ دوہ ویشت زرہ شیر سوہ یوازی

زورونہ پنچہ خلویبیت زرہ دوہ شیوہ او درے خلویبیت دی (۲۳۳ ۲۳۵)
زیرونہ یوکم خلویبیت زرہ پنچہ سوہ او دوہ اتیار (۳۹۵ ۳۹۵) دی :-

پیشونہ آتہ زرہ آتہ سوہ او خلور (۱۱۰۳) دی :-

نقطے (۲۱) یولک پنچہ زرہ شیر سوہ او خلور آتہ دی

رتاریخ القرآن ص ۱۱۹ او فنون الافنان م د ابن الجوزی

د مختلفو سورتونو مختلف نومونہ

سبع طوال اده ابدہ سورتونہ (۱) بقرہ (۲) ال عمران (۳) نساء (۴)

سورہ مائدہ (۵) سورہ انعام (۶) سورہ اعراف (۷)

سورہ انفال سورہ د سورہ توبہ :-

صیین داہغہ سورتونہ دی، پہ کومو کینے چہ سل یا بزریات آیتہ وی

سورہ یونس نہ تر سورہ فاطر پورے :-

المثانی داہغہ سورتونہ دی پہ کومو کینے چہ د سلونہ کمر آیتونہ وی

د سورت یسین نہ تر سورت قی پورے :-

مفصل : د زورویلو بیلو سورتونو نوم دے د سورت قی نہ داخل د

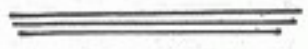
قرآن ترا خردہ پورے، یعنی د شیر ویشتے سپارے ددریم پاؤ نہ روستو
واخلہ ترا خردہ قرآنہ پورے :-

طوال مفضل : بیادرے قسمہ دی :-

اوساط مفضل : د سورت بروج نہ تر سورت لم یکن ربینہ پورے
بصار مفضل : د سورت ربینہ (لم یکن نہ تر والناس پورے،

بعضو علماؤ پہ نزد طول مفضل د سورت قی نہ تر والمرسلت پورے
واواساط مفضل د سورت نبأ نہ تر لکھنی پورے، او قصار مفضل

دالم نشرح نہ تر والناس پورے :-

دَقْرَانِ مَهْمَات

اول فصل: دباری تعالیٰ جل مجدہ ہستی

انسانی تاریخ سرہ دباری تعالیٰ جل مجدہ دثبوت عقیدہ راوا نہ
تول قومونہ او ملکونہ پہ اکثریت پہ دے مسئلہ کنس اتفاق لری
اگرچہ پہ نور و خیز و نو کینے اختلاف شتہ پہ ہرہ ذمہ نہ کنس خص
پہ دے زمانہ کینے د خدا گے نہ منکر خلق ہر وی، خود اپہ شہ دلہ
یا علم ارا نرہ نہ لری بلکہ د بے علمی نتیجہ دہ، د ملحدانود اورو کے
تولے وائی چہ موبز د سائنس او د محسو ساتو پہ احاطہ کنس خدا
ا نہ موندو بعضہ کم عقل خلق دے تہ علم بالعدم وائی خود اسے
بلکہ داعدم علم دے۔

دباری تعالیٰ ہستی ہر کلمہ چہ د محسو ساتونہ بھزدہ نو پہ دے کن
خدائے خنکہ بیاموندے شی خود دے دامطلب ہر نہ دے چہ خدا
ہدو و شتہ نہ او کہ خوک بے عقل گے دامطلب واخلی نویا بہ دے
شی لکہ خوک وائی ہر کلمہ چہ پہ او چہ مھے نشی موندے، نو پہ
دریاب کینے بہ ہر نہ وی، یا پہ دریاب کینے سمسرہ ا نہ دینی نو وائی
چہ پہ او چہ ہم سمسرہ نشتہ، موبز چہ خنکہ ا لیکل ملحدان پخیلہ
ہم دے اقرار کوی پروفیسر لیٹیر (CEATIA) چہ د ملحدانوسر
پینچ دے او ددی غت عالم دے لیک، چہ موبز دکائنات تو د اول
اخرتہ ناخبرہ یونو موبز دکا رندے چہ دیوانلی یا ابدی ہے
انکار ا کرو لکہ خنکہ چہ موبز دکا کار ہر نہ دے چہ دا ہستی ثابت
مادی مذہب خپل خان د عقل اول وجود د بحث نہ جگہ

ساتی، خنکہ چہ ہغوی تہ ددے شیخ علم نشتہ۔ موبز د حکمت الہی خو
منکریو اونہ تے تا بتوونکی موبز کار بالکل ذنفی او اثبات نہ میل وی
لیکن د سائنسدانانو اکثریت د خدائے د ہستی قائل دے راکلام
حصہ دوم ص ۱۱

۱) ایزک نیوتن لیک چہ دکائنات پہ بر خو کنس کوم جو رخت او تناسب
چہ سرہ د زرگونو انقلاباتو د زمان او مکان دے دا بغیر دیو ذات نہ
قائم ساتل مکن بندی کوم ذات چہ اول دے او د علم او اختیار
خاوند دے،

۲) ددے زمانے د یونونہ لو گے ہو بنیاس سائنسدان ہر برت پسند
وائی، دکومورازونو او پتو خیزونو چہ دا حال وی چہ موبز پر خومرہ
زیات غورا و فکر کو و ہومرہ ہغہ نور ہمداسے پتیز وی، دینہ یقینی
ثابتیز وی چہ انسان نہ پور تہ یوانلی او ابدی دا سے یو طاقت شتہ
چہ ہغہ نہ یول خیزونہ صاوری وی،

۳) دفرانس یو فاضل کیمل فلا مریاں وائی، چہ یول اُستادان پہ دے
خبر پو ہید و نہ عاجز دی چہ جو د موجود کیدل خنکہ ا شو او خنکہ
جاری دے پہ دے پنا دداسے یو خالق خا مفا اقرار کول دی چہ ہر وخت
د ہغہ موثر کیدل ہیشہ قائم دی۔

۴) پروفیسر لینی لیک چہ قادرا و دان ا خدائی خما پہ ورا ندے خپلو عجیب
غریبہ کار یگر و سرہ دل سے جلوہ گر کیزی، چہ خما ستر بے وازے
پاتے شی او خہ پاکل شم ہر خیز کینے خواہ ہغہ خومرہ وروکے وی
د ہغہ خومرہ عجیبہ قدرت، خومرہ عجیبہ حکمت او خومرہ عجیبہ
ایجاد موندے شی،

رہی فونسل پہ انسا ٹیکلو پیڈیا یا کینے لیک، چہ د علوم طبعیا تو مقصد

یوازے دانہ دے، چہ خمونبز د عقل تندہ دمانہ کبری بلکہ د هغه
لوئے مقصد دادے چہ مؤنبز د خیل عقل نظر خالی کائنات ته و پرورد
کړو، او د هغه په جلال و عظمت عاشقان شو،

... ر الکلام ص ۳۹۰

د نوي فکر په رنډا کېن د باري تعالی ثبوت

دنوی فکر خاوندانوته د معرفت الهی په لار کېن د سره شیخ
خندان جوړ شوی دی، د خدای د انکار سره پینچ د امریکه یو مشهور
ملحد دا شبیه پلش کوی،

① د یقینی علم ذریعې یا جس دے او یا وجدان ریعی جس باطنی (خو
په دے دواړو لارو د باری تعالی وجود نه ثابتیږی،

② د باری تعالی ذات او حقیقت د تصور نه پورته دے او د کوم چیز
چہ حقیقت نامعلوم وی، نو هغه به څنگه ثابت ا منل شی،

③ کچرے د خدائے هستی ا منل شی، نو په د نیا کېن موجود شر
د هغه د حکمت نه خلاف دے لهدا داسے کائنات چہ هغه کېن شر

هم شامل دے دغه ذات ته نشی منسوب کیدے،

د دریمې شبیه جواب | د دریمې شبیه جواب داسے چہ باری
تعالی په وجدان رحسی باطنی سره

څنگه ثابت دے چہ انسانی اکثریت د وجود د خدائے اقرار کوی کچرے
دیوڅو کسانوله دے انکار دے نو د هغه وجه داده چہ د هغه وجدان

صیح ندے، لکه څنگه چہ ظاهری حواسو کېن نقصان راتلے شی دغه
رنگ په وجدان یعنی باطنی حواسو کېن هم نقصان راتلے شی کچرے

د ستریزو نظر درست نه وی نو څه ورته نه بشکاردی دغه رنگ کچرے
وجدانی بینائی خرابه شی نو د وجدانی امور و احساس ورته نه کیږی
مؤنبز بویس هم ویلی دی چہ ظاهری جس سره خدائے څنگه نشی
معلومیدے چہ هغه د دے احاطه نه بکړ دے، که بیا هر څوک
خاتمًا زور لگوی، نو د هغه به د مطلب وی، چہ هغه خوب او تر یخ په
ستریزو معلومول غواری، حالانکه هغه د دے احاطه نه بهر د مبصرانو
په ځائے د مد و قاتو په احاطه کېن داخل دے، نو د باری تعالی ذات
د ظاهری محسوساتو نه بالاتر د وجدانیا تو او معقولا تو په احاطه
کېن راجی،

د دویمې شبیه جواب

د دویمې شبیه جواب دادے چہ د دریمې
شبیه جواب داسے چہ د دریمې شبیه جواب داسے

مؤن، نو د خدای په منلو کېن د الاشکال و لے وی، لکه چہ شیخ ندیم الحبر د
خپل کتاب رفیضة الایمان بین الفلسیفة و العیلم و القرآن په ص ۳۰ کېن

لیکي چہ سانس دانان ماده، روح او حیات منی او حقیقت لے ورته معلوم
نه دے، دغه رنگ د عقل حقیقت او ادراک جسی سره د هغه جوړخت

هم معلوم نه دے، لیکن سر د دے، داخو منی نو د خدائے له هستی په
دے ببناء انکار کول و لے ډی څ

د دریمې شبیه جواب

د دریمې شبیه جواب دادے، چہ
دا کچرے کائنا تو کېن د شر داسے

واقعات شته کوم چہ حکمت خد او ندی سره اُس خمونبز په علم
کېن سمون نه خوړی، خو کیدے شی چہ ر ستروخه وخت د دے سمون

خمونبز په علم کېن راشی، په دے خبره اُس خمونبز علم نه ساتل د دے
دلیل نه دے، چہ بل وخت به هم علم نه راجی، لکه څنگه چہ د ابو حقیقت

دے چہ زکوٰۃ کالہ ویراندے انسان تہ ذہر و قوانین قدرت
 علم نہ و واوڑ ستور تہ دے علم شو،
 (۲) د عالی واقعات کو کرمی چہ مؤبذتہ شر بنکاری دھے وجہ
 داد چہ مؤبذتہ کہتولو واقعاتو در تخریر علم نشستہ کچرے داسے
 کیدے شوے، نودا بنکاری و نکے شر بہ مؤبذتہ خیر معلومیدو،
 (۳) ابن سینا پہ شفا، کئے جواب و رکھے دے، چہ د دنیا درے حالت
 فرض کو لے شی، (۱) خالص خیر (ب) خالص شر (ج) پر خیر او
 بز شر، د قدرت پہ ویراندے داد ریوار لا صور تونہ وو، پر ہومی
 صورت عمل کیدے شو، دویم صورت حکہ نشو کیدے، چہ قلات
 داسے دنیا دہ پیدا کرے چہ تہول و شر شروی، دریم صورت
 کئے خبرے شتہ لکہ دا خبرہ چہ قدرت لہ داسے عالم پیدا کول،
 مناسب و وجہ پہ ہھے کئے خیر زیات او شر کم وے، کہ دا شرے
 بالکل کت کرے وے، نو تہول بہ خیر خیر پانے شوے وو، خود اسے حکہ
 نشی کیدے چہ د دغہ بز شرکت کو لو پہ وجہ بہ دنیا کہ پر خیر نہ
 محرومہ وے، لکہ چہ اور د سوخو لو پہ وجہ شر دے بدن، جامے آبادی
 سوخوی، کہ د بز شان شر نہ وے، نو پچھے کرمول اونور، پیرد فائدے
 کارونہ بہ ہرور سرہ ختم وود دنیا بہ خنکہ چلیدہ، یا لکہ او پہ چہ د
 شر اچھے (سیلاب وغیرہ) پر کم دے مگر د خیر اچھے دیر زیات
 دے د دنیا د پر و خیزو نوژو نند دے سرہ ترے دے اونور بیشہ پرہ
 خیرونہ پکینی دی، یا لکہ ہوا چہ د شر اچھے (طوفان او بیابان
 اونے د بیخہ را گزایدل) کم او د فائدے اچھے دیر زیات دے
 پہ دے د ا بونہ زیات د پر و خیزو نوژو نند و لا دے، اونور
 پر خیرونہ پکینی، نو قدرت داسے اکرہ چہ بز شرے د پر

خیر د پارہ پکن پرینبو، اور بہ بیا اور نہ و وجہ پچھے کولے شوے
 او جماعتے نشوے سبزے دے خوبہ بیا پچھے ہم نشوے کولے اونہ
 بہ پکینے داسے گرمی و کہ چہ پہ پچھنی کینے پر خان کرم کرے وے
 (۴) ابن رشد دے شرے دا جواب و رکھے دے، چہ دنیا کئے
 تہول شر و نہ خان لہ ندی بلکہ خیر سرہ د تابع پہ وول تہدی
 لکہ غصہ بدہ خودہ لیکن کہ دانہ وے، نو چاہہ ہمہ د قابل مقابله
 نشوے کولے اونہ بہ ہے د خپل مال او عزت حفاظت پہ ہغہ وخت
 کئے کولے شو کو م وخت چہ چاہے دے حملہ کولے، شہوت خراب
 دے خوبنکارہ غنہ فائدے داہم دہ چہ دنیا تیرا یاد دہ او تہول
 السانی نسل ہم پہ دے قائم دے د ملحدانود شبہو لریے کولونہ
 پس مؤبذتہ ذنوی فکر پہ نہرا کئے د باری جل مجدہ د اثبات دلائل
 پیش کو،

اول دلیل

د عالم وجود بہ یاری تعالیٰ تہ منسوب وی یا بہ مادے او دھ حرکت
 تہ بے لہ قصد او ارادے او یا بہ مادے او ارادے تہ منسوب وی خو
 سرہ د قصد او ارادے، دے دریم صورت ہیچوک قائل نشستہ نہ د
 خدائے منونکی او نہ ناصونکی حکہ چہ مادے تہ پہ دے متفق دی چہ مادہ
 ارادہ نہ لری اُس صرف دویم صورت د بحث د پارہ پانے شو چہ عالم
 د مادے تہ بے لہ قصد او ارادے اتفاق طور منسوب وی، لیکن داصر
 ہم قطعاً باطل دے حکہ چہ عالم کنس حکیمہ نہ ترتیب موجود دے
 او پہ دے د قدرت قوانین دلیل دے، پہ عناصر و او مرکبات کئے تہ
 شتہ، د نباتات و او حیواناتو پہ تخلیق کئے مرتب نظام شتہ د موسونو
 او د شہر و رتھے پہ تبدیلی کو کنس د سیارو پہ حرکات کو کنس یو خاص ترتیب
 دے، چہ د مادے یا دھے د حرکت مسادفہ یا اتفاقیہ نتیجہ نشی

کیدے حکم کچرے کاغذ پہ لسو جڈا جڈا تکرود تونہ ترلسو ہند سے
 ا لیکلے شی بیباہ یونہیلہ کنس واچولے شی او یونا بیباہ ما شوم تہ او نیلے
 شی چہ دے نہ یو یو تکرہ را ابا سہ نوکہ ہغہ کرو رو نہ واره دا پرچے
 بیباہ ابا سی ہچرے بہ پہ ترتیب را او کئی، دغہ رنگ کہ دیو قسیدہ
 پیلے پیلے جیلے او تکی پہ یو بوجنگئی کینے واچولے شی او بیبا دغسے یو
 اشوم نا بیبا نہ دھنے د را و ستوا او نیلے شی نو ہچرے بہ د قسیدے
 پہ اصل ترتیب را او کئی اگرچہ پہ کرو رو نو واره دغہ پیلے پیلے پرچے
 را ابا سی نو د د نیبا دامرتبہ سلسلہ بہ دیونا بیبا او بے شعورہ ماڈ نہ
 بے لہ قصد او ارادے خنکہ ظاہرہ شی، ددے نہ دامعلومہ شوہ
 چہ د عالم متعلق رو مے صورت د چہ داد یو حکیم خدا مے پہ قصد
 او ارادہ ظاہر شوے دے، صحیح او معقول دے (قصۃ الایمان بین
 الفلسفۃ و العلم و القرآن لابن ندیم المبرص ۲۶۷ ح)
دویم دلیل توے اوزرہ فلسفہ پہ دمتفقہ دہ چہ د عالم مادہ
 علم، شعور او ژوند نہ لری او پہ کائنا تو کن دادر
 واپہ خیزو نہ موجودی، پہ ژوندی خیزو نو کن ژوند شتہ انسان
 علم او شعور لری پہ خنا ورو کن شعور شنہ نوے تحقیق خوداوائی
 چہ بعض اونیو بو توجنہ ہم شعور شتہ، نو داخنکہ کیدے شی چہ دا
 خیزو نہ خود د ما دے یا د ہغہ د حرکت نہ پیداوی او پچیلہ د مادہ
 د علم، ژوند او شعور درے واپہ و نہ تشہ وی، حالا نکہ د نفی محض
 نہ د اثبات، وجود ناممکن دے، لہذا کائنا تو سر چشمہ ہغہ ذات
 کیدے شی چہ ہغہ کینے ذاتی ژوند او علم وی داسے ذات صرف ہغہ
 خدا مے کیدے شی چہ اصل ژوند دے علم او حکیم دے،
دسایم دلیل دانسانیت جوہر فکر او ادراک دے ہغہ چہ پہ

ا نیو بو توجنہ اودہ ووپہ خنا ورو کن دے رخ واپہ لو او پہ انسان
 کنس را وین شو او یو اوچت مقصد دے ا غو بنس تو اس د خا غا ددے ترقی
 سبب وی د علم الحیات مشہور ماہر د اکثر لائیڈ مارکن لیکلے چہ ددے
 ترقی ظہور ددے خبرے دلیل دے چہ د کائنا تو د تخلیق اصل
 او بیبا د شتہ چہ خدا مے دے حکم چہ ارتقاء ترقی د پارہ
 د منزل وجود ضروری دے، د علم تقاضا دادہ چہ د کوزنی علم
 رازو نہ پہ برنی علم کنس حل شوی وی، د طبعیا تو د پتورا ائو نو کن بہ علم
 الحیات کینے او ددے د پتورا زونو حل بیبا پہ علم النفسیات کنس ددے
 د پتورا زونو حل بیبا پہ علم تحلیل او تعلیل منطقی کینے او بیبا ددے علم
 د پتورا زونو حل پہ مقاصد روحانی کنس وی۔

خلوہم دلیل

دانسانی عقل دا خصوصیت دے چہ ہغہ فیڈیت
 نہ کلیت را آخلی او تجر بیڈت او تصوریت پیدا کوی
 مثلا انسانی اشخاصونہ نفس انسانی، حیوانا تونہ نفس نبائی او بیبا د
 عالی کنروالی نہ د عالم نفس کئی را آخلی، دانفس کئی روح دت) اللہ
 دے چہ ہنول کنروالی ہم پہ دہ ختمیزی د مطلب دا چہ دا آخری
 وحدت دے دے نہ پس بل وحدت نشتہ مترجم

د باری تعالیٰ ثبوت د سلفی دلائلو پر نرا کن

دویم دلیل

دے رومی دلیل نہ مونبر دلیل غرق، حکمہ واپہ چہ
 امام جعفر صادق رح نہ چا د اللہ د وجود دلیل ائو بنس
 نو ہغہ ورتہ افرمائیل چہ دریا ب کنس ستا کشتی د وہ شی تاسہ د ہغہ
 تختہ قدرے نہ وی اولامبو ہم نہ دس کئی نو ستا بہ د بیچ کید و خہ امیدای
 نو سائل او نیل چہ و لے نہ۔ ایبا امام موصوف او نیل چہ د بیچ کید و
 ظاہری اسباب نشتہ بیبا ہم ددے امید لرل د چا پہ آ سراخوب وی

دغه آسرا خدا دے، نو داد باری تعالیٰ کہ هستی نفسیاتی دلیل دے
دویم دلیل دے دویم دلیل تہ مؤنبر دلیل ٹلکی حکمہ و ایوچہ امام
 ابوحنیفہ رحمہ یوسائل تہ بہ ثبوت باری تعالیٰ دادلیل
 پیش کرے وو، چہ بو بیروی پخبلہ دیوے غارے نہ کہ دریا ببلے غارے
 تہ نشی راتے نو کہ تول عالم دادومرہ غتہ بیروی بہ پخبلہ خنگہ چلیزی
 درے عالم کہ غتہ بیروی پہ انتظام چلیدل کہ دے دلیل دے چہ دے
 چلوونکے شتہ چہ ہنہ خدا دے دے،

دریم دلیل دے دریم دلیل تہ مؤنبر دلیل ثوقی حکمہ و ایو
 چہ امام شافعی رحمہ اللہ کہ اثبات باری تعالیٰ دیارہ
 پہ دے طرہ پیش کرے وو چہ کہ ثوت پانہے چہ بزہ اُخوری نو پچے
 کوی چہ کہ رینمو چینیجے اُخوری نو دینم تیرجورشی او کہ شہد و
 چنی چہ اُخوری نو شات تیرجورشی نو دیوخیزہ درے مختلف خیزونہ
 جو پیدل دے اقرار تہ مؤنبر مجبور وی چہ داد ہنہ قادس مطلق کار
 دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

خلورم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل صوتی و ایو، حکمہ چہ امام مالک
 دادلیل داسے ورکپے وو چہ ہرکلمہ کیو انسان
 آواز بل سہ نہ ویلاویزی اودغہ رنگ شکل ہم نو معلومیزی چہ دا
 اختلاف دیو عظیم قوت کار دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

پنجم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بیضی داسے و ایو چہ کہ چرکے
 آگئی نہ پچے را اوچی او کہ آگئی ہنہ مضبوطہ قلعہ
 ماتہ کرمی او کہ پچی کہ را و تو تروختہ چرکہ ہمداسے پہ آگونا ستہ وی،
 چرکہ کہ دے کینا ستو پابند و ل کہ پچی کہ جو پید و وخت معلومول
 کہ آگئی کہ ماتول وخت معلومید دا بتول الہامی کارونہ دی چہ خدا پید

تعالیٰ پہ الہام چرکے او پچو تہ ا بنودل، دے نہ کہ اللہ هستی ثابتہ نشوہ
شپنم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بناتی و ایو ا بنو نواس کہ سما قسم
 او نو بو تود ہنہ کہ سما قسم پانہرو میو و او کلو تونہ
 کہ اللہ تعالیٰ پہ هستی داسے دلیل بنوے دے چہ دے ہو لوما دہ
 یوہ دہ یعنی اوبہ او خاورہ او بیا دے نہ عجیبہ مختلف قسمہ خبرونہ
 پید اکیدل دا بناتی چہ کہ دیو عظیم قوت کار نامہ دہ کہ چہ
 خدا دے و بیلی شی،

دا قول دلیلونہ امام رازی رحمہ تفسیر کبیر جلد اول کن نقل کریدی
 مؤنبر نور ہنہ واضح بیان کرہ : سعدی رحمہ فرمائی :-

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار	ہر ورقے دفترست معرفت کر برگار
------------------------------	-------------------------------

اوم دلیل دے تہ مؤنبر لسانی داسے و ایو، چہ پہ دنیا کینہ
 دے وخت گزے ژ بے شتہ دا ژ بے اولاد کہ مو
 پلا سرباد خپل ماحول کہ خلقونہ از دہ کرمی دی او دا سلسلہ تراخو
 تلہ دہ تردے چہ کہ اول انسان کہ دنیا پہ بارہ کین دا جواب ختم
 شی چہ آخر ہنہ کہ چانہ ژ بہ زدہ کہ چہ بغیر کہ دہ نہ بل ہیشوک
 دغہ وخت کین نہ وو، نو دا بہ مجبوراً منلے شی، چہ دہ ژ بہ الہامی
 وہ او کہ دغے الہام کوونکی نو مر خدا دے دے، اُس مؤنبر باری تعالیٰ
 پہ ثبوت فلسفی او کلامی دلیلونہ پیش کوو :-

دبازی تعالیٰ کہ ثبوت کلامی او فلسفی دلیلونہ
 ا: دلیل حدوتی : کائنات او عالم ددو و خیزونہ نوم دے، یا بہ
 جسم وی یا بہ پہ جسم اہلثرہ بل خیز داد و اہلثرہ خیزونہ

بالذات وی، او کہ بالواسطہ لہ دوو حالتو بہ خالی نہ وی حرکت
 او سکون، کچرے جسم یا پہ دے ادا نرہ نور خیز و نہ پہ دوو
 وختو کین پہ دوو خایو کین وی نو دامتحرک دے، او کچرے پہ دوو
 وختو کین پہ یو خائے وی نو ساکن دے بیاداد وارہ دیوبل ضد وی
 چہ حرکت راشی نو سکون ختم او سکون چہ راشی نو حرکت ختم
 شی معلومہ شوہ چہ دو وارہ حادث (نو پیدا) دی، دغہ رنگے جسم
 او جسم سرہ تری نور خیز و نہ لہ دے دوو حادث حالتو نو خالی
 نہ وی بلکہ دا بہ ور سرہ نسبتی وی نو جسم او جسم سرہ تری خیز و نہ
 ہم دے پہ وجہ حادث شو، حادث دپارہ محدث رپیدا کوونکے
 ضروری دے کچرے ہغہ پخیلہ ہم حادث وی نو ہغہ دپارہ بہ بل محدث
 ضروری وی او دے نہ بہ تسلسل رد پیندا نے قصہ جور شی داسے
 کیدے نشی نو ضرور دالمحدث بہ قدیم وی چہ ہغہ خدائے دے او
 دے نہ د خدائے وجود ثابت شوہ

۲: دلیل امکانی دھر خیز درے حالتہ فرض کو لے شی مستح
 الوجود چہ دکید و جو کہ نہ وی لکہ دوہ پہ دوو
 کین پنٹہ واجب الوجود چہ دہغہ وجود ضروری وی، یا ممکن الوجود
 چہ کیدل او نہ کیدل لے دو وارہ ضروری نہ وی لکہ ا بہ چہ رنگ دارے
 ہم کیدے شی او بے رنگ ہم اُس عالم مستح الوجود ٹھک نہ دے
 چہ داموجود دے، او واجب الوجود ہم ٹھک ندے چہ دیر خیز و نہ
 پکین ختم شی او اخر بہ بتول ہم ختم شی دا خوشہ موبز بہ ستریز و
 او پینواوخر پہ قیاس معلومو، نو عالم بیامکین الوجود شو دے
 وجود ہم ضروری ندے او عدم وجود ہم ضروری نہ دے لکہ ا بہ
 چہ دہغہ رنگ ضروری ندے کہ راغلو پکینے نو دہغہ وجہ بہ

بہر نی وی حکہ چہ دا خیل ہنچ رنگ نہ لری داشتن دعالم وجود
 ضروری نہ وو، کہ موجود شو، نو د اد بہر نی علت نتیجہ دہ دا
 علت کہ ممکن وی، نو ہغہ دپارہ بہ بل علت پکار وی او داسے بہ
 تسلسل (د پیندا نے قصہ) جور شی، چہ محال دے نو فیصلہ دا
 نوہ چہ داعلت بہ ممکن الوجود نہ بلکہ واجب الوجود وی چہ دا
 نور د خدائے دے چہ دہغہ وجود داسے ضروری وی چہ د
 بہر نی علت نتیجہ نہ بلکہ ہم دہغہ دککات داسے تقاضا دہ چہ د
 عقل دکرک پکین نہ لگی :-

۱: دلیل قاسمی دپو خیز بل تہ چہ نسبت اشی نو دادوہ
 قسمہ دے یا بہ دادویم ترے خیز اصل خیز سرہ

درخت وی تریہ نہ جد اگیری، لکہ داور نہ گرمی او تاؤ دے تہ پہ
 بالذات، ویلے شی مطلب بہ لے دا وی چہ دا و ذات دا غواری
 گرمی او تاؤ دو سرہ خامخاوی، یا یا بہ دویم دگرو صبی خیز لازم نسبتہ
 وی گلہ بہ وی او گلہ بہ نہ وی دے تہ رما بالعرض، ویلے شی لکہ
 دوسرہ گرمی چہ گلہ پکین پہ بہر نی علت (اور، ضرور غیرہ) راخی
 گلہ پکین نہ راخی پہ دے رما بالعرض) خیز کین د علت تپوس
 لکہ بہ و لے گرمی وی او پہ ما بالذات کین د علت داسے تپوس نشی کیدے چہ اور و لے گرم دے
 قاعدے مطابق دکائنا تو وجود او پہ ما بالعرض، ٹھک دچک لہ پکین یو خیز وی لکہ پکین نہ وی گلہ ریک
 پہ وی گلہ نہ وی، نو دلتمہ داسوال خامخا گیری، چہ دکائنات
 موجود دی دے جواب بہ دا و کو لے شی چہ د اد داسے ذات
 نامہ دہ چہ ہغہ واجب الوجود دے وجود دہغہ ذاتی او ضروری
 دے، او ہغہ تہ رب العالمین ویلے شی دلتمہ بیابل سوال رچہ اللہ
 موجود دے داسے ختم شی لکہ داسوال ختم شی چہ اور و لے

گرم دے، نوپہ دے دلیل د باری تعالیٰ ک ذات اوصفات د وارو
ثبوت کیزی، مثلاً انسان او ک انسان ژوند، علم، لیدل، آوسا یدل،
قدرات، کلام او ارادہ بتول "ما بالعرض" دی، چہ ک دے فیضان ک
پارہ درما بالذات م او ذاتی سر جسٹے ضرورت وی، نو ک انسان بلکہ
ک بتول عالم ک وجود ک پارہ وجود ک باری تعالیٰ او ک صفا تو ک پارہ صفا
د باری تعالیٰ سر چشمہ او خزانہ ک چہ ہفہ "ما بالذات" او واجب
الوجود ک

۴۔ دلیل اتقانی

پہ کائنا تو کینے حکیمانہ قوانین شتہ، چہ ک
ہفہ پہ زور علنو نو نہ ک معلول اتوا و اسبابونہ
ک مسیبا نو علم مراحی، دا حکیمانہ قوانین دومرہ و سبع دی چہ ک مان
نہ تراوسہ ک سائنسی پہ ذریعہ خممرہ قوانین معلومہ شوی و
ک ا د ہفوقا نینوپہ نسبت چہ تراوسہ لا معلومہ ہم نہ دی دیرک
دی، بلکہ ک دے معلومہ قوا نینو نسبت نا معلومو قوا نینو سرہ ک
دہ کہ دیو خا خکی چہ سمند سرہ دے ہمدغہ وجہ دہ چہ پہ
سائنسی قوانینو کین ترقی لا ترا نہ دہ کچرے دا حکیمانہ قوانین کم و
نو سائنسی ترقی پہ تپہ ولارہ کہ حکمہ چہ سائنس ک قدرت ک قوا
معلومول او بنکارہ کولو نو م دے، دا بنکارہ خبرہ دہ چہ د
حدہ او بیجسا بہ حکیمانہ قوانین ک قادر مطلق حکیم کیدے شی
ہفہ خدائے دے، ک ا ہچرے ک مادے کار حکمہ نشی جو پیدے چہ
پچلہ ک علم، شعور، حیات او حکمت نہ نشہ دہ،

۵۔ دلیل حبئی

ک شاہ رفیع الدین نور اللہ مرقدہ، ک آس
الحبۃ، نوے رسالے مطابق ک بتولو کائنا
پہ خہیرا کین محبت آخلے شوے دے؛ او خصوصاً پہ انسان کین

دیر خریات محبت شتہ بیا ک دے محبت دوہ قسمہ دی :-

۱) یوم محبت ناقصہ :- (۷) دویم محبت کاملہ :-

دویم قسم کمال اولاد محبت دے، او دویم قسم ک اللہ محبت دے
بتول مذہبونہ ک اللہ پہ محبت قائم دی دے نہ معلومیزی چہ محبت
الہی پہ فطرت کین داخل دے، محبت ک موجود سرہ کیزی، مثلاً
مؤنبر خیل ذات یا مال اولاد سرہ محبت حکمہ کوو چہ دا موجود دی
نیشٹ سرہ محبت خرمعنی نہ لری ک محبت ناقصہ دا حال شو
چہ ک ہفہ محبوب د موجود وی نو ک محبت کاملہ د لے محبوب
موجود نہ وی؛ ضرور موجود دے دا ہم دو وجود باری تعالیٰ دلیل
شو، او ک اللہ محبت تہ کامل حکمہ و پیلہ شی چہ د محبت ناقصہ بتول
محبوبات لکہ مال اولاد وغیرہ پہ محبت الہی قریا نو لے شی :-

۲۔ دلیل التجائی

دنیاطلم نہ ک دہ، او پہ ہرہ زمانہ کینے ک
مظلوما نو شیر ک ظالما نو نہ دیر خریات
وی، نو انسانی فطرت ک ظاہری بتولو اسباب او ذریعہ نا امیدئی کینے
دخیل زرہ مضبوط لو ک پارہ او دغنا امیدئی پہ امید کین بد کو لو پارہ
یوغیبی قوت سرہ ک رابطے او ترون پید او لو کوشش کوی چہ ہفہ و
ک بتولو نہ بالا اوقادیر مطلق وی او حالات بد لول و ک ہفہ پہ قابو
کین وی دا سے قسم التجا کانے ک ما کانے اوزاری پہ بتولو مذہبونو
کینے شتہ چہ ک ذات الہی ک وجود دلیل دے :-

۳۔ دلیل ترقیبی

بتول کائنات پہ ترتیب دی، یخنی گرمی
شپہ ورخ، سپر لے او خزان، دستر
حرکت ک حیوانا تو اونباتا تو نشو کما بتول پہ ترتیب دی، دا بتول ک
یوحکیم ذات ک موجودیت حکمہ دلیل دے چہ ک ہر ترتیب

ترتیب و رکوع کے وی، ادیوان حافظ کالفاظ ترتیب دابنائی چہ
 دے ترتیب و رکوع کے شتہ الفاظ پچیلہ یوہل سرہ ترتیب نحو
 ہمد عیہ دکائناتو داغت او حیران کن ترتیب دکواہی و رکوی چہ
 دلترتیبو عظیم ترتیب و رکوع کے شتہ چہ اللہ دے اوہم داد اللہ
 تعالیٰ دہستی دلیل دے،

۸: دلیل شعوری

دا جہان یولوئے عمارت دے چہ دے
 ہرہ پُرزہ د حکمت دکہ دہ اودا دلیل
 دے چہ دے بائی او معمار عقل او شعور خاوند دے نویا
 دے نسبت بے شعورہ مادے کو دا سے نامعقولہ دے لکہ درہ
 کسان پہ یو بیابان کینے یو بنا سستہ کوتہ بیاموی ہفتہ دوارہ ور
 نوئی ہر شے پکینے موجود پہ ترتیب پروت وی اس دا دوارہ
 کسان پہ دے خیل خیال بنکارہ کوی یووائی چہ دا ہر خہ پچیلہ
 شوی دی کچہ خستہ پچیلہ جورے شوے بی پچیلہ پچے شوے اوس
 پچیلہ ماغلو، بل شو خستہ پچیلہ ورفلے پچے شوے پچیلہ بیایو خاکے
 شوے دیوالو نہ چتو نہ وغیرہ پچیلہ جورے شوے قالینو نہ پچیلہ جورے
 شوے دکند و بزور نہ پچیلہ وری را او تہ یو خاکے شوے پچیلہ رنگ اوتہ
 راغے دا پکینے پچیلہ رنگ شوے او بوئی کلونو پر پچیلہ اوشو او
 قالین تریار شو، اوبل وائی چہ دا سے نہ دہ دا تبول پچیلہ نہ دی شو
 کا دماہر انجنیئر او کار یگر دپوہے او فکر نتیجہ دکہ دے چہ د عمارت
 نقشہ کے پہ ذہن کن تیارہ کرہ، بیائے ضروری خیزونہ اوسامان
 راجع کر و او پہ ماہرانو او کار یگرانو کے نقشہ پہ مطابق جو رکڑ
 اس دے دوارو بیان چہ عقل پہ عدالت کینے پیش شی نو فیصلہ
 بہ دا وی چہ ر و عیہ سرے لیونے دماغ خرابہ دے اودویم

سرے عقل مند دے ڈرومی بیان چوت غلط اودروغ او کدویم بیان
 بالکل رشتیا او صحیح دے دغہ رنلی د جہان د عمارت بارہ کینے د مادہ
 پرستو بیان ڈرومی کس پہ شان دروغ او غلط و کدویم اومومن او خدا
 پرست بیان بالکل صحیح اورشتیا حکیمانہ او عقلا نہ دے لہذا عقل
 پہ موجب د جہان د عمارت دکپارہ د خدائے وجود پر ضروری
 دے او پچیلہ د جہان د عمارت د خدائے ذات، صفات او کما لوند
 ثبوت یوغت دلیل دے

۹: حیاتی دلیل

پہ دنیا کین ژوند مؤنر وینو کور، وچہ شتہ
 مؤنر ژوندی یو دیر نور خیزونہ ژوندی
 دی، نو دا دلیل دے خبرے دے چہ دنیا عالمی حیات رٹاوند
 دکپارہ یو د ژوند سرچشہ او بنیاد شتہ چہ دا حقیقی او اصلی
 ژوندے ذات ہم کرب العالمین دے،

۱۰: ذکری دلیل

دا اللہ پہ ذکر کن کامل خوندا، د انجذاب
 انبساط او ذرہ د اصلاح بننے شتہ، د
 نیشٹ پہ ذکر کن خوندا خولا خہ کوے د سرہ ذکرے وی نہ، نو
 دینہ معلومیری چہ د اللہ ذات موجود دے

۱۱: د اطلاق دلیل

دا قانون دے چہ ک ہر مفید دکپارہ د مطلق
 وجود ضروری دے محکمہ چہ د تقیید او
 تحدید مطلب د وسیع او مطلق خیزونہ یو محدود او مفید خیز حاصلول
 دی، مثلاً د مکہ حد بندی ہلہ کیری چہ وسیع زمکہ موجود وی
 دکائناتو تبولو وجود محدود دے چہ زمان او مکان پہ حدود کینے
 مند اورا کیر دے دے دکپارہ د حدود، قبود او مکان او زمان
 نہ بالاترہ یو ہستی ضرورت دے او دا صرف درب العالمین ذات دے

وجودِ باری تعالیٰ اور قرآن مجید

قرآن دہشتائی چہ د خدا اقرار د انسان پہ فطرت کن داخل دے
 د علم الانسان د مہر انود ا متفقہ فیصلہ دہ، چہ کوم وخت د علم
 فٹونواوتھذیب ووجود نہ وواوالسان پہ فطری حالت کینے وونو
 ہفہ دا سے وخت کین ہم د خدائے عبادت کریدے، دیوم مشہور
 مکتس مولر، پہ کتاب "الکلام" کین دا خبرہ نقل دہ چہ "خونبزا اسلاف
 د خدائے پاک پہ ورا ندے ہفہ وخت سرتبت کر پھو وچہ د خدائے
 پاک نوم لے ہم نہ ووزدہ، د جسمانی خدائے یعنی د بت عبادت
 دیکھ پس دا سے پیدا شو چہ اصلی انسانی فطرت د مثالی صورت
 پہ پردہ کین پت شہ، اہم دغہ وجہ دہ چہ د دنیا د تاریخ معلوم
 سرہ د دنیا پہ ہرہ برخہ کین د خدائے عقیدہ موجودہ و ا۔ اٹوری
 مصری، کلدانی، یہود، اہل فینیشہ بتول د خدائے قائل وو،
 پلوتارک وائی چہ د دنیا تہ اگورائی، پہ دیروخا یونون کین قلا کلا
 کارخانے، سیاست، علم، فن، کارکسب، دولت بہ نہ وی لیک
 خدائے بہ ہر خائے کین موجود وی، دوحی او الہام متبرک د فرانس
 یوم مشہور فاضل ر فولتیر، وائی چہ زردشت منوسون، سقوا
 بتولود یوسردار، یومنصف او یو خدائے عبودت کولو، ہمدغہ

فطرت دے، چہ قرآن لے دا سے بیا اتوی:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ بُنَيِّ أَدَمَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ خَافِيَةً وَنَجَّيْنَا لُقْمَانَ إِذْ أَخَذْنَا مِنْهُ الذِّكْرَ إِذْ يُرَىٰ مِنْهُ بِالْأَبْصَارِ الْهَاتِيَةِ وَالَّذِي نَسُوا
 ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ، دملانہ د ہفہ نسل دا ابنتو
 عَلَىٰ نَفْسِهِمْ، اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ سَوَّاهُ كَمَا سَوَّاهُ
 بلی شہد ناج سورہ الاعراف اتہن کرل چہ آیا حہ ستا سو خد
 یم نو بتولوا وئیل چہ اوئے مونبزا گواہان یو،

لیکن د خارجی اسباب وواو اثراتونہ کله د فطری احساس د باؤشی نو
 فکہ قرآن خائے پہ خائے د فطرت خیر دارہ کرو،

آی اللہ شک فاطر السموت و الارض القرآن را یا د خدائے پہ بارہ
 کین ہم خہ شک کیدیشی، کوم چہ د آسان او منکے موجد دے
 کہ خود خارجی اسبابونہ دا فطری احساس دومرہ د باؤشی چہ
 بوازے د خبر داری اشارہ و رلہ کافی نہ وی پہ دے وجہ قرآن د
 تجربہ واد حس پہ بنیاد د خدائے پہ وجود استدلال اگرو، دانسانی
 تمیز او پوھے د شروع نہ، انسان تہ چتہ کوموبیدی بھی او حیسی !!
 مقدماتو علم وی ہفہ دا دے، چہ کله ہفہ خہ خیز پہ ترتیب او
 تنظیم بیا مومی نو د ہفہ یقین راشی چہ چا عقلند ذات د ترتیب
 و تنظیم ور کریدے او د بے ترتیبہ خیز و نو دا اندازہ آخلی چہ
 دا خیزونہ پچیلہ رایو خائے شوی دی د حافظ یا نظامی د شعر بے
 ترتیبہ الفاظ یومعمولی انسان تہ ور کرہ ہفہ چہ لے سل وارہ وارہ
 ارا و اروی نو ہم بہ تربہ اہکل ددوی ہفہ شعر پچیلہ جور نشی
 حالانکہ ہر ہفہ الفاظ د شعروی خو صرف د ترتیب ور کولو کسر
 پکینے باقی وی نو دا بہ کله اشی چہ د دنیا دا پہ ترتیب نظام د
 پچیلہ جور شوے وی، قرآن مجید د خدائے پہ وجود د اسے استدلال
 کرے دے:

- ① صُغَّ اللَّهُ الَّذِي اتَّقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۖ
 - ② مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفْوُتٍ ۗ
 - ③ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ۚ
- دا د خدائے کاریکری دہ چہ
 ہر شے لے پہ پچہ جور کریدے
 د رحمن پہ پیدا او بنت کین بتناسو
 خہ فرق ان وینئی بیا بیا ہمرا گورئی
 سورہ ملک آیت ع
 چہ درز پکین چرتہ بنکاری ہ

رَسْمٌ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ دَرَكَهُ تَقْدِيرًا
 لَا تَبْدِيلَ لِمَا خَلَقَ اللَّهُ ط
 كُنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝

ہیج تبدیلی نشی کیدے د خداے پہ طریقہ کس بہ تہ ہیج تبدیلی نہ
 موے

خداے پاک ہر یوخیز جو
 کرواویاے د ہنے یواندازہ مگر
 کرے د خداے پہ پیداوبنت کئے

پہ دے آیتوں کبھی قرآن د جہان د دے صفتہ بیان کریدی راکامل
 او بے نقصانہ دے رے پہ ترتیب او مناسب دے (۳) دد سے اصولو
 اوضوا بطویا بند دے چہ خوگ کے ماتتوے نشی ۔
 ن چہ تحقیقات آخری حد تہ سیدلی دی او دکا ثنا تو پہ سو نورالو
 بنکارہ شو، لوئے لوئے فلسفیان او حکیمان پہ دیر شور او فکر سرہ د
 خداے د ثبوت ہم دا اسناد لال پیش کوی :-
 ارسطو د خداے د وجود، د ہغہ د توحید او د تیامت قائل وور ملل
 و نخل د شہرستانی جلد ۳ ص ۳۹

راکملین ایڈور دوائی چہ انسان ہغہ وخت حق دق شی چہ دا سے
 خلق او بینی چہ ہغوی دا وائی چہ د ناطق او مکرما مشاہد انوغوی
 عجائب تو پہ لیدو ہم دا وائی چہ دا صرف د بخت او اتفاق رچپلہ د پیدا
 کیدو نتیجہ دہ، د افرضی احکام لو نہ او عقلی گمراہی کو مولہ چہ خاند
 د علم محسوسات، تو مریبے دے دے لورہ علم حقیقی یا لکل باطل کوی
 دے پہ فزیکل سائنس پوہیدونکی ہیچرے پہ دے یقین نشی کولے،
 (۲) ہر برت اسپنس لیکر دارازونہ چہ ورخ پہ ورخ نودم پاریک، کیرہ
 ہر کلہ چہ موبز پہ ہنے زیات بحث کرو، نودا بہ خامتا منلے شی چہ
 انسان د پاسہ دا سے یوازی او ابدی قوت موجود دے چہ د ہغہ
 موجب دا ہول خیزو نہ موجو دینی :-

۳) پروفیسر لینہ وائی، کومر لوئے خداے چہ آزی دے، د تلو
 خیزو نو عالم دے پہ ہرخیز قادی دے، د خیلو کار یگرو پہ ذریعہ
 حیا پہ ویراندے دا شان جلوہ گردے چہ حیران او بیخودہ شم
 (الكلام جلد ۲ ص ۵۲ و ۵۳)

دیاری تعالیٰ توحید

پہ کومر لاٹلوچہ د خداے د وجود یقین را محی ہم ہغہ د خداے
 دیووالی دلائل ہم دی، عالم دیرے برنے بنکاری خو حقیقت کب ہغہ
 یوخیز دے، لکہ خنگہ چہ د انسان اندامونہ مثلاً ستریزے غویرونہ
 خو پہ لیدو دیر بنکاری لیکن ہغہ حقیقت کب یو غیر انسان دے
 اُس دے پیدا کوونکے او چلوونکے ہم یو ذات دے دودہ ندی نودر کو
 نہ بہ زیات خنگہ وی، حکمہ چہ یو خداے انتظام چلوے شی، نوبل خدا
 بیابکارہ شو او بیکارہ خداے کیدے نشی او کچرے دوارو ہم انتظام
 نہ شو چلو لے نودوارہ خدا یا ن حکمہ نہ شوچہ دوارہ بہ ہے دسوی
 او بے وسہ خداے موبز چر نہ نہ دے لیدے، کچرے دوارہ مختلف
 نظامونہ چلوی، نو عالم بہ تس تس شی او کچرے دوارہ یونظام
 چلوی نوبیا ہم عالم حکمہ بہ گما و د او ختم شی چہ د عالم حقیقت
 یو دے او چلوونکی د یو حقیقت دودہ یازیات حکمہ نشی کیدے چہ د
 وجود او ذات پہ مینخ کب داسے نسبت وی، لکہ د ظرف او مظروف مثلاً
 پنرہ اونچہ، اُس کچرے یو خداے یو ذات تہ یو وجود و رکوی او بل
 خداے ہم دغہ ذات تہ بل وجود و رکوی، نودغہ یو ذات پہ دینچہ
 ختم شی، لکہ چہ یو پنرہ کب دودہ خیرے ورا منڈے نو ہغہ شلیزی
 او پنرہ پاتے نشی، دغہ رنگ ددوارہ و خدا یا نو پہ دخل و رکولو د
 عالم تباہی دہ او کچرے بل خدائی پکین دخل نہ و رکوی نوداسے بیکارہ

او عاجز خدائی نہ وی بل داچہ د اتفاق ضرورت ہلتے وی کوم خائے
 کین چہ د اختلاف نہ ضرر پیدا کیری کچرے دواپہ خدا یان وی نو
 ضرورت او حاجت د اتفاق بہ ورتہ نہ وی
 نہ بہ ورتہ د ضرر ویرہ وی، حکم چہ دادواپہ کمزورئی د خدائی
 خلاف دی، نو دواپہ خدا یان بہ خائفا پورہ تصرف کوی او کامل
 دخل بہ ورکوی، نو اس موبز و نیلی دی چہ کچرے دوی دواپہ مخالف
 تصرف کوی نو ہم عالم نس اس او کچرے موافق کوی نو ہم عالم
 تباہ بریاد لکے چہ دواہ منیزہ بوجئی کین دواہ ننه خان خان لہ
 دواہ دومنہ غلہ آجوی نو ہفتہ بہ پرق اشلیزی، دادلیل قرآن

داسے بیان کرے دے :-
 لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا: کچرے زمکہ آسمان کینے دیر
 سورة انبیاء آیت ۲۲ :- : خدا یان وے، نو دواپہ بہ بریاد
 شوی وو
 ہم دغہ وجہ دہ چہ دعوی د توحید پہ ہتو لومذہب نو کین شتہ مشرک
 قومونہ ہم یو ذات فادر مطلق منی :-
 وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ طر سورة :- اکرے، چہ آسا نونہ اوزمکہ
 لقمن آیت ۲۲ :- چا پید اگری دی نو خائفا بہ داوائی چہ اللہ پید اگری
 عیسیان رمشرکان منی درے خدا یان خووائی، چہ دادے واپہ یودی
 خبرہ غلطہ دہ خوبیا ہم حقیقی گنروالے ہغوی ہر نشی برداشت
 کوئے، باری تعالی سرہ پہ صفتونو فعلونو او عبادت کین دوی نور شیونہ
 ہم شریک کرے، حکم د کامل توحید نہ محروم شول، پہ ہتو لومذہب نو
 کینے بوازے اسلام داسے مذہب دے چہ ہفتہ د باری تعالی توحید

دھر قسم شرک د بوئیونونہ پاک کرو :-
د شرک مذمت

۱) شرک د مغفرت جو کہ نہ دے، اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ
 وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاءُ سورة النساء آیت ۴۸
 ۲) پہ مشرکا نو جنت حرام دے، اِنَّهٗ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ
 عَلَيِّهِ الْجَنَّةَ وَمَا وُجِه النَّارُ ط
 ۳) د مشرکانو تونے نیکی بر باد دی، وَلَقَدْ اَوْحٰى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ
 مِنْ قَبْلِكَ لَنْ اَشْرَكَتْ لِحَبِطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ
 سورة الزمر آیت ۲۵ :-

۴) د مشرک د پارہ د بخینے د عاجز نہ دہ، مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِيْنَ
 اٰمَنُوْا اَنْ يَّسْتَعْفِفُوْا وَاَلِلمُشْرِكِيْنَ وَاَلِوْكَالُوْا اَوْ اَلِى فُرْجٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا
 تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنْهٗمُ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ سورة التوبہ آیت ۳۷
 مشرکین ہم د اللہ پہ ذات او دعالم پہ خالقیت کین دہ سرہ پہ شریک
 نہ منلو متفق دی، لکہ چہ شاہ ولی اللہ رم بنکارہ فرما نیلی دی
 مشرکانو صفاتی، افعالی او عبادتی شرک کبیدے،
 مطلب داچہ د اللہ پہ صفات او پہ فوق الاسباب افعال او عبادت کین
 تے ورسہ نورے مقدسے ہستیانے شریکے کرے خود اسلام او
 قرآن کوئے خصوصیت دادے چہ دوی د باری تعالی توحید دھر
 قسم شرک د بونئی نہ پاک کرے تزدے چہ دما فوق الاسباب نفع
 اوضر، مرکزے بوازے د رب العلمین ذات کرے، ولو، قُلْ لَا
 اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ط سورة اعراف
 حاضر او ناظرے یو ذات خداوندی اگردہ ولو، و هو معکم
 ایتما کنتم ر سورة الحديد آیت ۱۷ :-

علم غیب نے صرف ذات خداوندی سرہ خاص کرو، قُلْ لَا یَعْلَمُ
مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَیْبَ إِلَّا اللَّهُ طرسورۃ النمل آیت ۲۷
دھشکلا تو حَل کر لو د پاره ئے بلل هر هغه سره خاص کرکړه :-
فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا طرسورۃ الجن آیت ۱۶ :-

هر قسم عبادت او ما فوق الاسباب مدد دغو بنیتل ئے هم د الله
ذات سره خاص کرکړه :- اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ طرسورۃ
الفاتحه آیت ۱ :-

تر دے چه سجده تعظیمی ئے هم الله سره خاص کرکړه کومه چه
نور و دینو تو کین د غیر الله د پاره جائز وکړه اِنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ :-
سورۃ الجن آیت ۱۶ :-

نذار لغیر الله، قسم بغیر اسم الله، طواف لغیر بیت الله ئے بند کړو
او داسه د شاک توله دروازے بند کړه، حقیقت دا دے چه
د خدا ئے د اقرار نه په زړه چه کوم اخلاق اشر غور زیزی هغه بغیر
د دے توحید کامل نه نشی کیدے، د اطاعت، النقیاد، اِحبات،
خشوع، استقلال، توکل او اِخلاص حالت په زړه هله طاری
کید پشی چه دا خیال او اعتقاد ئے وی چه خمون بن د ټولو حاجتو نو،
ضرورتو نو، امیدو نو، غرضو نو او مقصدو نو هم یو مرکز دے،
دا شان د آزادئ، زړورتیا او بے نیازی صفتونه د دے توحید کامل
نه بغیر نشی پیدا کیدے کوم کس چه د یو ذات نه یو بل څوک
حاجت روا کړی د هغه سر په هره آستانه د تیبیتید و د پاره تیاروی

نبوت

د نبوت لغوی بنیاد کچرے (نبی) خبر وی، نو د نبی شرعی او عرفی
معنی په د الله له طرفه خبر و د کونکے وی، او کچرے د نبوة په معنی د

رفعة نه منقول وی نو د نبی معنی به د ټولونه لوړ او اوجت شان
والا وی، او کچرے د نبی بمعنی طریق، نه منقول وی، نو مطلب به ئے
دا وی چه پیغمبر عم الله ته د رسید و لار او وسیله ده، په رومبی
صورت کین مهموز اللام او په آخرو دوو صورتو کین به معتل
اللام وی، د د آشاعره و نه د موافق، شارح د نبی، شرعی او اصطلاحی
تعریف د نقل کړه دے،

مَنْ قَالَ لَهُ اللَّهُ أَرْسَلْتُكَ إِلَى قَوْمٍ نَبِيًّا هُفْهُ څوک وی، کوم ته
أَرْسَلْتُكَ إِلَى النَّاسِ جَمِيعًا :- چه الله د افر ما ټیلی وی، چه
نه ما یو قوم یا ټولو خلقوته پیغمبر لیرے ئے :-

د نبی رومبی دوه لغوی معنی امام راعب رحمه الله په مفردا تو کین
لیکلی دی، د نبی یو څو خصوصیات دی چه په هغه د غیر نبی نه جدا کړی
د نبوت خصوصیتونه

① یو انسان د نبوت د عهدے د پاره چو نر کول د الله کار دے، د
عهد و هبی و کسبی نه ده، الله تعالی په ظاهر یا ظن په حال او مستقبل
پوره خبر دار دے چه هغه کوم انسان ته د نبوت فرض په غاړه کوی
نو د دغه فرضو د ا کولو په هغه کین کامل قابلیت او استعداد موجود وی
اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رَسُلًا طرسورۃ الله بنه پوهیږی چه د پیغمبری
منصب چاله ور کول په کار دی :-

② د نبی علوم هم و هبی وی کسبی نه وی، هغه د زکے د کوم ا ستاذ نه
زد کړه نه وی کړی، بلکه د آسانی ا ستاذ نه به د آسانی علومو
زد کړه کړی وی، او د زکے په تعلیم کین هغه ا رمی ر نالو سته وی
امام غزالی رح د احیاء العلوم په رومبی جلد کین د عقل د مرتبو
د فرق دا یسے بیان کړه دے چه د خلقو د عقل مرتبے مختلف دی

بعضے دیر غبتی وی چه په بنود لوهم زد کړه نشی کولے، او بعضے
تیز د ماغی وی چه په بنود نه زد کړه کولے شی او بعضے هغه
حضرات دی کومر چه د انسانی بنود لے نه بغیر د خپل زړه په رانوا
علومر حا صدوی، دا پیغمبران علیهم السلام دی،

۳) په شکل و شباهت او په خوئے خصصت کبش دنورو نه ممتاز وی
بخاری وغیره کبش دی :-

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِصُورَتِ
أَحْسَنِ النَّاسِ خَلْقًا وَخُلُقًا: ۱۰ اوسیرت کبش له یتولو خلقو
بهتر و :-

۴) په علم او عمل دواړو کبش کامل وی، د علم کمال ته د اده چه
کبش غلطی نه وی او د عمل کمال ته د اده، چه کنا ه توهمه کبش
او د عبادت الهمی د حد نه تیریدال دده په عمل کبش نه وی، نبی د امت
د پاره د عمل نمونه وی :-

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ: نوحکه د کنا ه نه پاک
وی او د خپل عمل غلطه نمونه نه ورکوی، لکه انسان چه د خپل کبش
د پاره درزی ته غلطه نمونه نه ورکوی، الله تعالی چه نبی د عمل نمونه
را لیر له نو په هغه کبش د غلطی او کنا ه څنکه امکان کبش شی :-

۵) نبی علیه السلام د علم او عمل تکمیل کوی، مطلب دا چه څوک
د هغه تربیت کبش راشی نو هغوی په علم او عمل کبش کامل جوړ شی
د هغوی د علم او عمل شان د نورو یتولو خلقونه بلند او ممتاز شی :-

۶) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بشاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په خائے به عمومی فائده وی :-

۷) د نبی اومر خصوصیت دادے، چه د نبی معاشی ژوند او اخلاقی
کړدار د بے مالئی او مالدارئی په دواړو صور تو نو کبش یو شان وی
کوم خورا ک سینا ک استوگنه او آغوستنه چه د بے مالئی په

حالت کبش ته وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کبش وی، کومه
عاجزی او خاکساری چه د بے مالئی په حالت کبش وی هم هغه ته

د مالدارئی په حالت کبش وی لکه چه د حضور علیه السلام او نورو
پیغمبرانو علیه السلام، د انبوت د تاریخ په پا نرو کبش محفوظ دے
کویا ک پیغمبران علیه السلام په عوامی مفاد و خپل ذاتی مفاد :-

قربا نبوی، او د غلبه او حکومت حاصلولو نه پس هم د هغوی د مجزو
نیاز د بندگئی د شان او د هغوی په تواضع هیڅ اثر نه پریوزی،

د پیغمبرانو علیه السلام د زره ادر روح خدا داد پاکي او صفائی د
هیڅ ماحول نه خراببزی او کنا ه کبش نه دده مطلب دا شو چه
عامو انسانانو نه د هغوی فطرت مختلف دے :-

۸) د نبی په ژوند کبش د تصنع تکلف، نمائش، خپل لویئی او د خان
بشاره کولو هیڅ نېنه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات
د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود
خپل خان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی :-

۹) نبی د الله د فرمانبرداری عملی نمونه وی، هغه په بشاره او پته
په دننه او بهر دو ستانواو د شمنانو سره، په قهر او په خوشحالی
کبش بلکه په هر حالت کبش د رضائے الهمی د لارے نه یو دزه هم نه اوږی
د کبش حالات او خائی کیفیات د هغه په استقامت کبش څه نقص
نشی را ویته کویا کبش د الله رضائے او د شرعے تا بعداری د هغه په خبیر

آخله شوی وی،

۱۰) کہ غنہ پہ ذریعہ دے دے دے پارہ عجائبات اور معجزات ظاہریزی
 چہ دہ غنہ دے نبوت تائید پر اوشی۔ پہ شرح مواقف کینے دے معجزے
 اوہ رہے شرطہ لیکلی دی۔

راج دابہ دے خدائے فعل وی رن دے عادت خلاف بہ وی، (۳۲) دے ہفے مقابلہ
 بہ نشی کیدے (۳۳) دے نبوت دے عویدار نہ بہ ظاہریزی رہے دے دعوے
 موافق بہ وی (۳۶) بل نبی تہ بہ دروغون نہ دائی رہے دے دعوے کو لو نہ بہ ورنہ
 وی رطیع نو لکشور ۲۷۵ تا ۲۷۸

دے معجزے اصولی قسمونہ دے دے دی راج معنوی معجزہ دے خاصا نو دے پارہ
 (۳۷) جسی معجزہ چہ عوامو دے پارہ وی دے حضور علیہ السلام معنوی
 معجزہ قرآن دے، او جسی معجزہ تے شق القبر، تکثیر طعام و میا ہ
 ریغے خوراک خبناک زیا تہول او دے خار و خنار و آونو تہو خبرے
 کول دی۔

پہ معجزے، کرامت اور کربن پیلٹون

معجزہ او کرامت دے پارہ دے اللہ کا روتہ دی، معجزہ کہ پیغمبرانو
 او کرامت لہ ولی، ظاہریزی دے پارہ اختیار ہی نوی پہ اکتساب
 حاصلو لے نشی، بنود نہ اوز دے کپہ تے نوی، دے دے دے وار و سبب
 صرف دے اللہ الادہ وی، پہ خلاف دے سحر چہ دے ہفے دے لغت امان
 او مفسرینورم دا بیان کریدے، مَا دَقَّ مَا أَخْلَعَ وَ لَطَفَ، یعنی کوم
 فعل او عمل چہ پہ مخفی اسبابو بناوی ہفے سحر دے، دے سائنس
 بعضے موجودہ مصنوعات ہم دے سحر پہ تعریف کین داخلیدے شی، جکہ
 چہ دانسانی فعل دے، دانسان پہ اختیار کین دے پہ بنود نہ اوز کرے،
 کسب او اکتساب، پہ مشق او تجربہ حاصلیری دے نہ علاوہ عادی
 اوردی دے دے اسباب لکہ دے عام کار کسب دا سے بشکارہ او ظاہری

چہ عام خلق پر ہم پوہیزی، کچرے لہ دے دروغون بنی یو خلاف
 عادت کار ظاہرشی نو دابہ معجزہ نہ وی، بلکہ پہ استدراج او سحر
 کینے بہ جکہ داخل وی، چہ دے ہفے مخفی ہفے اسباب موجودی کوم چہ
 مادی وی او کہ غیر مادی وی، خو تعلیمیاتہ او مشق کوونکی خلق
 تے استعا لوی، عبد اللہ المقنع یا زردشت نہ کچرے دا سے کارونہ
 صادر شوی وی، نو ہفے ہم پہ دے قسم کین داخل دی، لکہ چہ دے شیخ
 الاشراف او سکاکی نہ ہم دا سے اُمور بشکارہ شوی دی چہ دے نبوت
 دے دعوے تے نہ لولہ زتاریج کین شتہ دے درنگ دے ابوالطیب المتنبی او دے نوو
 متنبیانو نہ ہم دا سے کارونہ ظاہر شوی دی دا تہول سحر، استدراج
 تجربو، او تعلیم سہ تعلق لری مثلاً دے شیونکی پہ لاس اچو لو دے شیخ الاضر
 لاس دے او بے نہ را بیکیدل او دے شیونکی تگ نہ پس بیالاس جو رہیدل چہ
 پہ حقیقت کینے لاس نہ ووبلکہ رومالو، اولکہ دے سکاکی چہ بھدا کین اورد
 دا سے بند کرو چہ یونغرے ہم نہ بگیدو، دے طاش کبری زادہ روحی نہ نقل
 دے رجمالہ مسلمانوں کا نظام تعلیم و تربیت گیلانی جلد ۱ ص ۱۸۱ عاشرم ابن سینا
 پہ آخر دے اشادات پہ یو باب کین اگر چہ دے خوارقو دے خلاف عادت خیزونو
 طبعی اسباب ہم بیان کریدی او پہ تفہیمات کین شاہ ولی اللہ رح دے
 إِنَّمَا الْمُعْجَزَاتُ وَالْكَرَامَاتُ أُمُورٌ أَسْبَابِيَّةٌ غَلَبَ عَلَيْهَا السُّبُوحُ
 فَيَأْتِيَتْ سَائِرُ الْأَسْبَابِيَّاتِ، او خوارق تے پہ متازا سبایا تو کینے
 شمیر کریدی لیکن دے ہفے مقصد خوارق پوہ تے تزدے کول اودانے
 مقصد تہ دے چہ دے درجہ دے عامو سبایا تو پہ شان کسبی او
 مشقی دے

دنبوت حقیقت

دے نبوت حقیقت خو اللہ تعالیٰ پیٹرنی یا پخپلہ نبی لیکن دے شکل

پہ ذہن کتب را وستود پاره امام کا زوی رحمہ اللہ پر مطالب علم لید
 کچھ چہ خہ لیکلی دی دھے خلاصہ دادہ . چہ انسان کین دودہ طاقت
 دی، (۱) د خیر او شر معلوم قول (۲) او دویم د خیر د عمل کو لو او د شر
 د بچ کید و طاقت، د رومی طاقت نوم قوت نظری دے او د دویم
 طاقت نوم قوت عملی دے دے دوار و قوتو نو پہ لحاظ د انسان
 دے قہ دی،

(۱) یو ہن خلق چہ پخپلہ پہ دے او صافو کین ناقص وی :-
 (۲) بل ہن خلق چہ پخپلہ خو کامل وی لیکن د ناقصا نو تکیل نشی کو
 (۳) بل ہن خلق چہ پخپلہ ہم کامل وی او ناقصان ہم کاملان کو لے شی
 دکمال بیا مختلفے درجے دی دے آخری حد دادے چہ قوت نظری
 دومرہ کامل وی چہ ددہ پہ خہ علم راشی نو ہن د بالکل صحیح وی او
 غلطی امکان ہدیو پکین وی نہ او د قوت عملی دکمال آخری حد دادے
 چہ ہن تہ د داسے قوی ملکہ حاصلہ وی چہ پخپلہ تر بنہ کارونہ صادر
 او بدئی د صادرید و امکان تر بنہ وی، کوم یو انسان تہ چہ د نظری
 او عملی کمال دا انتہائی درجہ حاصلہ وی ہم دغہ پیغمبر او نبی وی
 (۴) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، پہ (معايير القُدس) اور (المنقذ من
 الضلال) کین د نبوت پہ حقیقت د پوھے لہ پاره چہ کوم تقریر کو
 دے دھے خلاصہ دادہ چہ انسان د پیدائش پہ وخت جاہل وی
 د بتو نہ رومی پہ ہن کینے د مس قوت پیدا کیری چہ پرگرم، بیخ
 او سخت پیڑنی، بیا پہ کہ کین قوت حاسہ او باصرہ پیدا شی چہ پہ
 رنگ او مقدار پیڑنی بیائے د آوری و او حکلو قوت پیدا شی چہ پہ
 ہن آواز او مزے پیڑنی او پہ دے د محسوساتو حد ختم شی
 بیا یوہ نوے د تیز دور شروع شی چہ پہ ہن دے دھے خیز و نوے

صادی، چہ پہ کوموددہ لاس نہ رسی دا دور پہ او ممال د غیر
 شروع کیری کیری دے دور کین دے خپل، پردی د خوراک خکاک قابل
 بزور نہ او پیڑنی، بیا د عقل زمانہ راشی چہ پہ ہن انسان کین،
 مال، صحیح او غلط پیڑنی اُس دے نہ ویراندے یو بلہ داسے رجب
 د عقل رسائی ہفتہ نشتر لکہ خنگہ د حواسو چہ د عقل درجے تر سا
 نہ، دے درجے نوم نبوت دے چہ دھے پہ وجہ دوحی پہ رہنما
 ہن ہن علم او معلومات حاصلیری د کوموددہ کو نہ و نہ چہ عقل

جز دے :-
 د نبوت تا بتو لو د پاره د امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، دویم طریقہ
 دے چہ نہ بول کارونہ د کولو دی، اونہ د نہ کولو، بلکہ بعضے
 کولو دی او بعضے د نہ کولو، اُس دا سوال پیدا کیری چہ د کولو او
 نہ کولو د کار و نو فرق ہر انسان کو لے شی، او یائے ہن شوک نشی
 یائے شوک کو لے شی او شوک مے نشی کو لے رومی دوارہ احتمالونہ
 رابا بطل دی، یوازے دریم احتمال داسے پائے کیری، چہ بعضے انسانان
 چہ ہنوی دا حد و نہ متعین کو لے شی چہ فلا فی عملونہ د کولو او فلا فی د
 اولو جو کہ دی دغہ حضرات پیغمبران او صاحب شریعت دی :-
 (۱) د احقر پہ خیال کین د بعضے لطیفو خیزونو مثلاً د ایمان، کفر د طلعت
 عصیت تا ثبیرات د عقل د حد نہ بہر دی، لکہ خنگہ چہ معقولات د حواس
 نہ بہر دی نو ددی علم د عقل پہ ذریعہ حکہ نشی حاصلیدے مگر د
 د تاثیراتو علم د بیخریات ضروری دے، حکہ چہ د کثیفو خیزونو
 د تریا قوا و زہر و نفع نقصان معمولی دے لیکن روح سہ د
 پہ وجہ د لطیفو خیزونو اثر قوی وی، مادیا تو کینے لطیف اشیا
 الاثر وی، لکہ ستیم چہ دومرہ قوی الاثر دے چہ ریل کا دے

پر مندا ہے وہی، لہذا آدم انسانِ فلاح دے خیزونو د نفع اور نقصان
 یوازے رب العلیین حکم کو لے شی چہ ہفہ پچیلہ لطیف او خیر دے
 انتہائی مشرف او عظیم دے او انسان بے حدہ کمزور ہے او ذلیل
 پہ دوارو کئے ہیج جو رخت نشو نا تلے لہذا دے د پارہ یو واسطہ داسے
 چہ خہ قدرے نسبت لے د اللہ، ہ وی او خہ د انسان سرہ چہ پہ
 طریقہ د اللہ فیض انسانا نو پورے را ا ر سبوی اودا واسطہ د نبوت
 شی ددے واسطہ بہ داسے مثال وی لکہ داورا وا بو یو خائے کو لو د پارہ
 چہ د اور پشان گرم اولطیف ہم نہ دے او د ابو پشان یخ او بنید ویکے
 د اور فیض رگرمی) بیغ پہ بیغہ حکم ابو تر نشی منتقل کو لے چہ ددے
 سینخ کنی جو رخت نشہ ہر کلہ چہ د پچکے واسطہ شوہ نو دا اور فیض
 ہلہ ا د سی او ہفہ کرے شی، دغہ حال د محبت الہی اود نبوت د علوم
 چہ د نبی پہ ذریعہ امت او عامو انسانا نو نہ منتقل کو لے شی د روحا
 او ملکیت پہ اعتبار د نبی ذات اللہ سرہ نسبت لری اود بشریت
 انسانیت پہ اعتبار انسانا نو سرہ نسبت لری اودغہ رنگے دیو
 پہ تو کہ د نبی مناسبت مفیض د اللہ) او مستفیض د انسان) د
 سرہ دے :-

رہ) شاولی اللہ نور اللہ مرقدا، پہ حجتہ اللہ کنس د نبوت پہ انسا
 کوہ کلام کریدے د ہفہ خلاصہ حادہ چہ پہ نیاتا تو کن دہر یو
 جدا خاصیتونہ دی دغہ رنگ د حیوانا نو د ہر قسم خان خان لہ
 دی، داہول خاصیتونہ ددی د صور نوعیہ و فطری غوبنتنہ دہ
 نوعیہ پہ موجب حیوانا تو لہ چہ د ہغوی د ژوند د پارہ فطری او
 عنوی، نہ علاوہ بوبل قسم ادراک ہم در کرے شوے دے چہ ہفہ
 اکتسابی او نظری و پیلے شی اودا پہ تجربہ، غور، فکر او پہ ترتیب

بقدماتو حاصلیزی، ددے پہ ذریعہ انسان، تجارت، کار کسب او
 بلوم او فنون حاصلوی، خود اتول علمونہ د انسان بدنی حالت
 ترون لری، ددے نہ بغیر انسان نہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے
 دے چہ د ہفہ د روحانیت فطری خصوصیت دے، او ہفہ نہ
 ملکیتہ ہم رو پیلے شی ہم ددے قوت پہ اثر ہفہ د کائناتو پہ کارخانہ
 کو ی چہ داخہ لہ جو رہ دہ، خہ چا پید ا کرے یم، شوک مالہ روزی
 ی، او خہ د پارہ لے پید ا کرے یم، او ددے سوا کو نو پہ جو ا بر تو کئے
 د یو دیر لو لے طاقت اقراری شی، او د ہفہ پہ ویراندے د زاری،
 زنی نہ توالی او د تا بعد اری آداب پہ خائے را ژبری خود مہ ا مود
 پہ یو قانون الہی موقوف دے، چہ د ہفہ د رضائو لے مقرر ہے
 ددے صورت د اجوز کری چہ لہ دیرو مود و پس خپل منظور نظر
 انسان پیدا کری کوم چہ ددے فطری غوبنتنہ (د فرما نبرداری
 تون) د ظہور سبب جو رہ شی دانی وی، پہ اصل مضمون موندے د پارہ
 ضافہ ا کرے، چہ عام فہم شی،

د قانونی دلیل د اللہ جل جلالہ، ددے صفتونہ نول قومونہ او

فیونہ منی، ① حاکمیت ② قدرت ③ حکمت
 او بار و صفتونو تقاضا د ادہ چہ خپل رعیت او انسانی مخلوق باندا
 قانون ا جلوی حکم چہ بے قانونہ حکومت ہسے شرم دے، قدرت
 حکمت ہم بے قانونی نہ منی، نو دا ضروری شوہ چہ د حاکم اعلیٰ او د
 العلیین د ذات یو قانون و موجودوی اودا ہم ضروری دہ چہ انسان
 قانونہ خبردار کریشی حکم چہ بے اعلانہ او بے خبرہ قانون بیکارہ

د قانون د اطلاع دوه صورت کید بيشی، یو عمومی او دویم انتخابی او عمومی داچه الله رب العلمین هر کس ته ځان ځان له په هر ملک زمانه کښ ددے خبر ورکوی، خودا د الله د شان او عظمت نه ځکه خلاف ده، چه یو حقیر انسان امیر یا بادشاه هم داسے نه کوی چه کور په کور دگرزی او هر هرتن ته د خبر ورکوی، نو دویم صورت اُس داسے مناسب دے چه الله تعالیٰ یو غوره انسان اُتاکي او د هغه په واسطه د خپل قانون خداوندی نه خبر کړی چه د خلقو دین دنیا بشی، او عدل او انصاف قائم شی، او د خیر او شر د عملونو د نتیجونه خبر شی د داسے منتخب او نمائنده حاکم اعلیٰ هستی نوم د شرع په اصطلاح کښ ښی اور رسول دے :-

(۶) د جې د لیل د انسان په فطرت کښه د جسمانی ضروریاتو لکه خوراک، شیناک، نکاح وغیره) محبت هم پروت دے، او د روحانی ضروریاتو (د الله) محبت هم، په دنیا کښه د بتولو قومونو او مذهوونو د ایشمیر، عبادت کا هونو ددے، صحیح یا غلط مظاہر دی، د عبادت طریقو وی او که غلطه خو مطلب ښه الله سره د محبت ثبوت دے، هر که الله پاک د ټولو خلقو محبوب دے او د محبوب، ضالیتول هم فطری غوښتنه ده خودا رضایو پټ خیز دے چه د هغه اظهار به په کلام نه چه په قیاس او انکل دغه کلام د الله کوم پالک او اعتباری ذات چه بنکاره کیری هغه ته ښی اور رسول وینلے شی، او په دغه کلام د اخوښی او ناخوښی متعین حدود و د شریعت په اصطلاح کښ خو باطله عقیدے، بښه او خراب خوښونه او نارا و عملونه وینلے (۷) عدلی دلیل، انسانان د خپل ذات باقی ساتلو د پاره د خیزونو محتاج دی، خوراک، شیناک، او ځان ځان ساتل، او د خیزونو محتاج دی،

نوعه د باقی ساتلو د پاره ددنه علاوه د نکاح او د ښه هم محتاج وی دا خلوس ضروریات ټول انسانان غواری او طلب کوی، هر کله چه هر انسان پر خپل شهوانی او په نزوی قوت د ضروریات لټوی نو دا ځان ځان به جگر ښه او کشمکش پیدا کیری او هر یو به په خپل غضبی قوت غوښتنه کوی، ددے جگر و او شر ختمولو د پاره د انصاف قانون په ښکار دے چه د هر انسان خپل خپل حق محفوظ کړی اُس به دا قانون د چا وی (۸) دیو انسان یا د کڼرو انسانانو پارلیمنټ او یا به ښه خدا ښه جوړی، په رومبی د ژوو صورتو کښه د عدل مقصد ښه پوره کیری، ځکه چه د عدل قانون جوړولو د پاره دا خیزونه ضروری دی :-

- ۱) کامل علم او کامل حکمت چه د خیر و شر حد نوم متعین کولو کښه غلطی اُ نشی :-
 - ۲) رحمت او شفقت چه د بعضو او عناد په وجه د قانون په جوړولو کښه به انصافی اُ نشی :-
 - ۳) پیره داری به، پکښه نه وی چه د قانون په جوړولو کښه د خپل قوم د خپلو وطن دارو لحاظ اُ نشی او د نور و حق اُ نه و هله شی :-
- انسان کښه د درې واړه صفتونه نشته دده علم مکمل نه ددے د پوره شفقت شته او نه د پیره جښه نه پچ کیدے شی، خود خدا ښه په ذات کښه د دريو واړه صفتونه پوره درل نشته، دده په علم کښه غلطی نشته د دنیا ټول انسانان دده پیدا شوی بندگان دی ددے د ټولو یوشان معبود دے، نور رحمت او شفقت ښه هم په یوشان دے او پیره جنیه، پکښه هم ځکه نشی راتلے چه الله یو قوم قبیلے یا وطن سره هېڅ تعلق نه لری دده شان دے تصور نه هم اُچت او بالادے، قانون جوړولو هم ددے ذات حق دے او دا قانون د کوم پرگزیده بنده، معتمد

اور منتخب نمائندہ پہ ذریعہ چہ لیری دابئی اور رسول عم دے ۔
 رہے تو وسطی دلیل ، بتول مذہبوں ، دا خبرہ مئی چہ انسان ہندہ
 خدائے پیرندگی اور عبادت کو لے شی چہ ورتہ دھندہ ہنمائی
 لیکن عامو انسانانو د خدائے پہ مینج کئے دمرتبہ پہ لحاظ ہیج مناسب
 نشستہ ، عامر انسان دیرلانداے او د دنیا خالق انتہائی بلند دے مزی
 شوہ چہ انسانانو کین کا اللہ د فیض حاصلو لو دا سے بزرگ زید واسطہ
 دی چہ بیا دغہ فیض عامو انسانانو تہ ہفہ اکر سوری ، یو طرف تہ
 د بشریت پہ واسطہ انسانانو سرہ ترے وی او بل طرف نہ درو حانی
 پاکیزگی او بلندی پہ برکت اللہ جل جلالہ سرہ مناسبت لری دے
 پہ حقیقت کئے د فیضان الہی واسطہ وی چہ دوی پہ ذریعہ د خالق
 کائنات فیض انسانانو تہ ر سبزی مثلاً موز د اور فیض دگری او تو
 رسول عوار وچہ د ہفہ نہ چائے یا پخکے جو رکرو ، خود او بو
 او اور جو رخت نہ راحی یو کرم دے بل بیج یو اوج دے بل گوند یو واسطہ
 دیکھے بکار دے چہ د ہفہ پہ ذریعہ د اور گری اوبکے نوزی او مقصد
 حاصل شی یا داسے لکہ شاہ ولی اللہ رحم فرمائی ، روح انسانی رچہ لطیفہ
 ربانی دے دیر لطیف دے او انسانی بدن کثیف دے دے دوار و جو رخت
 بشور اتلے اللہ د جو رخت را وستو د پارہ چہ درو ح انسانی فیض بدن
 انسانی تہ اوسی واسطہ د روح طبعی ر ہفہ براس چہ وینے نہ پیدا گری
 نہ پیدا کرے چہ د انسان پہ بدن کئے خوڑ وی ، ہمدغہ رنگ پیغبران
 علیہم السلام د اللہ او د عامو بندگانو پہ مینج کین واسطہ دی ، د رشتہ
 او ہدایت دا شکل د اللہ د عظمت سرہ بنائی لکہ د نصاری و د عقیدے
 مطابق اللہ پہ شکل د عیسی علیہ السلام یا د ہندوانو د عقیدے مطابق
 اللہ پہ شکل د رام بشن مہادیو اتلے غلط او د فطرت خلاف دی ۔

اول دا چہ لامجد و د خدائے د انسان پہ شکل کئے محد و د کیدل د عقل
 خلاف دی ، دویم :- خدائی د انسان پہ شکل کیدلو سرہ خیلہ خدائی
 قائمہ نشی سالتے او بل دا محمدائے پاٹ کین بہ ہم د بشریت حاجتوںہ
 او ضرورتوںہ راشی ، بیا بہ خدائے پاتے نشی ، دریم :- دا چہ د انسان
 پہ شکل سہی خو خدائے پخیلہ ہادی شو اس بہ چہ دے کوم عمل
 کوی ہفہ بہ د خدائے عمل گنرے شی ، نو انسان بہ د ہفہ تابعدا
 پہ دے عمل کین خاکہ نشی کو لے چہ ہفہ بہ دا عذر لری چہ انسان
 د انسان پشان عمل خو کو لے شی مگر د خیل خالق او خدائے پشان
 عمل کو ل ناممکن دی ،

خلو رم : دا چہ پہ انسانی جامہ کین د خدائے را تلل مفید نہ دی
 حکم ہفہ د چار عیسی یا رام چندس پہ شکل کئے چہ را شی نو بتول
 تعلق بہ ئے ہم دے سرہ براہ راست وی ، او نور و انسانانو سرہ بہ ئے
 بالواسطہ وی ، خاکہ چہ ہر انسان کین خوبہ د دغہ عقیدے مطابق
 خدائے نشی نتو تے ، لہذا پہ خائے دے چہ خدائے تعالی د انسانی
 تشکل ذلت پہ سر واخلی ، او پخیلہ د فیض واسطہ شی دا خبرہ دیرہ
 معقولہ دے چہ یو غورہ کرے انسان د فیض واسطہ جو رہ کری
 چہ د ہفہ عمل د انسانیت ر بشریت پہ وجہ دنور و انسانانو د پاسہ
 نمونہ جو رہ شی یو انسان بادشاہ پخیلہ کوخہ پہ کوخہ نہ گری او نہ
 د بل چاہہ شکل کین گری ، صرف خیل ہونمائندہ وزیر وغیرہ مقرر کری
 چہ ہفہ د نہ احکام او قوانین نورو تہ ر سوری :- د اسلام د نبوت تصور
 د ہولونہ زیات معقول دے ہفہ د فطرت سلیمہ او د دنیا د روش
 بالکل مطابق دے ،
 پنجم :- دا چہ پہ شکل د بل ر عیسی یا رام چندس کین د را تلو مطلب دادہ

چہ پہ ہننے ظاہر شوے دے نو دا خبرہ حکم غلطہ دہ چہ د خدا
 جلوه گاہ او مظہر دنیا ہر یو خیز دے :-
 ذرا نقدیسی دلیل : خداوندی احکام پیر بندل د ہننے منل او گول
 دہرے وارہ ضروری، دا حکامو پیر بندلو او پوہ د پارہ د معلّم د ہننے
 منلود پارہ د تقدّس رپا کئی، او د گولو د پارہ د مقدّسے رپا کے،
 نونے ضرورت ری، چہ د تعلیم، تسلیم، او تعییل پہ ذریعہ دین
 الہی باقی پاتے شی، کہ دا سے نہ وی د دین سلسیلہ بہ کت شی او د
 دین جاری سا تلود پارہ د دے ربط او ترون دا سے یو محسوس شخصیت
 سرہ ضروری دے چہ د ہننے عظمت، تقدّس، محبوبیت، پہ زہرو
 کتے دا سے مضبوط وی، چہ کلہ ہم تر جہ اوزی او دا حیثیت ہم دہنی
 کیدے شی، حکم دہنی تصور دین د پارہ ضروری دے چہ د ہننے
 محبت او تقدّس د دین د شعے رو بنانہ سا تلود پارہ د تیلو کار و کئی

ختم نبوت

د ختم نبوت مسئلہ د اسلامی تاریخ پہ یو دور کن ہم د شک شبہ
 جو کہ نہ دہ پاتے شوے او نہ پہ ہننے د بحث کولو خہ ضرورت کنولے
 شوے دے، لیکن د پاک او ہند پہ برصغیر کن انگریزی حکومت
 د خپلو مفاد او د تاریخی اسلام د شنئی د تکمیل د پارہ د اسلام پہ
 دے مرکزی عقیدہ گذار کول ضروری اگنول د پارہ د دے چہ د مسلمانان
 یوولے ختم شی د دے سازش پورہ کولو د پارہ د پنجاب د ضلع کور،
 داسپور نہ انگریزانو تہ دا سے یو سرے پہ گوتوراضے چہ د دے
 مقصد پورہ کولو د پارہ د مناسبت و ہننے د انگریزانو پہ حمایت

خپل یو امت جو رکرو او د نوی نبوت بنیا دے اگنول دیر کتا بونہ
 ایکل چہ د ہننے بنیا دی مقصد و نہ درے دی :-
 ① پہ خپل شخصیت او دعور و زور د رکول :-
 ② د قرآن تحریفونو تہ معارف و تیل :-
 ③ د مسلمانانو پہ د شنئی او د انگریزانو پہ دوستی زور لگول :-
 د دہ بتولہ کاروائی ہم د غہ خلاصہ لری، لکہ اقبال مرحوم وائی :-

سلطنتِ انبیا ر رحمتِ شمر	رقصہائے گرو کلیسا کرو مرد
--------------------------	---------------------------

ترجمہ د غیر قومونو د انگریزانو حکومت تے رحمت اگنولو د گریے خوالن
 گدا کھانے اکرے او مر شو :-

د نا خبرہ مسلمانانو دا ایمان بیچ کولو د پارہ پہ ختم نبوت خہ بیان کول
 ضروری دی، د اسلام مثال د یو عمارت دے او د اہم عمارت درے
 نقشے وی چہ انجنیر تے جوڑ وی :-

- ① ذہنی او فکری نقشہ ② تحریری او کتابتی نقشہ ③ خارجی نقشہ
- اسلام د عقائد و اخلاقیات دا تو یو عمارت دے د ہننے پورہ نقشہ پہ
 علم الہی کن محفوظ دہ، بیاد انفسہ د کتاب او سنت پہ شکل کن جوڑ
 شوہ چہ دا د عمارت اسلام یو تحریری نقشہ اگنول، بیباخوار لس سورہ
 کالہ د مسلمانانو جاری عمل د دے نقشے او عمارت اسلام یو بہرے
 وجود و د ادھر عوارہ یو بل سرہ گدی یو خائے واغلی دی د اللہ پہ علم
 کتے د اسلام حقیقت ہو بہو د قرآن او حدیث پہ شکل کن بنا کارہ شو
 او قرآن و حدیث کن د اسلام چہ کو م حقیقت و وہم ہننے د مسلمانانو
 پہ ذہن او فکر کن پر لہ پسے نسل پہ نسل منتقل کیدو، د اسلام پہ

بنیادی امور و کتب مسلمانانوا اختلاف انکرو اگر چه پہ نور و امور و
 کئے نے اختلاف و، ہم دغہ وجہ دہ چہ پہ اسلام کئے دیرے فرتے پیدا
 شوے خو ترے بنہ ہغوی دختہ نبوت پہ بنیادی حقیقت کتب شہ قسیم
 اختلاف انکرو البتہ د کتاب اللہ او سنت نبوی نہ د بھر و تو پہ چل
 انکار کیدے شو او ہد غے ا شو، پہ دے مسئلہ پہ دوڈا بختو، بخت کو
 عقل (۱) نقل : پہ نقل کتب بہ دے دے خیزو نو بخت کیری
 کتاب یعنی قرآن او خیر نبوت (۲) حدیث او ختم نبوت (۳) اجماع
 او ختم نبوت، او دے نہ پس بہ دختہ نبوت پہ عقلی آرخ بیان کو :-

ا: قرآن او ختم نبوت

دندان حکیم د سلو آیتونو نہ زیا تو
 کئے دختہ نبوت مسئلہ بیان شوید
 خود کوتاہ والی پہ خیال مونو یو خوایشونہ را جو نر کو، رو جس پہ سوت
 اجزاب کتب دے :-

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابًا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ : محمد صلی اللہ علیہ وسلم ستا سو پہ سر و
 وَلٰكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ طوکان : کئے دچاپلا، نہ دے لیکن د اللہ رسول
 اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا : او پہ بتولو نبیا نو مہر دے، او اللہ پہ

ہر خیز خبر دار دے :-

د آیت با بالخصوص پہ ختم نبوت دلالت کوی، یعنی د نبی علیہ السلام پہ
 تشریف آوری سرہ د بتولو نبیا نو پہ سلسلہ مہر ا لگیدو، اس بہ چاتہ
 ہم نبوت نشی ور کولے، چاتہ چہ ملاویدا و ہغہ ملاو شو او د ہغوی د
 نبوت دور د بتولو نہ حکمہ ر ستو کیشودے شو چہ دان نبوت بہ ترقیامتہ
 چلیری پہ آخرہ زمانہ کتب بہ حضرت مسیح علیہ السلام د دوری د امتی پہ
 حیث راجی، بتول پیغمبران اس ہم پہ خپل خپل خاکے پیغمبران دی مگر
 د نیا کتب صرف د محمد د نبوت عمل جاری او ساری دے، او اللہ بتول

خیزو نہ پیڑنی تردے، چہ دا ہم پیڑنی چہ زمانہ دختہ نبوت او
 خاکے دختہ نبوت کوم یودے پہ «خاتم» کئے دے، پہ زیر د پیر و
 قاریا نو قدرت دے، او دے، پہ زور د حسن او د عامہ قرأت دے،
 د لہومبی قدرت ر یعنی خاتم د خاتم النبیین معنی د بتولو نبیا نو
 ختمونکے او دے، پہ زور ر خاتم معنی د بتولو نبیا نو مہر خود کو دوار و
 قرأ تو نو مطلب یودے ہغہ دا چہ ہغوی صلی اللہ علیہ وسلم آخری
 نبی دے او د دوری نہ پس د نبوت دروازہ بندہ شو، حکم چہ د مہر
 معنی د نبوت بندیز د آ یو بلیغ انداز دے، چہ پیر قرآن سنت او عربی
 لغت متفق دی، د کو موکا فرانو پہ نصیب کتب چہ ایمان نہ وو، د ہغوی
 پہ بارہ کتب د ایمان بندیزے پہ لفظ د مہر بیان کرو، فرمائی

ان الذين كفروا ساءَ عليهم
 عا نذار تهم ا هم لم يئذروا هم لا
 يؤمنون ختم الله على
 قلوبهم و على سمعهم و
 البقرة آية ۷۰) : مہر لگیدے دے

کچرے دلته د مہر معنی د ایمان دروازہ بندیدل وی نو پہ خاتم
 النبیین کتب ہم د مہر معنی بہ خاتم د نبوت بندیزوی، لکہ صاحب
 قرآن پخپلہ دا تفسیر کچرے دے پہ مسلم کئے د ابو ہریرہ او پہ
 ترمذی او ابو داؤد کتب د ثوبان رض نہ مرفوعا روایت دے چہ
 قیامت نہ ورا بندے بہ دجالان او دروغثر نان د نبوت دعوا کری
 وَاَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، حالانکہ زہ خاتم النبیین ہم خاتم
 نہ پس چاتہ نبوت نشی ملاویدے ہم دا الفاظ د حدیث یفہم رض
 نہ طبرانی او احمد مرفوعا نقل کریدی پہ روایت د ابو ہریرہ رض

پہ بخاری او مسلم کین د نبوت تشبیه داسے یو کورسره ورکریده
 چه د هغه تعمیر د نبوت د خستو شوه وی دهرینی د نبوت مثال
 بے دیو خسته ورکریده، او په دغه عبارت کینه صرف دیو خسته
 خائے خالی وی نو حضور کو فرمائی چه **ختمهم هغه**، **فانا هذیه المینه وانا**
خاتم النبیین؛ د ابوهریره رض نه مرفوعاً حضور علیه السلام شپین
 خصوصیات ذکر دی چه په هغه کین شپین خصوصیت **«وختیم بی**
النبیون» یعنی په ما د پیغمبری سلسله ختمه شوه رداة **مُسلِم**
فی الفضائل په فتنه الدجال کین د ابوامامه رض نه مرفوعاً روایت
 نقل ده، **«وانا خیر الانبیاء واکتم خیر الامم»** یعنی **ختمه** آخری نبی
 یم اوتاسواخری امت یمی، دغه رنگ په صحیحینو کینه حضرت علی
 ته د حضور علیه السلام د فرمائیل **«انت منی بمنزلة هارون**
من موسى الا انه لا نبي بعدي» یعنی ستا تعلق ماسره هغه ده
 کوم چه د هارون علیه السلام د موسی علیه السلام سره رو بسواد
 ده چه هارون علیه السلام پیغمبر و او خمانه پس پیغمبر نشی کیده
 دغه رنگ د صحیحینو د روایت چه **«لکم ینق من النبوة الا انبشرتا**
د نبوت هتج پاته نشو سواد رشتینی خو بونو پاس تیر شوی د ختم
 آیت په باره کین پخپله صرنا په **«انما الله او هام»** ص ۲۵۲ ۲۵۳ کین داسه
 لیکي رمگردار سول **«ختم کوونکے د نبیا نو ده»**، د آیت چه **«ختمون نبی**
نه پس به بل نبی د نیا کینه نه لایحی په رحامة البشری» ص ۱۷۱ کین لیکي،
«لم تعلم ان الرب الرحيم المتفضل بسبي نبينا صلى الله عليه وسلم
خاتم الانبياء بغير استثناء وفسر نبينا في قوله لا نبي بعدي
ببيان واضح للظالمين؛ په ایام الصلح ص ۱۷۱ کین لیکي **«ختمون نبی**
صلى الله عليه وسلم د خاتم النبیین تفسیر په **«لا نبي بعدي»** سره افرایشلو

چه خمانه پس به بل نبی نه وی او د حق طلب کوو نگو له پاره دا
 خبره بنه بنکاره ده په حدیث **«لا نبي بعدي»** کین **«ولا»** ولفی
 عام له پاره ده **«كتاب البرية»** ص ۱۷۱ کین لیکي **«ان حضرت صلى الله**
عليه وسلم بيأيا فرمائیلی دی، چه خمانه پس به بل هتج یو نبی نه لایحی
او حدیث د «لا نبي بعدي» داسه مشهور ووجه چاهم دده په
 صحت کینه خبره نشوه کوله او قرآن شریف رچه لفظ **«تقيني»** ده
 په خپل آیت کریمه **«ولكن رسل الله وخاتم النبیین»** سره هم
 دده تصدیق کوی، چه په حقیقت کین **«ختمون نبی بانده نبوت**
ختم شویده»، په تریاق القلوب ص ۳۷۵ کین لیکي:۔

هست او خير الرسل خير الانام	هر نبوت را برود خدا ختام
-----------------------------	--------------------------

دده تصریحاً تونه پس په دغه خبره کین هتج شک شبه نه پاته کیزی
 چه ذکر شوه آیت په ختم نبوت کین د قطعی الثبوت کید و نه
 علاوه قطعی الدالات هم ده،

د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت

- ① په رُوح المعانی کین دی چه **«خاتم»** (ما یختم به) ته وییل شی لکه
 خنکه **«رطایع»** (ما یطبع به وییل شی،
- ② په مفردات د امام راغب کین دی، **«وخاتم النبیین لانه ختم النبوة**
- ③ **«وفي المحکم لابن سیدة وخاتم کل شیء وخاتمته عاقبه واخره»**
- ④ **«وفي التهذیب، للاثه هدی وخاتم النبیین ای اخرهم»**؛
- ⑤ **«وفي لسان العرب وخاتمهم وخاتمهم اخرهم»**،
- ⑥ **«وفي تاج العروس، الخاتم بالفتح والكسر من اسمائه»**

عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ بِمَجِيئِهِ :
 ٤ ﴿ وَفِي مَجْمَعِ الْبَحَارِ ، وَخَاتِمٌ بِالْفَتْحِ بِمَعْنَى الطَّلَاحِ أَيْ شَيْءٌ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي :
 ٥ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتِمُ الْخَيْرُ الْقَوْمِ كَالْخَاتِمِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ أَيْ الْخَيْرُ مِنْهُمْ
 ٦ ﴿ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةُ نَبِيِّنَا خَاتِمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتِمَ الْقَوْمِ الْخَيْرُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

دخاتم النبیین لفظ او مفسرین کرام

دا صحابہ کرامونہ دم مرزا تر زمانے پورے یا دہکنہ دستو پورے دقرآن حکیم چہ خومرہ تفاسیر یا ترجمے شویدی تولو دخاتم النبیین تشریح دا کردیدہ چہ دخضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ نبوت نشی ملاویدہ لیکن خہ وخت چہ گوردوا سہوری د نبی جورید و عمم اخور و نو پہ اول کینے خونہ بلکہ پہ اخر کینے دختم نبوت خپلہ عقیدہ او خپلہ تشریح دے د پارہ بدله کپہ چہ پخپلہ ہم نبی جور شی او پہ دے کین د امید خلاف کامیابی دہ تہ ا شوعہ ،

د ہفہ خپل بیان دے چہ خما د اگمان ہم نہ و چہ مسلمانان بہ د نبوت جاری پاتے کیدل قبول کپری ، لیکن انگریزی تعلیم اودم نگریری حکومت حمایت اود دین د پوہے او عظمت ختمید و دانہ کیدو کک کار کیدو و تک کپرو ، اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿ نردے چہ دے مصنوعی نبوت د یو کامیابے او فاکہ منہ دے فیکترئی شکل اختیار کپرو او مردن سازئی لہے د تبلیغ اسلام پہ نوم د فیکترئی پہ آمد نئی کتے بنہ زیاتے ا کپرو ،

اوبل طرف تہ ددے نبوت پہ منونکو د عہد واد تھوا اگانو بان اودورین دا نو پہ دے دوی محسوسہ کپہ چہ دا ہول ہر خہ پہ دے خود ساختہ نبوت دایمان دا ورو برکت دے ، یا پہ نور و نکو کین د مرزا معجزہ دلا د کوہے د چہ اکثریت د مسلمانان نو مجرور دے ، کچرے د حالانویا خٹونیز د غفلت دار فتار و نو عجیبہ ندہ چہ د مسلمانان پہ سہریوبل اسرا بیل سورشی اود غہ وخت بہ بیہیغ تدا بیر خہ کار نشی کولے ع

دیدہ مردم شناسے با بدت	کشورے محکم اساسے با بدت
سیر مرگ و زندگی برکاشاد	مُرشد رومی حکیم پاک زاد

ہر ہلاک اُمت پیشین کے بود : زانکہ بر جندل گمان بُردند عود :
 (اقبال مرحوم)

١٠ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتِمُ الْخَيْرُ الْقَوْمِ كَالْخَاتِمِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ أَيْ الْخَيْرُ مِنْهُمْ
 ٦ ﴿ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةُ نَبِيِّنَا خَاتِمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتِمَ الْقَوْمِ الْخَيْرُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ بِفَتْحِ التَّاءِ مَعْنَى : او عاصمہ نہ درت پہ زور خانہ
 أَنَّهُ آخِرُ النَّبِيِّينَ رَجُلًا مَعْنَى : نقل دے پہ دے معنی چہ دے آخری
 پیغمبر دے،

(۳) تفسیر ابن کثیر کہن دی :-
 فَهَذِهِ الْآيَةُ نَصٌّ فِي أَنَّهُ لَا نَبِيَّ
 بَعْدَهُ وَإِذَا كَانَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ فَلَا
 رَسُولَ بِالطَّرِيقِ الْأُولَى لِأَنَّ
 مَقَامَ الرِّسَالَةِ أَحْضُ مِنْ مَقَامِ
 النَّبُوَّةِ فَإِنَّ كُلَّ رَسُولٍ تَجِيَّ وَلَا
 يَنْعَكُسُ وَبِذَلِكَ وَرَدَتْ
 الْآحَادِيثُ الْمُتَوَاتِرَةُ
 مِنْ حَدِيثِ جَمَاعَةٍ
 مِنَ الصَّحَابَةِ (ابن کثیر جلد ۸ ص ۸۰)

یولوئے ہولی حضور علیہ السلام نہ نقل کریدی، ورنہ دے لیکے :-
 لِيَعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ مَنْ ادَّعَى هَذَا : دے کپارہ چہ امت پہ دے خبر
 الْمَقَامَ بَعْدَهُ فَهُوَ كَذَّابٌ أَفَّاكَ : شی چہ حضور علیہ السلام نہ پس
 دَجَالٌ رَجُلًا (جلد ۸ ص ۸۰) : خوک چہ دے مقام نبوت (دعوے کوی ہفہ
 دروغ و غزن، دروغ تپوئکے اودجال دے،

(۴) تفسیر کشاف کہن دی :-
 خَاتَمَ بِفَتْحِ التَّاءِ بِمَعْنَى الطَّايِعِ : خاتم دے پہ زور معنی (مہر)
 وَبِكَسْرِهَا بِمَعْنَى الطَّايِعِ وَقَائِلٍ اودرتے پہ زیر معنی کے مہر لکونے
 الْحَجْمِ وَتَقْوِيهِ فِرَاةً عَبْدَ اللَّهِ بْنِ : اوددے معنی تقویت قرآن دعب
 مَسْعُودٍ رَضُو لَكِنْ تَبَيَّخَتْ النَّبِيِّينَ : اللہ بن مسعود رضی اللہ را ولی چاہے

فَإِنْ قُلْتَ كَيْفَ يَكُونُ آخِرُ الْأَنْبِيَاءِ
 وَعَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ آخِرَ
 الزَّمَانِ قُلْتَ مَعْنَى كَوْنِهِ آخِرَ الْأَنْبِيَاءِ
 أَنَّهُ لَا نَبِيَّآ أَحَدًا بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِّنْ
 نَّبِيِّ قَبْلِهِ - زمانہ کہن دے آسانہ ر کوزہ بیری نوجواب دے دادے چہ دے
 حضور علیہ السلام نہ پس بہ بل خوک نبی نشی جو رو لے اوعیسوی علیہ
 السلام خود ورنہ دے نہ نبی جو رو دے،

(۵) پہ تفسیر روح المعانی کہن دی :-
 وَالْمُرَادُ بِالنَّبِيِّ مَا هُوَ أَعَمُّ مِنَ الرَّسُولِ
 فَيَلْزَمُ مِنْ كَوْنِهِ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ كَوْنُهُ
 خَاتَمَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْمُرَادُ بِكَوْنِهِ
 خَاتَمَهُمْ انْقِطَاعُ حُدُوثِ وَصْفِ
 نَبُوَّةٍ فِي أَحَدٍ مِنَ الثَّقَلَيْنِ بَعْدَهُ
 عَلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا فِي هَذِهِ النَّشْأَةِ
 لَا يَقْدَحُ فِي ذَلِكَ مَا جُمِعَتْ
 عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَاشْتَهَرَتْ فِيهِ
 الْأَخْبَارُ وَلَعَلَّهَا بَلَغَتْ مَبْلَغَ التَّوَاتُرِ
 مَعْنَوِيٍّ وَنَطَقَ بِهِ الْكِتَابُ عَلَى
 نَوْلٍ وَوَجِبَ الْإِيْمَانُ وَكَفَرُ مُنْكَرُهُ
 فَلَمَّا سَقَطَ مِنْ نَزْوِلِ عَيْسَى عَلَيْهِ
 السَّلَامُ آخِرُ الزَّمَانِ لِأَنَّهُ كَانَتْ
 تَقَابِلَ نَبِيِّنَا النَّبُوَّةِ فِي هَذِهِ
 النَّشْأَةِ : ایمان پہ ہفہ واجب دے، اوددے منکر فلسفیان کا نرسول

دنی مطلب دے رسول نہ عام
 دے نوھر کلہ چہ حضور علیہ
 علیہ السلام خاتم النبیین شونو
 خاتم المرسلین خاتما شواو
 دختموونکی مطلب داچہ نوے
 نبوت پہ تقیثوور بیرون پیادہ
 کہنم شوھر کلہ چہ نبی علیہ السلام
 پیغمبر شواو ختم نبوت دوسے
 عقیدے خلاف نہ دے پر کوے
 چہ امت اجماع کریدہ اوپہ ہفہ
 کہن مشہور احادیث وار ددی
 اوکیدے شی چہ دے تواتر معنی
 درجے نہ رسیدلی وی اوپہ
 کوے چہ قرآن تصریح کریدہ او
 اوددے منکر فلسفیان کا نرسول

(یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام پہ آخرہ زمانہ کن) حکمچہ دے
حُبُونِز د نبی علیہ السلام نہ وہا ندے نبی شومے دے

(۷) پہ تفسیر مدارک کن دی،
خَاتَمَ النَّبِيِّينَ يَفْتَحُ السَّامِيَّ قِرَاةً
عَاصِمٍ بِمَعْنَى الطَّابِعِ أَيِ الْخَيْرِ هُمْ
لَا يُنْتَبَهُ أَحَدٌ بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِنْ
نَسَبِ قَبْلِهِ وَغَيْرُهُ بِكَسْرِ السَّامِ
بِمَعْنَى الطَّابِعِ فَأَعِيلَ الْخَيْرِ وَتَقْوِيهِ
قِرَاةُ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

السلام نہ ورا ندے پیغمبر شومے دو: او د عاصم نہ بغیرد تلو قاریا نو
قرأت دہے پہ زبردے چہ معنی نے ختم کورنگے او مہر لکونکے دے او
د ابن مسعود قرأت ددے تائید کوی

(۸) پہ ذرقانی شرح مواہب کن دی رخاتم النبیین، ای الخیر ہم
د خاتم النبیین معنی آخری نبی (جلد ۳ ص ۲۷۲) ہم دا پہ
تفسیر د بحر المحيط جلد ۱ ص ۱۳۳ او ابوالسعود پہ حاشیہ د تفسیر
کبیر جلد ۳ ص ۱۷۱ کن لیکے

(۹) شفاء قاضی عیاض رح پہ تفسیر د آیت رخاتم النبیین کن لیکے
رطبع بریلی ص ۳۷۲ :-

مِنْ أَدْعَى مِنْهُمْ أَنَّهُ يُوعَى إِلَيْهِ : چہ خوک د رحی لا تلو خیل خان نہ
وَأَنَّ لَمْ يَدْعَى النَّبِيُّ إِلَى أَنْ قَالَ : دعوی لری اگر چہ دعوی دے دینے
فَهُوَ لِأَعْمَلِهِمْ كَفَّارٌ مُكِينٌ بُونَ : کے نہ وی خود اتول کا فردی نہ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ : علیہ السلام نہ ددو غو نسبت
أَخْبَرَ أَنَّ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ : کوونکی دی، حکمچہ ہفتہ خیر

بَعْدَهُ وَأَخْبَرَ عَنِ اللَّهِ أَنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ وَأَنَّ أُرْسِلَ إِلَى كَافَّةِ
النَّاسِ وَأَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى حَيْلِ
هَذَا الْكَلَامِ عَلَى ظَاهِرِهِ وَأَنَّ مَقْبُومَهُ
الْمُرَادُ بِهِ دَرَنُ تَأْوِيلٍ وَلَا تَخْصِيصٍ
فَلَا شَكَّ فِي كُفْرِهِ هُوَ لِأَنَّ الطَّوَائِفَ
تَطَعًا جَمَاعًا وَسَعًا :

کفر کن ہیج شک نشته کور چہ بلہ معنی ددے خلات کوی :-
(۹) امام غزالی رحمہ اللہ لیکے :-

أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ وَ
مَنْ أَوْلَهُ بِتَخْصِيصٍ فَكَلَامُهُ مِنْ
أَنْوَاعِ الْهَدْيِ يَأْتِي لَا يَنْتَعِ الْكُفْرَ
بِنَكْفِيهِ لِأَنَّهُ مُكَدِّبٌ لِهَذَا النَّصِّ
الَّذِي أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ أَنَّهُ غَيْرُ مَا وُلِّ
وَلَا تَخْصُوصِ (الاقْتِصَاد) :- :-
تأویل او تخصیص پداے کن نشته

دغہ مرنگ د تفسیر و پہ تلو کتا بونو کن د رخاتم النبیین ہم دامعے
بیان شویدے او پہ آنا روکن د غلور شپیتو صحی بہ کرامونہ د ختم نبوت
ہم دا معنی مغقول دہ :-

د سونہ زیاتوا یتونو د قرآن کن پہ عموی اندازہ مسئلہ ثابتہ دہ چہ د
حضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ پیغمبری نشی و رکولے چہ ہفتہ موز

س د شعونا نا تو پہ ذیل کن بیا توو خود دے نہ ورا ندے د قادیانیا نو
بو شو تخریفونہ او شیطانی و سوسے لرے کول غوار و چہ د خاتم النبیین
آیت سرہ تعلق لری :-

رُومِے تخریف

کچرے د خاتم النبیین معنی آخری نبی وی نو
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول د دے خلاف
 دے دے جواب تیر شوچه د ختم نبوت معنی دنوی نبوت کرور کیدو بندیز دے دے زور
 پیغمبر نہ پیغمبری واپس اغستل نہ دی، مراد، پہ دور محمد بنی د عیسیٰ
 علیہ السلام را تلل داسے دی لکه یوگور نو د صوبے د بل گور نو صوبے تہ
 پہ دے حیثیت را شی چه د دے صوبے دا حکام و دلانڈے بہ وی، بلکہ پہ
 غورا و ژور کتلو سره معلومیزی چه د عیسیٰ علیہ السلام را تلل
 د ختم نبوت دلیل دے، کچرے آئندہ کنی د نبوت سلسله ختمہ نژدے
 نو د تیر شو و پیغمبر انونہ یوازے د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د راوستو
 هیچ ضرورت نہ کو، د تیلونہ دیو پیغمبر عیسیٰ علیہ السلام راوستل
 د دے خبرے دلیل دے، چه د انبیاء علیہم السلام شمیر د حضور علیہ
 السلام پہ نبوت ختم شو، لہذا د تیلونہ ہم دغه یو پیغمبر حکم مخصوص کریشو
 د خاتم معنی مہر دے یعنی د حضور علیہ السلام
 نہ رُستو کچرے پیغمبر جو را یدا نو دودہ علیہ السلام
 پہ مہر او تصدیق سره بہ جو ریزی، نواول خود جن داتپوس کو دچرے
 چه دامعنی د عربی لغت پہ کو مکتاب کنی لیکل دے او پہ کوم حدیث کنی
 دے او پہ کوم تفسیر کنی دا تشریح شویدہ؛
 پہ قرآن متواتر حدیثو او اجماع امت کنی خود مہر معنی بندیز راغلی د
 لکہ ختم اللہ علی قلوبہم۔ او الیوم نختم علی اتواہیم۔ نو د دے
 تیلو پہ خلاف د مہر معنی جاری کول کله کید نشی، حکمہ چه بچیلہ
 ہم د مہر معنی بندیز کیدلا، او کچرے جاری کول مراد وی، نو پیغمبر
 د حضور علیہ السلام خہ خصوصیت شوچه د نور و پیغمبر انونہ پس نبوت او د حضور
 علیہ السلام نہ پس ہم جاری او کچرے دے نہ مطلب نبوت جاری ساتل وے نو پہ دے

خوارس سووکا لو کنی کم ناکم سئل نبیان خوبہ راغلی و وکتہ چه د
 حضور علیہ السلام کمال خوبینہ بنکارا شوے وے کتہ، او کچرے نبوت
 د حضور علیہ السلام پہ تابعداری ملا ویدے، نو بیابہ د کسبی
 وے وھی بہ تہ دے، د دے نہ علاوہ پہ دے صورت کچے بہ داہم
 مثل پکاروی، چہ پہ دے خوارس سوہ کالہ کنی د پیغمبر اسلام صلے
 اللہ علیہ وسلم، داسے یو کا مل متع پیدا اشوچه د هغه پہ بدل کنی
 مفر تہ نبوت ور کچے شوے وے، پہ دومرہ زمانہ کنی ہیله د
 نگریز پہ مہر بانئی یوازے پہ آدیہ ورت کنی ہم یو پیدا اشوچه د
 مفر تر آخرہ بچیل نبوت کنی شک وو، کله افرار او کله بہ انکار
 تر دے چه د هغه متونکی پہ دؤ تیلو کنی تقسیم شو۔

درایم تخریف

پہ آیت د خاتم النبیین کنی در النبیین
 الف لام ذہنی یا عہد خارجی دے

چه مطلب ہے صرف تشریحی انبیاء دی گویا کہ حضور علیہ
 السلام د تشریحی انبیاء و خاتم دے، جواب دادے چه عہد
 خارجی د پارہ پہ تیر شوی کلام کنی د تشریحی انبیاء و علیہم السلام
 کو ضروری دے خود لتہ نشنہ او عہد ذہنی د پارہ دا ضروری
 ہ استغراق هلنہ میکن نہ وی لکہ آکلہ الذیئب۔ او اشتر اللحم
 منذ عامۃ اهل الاصول، والعربیۃ۔ لام التخریف سؤل و دخلت
 المفرد او اجمع نفید الاستغراق الا اذا كان معهودا
 فیات ابی البقاء ۳۷) و فی الکشف رجاصتہم وان دخلت علی
 جمع و فی المرضی ج ۱۰ ص ۱۳ فاذا کم یکن للبعضیۃ لعدم دلیلیہا
 رجب گونہا لئلا استغراق۔
 علوم تخریف خاتم النبیین کنی الف لام استغراق حقیقی

د پارہ نہ دے بلکہ د عرفی د پارہ دے، یعنی تشریحی انبیاء مراد دی
 نہ چہ مطلق انبیاء لکہ رَوِیْقُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کِن چہ صرف بعضے ہف
 انبیاء مراد دی چہ کہ بنی اسرائیلو پر زمانہ کن وور، جواب تے دا دے
 چہ استغراق عرفی ملتہ آغستے شی کوم خائے چہ استغراق حقیقی
 ممکن نہ وی لکہ رَجِعَ الْأَمِيرُ الصَّاعَةَ حکہ چہ دہ توے د نیا د
 ندر کوا نورا جمع کول د عرف او عادت پہ لحاظ ممکن نہ دی، لیکن
 یہ رخاتم النبیین کن بے تکلفہ استغراق درست دے، او
 یَقْتُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کن استغراق ممکن نہ دے، صوبز تپوس کو
 چہ وَلَکِنَّ الْبِرَّ مَنَ اَمَّنْ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْکِتٰبِ وَالنَّبِیِّیْنَ
 دارنگ و وضع الکتب و جاتی بالنبیین، و اِذْ اَخَذَ اللّٰهُ
 مِثْقَاتِ النَّبِیِّیْنَ کن استغراق حقیقی مراد دے او کہ عرفی بہ

نَحْمُ تَحْرِیْفُ د خاتم معنی د کونے غم دے چہ مطلب
 تے زینت رہناشت) دے یعنی حضور علیہ

السلام د انبیاء علیہم السلام بناشت دے، جواب تے دا دے چہ حقیقی
 معنی مراد اغستل تر هف محال نہ دکا نزخو چہ مجازی معنی مراد اغستل
 صحیح نہ وی او دلته خو حقیقی معنی مراد اغستل صحیح دی اد لغت
 حدیث، او اجماع دامعنی متعین کہیدہ لہذا دلته مجازی معنی اغستل
 غلط دی کہ داسے نہ وی نوبیابہ د قرآن د یولفظ معنی ہم نشی
 متعین کیدے او هر لفظ بہ د مجازا نوا و یلا تو کابہ جو رہہ شی
 او حقیقت بہ ورک شی، د صوم، صلوة اور کوا تہو لومعنی بہ بدے شی
 د خانم النبیین آیت نہ پس مؤنبر د قرآن حکیم خونور نبی نہ پیش کو
کمالی دلیل :- دویم آیت، اَلْیَوْمَ اَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ وَ اَنْمَعْتُ
 عَلَیْکُمْ نِعْمَتِیْ وَ رَضِیْتُ لَکُمُ الْاِسْلَامَ دینار المائدہ آیت ع

پہ دے آیت کن د دین دکمال اعلان ا نشو د بخاری د حدیث پہ موجب
 هغه ورخ د عرفی و مطهری کن دی چہ دے نہ پس حضور علیہ السلام
 یو آتیا ورخے ژوند دے وور، ابن کثیر د دے آیت پہ بارہ کن لیکي چہ دا آیت
 پہ امت د تہو لونه لوئے نعمت دے، حَيْثُ اَکْمَلْتُ لَکُمُ دِیْنَکُمْ فَلَا
 یُخْتَلِفُ اِلَیَّ مِنْ غَیْرِہِ وَلَا اِلَیَّ مِنْ غَیْرِہِمْ وَ لِهَذَا جَعَلْنَا خَاتَمَ
 الْاَنْبِیَاءِ وَ بَعَثْنَا اِلَی الْاِیْسِ وَالْحِجْرِ

امام رازی د دے آیت پہ تفسیر کن لیکي، اِنَّ الدِّیْنَ مَا کَانَ تَاْقِیَا
 الْبَیْتَةَ بَلْ کَانَ اَبَدًا کَامِلًا کَانَتْ الشَّرَائِعُ النَّازِلَةُ کَافِیَةً فِیْ ذٰلِکَ
 الْوَقْتِ اِلَّا اِنَّہُ تَعَالٰی کَانَ عَالِمًا فِیْ اَوَّلِ وَقْتِ الْبَعْثَةِ بِاَنَّ مَا هُوَ
 کَامِلٌ فِیْ هَذَا الْیَوْمِ لَیْسَ بِکَامِلٍ فِی الْغَدِ وَلَا یَصَالِحُ فِیْہِ لِاَجْرَمَ کَانَ
 یُسَبِّحُ بَعْدَ النَّبُوْتِ وَ کَانَ یَزِیْلُ بَعْدَ التَّحْکِیْمِ وَ اَمَّا فِی الْاٰخِرَةِ مَا مِنْ
 الْبَعْثَةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ شَیْءًا کَامِلًا وَ حَکَمَ بِمَقَانِہَا اِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ
 فَالْشَّرْعُ اَبَدًا کَانَ کَامِلًا اِلَّا اَنَّ الْاَوَّلَ کَمَا کَانَ اِلَی یَوْمٍ مُّخْصُوْصٍ وَ
 التَّآخِرَ کَمَا کَانَ اِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ فَلِاَجْلِ هَذَا الْمَعْنٰی قَالَ الْیَوْمَ اَکْمَلْتُ
 لَکُمْ دِیْنَکُمْ :- دا آیت پہ لاندینو و جھو پہ خیر نبوت دلالت کوی
 را، د دین کمال پخپلہ د دے دلیل دے چہ د حضور علیہ السلام بعثت
 د تہو لونه آخر کن ا شو چہ د نبوت پہ فہرست کن ہیٹوک سبی
 باقی پاتے نشو :-

۳) د نبی ساتک پہ دین کن د پاتے نقص لرے کولو د پارہ، یا خروخت
 پورے د چلیدہ نکو احکامو د تسخ د پارہ یا پہ دین کن د کرے شوی
 تحریف لرے کولو د پارہ وی لیکن قرآن او دین اسلام کمال دے
 پہ دے کن ترمیم او تسخ نشی کیدے او پہ ر اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکْرَ وَ
 اِنَّا لَہُ لَحٰفِظُوْنَ ط کن د قرآن د الفاظو او معنوبلکہ د تلفظ د

دَحْفَاظَتِ اِعْلَانِ دَعَى لِهَذَا كَد تَحْرِيفِ لِرَعَى كَوْلُوهُم ضَرُورَتِ نَشْتَه
 بَاقِي دَعَى تَجْدِيدِ اَوْتَبْلِيغِ كَارِ تَهْوُلِ اُمَّتِ نَهْ يَهْ جَمْعِ وَرَكْبَةِ شَوْبِدَعَى لَكِه
 فَرَمَائِي كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجْتُ لِلنَّاسِ تَامُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
 تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ط. نُوْحُكِه دَعَى بِلِ نَبِي ضَرُورَتِ پَانَعَى نَشَوْبِه
 (رِس) كَجَرَعَى نَبُوْتِ جَارِي وَي نُو دِيْنِ اِسْلَامِ بَه نَاقِصِ پَانَعَى شَيِ اَوْ دَاسِلَا
 تَهْوُلِ اِحْكَامِ بَه فَضُوْلِ ثَابِتِ شَيِ حُكِه چِه خُو پُو رَعَى مَسْلِمَانِ نَهْ دَعَى
 نُوِي نَبِي اِيْمَانِ رَا وُ نَبِي، نُو يَهْ قُرْآنِ، حَدِيْثِ اَوْ يَهْ تَهْوُلِ اِسْلَامِي
 شَرِيْعَتِ دَاوُلِ نَهْ تَرَا خِرَا دَا اِيْمَانِ رَا وُ رُو بَا دُجُوْدِ بَه كَا فِرَا وُهْمِيْشِه
 جِهَنْمِي وَي. نُو دِيْنِ كَمَالِ بَه يَهْ دَعَى نَبِي اِيْمَانِ رَا وُ رُو بَا نَدَعَى ضَحْمَرِي
 اَوْ يَهْ هَفَهْ بَه دَا اِيْمَانِ رَا وُ رُو نَهْ بَغِيْرِ دِيْنِ نَا مَكْمَلِ بَلَكِه كَا لَعْدَامِ وَي،

مِثْقَاقِي دَلِيْل

اَيْتِ دَا وَاذَا خَدَا اللهُ مِثْقَاقِ النَّبِيِّنَ لَمَّا اَتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ
 حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُوْلٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهَا وَ
 لَتَنْصُرُنَّهَا: يَعْنِي خَه وَخَتِ چِه اللهُ تَعَالَى دَعَى نَبِيَا نُو عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَه
 وَعَدَه وَاعْتَه چِه حَهْ بَه تَا سُوْتِه كِتَابِ اَوْ حِكْمَتِ دَر كُوْمِ اَوْ دَعَى نَه
 رُسُوْدِ اِيْمَانِ رَا شَيِ چِه سَتَا سُوْدَا سَمَانِي كِتَابُو نُو تَصْدِيْقِ كُوِي
 نُو تَا سُوْبَه يَهْ هَفَهْ اِيْمَانِ رَا وُ رُوِي اَوْ دَعَى هَفَهْ مَدَدِ بَه كُوِي — دَا دَاتُو لُو
 اَنْبِيَا وُ عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَهْ يَهْ عَالِمِ اَرْوَاحِ كِنَعَى وَعَدَه اَعْتَه شُوْبَه وَ
 يَهْ دَعَى اَيْتِ كِنَعَى رُسُوْلٌ كُوْمَا رَسُوْلٌ، نَهْ حَضْرَتِ نَبِي كَرِيْمِ صَلِي
 اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَادِ دَعَى اَوْ دَعَى دَعَى تَهْوُلِ اَنْبِيَا وُ نَهْ رُسُوْتِ شَرِيْفِ
 رَا وُ رُو لِ ثَابِتِيْرِي چِه دَعَى خَبَرِ دَعَى دَلِيْلِ دَعَى چِه مَشِيْتِ اِلَهِي كِنَعَى
 خُوْمَرَا اَنْبِيَا عَلِيْهِمُ السَّلَامِ چِه مَقْدَرَا وُ، نُو هَفَهْ تَهْوُلِ دَعَى دَحْضُوْرِ
 عَلِيْهِ السَّلَامِ نَهْ وِرَا نَدَعَى، مَبْعُوْتِ كَرَلِ اَوْ دَعَى عَلِيْهِ السَّلَامِ دَعَى دَعَى

نَهْ يَهْ اَخْرَكِنِ رَا لِيْرُو دَعَى نَهْ دَا هُمُ مَعْلُوْمَه شُوَا چِه دَعَى بَعْتِ دَعَى
 بِنْدِيْزِ بَاعْتِ نَهْ بَلَكِه دَعَى تَهْوُلِ يَهْ اَخْرَكِنِ دَعَى عَلِيْهِ السَّلَامِ مَبْعُوْتِ كُوِي
 دَعَى اللهُ يَهْ مَشِيْتِ كِنَعَى مَقْدَرَا وُ،

دَعَى بَعْتِ عَمُوِي دَلِيْل

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُوْلُ اللهِ
 اَلْبَنَاءُ جَمِيْعًا اَلَّذِيْ لَهْ مُلْكُ
 السَّمٰوٰتِ وَ اَلْاَرْضِ جِ دَلَا عِرَافِ اَيَّةِ عَمَلِ اَوْ تَبْرَكَ اَلَّذِي
 نَزَلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِه لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا (سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ)
 اَيَّةِ عَمَلِ اَوْ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ (سُوْرَةُ الْاَنْبِيَا)
 اَيَّةِ عَمَلِ دَا تَهْوُلِ دَلَالَتِ كُوِي چِه دَعَى كَرِيْمِ صَلِي اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْتِ تَهْوُلِ
 قَوْمُو نُو اَوْ زَمَانُو دِ پَا سَرَا وُ نُو قِيَامَتِ پُوْرَعَى اَنْسَانِ دَعَى عَلِيْهِ السَّلَامِ
 يَهْ اُمَّتِ كِنَعَى شَامِلِ دِي، دَا دَلِيْلِ دَعَى چِه دَعَى عَلِيْهِ السَّلَامِ نَهْ پَسِ بَه بِلِ
 خُوْكِ نَهْ مَبْعُوْتِ كِيْرِي، اَوْ دَعَى عَلِيْهِ السَّلَامِ يَهْ مَوْجُوْدِ مَشِي كِنَعَى دَعَى بِلِ
 نَبِي رَا نُو ضَرُورَتِ حُكِه نَشْتَه، چِه دَعَى عَلِيْهِ السَّلَامِ رَا كَمَلِ الْاَنْبِيَا
 دِي، لَكِه چِه نَهْرِ نَهْ پَسِ دَعَى دِيُوْبَعَى بَلُو لُو اَوْ دَرِ يَابِ نَهْ پَسِ دَعَى بَعْتِ ضَرُورَتِ
 نَشْتَه، يَهْ مَا كَانِ مَعْمَدًا اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ كِنَعَى رُو جِهْ دَحْضُوْرِ
 عَلِيْهِ السَّلَامِ دَعَى نَسْبِي پَلَارُو اِلَى نَفِي اَشُوَا، اَوْ يَهْ رُو لَكِنِ رَسُوْلُ اللهِ وَ
 خَاتَمِ النَّبِيِّنَ كِنَعَى دَعَى رُو حَانِي اَوْ دِيْنِي پَلَارُو اِلَى نَفِي ثَابِتَه مَعْلُوْمَه
 شُوْرَه چِه دَحْضُوْرِ عَلِيْهِ السَّلَامِ يَهْ دِيْنِي پَلَارُو اِلَى كِنَعَى دَعَى بِلِ چَا شَرَكْتِ
 نَشِي كِيْدَعَى لَكِه خُنْگِه چِه يَهْ نَسْبِي پَلَارُو اِلَى كِنَعَى دَرِ سَرَا هِيْخُوْكِ شَرِيْكِيْدِ
 نَشُو، حُكِه چِه دِيُو سَرِي هِيْچَرَعَى دُوَا نَسْبِي پَلَارَانِ نَشِي كِيْدَعَى.
 نُو دِيُو اُمَّتِ دُوَا رُو حَانِي پَلَارَانِ خُنْگِه كِيْدَعَى شِي، هِيْچَرَعَى نَشِي كِيْدَعَى
 دُوْحِي قَبَلِي دَلِيْل: يُوْمِشُوْنَ بِمَا اُنزِلَ اَيْلِكَ وَمَا اُنزِلَ مِنْ
 قَبْلِكَ (سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ اَيَّةِ اَيَّةِ عَمَلِ) وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُوْلٍ

إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ آتَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ، رِسْوَةَ الْأَنْبِيَاءِ آيَةٌ ۲۵
 رَسْمٌ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ
 لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَالزُّمَرِ آيَةٌ ۲۳
 وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنْهُمْ لِيَاكُلُوا الطَّعَامَ
 سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ آيَةٌ ۲۱

۲۵) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ قَبْلِكَ رِسْوَةَ الْأَنْعَامِ آيَةٌ ۲۴
 ۲۷) قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ رِسْوَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةٌ ۱۸۳
 ۲۸) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 سُوْرَةُ فَاطِمَةَ آيَةٌ ۳۱

پہ دے، ایتوں کو مبارک کہنے اور یہ داسے نور و آیتوں کو مبارک کہنے دوحی الہی
 کا سے ذکر دے، چہ ہفتے پہ قید (قبلت) سرہ مقید کرے شوے
 دے، کچرے ما بعد کن خرومی یا نبوت وے نودا (قید) دکمراہ کولو
 سبب و، حکہ چہ بیابہ کد "ما قبل" دوحی سرہ دما بعد" دوحی ہم
 ذکر کول ضروری و اور مَصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ سرہ بہ دَرْمِنْ خَلْفِهِ
 ذکر ہم ضروری وے او کم ناکم، وحی، خوبہ لی (مطلوب) پرینے و
 چہ دما بعد دوحی گجائش پکن ہم پانے وے،

وَعَدَىٰ دَلِيلٌ ۱
 التَّوْرَةِ الَّتِي أُوتِيَ اللَّهُ مِنْ قَبْلِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

سُوْرَةُ الْأَعْرَافِ آيَةٌ ۵۷
 داسے بول آیتوں پہ کہو مکن چہ صرف دالہ اور سؤل پہ اطلعت د
 جنت او فلاح وعدا شوے دے، نودا نبوت د ختمید و دلیل دے وے
 کہ بل نبی راقط ظلی وے او کہ بُرُوزِي، نوجنت او فلاح بہ د ہفتہ پہ
 منلو ہم موقوف دے، نوبیا بہ د داسے آیتوں مضمون دُست نہ وے،

بہر کیف دے نہ ہم معلومیری چہ وحی بندہ دے

حدیث او ختم نبوت

(۱)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ۱
 مَرُفُوْعًا أَنْ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ
 قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَ
 أَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَتِهِ
 فَعَمَلُ النَّاسِ يَطُوفُونَ بِهِ وَيُعْجَبُونَ
 لَهُ وَيَقُولُونَ هَذَا هَلَا وَضَعْتَ هَذِهِ
 اللَّبْنَةَ قَالَ فَاِنَّا اللَّبْنَةُ وَانَا خَاتَمُ
 النَّبِيِّينَ ۲
 ایسے! نوے فرما نیل، چہ دغہ آخری خبنتہ خہ یم اوخہ خاتم

(۲)

النَّبِيِّينَ ۱
 إِنَّ لِي أَسْمَاءَ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ إِلَى ۱
 قَوْلِهِ وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الْكَذِبِيُّ ۱
 لَيْسَ بَعْدَكَ نَبِيٌّ رِجْزِي وَمُسْلِمٌ ۱
 چہ د ہفتہ نہ پس بل بنی نہ وی رنجاری مشکوٰۃ شریف باب ۷

۳) لَوْ كَانَتْ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرُؤُا مِنْ أُمَّتِي ۱
 نو ہفتہ بہ عمرون وور مشکوٰۃ مناقب عمر رضوان اللہ علیہ و آلہ و صحابہ مشرک ۲۳۷

۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ ۱
 أَنْتَ مِثِّي عِزًّا كَمَا هُوَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ ۱
 لَا يَنْبَغِي بَعْدِي رِجْزِي وَمُسْلِمٌ ۱
 باب مناقب علی ۱ و و صرف دوصرہ دہ چہ خاتمہ پس بل نبی نشنہ

رہی گانت بنو اسرائیل تسوسہم
 الانبیاء کلما هلك نبي خلفه وانه
 لانبي بعدى و يكون خلفاء فيكثرون
 بخاری شریف جلد ۱ ص ۴۱۹ و مسلم
 نہ پس بل نبی نشئت عنقریب کخلفاء
 کتاب الایمان

کرامو سلسلہ بہ شروع شی چہ کنو بہ وی

مرزا الیک چہ وحی اور سالت بہ ختروی مکرولات ، امامت او خلافت بہ کلہ
 نہ ختمیزی (مکتوب مرزا استشید الاذہان جلد اول ص ۷)

۷) اِنَّ الرِّسَالَةَ وَ التَّبْوَةَ قَدْ انْقَطَعَتْ : سالت او نبوت ختم دے دے
 فَلَا رَسُوْلَ بَعْدُ وَلَا نَبِيَّ (ترمذی و صحیح) : نہ پس نہ نبی نہ رسول وی ،

تحفہ بغداد مرزا ص ۱۰۷ و مرزا ازالہ اوہام کتب لیک چہ اس او نبی وحی اور سالت
 نہ قیامتہ ختم دے ، پہ آئینہ کمالات ص ۳۳ کن لیک ردا سے بہ ہجرے انشی

چہ اللہ تعالیٰ خمونہ : نبی علیہ السلام نہ پس بل خوک نبی کوی او وہ لیزی
 او دا بہ ہم انشی چہ سلسلہ نبوت ختمیدو نہ پس بیا جاری کوی ، پہ

ہیامۃ البشری ص ۳۳ کن لیک ، چہ حضور علیہ السلام دو فات نہ پس
 وحی ختمہ شوہ او اللہ تعالیٰ پہ دہ علیہ السلام نبیاً نوخانیہ کہے

حقیقہ ص ۳۳ ضمیمہ عربی کن لیک اِنَّ رَسُوْلَنَا خَاتَمُ النَّبِيّينَ وَ عَلَيْهِ
 انْقَطَعَتْ سُلْسِلَةُ الْمُرْسَلِيْنَ

۱) عَنْ اَبِي مُوسٰى مَرْفُوْعًا اَنَا مُحَمَّدٌ وَاَنَا اَحْمَدُ وَاَنَا الْمُتَّقِي رَدِوَالِ مَسْلَم
 جلد دوم ص ۲۶۱ قَالَ النَّوَوِيّ الْمُتَّقِيّ الْعَاقِبُ ، یعنی زہ آخر الانبیاء ہم

۲) اَبُو نَعِيْبٍ فِي الْحَلِيَّةِ عَنْ اَبِي ذَرٍّ مَرْفُوْعًا : نَبُوْهُ هِيَ نَبِيُّ اَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 يَا اَبَا ذَرٍّ اَوَّلَ الْاَنْبِيَاءِ اَدَمُ وَالْاٰخِرُ هُمْ مُحَمَّدٌ ، او آخر محمد صلی اللہ علیہ

و مسلم دے ابن ہجر بہ فتح الباری کن دے حدیث نہ صحیح و بیلی وی ،

مرزا پہ حقیقۃ الوحی ص ۱ کن لیک ، او کہ تولونہ آخرے محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم پیدا کرو ، چہ خاتم الانبیاء او ختم الرسل دے
 ۱) عَنْ اَبِي اُمَامَةَ مَرْفُوْعًا اَنَا الْاٰخِرُ : یعنی زہ آخر الانبیاء او تا سو
 الْاَنْبِيَاءِ وَاَنْتُمْ الْاٰخِرُ الْاُمَمِ : آخر الامم یعنی (ابن ماجہ)
 ۲) عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى

مَرْفُوْعًا لَيْسَ يَبْقَى بَعْدِي مِنَ النَّبُوَّةِ : یعنی خاتمہ پس بہ سوا کہ رہنیا بونو
 اِلَّا الرَّوْىَا الصَّالِحَةَ (نسائی و ابوداؤد) : بل ہیچ برخہ پاتے نشی ،

دارنگ رانا آخر الانبیاء و مسجدی آخر المساجد مسلم جلد
 اول ص ۳۳ و فی البراز و مسجدی آخر مساجد الانبیاء ، یعنی زہ

آخری بنی یم او خاتمات انبیاء علیہم السلام دجما تو نوخاتم دے
 دارنگ د دو سو ونہ زیات احادیث د ختم نبوت بارہ کن موجود کہ

او پہ دے عقیدہ قائمہ شویدا ، کہ قرآن پہ ہیچ آیت او کہ احادیث پہ
 ہیچ حدیث کن نبوت د سلسلے جاری کولو خبر نہ دے و رکبے شوے

نہ د صحابہ کرام و نہ نہ تا بعینا و تبع تا بعینور ، نہ د دوی نہ پس زمانہ
 سوا د مرزا د چا د عقیدہ پاتے شویدا ، پہ دا سے صورت کن بعض

قیاس نہ غلو او نوی ترا شلی تا ویلونسہ ، د نبوت د جاری کولو عقیدہ
 پیدا کول د عقل او دین نہ د محرومی خورہ غت دلیل دے ،

اَللّٰهُمَّ اَحْفَظْنَا مِنْ هَذِهِ الشَّقَاوَةِ :
 ختم نبوت او اجماع امت

ابن خلدون لیک ، چہ پہ دے امت کن رو مبئی اجماع ، د نبوت
 دعویہ کولو پہ وجہ د مسیلمہ کذاب پہ کفر او قتل انبیا او د ہفہ

نورے خرابی صحابہ کرام و نہ نہ د ہفہ د قتل نہ پس معلومہ شوے
 او دفعہ رنگ بے اختلا فہ اجماع صدی پہ صدی کن نبوت د دعویہ دار

پہ کفر، ارتداد اور قتل باندے جاری دہ اوپہ دے کیں د تشریحی
 اوڈ غیر تشریحی نبوت ہیج تفصیل نہ دے پینتے شوے۔ خاتم النبیین
 للشیخ الأئود ص ۳۳۰ و ۳۳۱، علامہ قاری شرح فقہ اکبر مجتہباتی ص ۱۰
 کہنے لیکے دَعْوَى التَّبَوُّةِ بَعْدَ بَيِّنَاتِ الْكُفْرِ بِالْإِجْمَاعِ، دغہ رنگ د تفسیر پہ
 عاموکتا بونو، د حدیثو پہ شرحو اوڈ حلیمہ کلام پہ کتا بونو کیں د مدعی نبوت
 پہ کفر د اجماع امت نصریح شوبدہ :-

ختم نبوت اور دلالت

د الله نه بغیر د هر خیز شروع او ختم بدل دواہ ہ وی د نبوت ہم
 شروع او ختم بدل ضروری دی، د انسانی ژوند او مہمی زمانہ د ماشوم والی
 وک، رور و انسانی عقل کینے اضافہ کیدلے لکہ خنک چہ د ماشوم والی دوخت
 لباس د ماشوم د بدن و دے پہ جو رہ بد لیزی۔ د خاتم الانبیاء علیہ
 السلام زمانے پورے د انسانی عقل او شعور دہ مکملہ شوہ نو د غروخت
 انسان تہ د کامل شریعت او نبوت غونداے نعت عطا کولو ضرورت وو
 چہ قرآن پہ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ سرہ د شریعت کاملہ عطا
 کولو اعلان اکرو، اَوَاكَا مَخْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ كَرِيْمًا لَّهٗ لِحْفِظُوْنَ سرہ
 د دین او شریعت د حفاظت ہم اعلان اُشودے لہ پارہ چہ انسان د بل
 نبی ڈرا تلونہ پہ مستقبل کیں بالکل بے طبع شی، حکم چہ تکمیل دین او
 حفاظت دین دواہہ شویدی د کوم د پارہ چہ د نبی ڈرا تلو ضرورت وی
 تبلیغ خود امت اوڈ علماء کرامو کار دے چہ د ہف د پارہ د نبی ضرورت
 نشتہ لکہ قرآن کیں دی، كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرَجَتْ لِلنَّاسِ تَامِرُ رِن
 بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، اَوْ لَتَكُنَّ مِنَ الْاَعْوَانِ اِلَى
 الْخَيْرِ وَيَا مَرْوَنَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ او د مثال پہ دل
 امت د تبلیغ فریضہ پہ قول ہم اکثر سمنیہ یوازے شیخ معین الدین

نوی (۹۰۰۰۰۰) لکہ ہندوان مسلمانان کول، اد اکرہ ر نقش حیات
 تاریخ اسلام د دے کواہ دے چہ حضور علیہ السلام د خپل وصال نہ پس
 تقریباً یوںک یا پاؤ باندے لگ مسلمانان پرینی و واون نوی کرورہ
 مسلمانان دی، چہ د امت پہ تبلیغ مسلمانان شول، نو دا خود
 با معقول کار دے چہ امت پہ کوششونو او تبلیغ سرہ د نوی کرورہ مسلمانان
 پہ دنیا کینے موجود وی لا تبلیغ جاری دے او پیا د ہم د کوم یونہی تلل
 ضروری وی چہ دے کرورہ و نو مسلمانان نو تہ کافر اوائی او یوازے یو شو
 خریدانو او چیلہ کانو تہ مسلمانان اوائی گو یاد دہ ر اقل د کافرانو
 سلما نانو کو د پارہ نہ بلکہ د مسلمانانو کافر نو د پارہ دی فَيَقِيْمُوْهُمُوْ

د مرزائی و سوسو جواب

د نبوت مسئلہ د اسے بنیادی دہ چہ د کفر او ایمان پہ منح کینے د فوق
 او ستونکی پو لے کار و رگوی، هر کله چہ مرزا ایا نو د نبوت جاری سانو
 د مسئلہ قرآن، حدیث، اجماع امت، صحابہ تابعین، فقہاء، متکلمین
 و د محمد ثبوتہ خلاف بیاموندہ نو خپلو پینورا تپنلو کو د پارہ لے دیو شو
 کشفینور چہ مبہمو عبادا نو نو دا نرہ اکرہ اگر چہ پہ نور و حا یونو کیں
 لے ہمدغہ مصنفینور پہ خپلو صریحو عبار نو نو دا حقیقت صفا بنکارہ
 دے دے خوشودا پورہ کول ہم یولو لے مرض دے چہ ہف نہ د خلاصید و
 اس د چانہ رسی نو دا و سوسے او دلیونہ مؤینو بنکارہ کو و اور سرہ
 دے جو ابونہ و ر کو و :-

پہ حضرت عائشہ مرزائی افتراء

مرزبان وائی چہ حضرت عائشہ رض فرمائی لیلی دی مَوْلُوْا اِنَّهٗ خَاتَمُ
 النَّبِيَّاتِ وَلَا تَقُوْلُوْا لَآ نَبِيَّ بَعْدَہٗ، د احادیث پہ ڈر منشور کتبی د خاتم
 نبیین د آیت تشریح د پارہ، اوڈ مجمع البحار پہ قلمہ کیں پہ مست

شسته خواصی عبارت بل شان دے چہ مرزا یا نو بکین ددو کے د پار
گپ گوت کرے دے، دالفظ صدیقہ رضہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام یہ
سلسلہ کن ارشاد فرمایا دے رَا صُكَّهَا فِي حَدِيثِ عِيسَى اَنَّهُ يَقْتُلُ
الْحَيَّزَيْرَ وَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَزِيدُ فِي الْحَلَالِ اَنْ يَنْزِيْدُ فِي حَلَالِ نَفْسِ
بَانَ يَتَزَوَّجُ وَيُوَلِّدُ لَهُ وَكَانَ كَمْ يَتَزَوَّجُ قَبْلَ رَفْعِهِ اِلَى السَّمَاءِ
فَزَادَ فِي الْهَبْطِ فِي الْحَلَالِ فَيَحْيِيْنِ يَوْمَ مِنْ كُلِّ اَحَدٍ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَيَنْتَقِنُ اَنَّهُ بَشَرٌ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا اَنَّهَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ وَ
تَقُولُوْنَ اِلَّا نَبِيٌّ بَعْدَكَ، ددے پورے عبارت نہ معلومہ شوے چہ
صدیقہ رضہ فرمایا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ خستہ
نہ ورا نہ دے نکاح نہ وو کرے آسمان نہ را کوزیدانہ پس بہ نکاح کو
اولاد بہ لے ہم کیسری او بہ حلالو کن د اضافے مطلب ہم دادے د
خوردی او صلیب پرستی خاتمہ بہ اگری او بنول اهل کتاب بہ ددہ بہ
او بشریت ایمان او یقین را و رہی نو یہ دے وجہ حضور علیہ السلام تہ
الا نبیاء وائی لیکن لا نبی بعدک کہ دے بنیاد دے دایمی چہ حضرت
علیہ السلام د آسمان نہ دراکوزیدانہ انکار اگری، د هغوی، بنکار
مقصد داؤو، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہم دے او د هغه نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو رہی نبی حضرت علیہ السلام
رانلود انکار دہ بازہ دالفظ ماہ استعمالی، حکہ چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دہ مسند احمد جلد ۱ ص ۱۲۹ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے (لا یبقی بعدی من النبیین
اِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَالرُّؤُیَا الصَّالِحَةُ، جو روایت د عائشہ رضہ مجهولہ
ہم دے

پہ حضرت علی دروغ تہرل

داچہ حضرت علی د حسیبوا استاد ابو عبد الرحمن السلمی نے و تیلی روایت

روایتہ رخاتمہ، پہ زور لولوہ۔ ددے جواب بنکار دے چہ حضرت علی
بہ یزد راجح قرأت د زور والہ و او موزو ہا ندا ہے پہ دیلو نو بیان کرے
دے چہ دے معنی بہ لحاظ دفتح او کسرے فرق نشتنہ پچیلہ حضرت علی رضہ
نبوت د بندیز د حدیث راوی دے، بخاری او مسلم کہنے شتہ چہ اَنْتَ
مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى اِلَّا اَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي
پہ شیخ اکبر د دروغ تہرل
داچہ شیخ اکبر د ولی د پارہ نبوت ثابت کریدے، جواب دادے چہ د
موفیاً ورم پہ اصطلاح کن د نبوت لغوی معنی اِبْنَاءُ عَنِ الْغَيْبِ
مطلقاً و حياً اَوْ اِلْهَاماً، هغوی وحی تہ شرع او الہام تہ غیر شرع وائی
روندی ہے خو شیخ اکبر د دامنی چہ د شرعی نبوت دروازہ بندہ دہ لکہ
بہ فتوحات مکیہ جلد ۲ ص ۲۵۶ کن لیکے: اِنَّ الرَّؤُیَا جَزْءٌ مِنْ اَجْزَاءِ
النُّبُوَّةِ فَبَقِيَ لِلنَّاسِ فِي النُّبُوَّةِ هَذَا وَغَيْرُهُ وَمَعَ هَذَا اِلَّا يَطْلُقُ اسْمُ
النُّبُوَّةِ وَلَا النَّبِيَّ اِلَّا عَلَى الْمَشْرِعِ رَاجِحٌ صَاحِبُ الْوَحْيِ خَاصَّةً اَوْ مَن
كُنِيَ لِيكِي، فَمَا تَطْلُقُ النُّبُوَّةُ اِلَّا لِيَنْ اَلْتَّصِفَ بِالْمَجْمُوعِ فَذَلِكَ النَّبِيُّ
تِلْكَ النُّبُوَّةُ حُجِرَتْ عَلَيْنَا وَانْقَطَعَتْ، او ہر ددہ نہ پۂ البواقیت
جسٹہ طبع مصر کن نقل دی، هَذَا اَبَابٌ اُعْلِقَ بَعْدَ مَوْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَا يَفْخُحُ لِاَحَدٍ اِلَّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِكِنْ بَقِيَ لِلرُّؤُیَا وَحْيٌ اِلَّا لِهَامِ
لَّذِي لَا تَشْرِيْعُ فِيْهِ :

پہ امام غناب دروغ تہرل

داچہ پہ مجد المحيط جلد دریم ص ۲۱۳ امام غناب پہ حوالہ دا خبرہ
موجودہ دے چہ پہ ارباب اطاعت کن بہ نبی د نبیا نو سرہ شامل وی
جواب دادے چہ دے نہ مراد دہومبئی انبیاء علیہم السلام وی حکہ
پہ امام موصوف د ختم نبوت نصیرم کریدے لکہ چہ د ختم نبوت مطلب

داسے بیا نبوی، اَنَّهُ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبُوَّةَ أَيْ تَمَّتْهَا بِمَجِيئِهِ
پہ جلال الدین رومی دروغ تزل: فرمای،

فکر کن در راہ نیکو خد متے | تا نبوت یا بی اندر امتے !

دے نبوت مقصد ہغہ قُربِ الہی دے چہ کہ نبوت دنیض نہ
حاصلیزی اصل نبوت تیر مطلب نہ دے حکہ چہ رومی پچپلہ کہ
ختم نبوت قائلہ دے، لکہ دفتر پنجم کبی بیکی: ع

با رسول اللہ رسالت تمام | تو نمودی پچو شمس بے غمام

اوپہ خلورم دفتر کبی لیکی ع

این ہسمہ افکار کفران زاد شان | چون در آمد سید آخر زمان

پہ علامہ قاری دروغ تزل

پہ موضوعات کبیر مشہ کبی دا حدیث، لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ لَكَانَ
نَبِيًّا قُلْتُ مَعَ هَذَا أَيْ الضَّعْفُ لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ وَصَارَ نَبِيًّا وَكَذَا
لَوْ صَارَ عُمَرُ نَبِيًّا لَكَانَ مِنْ أَنْبَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَعِيسَى وَخُضْرَاءَ
وَالْيَاسِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَلَا يَنْتَاقِضُ قَوْلُهُ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ إِذَا مَعْنَى
لَوْ يَأْتِي نَبِيٌّ بَعْدَهُ لَا يَنْسُخُ مِلَّتَهُ وَكَمْ يَكُنْ مِنْ أُمَّتِهِ،

دے جواب دادے چہ کہ ابراہیم او عمرہ نبوت کہ دے،
ہم نوہ حضور علیہ السلام پہ وخت کبی بہ وونہ چہ کہ حضور علیہ السلام

نہ دستور مانہ کبی کچرے عیسیٰ، خضر او الیاس علیہم السلام را حی
نوغہ پخوانی (روان دینی) پیغبران دی نوبی ندی او چہ را حی نو کہ امتی
پہ حیثیت بہ را حی، پچپلہ علامہ قاری رحمہ اللہ تعالیٰ پہ شرح شمائل
باب اول ص ۳۳ کبی فرمائی لی دی،

أَنَّهُ خَتَمَهُمْ أَيْ جَاءَ الْخَيْرُ هُمْ فَلَا نَبِيَّ بَعْدَهُ أَيْ لَا نَبِيًّا أَحَدٌ بَعْدَهُ فَلَا
يُنَافِي نَزُولَ عِيسَى مُتَابِعًا لِلشَّرِّ يَعْتَبَرُ مُتَمَدًّا مِنَ الْقُرْآنِ وَالسُّنَّةِ
رَوَّاقًا فِي الْمُرَقَّاتِ جَلَدُهُ ص ۳۳ الْمُقْفَعُ مَنْ قَفَا شَرًّا إِذَا نَسَعَهُ
يَعْنِي أَنَّهُ أَخَذَ الْأَنْبِيَاءَ الْأُولَى عَلَى الْخَيْرِ هُمْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ وَقَالَ
فِي شَرْحِ الْفِقْهِ الْأَكْبَرِ الْمُجْتَبَأِيِّ ص ۳۳ وَدَعَا النَّبُوَّةَ بَعْدَ نَبِيِّنَا
كُفْرًا بِالْإِجْمَاعِ،

دغہ رنگ حدیث کہ لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ لَكَانَ نَبِيًّا دا بن ماجہ روایت
دے چہ یہ کبی ابو شیبہ ابراہیم بن عثمان ساقط راوی دے رتہ ذیب
التہذیب صحیح حدیث د بخاری داسے دے لَوْ قُضِيَ أَنْ يَكُونَ بَعْدَهُ
مُحَمَّدٌ نَبِيٌّ عَاشَ رَبُّهُ وَلَكِنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ،

پہ امام ربانی مجدد الف ثانی باندروغ تزل

دا امام ربانی پہ مکتوبات جلد ۷ مکتوب ۷ کبی کہ الیکل
حصول کمالات نبوت مرتابان را بطریق تبعیت و دراشت بعد از بعثت خاتم المرسل
علیہ و علی جمیع الانبیاء و الرسل الصلوٰۃ و التحیات منافی فائیت اونیت،
لَا تَكُنْ مِنَ الْمُتَرَدِّينَ، مرزا یانود دے عبارت نہ دے تا بتولو کوشش کریں
چہ امام ربانی کہ نبوت جاری پاتے کید و قائل دے، خود اسے نہ دہ
مغوی مطلب کہ بعضوا جزاؤہ نبوت کمالات حاصلول دی، نہ چہ قول
کمالات کہ نبوت، یعنی نبوت شرعی، حکہ چہ امام موصوفہ پچپلہ دویم دفتر
ص ۳۳ اومہ حصہ مکتوب ۷ کبی کہ اهل السنۃ و عقائد وہ بارہ کبی بیکی

و خاتم الانبیاء محمد رسول است و عیسیٰ علیہ السلام کہ نزول خواہد نمود عمل بشریت
 او خواہد کرد و بعنوان اُمت او خواہد بود، او در ترمذ حصہ ششم ص ۳۵ و ۳۶
 مطبوعہ امرتسرنجی کلان کہنے یکی، اول انبیاء آرم علیہ السلام و آخر ایشان خاتم
 نبوت نشان حضرت محمد رسول اللہ است و عیسیٰ علیہ السلام کہ از آسمان نزول خواہد
 فرمود متابعت شریعت خاتم الرسل خواہد نمود، داہنول بیان دہم زمانہ ایت خلاصہ
 دے، دختہ نبوت نہ علاوہ اپہ دے کہن د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول
 د آسمانہ ذکر دے، او کہ یوحنا د متعلق مرزا پچھلہ پہ "شہادۃ القرآن
 کہن یکی، داوینا چہ مجید د بانندے ایمان را و پرل فرض نہ دی او پر بدل دی
 انحراف) حکمہ چہ اللہ تعالیٰ فرمائی،

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ
 پہ شاہ ولی اللہ دروغ تزل

پہ تفہیمات الہیہ جلد دویم ص ۲۴۵ شاہ صاحب لیک
 ختم بہ النبیین آئے لا یوجد من یا مرہ اللہ سبحانہ بالتشریح
 علی الناس، دے عبارت نہ مرزا یا نو دا مطلب را بشکل چہ دے
 علیہ السلام نہ پس صرف شرعی (تشریحی) نبوت بند دے، حالانکہ
 تشریح شاہ صاحب در پچھلہ پہ تفہیمات جلد دوم ص ۲۴۵ کہن کریہ
 فرمائی، وَ صَارَ خَاتَمَ هَذِهِ الدَّوْرَةِ لَا یُکِنُّ اَنْ یُّوجَدَ بَعْدَ
 نَبِیِّ، او بیجا جلد ۱ تفہیم ص ۲۴۵ کہن یکی، مُحَمَّدٌ صَلَّى
 عَلَیْہِ وَسَلَّمَ خَاتَمَ النَّبِیِّیْنَ لَا نَبِیَّ بَعْدَہُ وَ دَعْوَتُہُ عَامَّةٌ لِجَمِیْعِ
 الْاَنْسِ وَالْجِنِّ وَ هُوَ اَفْضَلُ الْاَنْبِیَاءِ بِهَذِهِ الْخَاصَّةِ وَ بَعَثَ
 اٰخَرِیْ وَقَالَ فِی حُجَّۃِ اللّٰہِ فِی حَیْثُ بَدِئَ هَذِهِ الْاَمْرِ نُبُوَّةَ اٰلِ
 فَالْتَّبُوَّةُ اِنْقَضَتْ بِوَفَاةِ النَّبِیِّ عَلَیْہِ السَّلَامُ
 وَ اِخْلَافُہُ لَا سَیْفٌ فِیْہَا یَمْتَلِئُ عُثْمَانُ وَ اِخْلَافُہُ

بِشَہَادَةِ عَلِیِّ کَرَّمَ اللّٰہُ وَجْہَہُ وَ خَلِیْعِ الْحَسَنِ، او پہ دے فارسی ترجمہ
 د خاتم النبیین کہن بیالیکی، نیست محمد بدر بیچ کس از مردمان شہا و لیکن
 پیغمبر خدا و محمد پیغمبران یعنی بعد از وے بیچ پیغمبر نباشد،

پہ مولانا محمد قاسم دروغ تزل

مرزا یا نو مولانا محمد قاسم رح نہ دختہ زمانی انکار منسوب کریدے
 حالانکہ ہغوی، پچھلہ فرمائی، کچرے اطلاق او عموم شتہ نو خاتمیت
 زمانی ثابت دے کچرے دا سے نہ وی نو د خاتمیت زمانی لزوم منل
 دلالت التزامی خاتمیت ثابت دی، بل خواہد نبی علیہ السلام دا قسم تصدیقاً
 رَأَيْتَ مَعِيَ بَمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى اِلَّا اَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِي، چہ پہ
 ذکر شوی، طرز د لفظ خاتم النبیین، نہ ما خود دی، پہ دے باب
 کہن کافی دی، حکمہ چہ دامضمون تو اثر نہ رسیدے دے او پہ دے
 دامت اجماع ہم دے، اگرچہ الفاظہ "لَا نَبِیَّ بَعْدِي"، پہ سند متواتر
 منقول نہ دی، نو د الفاظہ عدم تواتر با وجود التواتر معنوی
 پہ دایمہ دی، لکہ د فرضہ د رکعاتو نو د شمیر تواتر چہ منکرے کافر دے
 دارنگ دے، "لَا نَبِیَّ بَعْدِي"، منکرہم کافر دے، پہ تحذیر الناس
 ص ۲ کتب خانہ امدادیہ، او پہ مناظر عجیبہ ص ۳۵ کہنے لیک خاتمیت
 زمانی خیل دین او ایمان دے البتہ د ناحق تہمت خہ علاج نشتہ

پہ مولانا عبدالحی دروغ تزل

مولانا موصوف پہ "دا فع الوسوس فی اثر ابن عباس" ص ۳۳ کہن لیک
 دی، رد اہل سنت علماء ہم دا خبرہ ہنکارہ کوی، چہ د نبی علیہ السلام پہ
 زمانہ کر، سالت کہن چیٹوک نبی خاوند د نوی شریعت نشی کیدے
 کوم نبی چہ پہ د زمانہ کہن داعی، نو ہفہ بہ د شریعت محمدی تابع دی
 نو پہ ہر تقدیر بعثت محمدیہ عام دے، جواب دا دے چہ دا

مضمون دترمیکہ ک نور و طبقوا و ک هغوی د انبیاء متعلق دے لکہ کدے
وضاحت پہ «ر زجر الناس» صکتہ کن چہ دوی کرے دے، ختم نبوت
حقیقی بالنسبة الی انبیاء جمیع الطبقات یعنی آتہ لکم نعت النبوة
لاحد فی طبقہ، او مجموع الفتاوی جلد اول ص ۹۹ کن مولانا مصوف
لیکی «قال ابو سکر فی التمهید اعلم ان الواجب علی کل عاقل ان
یعتقد ان محمدا کان رسول الله والآن هو رسول الله وکان
خاتم الانبیاء ولا یجوز بعدہ ان یكون احدا نبیا ومن ادعی النبوة
فی زماننا یكون کافرا» دداسے بناکارہ خبر و کولو با وجود ک
داو تیلی شی، چہ دے د ختم نبوت منکر و!!!

ختم نبوت د علامہ اقبال رح پہ نظر کن

۱) لیکی چہ «قادیانیت د یہودی مذہب چر بہ دے، احمبا پہ
نزد بھائیٹ د قادیانیت نہ زیات مخلص دے، حکمہ چہ بھایان
بنکارہ د اسلام مخالف دی، لیکن قادیان د اسلام خواہم اصول
ظاہری طور قائم ساتی مگر پہ پتہ د اسلام د روح او مقاصد
مہلک دی، د قادیانی فرتے د خدا ئے داسے تصور چہ ہفہ حایس
دے، او ہفہ سرہ د دشمنانو د پارہ بیشمیرہ زلزے او بیماری
او دوی د نبی پہ بارہ کن داتخیل چہ ہفہ مجومی وی او دوی
عقیدہ چہ ک مسیح روح کن تسلسل دے رہ ہرہ زمانہ کن بیل بیل
صبح راتے شی د ایونہ و وچہ بس ختم شو (العیاذ باللہ مترجم)
داتولے عقیدے داسے دی چہ د یہودیت عناصر لری گویا کہ دا تخریک
یہودیت طرف تہ واپس بوتلل دی، حرف اقبال رح ص ۱۱۱ مرتبہ
لطیف احمد شروانی

۱) پہ اسلامی ایران کن د مؤبدانہ اثر لاندے ملحدانہ تخریک

اوجت شول او هغوی د بروز، حلول او ظل وغیرہ اصطلاح کانے
دے لہ پارہ روانے کرے چہ پہ کن دتناسخ تصور پت کرے شی،
د دے اصطلاح کانورڈا نول، پہ دے وجہ ضروری و وجہ د مسلمانانو
پہ زرو نوا اول وارید انہ لگی تر دے چہ د مسیح موعود اصطلاح ہم
اسلامی نہ دے بلکہ اجنبی دہ چہ شروع ئے ہم د دے مؤبدانہ تصور نہ
شویدہ، حکمہ چہ د اصطلاح کانے مؤبدانہ د اسلام د ہومی دور
پہ تاریخی او مذہبی کتابون کینے نہ ملاد پزی»

رحرف اقبال، ص ۱۲۳ و ۱۲۴

۳) قادیانی تولے د اسلامی یووالی د دشمن دے مسلمانان د ہفہ تخریک

پہ معاملہ کن دیر حشاس دی، کوم چہ د هغوی د یووالی د پارہ خطرناک
وی، چنانچہ ہر یودا سے مذہبی جماعت چہ پہ تاریخی طور، خود
اسلام سرہ تہری وی، لیکن خپل نبیاد پہ نوی نبوت ابردی، او دوی
پہ الہامو تو اعتقاد نہ لرونکی ہول مسلمانان دوی کافر یولی دا
خو مسلمانان د خپل یووالی د پارہ خطرہ کنری حکمہ چہ اسلامی یووالے
پہ ختم نبوت مضبوط پزی :- (رحرف اقبال ص ۱۱۱) مرنرا محمود
خلیفہ دوم پہ آئینہ صداقت ص ۳۵ کن لیکی، ہر ہفہ مسلمان چہ د
حضرت مسیح موعود پہ بیعت کن شامل ندے نو ہفہ کافر دے د اسلام
د دائرے نہ بھر دے، اگر چہ ہفہ د مسیح موعود نوم ہفہ نہ وی اور پتہ
(۲۴) خہ پہ دے ہفہ شک شبہ نہ لرم چہ دا احمدیان د اسلام
او د ملک دوار و غدا ان وی رد اقبال رح خط د جواہر لال پہ نوم، خہ
زارہ خطونہ، حصہ اول ص ۲۹۳ مرتبہ جواہر لال مطبوعہ جامعہ ملیت
نولے پہلے اندیا

۵) خبا پہ رائے کن د قادیانیا نو صرف دوا لارے دی چہ با خود

خیلو روبرو تقلید اُکری او یا د ختم نبوت تا ویلونه پریزیدی او هغه د خپل پوره مفہوم سره قبول کړی، کدوی دانوی تا ویلونه صرف په دے غرض دی چه ددوی شپږ د اسلام په حلقه کښ وی چه سیاسی فائده واخلی ر حریف اقبال ص ۱۳۶-۱۳۷

۶) خما په رائے کښ حکومت د پاره بهترینه طریقه کار به دا وی چه هغه قادیانیاں یو بیل بوتلے اُمّنی چه دا به د قادیانیا نو د پالیسی عین مطابق وی او مسلمانان به هم دروا دارئ داسے معامله کوی که څنگه چه پورو مذهبونو سره کوی، اودا د قادیانیا نو د پالیسی مطابق څکه دی چه د دویم خلیفه مرزا بشیرالدین پخپله خطبه په حواله د الفضل اخبار ۲۱ اگست ۱۹۱۷ حضرت مسیح موعود فرمائی، چه د هغوی (د مسلمانانو) اسلام بیل او څو بنز اسلام بیل دے، د هغوی خدا ښه بل او څو بنز بل دے، د هغو ج بل او څو بنز حج بل دے دغه رنگ څو بنز په هره خبره کښ اختلاف دے، :

۷) د علامه اقبال انگریزی حکومت ته مشوره، په نوی دستور کښ د اقلیتونو د تحفظ خیال ساتلے شوے، دے خما په خیال کښ قادیانیاں به د حکومت نه د جدا کید و په مطالبه کښ وړاندے والے نه کوی خوملت اسلامیہ د دے مطالبے پوره حق لری چه قادیانیاں د جدا کړے شی، کچرے حکومت دا مطالبه نه منله نو د مسلمانانو به شک وی چه حکومت د دے نوی مذهب په جدا کولو کښ ډیل کوی، حکومت په ۱۹۱۹ د سیکمانو د جدا کید و د مطالبے انتظار اُ نکرو اُس د قادیانیا نو د دے مطالبے ولے انتظار کوی حریف اقبال ص ۱۳۷ باندے علامه اقبال لیکي، په غونج کښ قطع تعلق په نکاح او نورو معاملو کښ د مسلمانانو نه بائیکاټ او د ټولونو ډیر زیات دا اعلان چه د نیائے اسلام کافر ده، اودا د اسلام نه دومر

زیات لری ده څومره چه سیکمان به د هندوانو نه لرے نه وی څکه چه سیکمان او هندوان خو خپل مینج کښ و دونه کوی، هر کله چه قادیانیاں په مذهبی، معاشرتی معاملو کښ ځان جدا کړی، نو په سیاسی ډول مسلمانانو کښ د شامل پاتے کید و د پاره ولے پریشانوی ارفخرا اقبال ص ۱۳۷

۸) پابندی په باغی جماعت لگول پکاردی، علامه اقبال انگریزی حکومت نه لیکلی دی، کچرے دیو تو مریو والے په خطر ه کښ وی نو هغه د پاره سواد د بل علاج نشته چه هغه د عنادی ټولونو په خلاف مدافعت اُ کړی، اُس سوال دادے چه د مدافعت طریقه د څر وی! هغه دا ده چه اصل ټولی ته د دوا دارئ تلقین اُ کړی حالانکه د هغوی یو والے په خطر ه کښ وی او باغی ټولی ته د هغه تبلیغ پوره اجازت وی کوم چه دروغو کښ کښولونه پک پک وی ا ر حریف اقبال ص ۱۳۷

زلا وایم چه د مرزا دایو کښل د کورونو کښولونه زیات دی کوم چه هغه په ایښه کمالات ص ۱۳۷ کښ لیکلی دی چه څوک مانه مښ او خما د دعوے تصدیق نه کوی او ایمان پر نه را و لری نو هغه ټول د زنا اولاد دی،

قیامت، معاد او مجازات د اعمالو د قیامت نومونه

د کوم څیز نومونه چه گنړی نو دا د هغه د لوڼے والی دلیل دے، دا لله تعالیٰ نومونه گنړدی دا هم د الله تعالیٰ د لویئ دلیل دے، امام سیوطی رح پښه ورسا فرقة فی امور الاخره، کښ د قیامت آتیا نومونه ذکر کړیدی رصت مطبوعه کاشی رام لاهور) موبز په هغه کښه بنکاره مشهور نومونه ذکر کوو

۱- السَّاعَةُ

قیامت دانومله دُوُو و جهودے، یوله دے و جھے چه قیامت به ناگهانہ لائی، لکه چه یو کینتہ تیریدون

پس ناگهانہ چه دویمہ کینتہ لائی، او دویمہ له دے و جھے چه قیامت کنی داوینوا آخرینو حساب به پہ لبز وخت مثلاً یو کینتہ کنی ختم شی اوهم دامعنی دَرَسْرِبِ الْحَسَابِ دے اوهم دامعنی دَحَضْرَتِ عَلِيِّ رَضِيَ

منقول دے، إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ آتِيَةٌ عَنَّا
۲- الْقِيَامَةُ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أَجُورَكُمْ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَرْسُورَةٌ اَلْاِمْرَانِ آيَةٌ عَمَّا دَدے نوم و چه دادا چه ددے معنی اُدریدل دی، او په دے ورخ بہ تبول خلق ملائکے او روح بہ دے الله په ممکن ترهغه وخته ولا پروی تزکومے چه الله تعالی جل شانہ اُغواہی۔

۳- الْقَارِعَةُ

قَرَعُ زَبْرَةَ دَرَزْدَلِوَاوِی چولوتہ و بیله شی، ددے ورخ دَویرے نہ به هم زہونہ دَرَزَبِرِی او کَ چیری

الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ

دَادْحَقٌ نَهَ مَا خُوذَدے، ددے نوم مطلب دَابِسُوْدَلِی چه دا ورخ حَقْرَدَا او په دے کن دَشْک شِبْهے خمر

۴- الْحَاقَّةُ

كُنْجَانُشْ نَشْتَهْ، الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ

۵- الْوَاقِعَةُ

دَادَرُوْعُ، نَهَ مَا خُوذَدے مطلب دا چه ددے بَوَاقِعْ کیدو کنی هِجْ شَکْ نَشْتَهْ بلکہ دا خَاخَا وَاوَقِعْ کیدو کنی

۶- الْغَاشِيَةُ

حَقِيْقَتِ دَدے رَاذَلُوْقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ لَوْ قَعْنَهَا كَاذِبَةٌ (دَغَشِي) معنی پَتَبُولِ دِي، ددے ورخ له هِيبَتَهْ

حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ

بِهْ زَهْوَنَهْ پَتَا شِي او خَلَقَ بِهْ او تَرَشِي هَلْ اَتَشْکْ

چه دامو بنزد قیامت صورت نه وایو، چه دامو بنزد قیامت قیامت قیامت نوم تروالیو

۷- اِرْزُقَةُ

دَرَا رَفِ مَعْنَى نَزْدے کیدل رَا رِزْقَ الشَّيْءِ قَرِبَ، اودا ورخ دَحَقِيْقَتِ پَهَاعْتِبَارِ سَهْ نَزْدَدے دَا حُكْمَ چه

خَاخَا رَاتَلُوْنِکْ خِيَزْ نَزْدَدے وِی او تَلُوْنِکْ خِيَزْ لَرِی وِی، بِلَهْ دَا چه مَرْکَ دَ قِيَامَتِ دَرَوَا زَهْ دَا و مَرْکَ نَزْدَدے دَا رَا رِزْقِ الْاِرْزُقَةِ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ كَا شِفْةٌ

۸- يَوْمَ التَّغَابُنِ

اَغْبِنُ تَكْنِي اُوْدُوْکْ تَهْ وَاثِي، پَهْ دَدے وِرْخْ به دَا بِنْکَا رَا شِي چه پَهْ دُيَا کِنِ کَوْمِ خَلْقِ پَهْ دُوْکْ کِنِ

چه دَعْمَرِ عَزِيْزِ قِيَمَتِي بَرِخَهْ تُی پَهْ کَوْمُوْمِضِرُوْخِيَزْ و نُوْکِنِ تَبِرَهْ کَرَا اُوْدُوْکْ کَوْمِ قِيَمَتِي حَلُوْنُوْنَهْ مَحْرُوْمَهْ وَا، ذَلِکَ يَوْمَ التَّغَابُنِ

۹- خَافِضَةٌ

ذَلِیْلَهْ کُوُوْکِ وِرْخْ چه دِیْنِ نَهْ اُوْرِیْدَالِی خَلْقِ پَهْ پَهْ دَدے وِرْخْ پَهْ جِهَنَّمِ کِنِ پَهْ دِیْرَا نَدَدے ذَلْتِ کِنِ وِی

۱۰- رَافِعَةٌ: اُجْتَوُوْکِ وِرْخْ کَوْمُوْمِ خَلْقِ چه دُدْ نِیَا پَهْ ژُوْنْدِ کِنِ دِیْنِ غَمْرُوْرِی کَرِیْدَا هِنُوْی پَهْ پَهْ دَدے وِرْخْ دَجَنَّتِ پَهْ لُوْرُوْ اُجْتَوُرْ دَشَهْنَشَاهِيْتِ مَقَامُوْ نُوْکِنِ وِی، خَافِضَةٌ رَا نِعَةٌ

۱۱- الظَّامَةُ الْكُبْرَى

دَدے معنی لُوْیَهْ هَلَهْ کَلَهْ دَهْ او دَ قِيَامَتِ نَهْ بِلَهْ نِیَا نَهْ هِجْ هَلَهْ کَلَهْ نَشْتَهْ چه پَهْ دے

کِنِ بَهْ دَ تَبُوْلُوْ اِنْسَانَا نُوْدَ قَسْمَتِ اَبْدِی فِیصَلَهْ کِیْرِی دَرَفَا ذَا جَاءَتْ الظَّامَةُ الْكُبْرَى، قِيَامَتِ او حَشْرُ لَشْرَدَانَسَالِی ژُوْنْدِ بیره ضروری خَا نَکَهْ دَهْ چه پَهْ دَدے حَرَامِیْ خُوْشَا لِیْ او تَبَاهِیْ دَارُوْمَدَارِ دے

اُوْدَ قِيَامَتِ پَهْ بَارَا کِنِ دَرِیْ خِيَزُوْنَهْ دَغُوْمِرْ کَرْ جُوْکَرِ دِي، (۱) دَ قِيَامَتِ وِجُوْدَهْ چه دَامُوْ بِنَزْدَ قِيَامَتِ صُوْرَتِ نَهْ وَايُو، (۲) دَ قِيَامَتِ مَقْصِدِ یَعْنِی دَ حَلُوْنُوْ بِنَدَلَهْ چه دَامُوْ بِنَزْدَ قِيَامَتِ نُوْمِ تَرَوَالِیو

رسد قیامت تفصیلات مثلاً قیامت کیفیت، وزن و اعمال، حوش کوثر، پل صراط، نور، جنت اور دوزخ اور اسے نور دیر، دتو لوند روچھ بہ موہنہ، قیامت اور معاد صورت ذکر کو اور دے عقلی اور نقلی دلیلونہ بہ پیش کوو،

د معاد اور قیامت نقلی ثبوت

را، بتول آسمانی دینونہ پہ قیامت قائمید او پہ دوبارہ ژوندون متفق دی اور بتول آسمانی ملتونہ دامینی، پہ شرح مواقف جلد ۱ تم ۲۹ کتب دانتقل موجود دے، اَجْمَعُ أَهْلَ الْمِلَّةِ وَالشَّرَائِعِ عَنْ خَيْرِهِمْ عَلَى جَوَارِحَ وَرُقُوعِهِ: یعنی بتول ملتونہ اور شریعتونہ متونکی خلق و حشر اجساد پہ جواز اور وقوع بانندے متفق دی۔

۳) بتول پیغمبرانو علیہم السلام قیامت خبر و رکول کریدی د کوثر چہ زیات رشتینی خلق پہ بنیاد موکبن نشته قرآن پورہ تفصیل سرہ د قیامت بیان کریدے او بیا دے پہ بارہ کتب، مَصْدِقًا لِمَا مَعَكُمْ فرمائیل دے ثبوت دے چہ قرآن د تیر شرو و آسمانی کتا بونو داصولو او عقائد و تصدیق کوی نو حکمہ داک ثبوت، قیامت اور مجازات اعمال وغیرہ پہ بارہ کتب دے و مبنو آسمانی کتا بونو ہم تصدیق کوی، د قیامت نہ بی د آخرت ژوند دے نیا د ژوند نہ دیر زیات او پائیدار دے و الْأٰخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى، د آخرت ژوند بہتر او پائیدار دے او بیائے اُفْرَمَائِيلَ، اِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ صُحُفِ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوسٰی د امضمون د حضرت ابراہیم اور حضرت موسیٰ علیہما السلام پہ صحیفوںکے موجود دے۔

د فلسفیانو د انکار تردید

فلسفیانو د حشر اجساد نہ انکار کریدے د عملونو بدلہ ہغوی ہم مہنی

خو بعضے د سعادت اور شقاوت روحانی اور بعضے دے دتا سچ پہ صورت کتبہ موہنہ بہ دے تر دید کوو، خوا اول داوا لوجہ د فلسفہ د قوانینو پہ مطابق ہم د انکار د منلو جو کہ نہ دے، حکمہ چہ دوی ہر ممکن د قدرت اور طاقت لانندے مہنی اور اظاہرہ دہ چہ حشر د اجساد د ممکن حکمہ دے چہ د حشر یوجزء انسانی روح دے، دویم د بدن ڈرے، اور دیم د بدن جو رہنت، دادرے وارہہ خیزونہ ممکن دی چہ پر قدرت الہی شتہ دادرے وارہہ خیزونہ د مرگ نہ و ہانندے د اللہ پہ ایجاد موجود شوی وو، کچرے دانا ممکن او متنع وے نو اول و خل بہ ہم نہ و موجود شوی دوبارہ ژوندی کیدل خوا اس عقل نہ دیر نزد دے دی د منلو د بارہ د قرآن بیان کریدی، وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْنَا وَكَهَ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ، رسورۃ الروم ایتہ عین یبے د انسانی قدرت د قاعدے مطابق دوبارہ پیدا کول دے و مہنی خل پیدا کولونہ زیات آسان دی ہر کلمہ چہ اللہ دیر لوئے دے نو ہغہ نہ دے دوار و تخلیقونو کتب ہنخ فرق نشتمہ

دنیشیت د شتہ کولوشبہ

فلسفیان بل انکار پہ دے قاعدہ کوی چہ نیشیت سرہ خیزونہ بدلیزی مطلب د اچہ اول خیز یو وارہہ ختر شئی نو دویم وارہہ ہغہ شے بیانشی موجودیدے کہ وی نو ہغہ بہ بل خیزری، نو دا فلطہ دہ چہ پہ قیامت کتب بہ ہو بہو ہر ہغہ انسان بیا دوبارہ ژوندے شی، د اشبہ بالکل باطلہ دہ حکمہ چہ د اول وجود نہ مانہ یوہ او د بل وجود زمانہ بلہ نو د اولے زمانے وجود ختم شواو پلے زمانے کتب بیا موجود شتو ختر شے بدلندے او ہم ہغہ شے دے، کو مچہ روجہ و مطلب د اشوجہ دلہے نشی کیدے چہ پہ یوزمانہ کتب یوشے ختر شئی او ہر پہ دغہ زمانہ کتب ہم دغہ شے بیا

موجود شی نودہ کن ہیج اشکال پاتے نشو چہ پہلہ زمانہ کنے دیو خیز
 بعینہ وجود کیدی ایشی او پور تہ ذکر قاعدہ ک فلسفیا نو غلطہ دہ، دا اعتراض
 خود خندا او ر دے چہ اولہ زمانہ د اول شخصیت جزو و، بلہ زمانہ بہ د
 بل شخصیت جزو وی ہم د رومی شخصیت نہ حکمہ چہ زمانہ ک شخصیت
 جزو ہیچرے نشی کیدے ہفہ مشخصہ ندا کہ دا سے وہ نو دن سرے
 بہ ہفہ پڑونے حکمہ نہ وو چہ زمانہ بدلہ شویدا، د پوہ د پارہ یو آسان
 مثال، یوانسان پہ یوزمانہ (رڈ نیا)، کن موجود صر (معدوم) کیدو سرہ
 پہ برزخ (بلہ زمانہ) کن ورگ او پہ قیامت رپہ دریبہ زمانہ کن ہم دہ انسان
 دا سے مثال لوی لکھ چہ یو سرے دلا ہور نہ کراچی تہ لا رشی، زمانہ بدلہ
 شوہ مقامات بدل شو او سرے ہم ہفہ دے اول وار لا ہو کر موجود وو
 (رڈ نیا) چہ روان شو نو نہ لا ہو ر کن وو او نہ کراچی کن وو معدوم شو
 (برزخ) او کراچی نہ چہ اُرسید و نولا ہو ر کن نہ وو ر آخرت (دارے
 زمانے بکالے شوہ یوانسان معدوم شو او بیا موجود شو، خو ہمد غر
 انسان دے او بالکل بدل نشو، نو دا اعتراض بالکل غلط شو چہ زمانے
 پہ بدلیدوسرہ شخصیت بدلیزی کچرے دا سے وہ نو ک مکان پہ بدلیدو
 بہ شخصیت بدلیدو کوم سرے چہ پہ لا ہو ر کن وی نو ملتان تہ پہ تلو
 او ر سیدو بہ د ہفہ شخصیت بدل شہ و و حالانکہ دا سے نہ کیزی،
 دویم دا چہ دیو والی دار و مدار د اصلی اجزا و او د ر کچہ پہ یو والی دے دے
 نہ بغیر کچرے بل چہ فرق راشی نو پہ شخصیت خہ اثر نہ غور زوی، مثلاً
 کچرے دیو سری رنگ محکب سپین وو بیا گرم ملک کن پہ ہر کن کار
 کولو سرہ د ہفہ رنگ کہ تور ہر نشی نو سرے ہر ہفہ دے بدل نشو
 د غہ رنگ کہ د پنچلسو کالو یوسرے د ویر شو کالو شنی نورنگ او قد او
 غب والی کن فرق راتلو سرہ بہ ہم دا ہفہ سرے وی کوم چہ ورا پد و

پو حکومت ہم د ہفہ د نو کروی تنخواہ ور کولونہ پہ د غہ بنیادا نکار نہ
 کوی او د غتوالی او او بد والی پہ وجہ یو عدالت چرے
 د چامقدومہ نہ دہ خارجہ کچرے چہ تہ اُس بل سرے تے، د غہ رنگ
 کہ د نیک یا بد عمل پہ وجہ کچرے شکل اور نگ کن شہ فرق پہ آخرت کن
 ہم شی، اصلی اجزاء تے ہم ہفہ وی کوم چہ د نیا کن وو نو دا بہ ہم ہفہ
 سرے گنرے شی کوم چہ د نیا کن وو،

د معاد پہ بارہ کن مذہبوتہ

د روج متعلق دوہ رائے دی، اول دا چہ جسم لطیف دے، دویم دا چہ
 مجرد غیر مادی دے دے اختلاف پہ بنیا د معاد پہ بارہ کن د شرح موافق
 مصری جلد آتم ص ۲۹۷ د نقل مطابق پنچہ اقوالہ دی :-

- ① معاد صرف جسمانی دے، حکمہ چہ بدن اور روح دوارہ جسمونہ دی
 (صرف دکثافت اولطافت فرق دے) نور عا دہ ہم د جسم اُشوا د ا د اکثر و
 متکلیب نو د اسلام قول دے چہ روح جسم لطیف امنی :-
- ② معاد صرف روحانی حکمہ دے چہ د جسم اُعادہ ک نشترہ یوازہ پہ طرح
 د سعادت او شقاوت دار و مدار دے، د لویونان د فلاسفر الہین قول دے
- ③ معاد جسمالی اور روحانی دوارہ دے، دنیا جسم اور روح دوارہ حویارہ موجود شتہ دا قول حنی، قول
 یو بد بوسا دا غیب، معمرہ دقاخرینو امامیہ د لویا کثرو صوفیا و دے دا قول حضرت روح مجرد غیر مادی
- ④ معاد بہ نہ جسمانی وی او نہ روحانی، دا قول د یونان مہ طب د حکیمان
- ⑤ د معاد د کیدو او نہ کیدو ہیج فیصلہ ندا نشوے توقف دے، چہ
 دا قول د جالینوس دے دہ تہ د اشک پر یوتے دے چہ روح د ہفہ
 مسزاج نوم دے کوم چہ بہ صریح ختم شو او کہ د ہفہ جوہر نو م دے چہ مرکب
 نہ پس ہم باقی وی دا پنچہ اقوالہ د انسان د بدن اور روح سرہ ترو ن لری خو
 یو شبکم قول د تناسخ ہم شتہ چہ ہفہ د حکماء ہندا و د یونان د بعضے

حکما و اود بعض منسوب الی الاسلام خلقود ے مثلاً احمد بن حابط چہ
د ابراہیم نظام شاگرد ے ابو مسلم خراسانی ، محمد بن زکریا ، طیب
رازی او قرامطر :

د مجازاة درے شکله

د آخروالے د پارہ د ابن حزم مثل مثل جلد ۱ ص ۱۸۱ کوری
د مجازاة اعمال درے شکله دی ۔

را د جثو حشر ے د بعث بعد الموت پہ شکل کینی اود مجازاة اعمال بہ د
جنت اود دوزخ پہ شکل کینی وی ، دانائے د اهل اسلام اود آسمانی
مذہبوں نو اولو دہ ۔

(۲) د جثو حشر نہ بغیر صرف روح د نیکی اوبدنی اثر (خوندا اود بدی)
محسوسوی ، د اقسام مجازاة د حکماء الہیین قول دے ،

(۳) د نیک اوبد عملونو پہ بدلہ کینی د یوانسان روح بل انسان تہ بداید
تناسخ بجانا اة اعمال دے بعض حکماء د یونان اواکثر حکماء د ہند د اقول
گوی ،

تتقید

د ادوارہ آخیری قولونہ د انبیاء علیہم السلام د اجماع اود آسمانی
کتا بوکونہ خلاف دی اود عقل او فلسفہ پہ بنیاد ہر غلط دی ، یوازہ روحانی
مجازات خو خک غلط دے چہ اعمالو کینی بدن اود روح دوارہ شریک دی او
بدلہ بہ یوازہ روح تہ ملاویزی اددے مثال دلے اگنرئی ، لکہ یوشل
اوبوند د انا زو غلا کوی ، ر ونا کچہ او پوخ انا ر نہ پیژنی اوشل انا روتہ
رسید ے نشی دوی د اے مشورہ اگری چہ ر ونا لاند ے نشی او
شل پہ اوبزہ سور کوی انا ر را ا شو کوی د باغ مالک د ادوارہ عدالت تہ
وراند ے کوی دوارہ د خان خلاصولو خپل خپل د لیلونہ اوائی پوند
وائی چہ زہ وینم نہ نو غلا خنک کولے شم پوخ او کچہ انا ر خنک ا پیژندل
اوشل بدوائی چہ خہ انا روتہ رسید ے نہ شوم ما غلا خنک اگری ا

نوشکارہ خبرہ دہ چہ غلا خوشو ے دہ بلکہ دوارہ سرہ پہ موقع
پولے شو ے دہ نو د علالت فیصلہ بہ ضرور دای چہ غلا دوارہ کوی
دوارہ پہ فلا کین شریک دی نو سزا بہ ہر دوارہ و تہ و کولے شی ، ہم
امثال د روح اوبدن دے ہر یو یوازہ یوازہ نیک اوبد عمل نشی
پہ ہر کھلہ چہ نیک اوبد عمل پہ شریک دوارہ کوی نو جزاء اوسزا دوارہ و تہ
شریک پکار دہ :

د علاوہ یوازہ ، د روحانی مجازاة حقیقت د خوب دے چہ شوک تہ
د فائدے خوب اوبنی نو ہضہ تہ صرف پہ خوب کینی خوندا اوارام وی او کہ
پہ خراب خوب اوبنی نو پہ خوب کینی ورتہ بے خوندا او تکلیف محسوس
نود اقسام جزا سزا لو بے توتے دی د اعمالو پاید ارہ او خو چندہ زیاقہ
پکار دہ چہ انسان د ہضہ پہ طمع خہ بنہ عمل اگری شی د خوب د مزد
طع ہچوک بنہ عمل نہ کوی اودے سرہ ہچرے د انسان اصلاح نشی
دے د بنہ عمل شوق پیدا کولو ، بدکہ دلے پکار دہ چہ د دنیا د فائدے
پہ خو چندہ زیاقہ فائدہ پہ آخرت کینی ملاؤ نشی اوبیا پاید ارہ
وی ، لکہ یومر کید ویکے سرے خپل یتیم کید و نکی خو تے د پارہ
یوسری سرہ لس زردہ (.....) روپی امانت کیزی دی ، د خوب دنا پاید ارہ
رما صلولو پہ خاطر دغہ سرے کہ دغہ یتیم تہ دغہ خپل امانت پہ
یا کینی و کوی نو کور عقل او پائمل بہ خک بنکارہ شی چہ د لسوز و روپو
بقی فائدہ د خوب او تصور پہ فائدہ بیلل دھو بنیام اروع سری
دے اودا باہت د امانت سپار لو ہم نشی چوریدے د امانت سپار
د ہضہ بدلہ کار و کولے شی کومہ چہ دے نہ پہ خو چندہ زیاقہ تہ وی
میدارہ او حقیقی وی لکہ پہ آخرت کینی د لسوز و روپو امانت سپار لو
نقہ صان کولو او قریبائی و کولو پہ بدلہ کینی چہ دہ تہ جنت یا د آخرت

نور لعنتونه و رکبیشی : دتناسخ رد

را دتناسخ په شکل کښ د عملونو بدله و رکول د عقل په موجب په دے وجهو درسته نه دے ،
 دا دتناسخ له انصافه خلاف حکم دے چه په عمل کښ بدن او روح دواړه شریک دی او دتناسخ په شکل کېدله صرف روح ته ورکولے شی مثلاً د یو جرم انسان روح د مرگ نه پس په یو ذلیل چوری کښ یا په ذلیل خاړوی او غنا ور کښ ولجوے شی نو سزا به یوازے روح ته ورکولے (بله د خندا خبره دا چه د بداسری د بدن په خائے به سزا د جوړ باد ذلیل خنا وراو د خاړوی بدن ته ورکولے شی ، نو دا خود خریه خائے کلونه دا غل شو بله دا چه دے خائے نه به دا روح د بدله دپاره خواځی او بل بدن ته چه لار شی ، نو دا بدله به دچا گڼرے شی د ټولو نه که ورسره د نژدې څه خیال اکرېښانودے رغبت اړیند او جنجالی اشک جوړېږی نو ځکه دے بس کومر دتناسخ قائل کېدل په تصور خان باس دی مترجم دلته دا خیال هم غلط دے ، چه بدن صرف د عمل له ځکه دا په مجازة اعمال کښ بشریکول اته ی پکار او دے ته سزا ورکول به دا یه وی لکه د یو قاتل ټوپک ته سزا ورکول او یا د یو مسکر او ټپکار تیشی او کړندی ته جزا ورکول کومر چه جومات یا خانه کې جوړه کړی وی ، دا خیال ځکه غلط دے چه بدن آله نده بلکه پخپله او کوونکے دے آله خود فاعل نه جدا وی دهغه جزد نوی لکه یو نوره لیکن روح او بدن چه یو خائے شی نو هله څوک بڼه یا بدن به شی نو اصل فاعل بدن دے چه د روح په ادا نړه یو عمل کولے شی چه د روح د بدن په هراندام کښ ننوتے وی نو ښکاره شوه چه آله ځکه دے چه دا د روح په غم او خوشحالی کښ خائے شریک د

نو ټوپک د قاتل ، او تیشی کړندی د خانه کې د معیار په غم او خوشحالی کښ هچرے نشی شریک دے .

د تناسخ د پاره دا دلیل باطل دے چه انسان د حیوانا تونه چه را آخلی یا د غریبه کورنی یو دلیل انسان چه مصیبتونو کښ مبتلا شی ، دے بڼیا د د ا دے ، چه یو انسان بد عمل کړیوی ، نو د هغه روح په ذلیل فنا وریا ذلیل بل انسان کښ ننوی او دارنگ هغه وړاندی کس ته خپل عمل بدله د خنا وریا د انسان د ذلت په صورت کښ ملاوښی باطل ځکه دے چه د خاړو و فطری تقاضا د ا دے چه انسان تر کار واخلی او د پاره د جرم سابق هېڅ ضرورت نشته ځکه چه د د نیا نظام چلو لو د ا دے د حکمت الهی تقاضا او ظهور دے ، کچرے انسان دے د کار نه ا هڅے نو د خاړو وجود به لغو او بے فائده و د ا هم د حکمت الهی د شان خلاف دی ، دغه رنگ د بڼیا دمو خوشحالی او بد حالی د هغوی فطری تقاضا دے چه غنی د د فقیر نه کار واخلی ، فقیر د اجرت محتاج او غنی د هغه د کار محتاج دے په دے احتیاجونو د انسانی تمدن ربط قائم دے د د نیا نظام پر چلیږی که دتناسخ تصور بکښ راغلو نو انسانی تمدن به بالکل د بے وړے شی د انسا قانون معیبتونه او غمو نه هم د حکمت الهی نه خالی دا یه نه دی چه د صحت او خوشحالی په حالت کښ د شکر د بے وړ مرض او د بد حالی په حالت کښ د صبر جذب به انسانی کمالات ښکاره وی او په دے د الله لږے او نژدے ښادگان پیژندے شی .

په تناسخی مجازات کښ د جرم علم نه وی

دتناسخ په نامینلی صورت کښ یو حیوان او انسان ته دا علم نه وی چه هغه د کوم جرم په بدله کښ عذابولے شی ، یو انسان عدالت کښ خو جرم نوردے شی په هغه د تا بتولو خاړی اکریشی هله پس ته سزا

ورکولے شی، لیکن تناسخ پہ صورت کنی دالله عدالت دلو بو تو قونبکال
 کولے شی کوم کنی چہ نہ تحقیق وی، نہ مقدمہ چنول وی اونہ مجرم نہ
 دخیل خیل جرم پتہ وی چہ داسزا ہفہ نہ کوم جرم پہ بدلہ کنی
 ورکولے شی العیاذ باللہ، نو حکمہ دتناسخ داعقیدہ د عقل نہم خیل
 دمرک او پیدائش شمیرکنی دجورخت نشولے دتناسخ تردید دے
 دتناسخیانوپہ خیال کچرے د حیوانانو پیدائش دانسانانو دبداعیلو
 د پارہ د بدلے پہ نتیجہ کنی وے نو پکارادہ چہ بدوانسانانو دمرک
 پہ مناسب شمیرکنی ہو مرہ خنا ورا و حیوانات پیدائش کولے خولے
 حکمہ نہ دہ چہ موئز وینو مثلاً یورخ کنی یو لگ انسانان مری چہ پہ
 ہفہ کنی نیم خہ بلکہ نیات مجرمان او بدکار وی، خوبل خوانور حیوان
 ہم پہ دغہ ورخ کرور و نہ اوارگونہ پیدائش کنی نو معلومہ شوہ چہ دجور
 پیدائش د مجرم نو خونو دتناسخی جنجال نتیجہ نہ دہ بلکہ دابدائی تحقیق
 پہ دہ دل دالله تعالیٰ د حکمت پہ جو پیدائش کنی حکمہ دتناسخ عقیدہ باطلہ
 دتناسخ د تردید یوہ غتبہ وجہ داہم دہ، چہ دتناسخ پہ صورت کنی پہ
 منل ضروری وی چہ د مجرمانو انسانانو د حیوانانو خونو یودی حال
 موئز وینو کورور چہ دجد اجدادی انسانانو خونو کنی عقل او نطق
 لیکن حیوانی روخو نہ داہم ندی یا مثلاً پہ پیشو کنی کچرے کر انسان روح داہم
 وے د انسان روح پہ فطرت کنی د مری نہ کرکہ پر نہ دہ دا ہیچرے
 نشی کیدے چہ پیشو کنی رانوتو نہ فوراً پس فطرت داہم بدل شی چہ
 مریے پیسہ مندہ کوری داہم نیسی او پہ خوندے اُخوری ہر کلمہ چہ د فطرت
 فوراً بد کیدل نامعقول دی د انسان او حیوانی روخو فطرتو نہ جفا
 جفادی پہ دے وجہ دتناسخ عقیدہ سر: تردیابہ نامعقولہ دہ
 ہر کلمہ چہ د مجازات اعمال دہ صورتہ زیوارے د روح معاد دتناسخ

اونامعقولہ ثابت شو، نو دے جوف یو صورت باقی پاتے شو ہفہ داچہ
 د مری بدن اورکوح دوارہ ژوندی کریشی او د حساب کتاب نہ
 پس د جنت اودوزخ پہ شکل کنی پہ دہ قانون مجازات نافذ کریشی، داخبرہ
 یوازے پہ آسمانی شریعتونو او د نبیائے کرامو علیہم السلام پہ تو اشتر
 ثابتہ نہ دہ بلکہ عقل او فلسفہ ہم داموزون نامعقول گنری، پہ ظاہر
 خودا دیرہ گرانہ بنکاری لیکن حقیقت کنی ہیچ گرانہ نہ دہ
 د معاد جسمانی حقیقت پہ دؤر قاعدہ مبہمی دے، یو داچہ دامرک دے
 او محال نہ دے، بل داچہ دا دتخریب او تعمیر الہی نتیجہ دہ :-
د جسمانی معاد رو وجہ دلیل | د مجازات اعمال پہ خاطر روح
 سرکہ د جسم دویم بارہ ژوندی
 کیدل میکن دی او محال نہ دی، د محال دہ معنی دی، یو غرضی چہ مطلب
 گران والے او سخت والے وی لکہ یوسری نہ داو نیل چہ راخہ لاہو ہاتہ خو
 ہفہ خدر اگری چہ شتم تلے دا بل ور پورے اُبلنی چہ خاٹھا بہ تے نو ہفہ
 اوائی چہ ناممکنہ (محالہ) دہ نو دے مطلب بہ داوی چہ تلل راتہ گران
 دی، خو کہ روان کرے تے وے پکت ہر خہ تے ورتہ برابر کرے وے د ہفہ
 ارادہ شوے وے نولا ہو، نہ تلل ناممکن او محال نہ ہو، او بل د فلسفہ
 ناممکن او محال دے معنی تے داچہ نفی اثبات یو خاتے کیدل چہ ہیچرے
 نشی کیدے لکہ یوسری یو کمرہ کنی پہ یو وخت شتہ ہم او نشتہ ہم یا لکہ
 دہ پتہ دقو کئے پنچہ چہ تولہ دنیاد دے ضرب حاصل ہفہ خلو، بنائی
 چہ پنچہ نہ وی، نو خلاصہ مطلب بہ تے داوی چہ پنچہ نہ دی خو پنچہ دی
 نو قیامت او معاد پہ دے معنی محال نہ دے او کچرے محال پہ معنی د مشکل
 او د سخت واخلو نو ہفہ بہ وی خورا انسان د پارہ چہ د ہفہ بول کارونہ
 پراسبابو بنادی او اللہ تہ پہ دے معنی ہم محال حکمہ ندے چہ، اِنَّمَا امْرُؤُکَ

اِذَا ارَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُوْلَ لَهُ كُنْ فَيَكُوْنُ، اوبلکہ داچہ متواتر خبر صادق دے تصدیق کرے دے، نوخک دا صحیح دے، چہ دیو ممکن تواتر سرہ تصدیق اُشی یا اعتباری ذریعہ سرہ اثبات شی نو دھے پہ واقع کید وکین ہیج شک شبہ نہ پائے کیری، مثلاً تیرشوی وخت کنی تجاہان ہیرو۔ شیمہا پہ ایتریم تباہ کیدل یو ممکنہ معاملہ وہ ہرکہ چہ اعتباری ذریعہ سرہ دے تصدیق اُشونو بتوے دُنیا اُمثلہ، دغہ رنگ د موجودہ دُنیا پہ شپیل کراسر نیل علیہ السلام رچہ ایتم ہم نہ پہ اربونو دے زیاتہ قوی دے تباہ کیدل ممکن اُمر دے اور سرہ دے تصدیق آسمانی کتا بو تو اود انبیاء علیہم السلام غوندے رشتینو هستو پہ پرلہ پے شہاد تو نو کرے دے نو بیاد دے یہ واقع کید وکین ہیج شک شبہ نشی کیدے۔

د جسمانی معاد دویم دلیل

اور جبرہ ول دی مطلب

داچہ دد نیا نظام ورا نہ دل او د آخرت نظام جوہ ول د معاد جسمانی حقیقت دے دا بہ اللہ کوی نرگوانہ خک نہہ کچرے انسان مے گرانہ گنری نو ہغہ کمان تگوری او پہ دے قیاس کوی لکچہ شل مند آتی اُچتوے، شی او میرے مے نشی اُچتوے حالانکہ دوارہ حیوانات دی خالق او مخلوق خوبرا کیدے ہم نشی اللہ داسے قوی دے چ نسبت مے د مخلوق سرہ کول ناممکن دی نو ہغہ نہہ دا ہچرے گرانہ نہ دہ چہ ہغہ خیل جوہ کرے تعمیر رذ نبیا ورا ن کوی او دھے پہ خائے بل تعمیر آخرت اُکری، حکم چہ داسے خور انسان لگیا دے کوی یو عمارت ورا نوی او بل دھے پہ خائے جوہ وی، نو خک اللہ تعالیٰ چ بے انتہا قوی دے، یقیناً داسے کولے شی چہ عمارت دد تبا ورا ن کوی

او عمارت د آخرت پیر آباد کری، او ہمدغہ معاد جسمانی او قیامت دے چہ د ہغہ در ستولے اور شتیوالے پہ عقل ثابت شرہ،
د قیامت او معاد جسمانی دریم دلیل

خالق کائنات انسان
نہ روجہ ژوند ور
کہور لیدلے کنٹے شی) پہ ہغہ وخت چہ ددہ نور و نشان ہم نہ وو،
هل اتي على الا نشان جين من اللد هيركم يكن شيبا مذكورا،
سورہ دہرآیہ علی اوبیا بہ تی پہ قیامت کنی د مجازات اعمال د پارہ ژوند دے کوی، انسان نہ روجہ حل بے نمونے پو شے جوہ کول دیر گردن دی نمونہ چہ پیدا شی نو بیاد ہغہ پشنہ فقہ ہم جوہ ولے شی، روجہ د انسان ہیج نمونہ نہ وہ خدائے بے تکلیفہ پیدا کرونو دے قوی ترین هستی نہ دوبارہ پیدا کول د انسان خک کہ گردن کیدیشی لکھ فرمائی:

لما بدأنا اول خلق نعيدها وطوعا... مؤبذ انسان روجہ حل جوہ کر و
علينا اننا كنا فاعلين... سرہ انبیاء د دویم حل بے ہم داسے جوہ کر و
ایة عسک: دا کورن ہغہ وعدہ دہ موزن بہ ضرور داسے کوہ،
وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ: اِنَاسَانِ يَمْوَنُ بِمَثَلِ خَيْرٍ وَاِي
مَنْ نَحْنُ الْعِظَمَاءُ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ: چہ دا ورا ستہ ہدوکی بہ خوک
يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَأَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ: ژوندی کوی، رھغہ چہ خپل
سورہ نيس آية عسک و: پیدایشی ہیر کرونوم نہ ورتا اویہ
چہ چار و جہ ورا پیدا کرے و رھغہ بے کد دویم وار ہم ژوند دے کوی،
بلکہ دویم ایت شریف کنی دی:

وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيَّ: دا دویم بارہ پیدا کول د روجہ وی ورا پیدا کولنو
دیر آزیات آسان دی

دے خبر و سرہ قیامت پہ عقلی رنگ کب ثابت شود آسانی لے پہ انسانی نسبت ا خود
گوندی اللہ تہ دوارہ پیدا کول یوشان دی ،

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى : (داللہ د پارہ اعلیٰ کمال دے)

دمعاد خلو رم دلیل

یود رزی چہ کویت او شیروانی جوہ ولے شی نوہغه بہ خادر پہ
چہ آسانہ شکہ جوہ ولے شی چہ دایوکار رکنہ دل دے دغه رنگ
پیدا کول د آسان چہ اللہ کریدے نودویم بارہ پیدا کول د ورکوی
غوندے رہہ نسبت د آسمان انسان پیدا کول خوبیا دیر آسانہ لکھی
شکہ چہ کار (پیدا کول) یوتے ،

ءَاَنْتُمْ اَسْنَدٌ خَلَقْنَا اَمَّ السَّمَاءِ بَنِيهَا : آيا سنا سو پیدا کول گران دی کہ د
رَفَعَ سَمَكًا فَاسْتَوْسَوْا سُرَّةَ النَّزْعَاتِ اَيْتَمِ آسمان چہ اللہ جوہ کر وادو پیر
پہ اوچت خائے هغه کیبشودو :

یعنی آسمان تہ چہ اگورے نوک هغه پہ نسبت انسان دیر و کوچه دے
هرکله چہ اللہ تہ د آسان پیدا کول کین هغه تکلیف تہ ورنو د انسان پہ
پیدا کول کین بہ ورتہ شکہ تکلیف وی ، پنا پہ دے د انسان دوبارہ ژوند
د عقل نہ خلاف تہ دے ،

دمعاد او مجازات اعمال پنجم دلیل

سواد انسانہ کل کائنات د انسان د خدمت او فائده لپا رة
پیدا شوی دی رَوَسَخَّرْ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ : د آسمان و نوا
د ز هکے ٲول کائنات اللہ تعالیٰ ستا سو پہ کار او خدمت کین لگیا کریدی
خوانسان لے د طاعت او عبادت خداوندی لپا رة جوہ کریدی
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنَهُ : مؤنبر پیر یان او بنیا دم د
خدا لے د عبادت د بارہ پیدا کرکئی او د عبادت نتیجہ د دے فائده دی

کچوے قیامت دوبارہ ژوند ، مجازات اعمال ، جنت او دوزخ هنج ندوی
نود عبادت هنج فائده بنکاره نشوہ ، له دے و جہ د انسان پیدا کول
عبث شو ، او پہ دے پنا د کائنا تو پیدا کول هم عبث شو او پہ دے دول
بہ (العیاذ باللہ) داللہ د اتول کار و نه عبث ثابت شی ، چہ داللہ تع
د حکمت له شأنه خلاف دہ داللہ تعالیٰ حکمت دادے چہ د انسان د
عبلو نو پورہ نتیجہ دہ قیامت بنکاره شی ر حکم چہ د نیا کین دا هے نشی کیدے
رمونبر و رواندے تفصیل سرہ بیان کریدیے ، چہ داللہ د عمل دا کارخانہ
عبث ثابتہ نشی او د دے او د انسان پہ پیدا کول کین د اللہ حکمت تہ هم
بنکاره شی ، پہ دے خبر و د قیامت عقلی ثبوت راخی

دقیامت او مجازات اعمال شپنم دلیل

اللہ پاک انسان بیکاری د پارہ نہ دے پیدا کرے : اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ
اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى : (القیامة آیت عدد ۱) یاد انسان دا خیال دے چہ دے
پہ بکاره برینودے شی دغه نشان ، اَلْحَسِبْتُمْ اَنْ مَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَّ
اَنْكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ○ سورة المؤمنون آية ۱۲ : آیاتا سو
گمان کوئی چہ تا سو مؤمن بن عبث پیدا کرئی بیئی او د علونو نتیجہ مؤمن لو د
پارہ بہ قیامت کین مؤمن نہ بیرونه راخی خود نیا کینے بنه او بد دوارہ
قسم انسانان شته ، شوک ظالم شوک منصف ، شوک نا فرمانه شوک
فرمانبردار ، شوک متقی ، شوک فاجر و غیره ، د نیا ٲول قومر نہ د
اللہ د عدل او انصاف متتہ کوی د دے پہ جوہ داللہ تعالیٰ سلوک دے
ٲولو سره یوشان نہ دے بکار حکم چہ داللہ عدل بہ بنکاره نشی
لکه یوانسانی بادشاہ چہ دافرق کوی وفادار او باغی سره یوشان سلوک
نہ کوی وفادار له انعام و رکوی او باغی له سزا و رکوی پہ دنیا کینے
دا هے نشو کیدے روپا تہ تفصیل سره بیان شوے دے :

نوڈ انسان دویم ژوند دے الله دے قسم انصاف کولوک پارہ ضروری شو
 هدا قیامت دے اود مجازات اعمال ورخ ده چه دک عقل له ا کچه ضروری
 ثابته شوه او قرآن ددے بیان دلعه کپیدا ۰
 اَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۞ اَيَا كُمْ مِثْلُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
 کالفسيدین فی الارض اَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ ۞ به الله بانده یقین کوونکی او
 کالْفَجَارِ ۞ نیکوکاره خلق مفسدانوسره برابر سائواوخدا ترسوه
 بد بد کردار وپه شان سلوک کوو، ر هچرے نه

د قیامت او مجازات اومردلیل

دا ضابطه شته چه هر مرکب لاصلی یا مصنوعی د باره مفرد ضروری
 دے لکه انسان چه دخا ورے ابره هور اودنه اصل مرکب دے نوخان خان
 له ددے مفردات هم شته خالصه خاوره، خالص اوروغیره وصنوعی
 مرکب ر شربت شنجبین د اوپور سه کے اوچینو نه جور دے دادره واره
 خالص خبز و نه خان خان له هم موجود دی دا ضابطه په امیانو، اعراضو،
 جواهر و او اوصافو بنولوبانده حاوی ده. مثلا د یوزر وک رنگ چه
 تور او سور رنگ نه مرکب وی، نودا دوا پره خان خان له خالص هم
 شته، د نیابکن غم او خوشحالی یومرکب دے چه هوانسان کنی دا
 دوا ره جمع وی، دا به انسان په د نیابکن نشته چه مکمل و خوشحالی له وی
 او هیچ غم و درد سده نه وی، اودا به هم نشته چه بتول یغم وی او خوشحالی
 هلو وی نه نوک تیر شوے قاعدے په جوی د خوشحالی او غم نه مرکب
 د پاراه خالص مفردات خان خان له پکاری چه خوشحالی خان له یواکه
 موجود وی لکه جنت کینے د نیکانو د پاراه او غم و خان له یوازے موجود وی
 لکه دوزخ کنی د بدانو د پاراه، او هم ددے نه د قیامت مجازات اعمال
 اود جنت اودوزخ ثبوت کینکے ۰

د قیامت او مجازات اعمال اتم دلیل

په د نیابکن بنه خلق هم
 شته اوبدهم، دا به
 اگنره لکه بتول انسان بودا به مجموعه وی، چه اگنه علی اوقیعتی اجزاء
 هم وی، خسیس او کله درجه والا اجزله پکینه هم وی لکه د غنوبوتی
 کنی یوا علی جزء د غنودا نه ر غلم ده او بل ادنی جزء د دوزخ او بوس
 دی دان نه د بنیادم خوراک ده او بوس د نگر و خوراک ده ددے بیلول
 پکاری چه هغه د پاراه په د من کنی ددے غوبلول او لوزول پکاری
 غله به د انسان معدے نه حی او بوس به د نگر و معدے نه حی، د غه
 رنگ میدان حشر درمن اگنره چه هغه کینے د نیکانو و بدانو بیلول
 مقصد دی و امتازو الیوم ایتها المجرمون ۰ سورہ یس آیه عه
 (دے مجرمانو د نیکوکارو نه بیل شی)

اِنَّ یَوْمَ الْقِیَامِ کَانَ مِیْقَاتًا لِّلنَّاسِ اَیة عِلَاح د نیکانو و بدانو د بیلولو ورخ
 تکل شوه ده، نیکان به خپل فطری خالے جنت نه لاره شی گویا کنی جنت
 انسانی معدا شوه او بدان به خپل فطری مقام دوزخ نه لاره شی گویا کینے
 دا دوزخ حیوانی معدا شوک، اودا به شوه لکه نیکان غله او غم وی
 او بدان لکه بوس او روحه چه د حیوانانو خوراک شی یا سوزله شی په
 شونو وغیره کنی

د قیامت او مجازات نهم دلیل

د انسان په فطرت کنی د خالص
 آرام او خوشحالی تقاضا پرته
 ده انسان د فرد په شکل کنی وی که د قوم یا د وطن په شکل کنی وی ارنقا و
 تقاضا دده په فطرت کنی خا مخا وی اُس دا آرزو پوره کیدل ممکن لکه
 وی چه مؤنر و رانده تفصیل سره بیان کړیسه چه نامیکن شما هشت
 او آرزو بانده بتول د نیامتیقه کیده نشی لکه د نسا ه غسنتونه بکیرد

ژوندی پاتے کید و خواہش، هرکله چه دخالص راحت او خوشحالی
 د تمنا پوره کید و امکان ثابت شو نو په دنیا کین د دے پوره کولو انتظام
 یو خوله دے و چه نشو کیدے چه دنیا اوزمکه تنگه دایول انسانان
 پکین په یوخل نشو جمع کیدے او بل داچه خالصه خوشحالی او راحت پدینا
 کین شکله نشی کیدے چه یو بادشاه چه دیر خوشحاله او آرام کین بکاری خو
 ذرکود غمونه ورسره وی لکه د حکومت اوری و ذرعیت بغاوت او مرض
 بیماری د خپلو خپلوانو مرگ د بل ملک حمله وغیره، اوس عقل رایتین
 لری چه قدرت د دخالص راحت او خوشحالی غوندے فطری خواهش
 پوره کولو انتظام کړی وی لکه چه د نور و ټولو فطری خواهشا تو انتظام د
 حکم کړیدے چه په فطرت کین د اغرنی خواهش د پوره کولو انتظام د
 قدرت ذمه داری دایه ده چه هغه حکیم او عادل دے دایه خواهش
 په فطرت کین نه ورختیوی کوم چه نه پوره کید و ښکته وی او انسان پرین
 تزیزی، اوس دے پوره کیدونکی خواهش د پاره د یولو دے بل جهان ضرورت
 دے چه هغه پوره دیر وسیع اولو دے وی او دانسان د فطری خواهش د
 جنت په شکل کین پوره شی، لا خوف علیهم ولا هم یحزنون رسوره
 البقره آیه ۶۴ نه به (په جنت کین) د چاغم وی او نه به دویرے اندیشه
 و لکم فیها ما تشئونی انفسکم و لکم فیها ما تداعون سورة حم
 السجد آیه ۳۱ رتا سوکاملو انسانانو له پاره به په جنت کین هغه خیزونه
 دی کوم چه ستا سوزر، غواری یا دے تا سو په ښکاره اغوا لری هلته
 به خوانی وی لود او ب به نوری، صحت، غذا به وی او مرض او محتاجی به
 نوری، دے خبر ورسره قیامت او جنت خوعقلا ثابت شو مگر په دے
 بنیاد دوزخ د دے ثابت پدی چه دا د جنت ضد دے او معرف الاشیاء
 یا ضد ادها، هرکیز په خپل ضد پیژندے شی، شپه هله پیژندے شی چه

دوخ پیژنی، سپین به هله پیژندېشی، چه تورا پیژنی گرم به هله
 پیژندے شی چه یخ پیژنی په دے قاعده دوزخ هم ضروری شو چه هغه
 نه بدان یعنی د نیکانو ضد مجرمان لارشی، جنت به همیشه وی ټول
 آرام او راحت به وی دوزخ به هم همیشه وی، ټوله بے آرامی او تکلیف
 به وی د الله د انصاف تقاضا ده چه ټول جنت ته نه بوئی نوجهنم
 خکه ضروری شو، کوم قوم چه د جنت اقراری دے هغه دوزخ هم منی
 دے کینه خه اشکال نشته، خکه چه جنت او دوزخ د دنیاوی عملونو نتیجه
 ده د نیا کین بنه او بد عملونه او خلق و ونو قیامت کین هم د دے نتیجه
 په دغی فرق پکار وه چه د الله تعالی انصاف او عدل پوره ښکاره شی

د قیامت او مجازات اعمال لسم دلیل

د بشر اصلاح د نیا ټول قومونه دایه خوبنوی چه هغه د خدای
 او نذ بنیاد موصوف ضائع کوی چه انسان ژرند په اطمینان امن او خوشحال
 کین تیرشی هر پر دے او انچه هر قوم په هر دور کینه د بشری اصلاح د پاد
 انتظامونه کړیدی مختلفه ادارے جو په کړی مگر زه پوره اصلاح نشو
 د اصلاح عقلی اسباب در دے دی:

- ۱) تعلیم
 - ۲) قانون حکومت
 - ۳) او عقیده د مجازات اعمال
- په تعلیم خود نیک و بد عمل نه واقفیت راشی لیکن د عمل کولو باعث
 کیدے نشی،
- دویم سبب قانون هم په اصلاح بشری کین پوره کامیاب نشو خکه چه
 جرمونه روح کوی تزکومه چه روح کین پاکیزگی او انقلاب نه وی را غلې
 نو د جرمونو سلسله نه ختمیوی قانون په دے د جهو مجرم نه په سزا و
 کولو کین، پوره کامیاب نه دے، هرکله کینه د قانون حکومت نشی کید
 په غیر علا تو کین نه قانون نشته او نه حکومت، کچونه قانون او

حکومت وی نوبیا هم مجرمان دا سے خائے او دل سے وخت کنی جر م
کوی چه هلته خوک گواہ نه روی په ده بنا هغه د سزانه بیج شی او د
اصلاح کارنا مکمله پاتے شی،

بعضه خائے کنی گواہ خووی لیکن ربتیا گواهی نه کوی د۔

بعضه خائے کنی گواہ کواهی کول غواهی مگر د مدعی علیه له اریخ هغه
ته خرمالی لالچ یا ویره ورکول هغه د گواهی نه بند کوی،

بعضه خائے کنی ربتیا گواهی اشی لیکن د مخالف فریق د وکیل په جر م
دغه گواهی مسکو که اری اثره شی، او مجرم د سزانه بیج پاتے شی،

کچرے جرح سره هم گواهی صحیح ثابته شی نو فیصله د حج په لاس کنی

ده هغه غلطی هم کولے شی با مخصوص هغه وخت چه په زریه کنی تر
رحم او خدا ترسی نروی، نور شونت او سفارش فیصله په بل مخ واری او کچر
سزانه بیج شی،

کچرے سزا و او کولے شی نو هغه به د جر م په جوب هومره سخت نه وی خوک
چه جر م سخت وی، دا شیونه چه وی نو قانون جرمونه نشی بند کولے

همدغه وجه ده چه قانون او سزاگانے خورشته مگر جرمونه زیاتیر
او قیدیان ربتیا یان م ورخ په ورخ دیما د دیریزی، بنا په ده اصلاح

بشری کار د زره ر ضیم نه دا هغه شروع کول پکاری چه اول خود کچر
انسی او بیبا که اشی نو د سزانه بیج نشی، د دے صورت دا دے چه

په زریه او صبر کچر د مجازات اعمال، او قیامت دایه پخه عقیدت
چه هغه نه سر یاسه دا فکر پیدا شی چه هر گناه او حق تلفی کول خیل

خان په آخرت کنی تبا ه کول دی او د خور و خور فانی فانی و په بدل کنی د
آخرت هغه دانسی فائده بیلا دی چه دیو عقلمند سر کچر کار نه د

دا هغه عقیده ده کولے چه غله او داکوان (عرب د جاهلیت) فربت

خوک جوب کول او د دے عقیده د پوخر والی په وجه د هغوی زریونه او
په ماغونه دا سے روینا نه شو چه د هغوی نه د جر مونه، ظلم او حق تلفی

نور نشان ورک شو د بشری اصلاح همدغه یو کچر به نخه ده کولے چه د
کچر یو او مشاهد و په بنیاد خپلواصلحی اثراتو نه د بنیا واقف کړه هم

دغه یوه ادا نشی چه د بشر مکمل اصلاح پر کیدے شی، هغه ده د
مجازات اعمال، قیامت پخه عقیده او دارنگ قیامت او مجازات

اعمال عقلا تا به بشری

د قیامت او مجازات یو لسم دلیل

انسان د کائناتو یو قیمتی جر دے خور و او ژوند د لند د آسمان
نرمکه او غرونه د دیرے مودے رایس دی لیکن د انسان ژوند لکه د

لیس د مرگ په یو چپه ختم شی لکه د چا کور کچر چه د خاوره لوغے وی،
او د سر و زره هم نو خاورین په زر تر زره ختم شی او دغه قیمتی د سرو

لوغے په دیرے مود د پاتے وی خکه چه قیمتی خیز خوک خان نه نه لریه
کوی، دغه نه معلومیزی، چه د قیمتی انسان سره مناسب بل قیمتی

اوری د ژوند دے کوم کنی چه ده ته په عملونو په ملا ویزی او دا به
تا بتول غوازی چه د خسیس و شیونو په مقابل کنی د قیمتی انسان عمر

په دیر زیات وی واری الدار الاخره لیه الحیوان، د انسان اصلی
ژوند د آخرت دے، چه دے قاعده پنا شو د فرق د خسیس اذنه

او د قیمتی اصلی پوره بشکاره شی، دغه دے قیامت دغه دے مجازات
اعمال او دغه دے آخرت به

ده مجازات او قیامت دو لسم دلیل د نوی سائین
د اکتر خزاندا لیکي، چه د نوی دنوا په جوب کړ انسان شخصیت په
د دے خیز و نو په کار کیزی: (۱) نیت (۲) قول (۳) فعل

را نیت د انسانی نفس لاندے پر شعور کن محفوظ دے چه هغه يو
 خيال هيركهي خوب كبن ئے اگوري او بيا ورنه را يا د شي .
 ۲) او قول د هوا په چپو كچے محفوظ دے چه په ريدي يائي نظام بوخوا
 بل خوا نه وے را ابر وے شي ددے رفتار په يو سيكنه كبن يولاك
 او شپك اتيا زره (۱۸۶۰۰) ميله دے ، ټول ا قوال په فضا كبن محفوظ دي
 خو يو بل سره كچې وچي داسے آله لاندے پيدا كومه چه د يو بل نه را بيل
 كوي كيدے شي چه ر ستو پيدا شي ، په خلاف دريډ يائي نظام نه چه
 په او كندا لي دريډ يو ستن په مختلفو لاندو نورو بوا برو لوسره مختلفو
 خايونونه آوازونه را كاري او يو بل سره كچې وچي كوي نه حكه چه د كو
 چه په او بډ والي كبن بيلے دي دغه رنگ هر فعل په فضا كبن بو حرارت
 پريزي چه په نږدے وخت كبن په نوي علمونو معلو موے شي ، ليكن
 په ډير وخت تيريد و سره داسے آله لاندے نه ده ايجاد چه
 هغه د فضا نه بيرته را واخلي كيدے شي چه ر ستو داسے آله هم پيدا شي
 دے تقريبنه د اخرت وجود درست ثابتيزي چه په هغه كبن د نيت
 قول او فعل (چه محفوظ دي) نتيجه مرتبه شي ،
 دے نه علاوه د ما هر ين ارضياتو د تحقيق مطابق د زكے په خيسته
 كبن ديارلس سوه (۱۳۰۰) درجے كرمے شته حالانكه داو بويشو لوه پاره
 سل درجے كرمي كافي ده . ددے نه علاوه هر كال د زمكے نه په نږدو نږدو
 زلزله پيدا كيږي د بعضې پته اگني او د بعضې اڼه لگي داد هغه كرمي
 نتيجه ده كومه چه د زمكے په خيسته كبن پرته ده ادا ټول او د سمندار
 دا بو تر مخو لے ددے خبرے دليل دے چه جهنم د زمكے او سمندار د
 لاندے اودا ټول د جهنم اثرات دي .

د قیامت تفصیلات

د قیامت کیفیت | د قیامت حقیقت دوه خیزونه را یو د دے
 جهان ورا ټول او د بل جهان را خرت جوړ
 داداره الله دود ټوكوسه تړلي دي ، اول ټوكل تخريب د پاره دي او
 دويم ټوكل د تعمير د پاره دي تخريب په حقیقت كبن د د نيامرگ دے
 نامر عادت دا دے ، چه مرگ نه ورا نيدے هه مرض اورغ وي هغه
 چه په علاج بنه نشي نودغه رنغ د طبيبانو په خيال كبن لا علاج او
 هلك وي ، نو هغه رنخور تر هلاك شي ، ټول انسانان مجموعه يو
 جسم اگنره هر كله چه هغه رنخور شي نو ددے قاعدے مطابق علاج
 ئے كوي شي كه علاج ئے ميكن نه وي نو لا علاج شي او هلاكت نه نږدے
 شي او بيا د الله قانون د هلاكت په ده ناند شي او هلاك شي ، د
 نسان د پاره نو د ټول كائنات خادمان دي هر كله چه انسان نه وي نو
 ياد ددے ټولو نورو كائناتو هېڅ ضرورت پاتے نشو نه حكه د انسان هلا
 سره دا ټول كائنات ا ترپے شي او هلاك شي نو دغه قیامت دے
 ددے نه ورا ندے حالت د د نيا ددے مرض موت اگنره چه د شريعت
 په اصطلاح كبن دے ته ا شرائط الساعة يا د قیامت نشانے وييلے شي لكه
 چه يو سړي كبن د مرگ نه ورا ندے د مرگ نښانے ښكاره شي تر مرگه
 بڼه شان وقفه وي دا خو وركوي انسان دے خود ټول عالم د مرگ
 حالت حكه مختلف دے چه دا د يو انسان په نسبت ډير لوئے شے دے
 نو دده د مرگ او نښو د مرگ كبن به ډيره وقفه وي ددے نښے د
 مرگ علامت كبري دي كوي چه شريعت بنود لي دي .

عالمی مرض موت یا قیامت نینے

د خلقو ایمان او هغه سہا تری ضروری خیزونه عالم د پارہ لکہ
 د ژوندکو روح مثال لوی، دے کن چه ثومره کموت راجی هومره عالمی
 صحت د پارہ مرض دے د امراض چه عالمگیر شکل اختیار کوی نودا
 به د عالم هلاکت او د قیامت د پارہ به غتے نینے وی اودے ر نثر تبه
 مهلک وسیع شی لکه چه احادیثو کنی دی :-

(۱) د ابن مسعود رضی الله تعالی عنہ روایت ہے چه قیامت به په شریر
 انسانانو قاعیر ی (مسلم شریف)

(۲) حضرت انس رضی الله عنہ و حضور صلی الله علیه وسلم نه نقل کوی چه خور
 پورے الله الله و کونکی مؤمنان وی، نو قیامت به نه قائمیری،

(۳) حضرت حذیفه رضی الله تعالی عنہ روایت شریف نقل کوی دے چه قیامت
 به نه هغه نه قائمیری خور پورے چه د دنیا اقتدار د بدترینو خلقو لاس
 کنی رانشی رترمذی شریف)

د احادیث بنائی چه هر کله بدی عالمگیره ندوی نو قیامت به نه کیری اودا
 د هلاکت عالم نیند ده او کچرے لید ایماندا خلق پاتے وی نو په مسلم
 کنی د حضرت عائشه رضی الله عنہا روایت مطابق الله به دیر بنیاسته هوارا لیزی
 او په دے به د مؤمنانو د خورنه قبض کوی او قیامت به یوازے په بد خلقو
 قائم شی بنا په دے قیامت قائم لو کنی پورپ چه اهرم کردار ادا کوی دے
 د دوی نولو علومونو ایمانی عقیدے او ایمانی عملو زخم کوی دیلونه
 دادی :-

د امریکه د هم جنسیت پرستانو فیض د لواطت د حامیانو د انجمن
 د رپورٹ د روزنامہ جنگ ۲۰ اپریل ۱۹۶۶ سنه کنی روح دے، په مطابق دامیکه
 فوج کنی یو کور او یا لکه (۱۹۰۰۰) هم جنسیت پرستان یعنی لواطت

کوونکی دی اود امریکه په عامو خلقو کنی هر خورم سہ په لواطت
 کینے بوخت دے :-

یوازے په برطانیه کنی خوارس لکه (۱۳۰۰۰) هغه حرامیان وار په دی
 د کو موغٹرونه چه شپا رس یا اولس کاله دے :-

هر کال د حرامیانو ورو پیدا نش او یازره دے د حمل غور د لولو د
 پیدا نش بند و نونه علاوہ دی او سطا هر خوار لسم کس حرامی وی سنه
 د رپورٹ مطابق په سلو کنی نوی امریکنیا ن په زنا کنی او او یا په سلو کنی

په لواطت بوخت دی، د دوی اندازہ ده چه سنه پورے به هر پنجم
 پیچه حوامی وی د رپورٹ د ترجمان اسلام ۴۴ مئی سنه (۱۹۶۶) مغربی

تهدیب چه کومه خونریزی کویده په هغه ورا ندینے جنگ عظیم
 موجوده جنگونه او ایتمی د سلع استعما لوی، د خداکے او داخل
 نه انکار دے سود او شراب د دوی د ژوند یوغتہ بر بنه ده په ریدکا تو

او اخبار د نود و روغ خبرے خور ول د کامیاب سیاست نیند گتے شی
 او تعجب دادے چه د اگنا هم نشی گنیلے، لکه انگلستان او کنیدا چه د
 لاسونو په پر قار کنی د لواطت د جواز قانون پاس کوی،

د شپیلی پوک

د جمع په ورخ به د سرافیل فرینت په ذریعہ شپیلی
 پوک وهلے شی په دے کینے به د جلالی تجلود و موره

زیات طاقت وی چه د هغه خدائی اثر نه به د اتول عالم درے ورپه شی

دا پوکل به په حقیقت کنی د الله د مسمیت د صفت مظهر وی چه هغه نه
 به په هر چیز برنی او کوننی، باندے موت او فنا طاری شی، د قرآن بیان
 وَ نَبِّحُ فِي السُّورِ فَصَوْفُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ شِيبِلِي بِه ا پوکل شی نو د آسمان
 وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ الْأَمَّا شَاءَ اللَّهُ مَسُورَه ؛ اوزکے کائنات به هلاک شی
 زم آیت ۶۷

سوا دهنو چہ اللہ نے ہلاکول تہ غواہی :

دہلاکت نہ داخیزونہ مستثنی دی رادد وزخ کارکونکی ضربتے رس
حبت اود ہنہ حورے غلمان حکہ چہ ددوی، پیدائش د بقا د بار
دے فنا د پارہ نہ دے، (۳) خلور مقر بے فر بنیتے (۴) اومد ثورات
الامرا کومونہ چہ کارا غستل وی، د شہیدانودو حونہ چہ ہغوی سرہ
ہمیشہ ژوند و عودہ دہ، ر بد و السافرہ فی امور الاخرہ اکین - د
مستثنیات د حدیثونہ ثابت کیری، ہم پہ دے کتاب کین د بیہقی
پہ روایت دمقائل منقول دی چہ د شپیلئی د دائرے فراخی
د آسمانونو اود زمکو د فراخی برابر دہ

دویم پوکل

قرآن شریف کین دی رکنم نفع فیہا اُخری فاذا ہنہ
قیام ینظرون ہ سورۃ الزمر ایۃ ۷۷

دو بارہ شپیلئی پوک و ہلو سرہ بہ سرہ انسانان او حیوانات بتول
ژوندی شی ہم دا د ابن عباس رضی اللہ نہ پہ بدورالسافرہ "کین منقول
دی، طبرانی مقدم رض نہ پہ حسن سند نقل کیری چہ د بچی نہ تر بونہ
پہ تول را ژوندی شی، کوم حمل چہ د وخت نہ ویا نندہ غورزید
وی کچرے د ہنہ اندامونہ پورہ وی اوسا ہ پکین داغلی وی، نو ژوند
کولے بہ شی کہ داسے نہ وی نونہ بہ شی ژوندے کولے، د بتولوبہ
درے دیرش کالہ وی،

د پوکل بہ د اللہ د "محمی" صفت مظهر وی، د قرآن د ذکر شوی، د
آیت ترجمہ دادہ چہ د دویم بارہ بہ، شپیلئی پوک و ہلے شی نونہ
صری بہ ولا روی او کوری بہ) پہ دوار و پوک و ہلو کین بہ د خلوینتی
وقفہ وی، د بخاری (۴) پہ دے خلویشتو کالو کین بہ خلوینت ورخے دے
نہ د چکہ سپینو اوبو باران کیزی چہ د سرو پہ خاورین قالب بہ ورین

اودا بہ پہ انسانی شکلونکین بدلیری، پہ بدورالسافرہ "کین د ابو الشیح د
روایت مطابق پہ شپیلئی کین د بتولوبہ حونو بہ شپیر سری دی ہنہ
کین بہ د غدر حونہ وی پہ پوک و ہلو بہ بتول خیلو خیلو قالبونو،
راوا لوزی او پکین بہ داخل شی، د بدن د ڈر و جمع کولو عمل بہ د زلزلے
پہ ذریعہ وی، لکہ قرآن وائی ران زلزلة الساعة شئی عظیمہ
د سورة الحج ایۃ علی ہرکله چہ ڈر نہ د کالبوت شکل پخبلہ یا د
مدبرات الامرہ فرینتو پہ ذریعہ جو رہ شی، نوعرش بہ ہنہ سپین
آپ حیات خلوینتو ورخو پورے پیر و کیری،

پہ دے بہ دغہ خاورین قالب رکالبوت پہ غوہنیں قالب رکالبوت کین بدل
شی، اوبیا بہ دا ہچرے نہ بدلیری او نہ فنا کیری، د انسان بوجہ و جو
درماء القناع اود زکے د اوبونہ وو، اودا وجود بہ درماء الحیات او
دعرش د اوبونہ وی،

او ابوہریرہ رضی اللہ د حضور علیہ السلام نہ نقل کیری دے چہ دے تہ
(ماء الحیات) حضور علیہ السلام فرمایلی دی، پہ دویم پوک بہ
دغہ تیار و قالبونو (کالبوتونو) کین د حونہ منتقل شی اور و حونہ بہ راپاسی

د پوک و حکمت بیان

د دنیا نظام پہ مادی اسبابوروان دے، نو پہ دنیا کین پیدا کیدل ہم
پہ واروری، اومرک ہم، نہ بتول خلق یوحائے پیدا کیری او نہ تول
خلق یوحائے صری، بلکہ پیدا و ہست اومرک کیدل پہ واروار اوروری،
لیکن د آخرت جہان د معنویا توارد جلال اود تدارت جہان دے دے تہ
عالم د فعیات ر پہ یوخل فوراً) ہم وکیلے شی، نو د دنیا بتول الہی
اور انسانی آبادی بہ پہ یوخل ختم کیری، اور پہ دویم حل پوک و ہلو
باندے بہ پہ یوخل سمداستی بتول صری را ژوندی شی، لکہ چہ فوج پہ

پہ یوشیلی جمع کیزی اوپہ یو خود ییزی، انسان پہ رومی ژوند
رد نیابکن دمور پہ خیمتہ د بنیاد صود قابونور کالبوتونو برا بن کولو
کار رمد بترات الامر، فرشتونو وغستواو دغه رنگ روح قبض
کول اوسره کول ئے ہم ددغه فرشتو پہ ذریعہ کول

وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ : فرشتے ذروح قبض کولو د پارہ لاس
قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَىٰ مَلِكِ الْمَوْتِ الَّذِي ذُكِّرْتُمْ : خوروی تہ اووا یہ چه ستا سوروح
وَكُلُّ بِلَيْسُ : سورہ السجدہ آیت ۷۰ : ہغہ فرشتے قبض کوی کوے چترتاسو
مقرر دی

دے آیتونو پہ صوجب د فرشتو پہ ذریعہ پہ د نیابکن اللہ تعالیٰ انتظام
د ژوند اوسرگ اچلو لو، دے نہ د اللہ تعالیٰ احتیاج او کمزوری نہ بلکہ
خپلہ باد شاہی بنکارہ کول وو، دواپہ پوک وهل بہ حضرت اسرا قیل
علیہ السلام کوی حکم چہ در اسجدوا لادم، د تقاضا مطابق د مکی
قولونو خادمانہ حیثیت پورہ بنکارہ شی، تردے پورے چه جنت اودونو
پورے قول انتظام اوجدمت د انسانانو بہ فرشتے کوی، د جہنم انتظام
فرشتے چلوی او جنت کین د اسلام اچولو فرض بہ ہم د فرشتو پہ سپرد
وی قرآن کین ذکر دی، پہ رومی پوک وهل بہ اللہ تعالیٰ تجلی د امانت
پہ کائنا تور خور زوی اور پہ دویم پوک وهلوسہ دہ د احیاء پور
ور خور زولے شی، دورا نولو پہ پوک وهلو کین بہ ہم نظر اوباقاعدک دی
شروع بہ د علویا تور آسمانوی نہ کیزی، لکہ اذ السماء انشقت
الانشقاق آیت علی وکومر تشقق السماء، بنا ئی چا آسمان بہ مات کد
شی کومر چه دد نیاجت دے دغه رنگ اذ الشمس کورت ه واد
النجوم انکد کت (التکویر آیت ۷۰) پہ مطابق دکائنا تور و بنا نہ
قول تسم ستوری بہ بیکارہ او ختم کریشی رواذ البحار جرتہ سورہ

الانفطار آیت ۷۰ اور ذالبحار سجرت سورہ التکویر آیت ۷۰ پہ
مطابق بتوے خوبے او ترخے او بہ یوحائے کریشی او پہ گرمی سر
بہ ختم کریشی ددے گرمی نہ بہ او واورا لگی بیا بہ غرونہ پہ گرد
اوغبار کین بدل کریشی زمکہ بہ خورہ کریشی، لکہ قرآن فرمائی، واذ
البحار نسفت روتبت البحار بشاه فکانت هباء منبثا سورہ
الواقعه آیت ۷۰ غرونہ بہ والوزولے شی، اودرہ ذرہ بہ کریشی او تر
خور وور گرد وغبار جو رہی، بیا بہ دویم پوک وهلونہ د تعمیر انتظام
کیزی اوسری قول بہ را ژوندی شی او د اللہ پہ محکین بہ پہ قطارونو کین
ا دریزی

دمحشر من مکہ

دمحشر من مکہ بہ، دد نیادنا مکہ نہ بکله وی
یوم تبدل الارض غیر الارضی) پہ دغه ورخ بہ د دنیا د زمکہ
نہ بلکہ کربہ شی دویم داچه صفات بہ ئے بدل شی اودریم داچه یوار بہ ئے
صفات بدل شی اوبل وار بہ ئے ذات بدل شی، غورہ قول دادے چه
صرف صفات بہ ئی بدل شی، د بخاری اومسلم شریف کین د سهل بن سعد
نہ مرفوع حدیث را غلے دے، یحشر الناس یوم القیمۃ علی ارض بیضاء
عفراء کفر صة النبی لیس فیها علم للاحد، او پہ صحیح بخاری د ابوسعید
خدری رضی اللہ نہ مرفوع حدیث را غلے دے
تکون الارض حبرة واحدة) معنی شہ دادا چه خلق بہ پہ داسے زمکہ
را پاسولے شی، چه سپینہ غنم، لکہ بہ وی لکہ دمیدے ددوم ئی پشان
چه پہ دے بہ ہیخ قسم نینہ نہ وی، د ابوسعید د حدیث ترجمہ دادا
چه دازمکہ بہ د یوم دئی پہ شان وی، بعض روایتونو کتے چه دچاندی
ذکر دے، نو د هغه مطلب صرف سپینوالے دچاندی پشان دے

بیهقی کتب دابن مسعود رضی اللہ عنہ بہ صحیح سند الفاظ نقل دی ،
تَبْدَلُ الْأَرْضُ مَنْ أَرْضًا كَأَنَّهَا فِضَّةٌ ، یعنی دُنْدُ نِیاز مکہ بہ پہ دا سے نامکہ
بدلہ شی چرلکہ دچاندی بہ سپینہ وی ، ابن جریر د زید بن ثابت
نہ مرفوعاً حدیث نقل کریدے ۔

إِنَّهَا تَكُونُ يَوْمَئِذٍ بَيْضًا مِثْلَ الْفِضَّةِ ، نامکہ بہ پہ دغہ درخ لکہ د
چاندی سپینہ وی دغہ نہ معلومین چغورہ قول د صفا تو بدلید د دے ،

دمؤمن خوراک خبناک

پہ میدان حشر کتب بہ نامکہ د کیک پشان وی او مؤمنان بہ دے نہ
خوراک کوی ، بدور الشافریہ ص ۱۱۱ کتب منقول دی ، چہ مؤمنان بہ د
خپلو قدامونولہ طرفہ دغہ ز مکہ نہ خوراک کوی ، او دگوشر هغه اوبہ بہ
شکی کوی چہ د پیونہ سپینہ ، وارے نہ بیخے او د شاتو نہ خورے وی ،

حافظ بن حجر فرمائی ، دا دے دیارہ چہ مؤمن تہ د حشر پہ او بردہ
مردہ کتب د لورے ، تندے خہ تکلیف نہ وی ، بدور السافریہ ص ۱۱۱ کتب د
طبرانی معجم اوسط نہ مرفوعاً حدیث منقول دے ، چہ د عرش دلالت
بہ د اللہ لہ طرفہ بود ستر خوان خورشی ، چہ پہ دے نعمتو نہ او د خوراک
خبناک دا سے خیزو نہ او میوے وی ، چہ چاہہ نہ وی لیدی ، نہ بہ تی پیر
خیال کتب راغلی وی خوپہ دغہ خوراجہ باندا سے پرورث تیان مسلمانان
خوراک کوی د هغوی پیژندگی بہ دا وی چہ د هغوی د خلونہ بہ دمشکو
او د کسٹوری د خوشبو نیو د کوزے خیزی ،

بیان د حوض کوثر

نُورَانِ فرمائی ، اَنَا اَعْطَيْتُكَ الْكَوْثَرَ ، ابن عباس رضی اللہ عنہما چہ دغہ نہ
حوض کوثر مراد دے ، پہ میدان حشر کتب بہ دھر پیغبر د هغه د امت
پہ جو بر حوض وی او پہ هغه کتب د حضور ، علیہ السلام حوض دینولونہ

لوئے وی ، دامضمون ترمذی شریف کتب د سمرہ رضی اللہ عنہ د مرفوع
حدیث پہ صورت کتب داخل دے ، د حضور علیہ السلام حوض کوثر
پہ میدان حشر کتب کیدل د شیر پنجو سورہی حصا بہ ونہ نقل دے چہ پہ
هغه کتب خلور خلفاء کرام رضی اللہ عنہم عشرہ مبشرہ ههم دی ، پہ ظا هر بہ

هغه حوض خلور گتیز وی ، او خلور وارہ غا پے بہ پہ یواننا ازہ وی
چہ خلور وارہ بہ یوازے یوازے د یو یومیاشت پہ منزل او بردے وی
د هغه لویتے او کلا سونہ بہ د آسمان د ستور د شیر نہ ههم نیاتے وی
خود هغه ستور کوم چہ موزن او عواموتہ پہ نظر بنکاری د او بورنگ بہ
د پیو پشان سپین د شاتو نہ زیات خوراک او د وارڈنہ بہ بیخے وی دا
بہ هغه خلق خبسی کوم چہ د مؤمن نہ علاوہ د سنت نبوی نابعدار
وی ، بدعتیا نونہ بہ دگے و رکولے او دے نہ بہ لرے کولے شی دا بدعت
لکہ د خوارجو ، راضوا و معتزلہ و اعتقادی وی او کہ عنلی وی ، ظالمان
بہ ههم دے نہ شرے شی دا بتول ، و آیات د حدیثو د بدور السافریہ ص ۱۱۱
نہ ترمذی کتب شی ، حوض کوثر پہ حقیقت کتب د سنت نبوی یا د کتاب
اوسنت جسمانی صورت دے چہ دے نہ بہ یوازے پہ کتاب اوسنت عمل
کوونکی فائده اغتے شی حکم چہ آخرت کتب بتول اعمال بہ جسمانی صورت
اختیاری بد عملونہ بہ د مضر شیونوار نیک عملونہ بہ د فائدہ مند شیونوار
صورتونہ اختیاری وی ،

عمل نامے

پہ قرآن کریم کتب ذکر دے

كَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابًا بِحَمِيْمَةٍ فَنَسُوْفُ : چا تہ چہ پہ بنی لاس عملنا مہ
يَحْسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا وَيَنْقَلِبُ اِلَى و رکوریشی نو هغه بہ آسان حساب
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ○ دَامَا : و رکوی او پہ خوشحالی بہ جنت کتب بخل

مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ فَسَوَى: اهل وعیال تہ را اُرسی او چاہتہ
یَدْعُوا كِبْرًا أَوْ يَصَلُّوا سَعِيرًا سورة: چہ دے سالہ طرفہ عملنامہ ور
الانشقاق آیت ۳۷) کہے شی نوہغہ بہ ہلاکت ہلاکت چغہ
او پہ دور ز کبہ بہ اغور زیری:

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِرَيْبٍ فَإِنَّهُ قَبُولٌ: چاہتہ چہ بہ نبی لاس عمل نامہ
هَذَا وَمُرُقَاتُهَا كِتَابِيَةٌ إِنَّ كَلِمَاتُهَا: ور کہے شی، نوہغہ بہ دوشما
مَلُوقٌ حِسَابِيَةً: نہ نورد تہ بنائی چہ اگوری خما عمل نامہ خما پہ دنیا
یقین ووجہ پہ دے ورخ بہ اللہ تعالیٰ سر لا خما ملاقات وی:

رسورہ الحاقۃ آیت ۳۱۹

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ: اوچا تہ چہ پہ چپ لاس کبہ عملنامہ
يَلْبِئْسَ نَبِيٌّ لَمْ أُوْتِرْ كِتَابِيَةً سورة: ور کہے شی نوہغہ بہ افسوس کوی
الحاقۃ آیت ۳۲) چہ دا عملنامہ خوما تہ نہ دے واکرے شوس،
اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ: ہرکس تہ بہ دے خدائے تعالیٰ حکم
حَسْبًا رِبِّي اسْمَائِيلَ آیت ۳۱) وی چہ خپلہ عملنامہ اگولہ او تہ
پخپلہ دخیل حساب لہ پارہ کافی تہ:

بدور السافرا صکتا تا ۱۰۹) کبہ دآحادیثو پہ بنیاد بیان کہے شوس دے
چہ تولے عملنامے بہ دے لوج محفوظ نہ عرش تہ را ورے شی کوم بہ چہ پہ دغہ
ورخ میدان محشر کبہ وی او جمع بہ کہریشی نوالہ تعالیٰ بہ بیاد خاص ہوا
پہ ذریعہ ہرکس تہ خپلہ خپلہ عمل نامہ دے ہغہ دعمل پہ مناسب لاس کبہ
ورکری او دے ہرے عملنامے رومی الفاظ اقرأ کتبتک بہ ددہ اوددہ
دے پلار نوم سرہ آواز کولے شی او حکم بہ ور تہ کولے شی دا عمل نامہ بہ
لوسنی او نالوسنی بول لوسنے شی، پہ دے وجہ حدیث شریف کبہ دی چہ
د اولاد ہنہ نومونرا بند شی، چہ دچا نسب ثابت نہ وی نوہغہ بہ دے

د مور پہ نوم بطلے شی، داد عقل خلاف نہ دے چہ نالوسنی بہ ہم خپلہ
عملنامہ لو سنے شی، کوم علم چہ خدائے پاک دآ ستاد پہ ذریعہ بندے
شی، ہغہ بغیرا ستاد ہ پہ الہامی طریقہ ہم بندے شی لکہ دا نبیا وعلیم
السلام علوم اور حیوانا تو علوم لکہ دجولا د خپلے جالے جوہر ووعلم، دشا تو
دچختی دخیل کبہن جوہر ووعلم میں رتہ داجتماعی امور و علم کوم چہ
پہ علم حیوانات کبہ بیان شویدی، دے زمانہ کبہ نہ نہ دے تہ دپر سید لو
حروفو پہ ذریعہ تعلیم وکولے شی ما پہ مشرق پاکستان کبہ پخپلہ لیدائی

گواہی

ادانبیاء علیہم السلام و دعلماء کرام گواہی

دجرم تا بتولود پارہ د مضبوطا و اعتباری خلفتو گواہی ضروری وی
انسانا تو دتولو نہ تو وجہ دانبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ حق خبرے
اود خدائے تعالیٰ حکم نہ رسیدنی دی پہ داہے خلقو بہ پخپلہ پیغبران
علیہم السلام گواہان جوہر زیری او کج رہے دا د پیغبران و انوار ثانور علم کوا
دسولوی وی نوہم دوی بہ پر گواہان جوہر زیری، قرآن کریم قرمانی
وَجَائِي بِالنَّبِيِّ وَالشَّهِدِ أَوْ رَكِيْفٍ إِذَا جُنَّا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدٌ
وَجُنَّا بِكَ عَلَيَّ هُوَ لِأَنَّ شَهِيدًا رَسَاءُ آيَةِ عَنكَ

۲- د کرام کا تینو گواہی،

دویم داچہ د احکام و خدای نہ د انسانا نو خلاف کول او نہ کول
پہ خنکہ بشکارا کولے شی، پہ دے بہ درے قسمہ گواہی پیش کولے شی
دا دکر اما کاتبین گواہی کولے چہ بیگناہ فر بننے دی ر کوم یقوم الا شہاد
ای الملئکة، اورد ایتلکی المتلقین عن الیمین وعن الشمال
قَعِيدٌ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ۝ كَوْمِ وَخْتِ چرک انسان
عملونه دوه مراغستونکی فر بنتره را اخلی او کینرا و چپ طرف نه
نایسته وی خه لفظ د خولے نه و توسره شیش لگوونکے تیاروی اوهر
کس به دایسه راخی چه یو فر بنتره به فی راوی او دویم به فی گواهی وی، که
دُر مشور په حدیث مرفوع کن دی چه دادوه فر بخت به هم هغه
وی کوموبه چه نیکی او بدی لیکله به

۳- د اندامونو گواهی

کوماند امو نوچه عمل کرے وی د هغه به هغوی پخپله هم گواهی کوی
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ مَن رَّزَقْنَا بِهِ مَرْبُودًا دوی په خولو مهر
اَيُّ يَوْمٍ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا ۝ اَلْكُوُوا وَكَدَرُوا لَا سُوْنَةَ مَوْسِمٍ
يَكْسِبُوْنَ ۝ ر سوره يس آية ۴۵ : سوره خبره کوی او ددوی پینه به
هم د هغه عمل گواهی ورکړی کوم چه دوی به کول به

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرْوْنَ اَنْ تَشْهَدُوْا ۝ اوتا سونشی بیج کیده چه به تاسو
علیکم سمعکم ولا ابصارکم ولا ۝ گواهی اگری ستا سو فور و نه سترکه
جُلُوْدُكُمْ رَحِمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۴۶ : او خرفنه به

وَقَالُوا الْجُلُوْدُ هِيَ لِمَ شَهِدْتُمْ ۝ اودوی به خپلو غرمونه وانی چه تاسو
علینا ما قالوا اَنْطَقْنَا اللّٰهُ الَّذِي ۝ خمو نو خلاف و لے گواهی اگری هغوی
اَنْطَقَ كُلُّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلْقُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۝ بد وانی چه موبن هغه حد لے گویا نه
قَرَالِيَهُ دُر جَعُوْنَ ۝ رَحِمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۴۷ : کړو کوم چه هره شے گویا نه کرے دے
او هغه تاسو و وچه وار پیدا کړی بی او هغه ته به واپس حتی به

۴- دخاله گواهی

قرآن کریم فرمائی، اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ ذَاتِ اَخْبَارِ هَٰلَا اَلزَّلْزَالِ اَيَّة (۱۲) ابن
عباس رضه د دے، آیت په تفسیر کن فرمائی، زمکه به د انسان د هغه

عمل خبر و د کوی کوم لے چه په دے کرے دے، دا بتول خلو ر قسیمه گواهی
شوے، د پیغمبر انوار فر بنتره علیهم السلام گواهی اعتباری ده حکه چه دواړه
گناه نه پاک دی، نوره دوه گواهی رداندا موبن او د خله هم اعتباری
حکه دی چه د اخلاف عادت دی دوی پخپله خبره نشی کولے الله پاک
بتر خبره را ابا سی لکه خنکه چه دوی به پخپله هم دا بیان کوی نو
والله تعالی نه زیات اعتباری به بل خوک وی،

دا اعتراض غلط دے چه اندامونه او خاله ژ بے زلری نو خبره
به خنکه اگری، حکه چه یو انسان جامید شی، رکیست او تپپ، کین
خبره محفوظ کولے شی، خه وخت چه غواری نو هغه خبره آوری،
نوالله تعالی خوپه طریق اونی دا لسه کولے شی، بله دا چه د الله کار دے ژ بے
نه خبره ابا سی او که پینولا سولونه حکه چه بقول اندامونه د خوبن
دی اول لے ژ بے نه خبره را و سته اُس د نورو اندامونو د الله پاک
قدرت او طاقت چه ا منلے شی، نو داسه خبر و مملو کن بیا هخ یس پیش
نه وی، دے نه علاوه د نوزی تحقیق به نبیاد جناداتو او حیوانانو کن د مرتبو
په جوړ ژوند همرشته او گویائی هم لیکن د انسان نه علاوه د نورو گویائی

د انسان د غور و نونو په دده
اَيُّ يَوْمٍ ۝ وَكَانَتْ نَسْلَةً ۝ عَلَيْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ، وَاِنَّ مِنْهَا لَمَّا يَلْبِطُ
مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ يَسْبِغُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلْوٰتَهُ وَتَسْبِيحَهُ،

حضور علیه السلام سهه دکانرو او د اوبن خبره په احادیثو کن ثابته
وی دا بتول شیرونه بنائی چه هر خه خبره کولے شی خو فرق دادے
چه د اخویا انسان او ریدے نشی او یا پر پوهیوی نه، خو آخرت کن به
د دے عادت په خلاف او ریدلے شی حکه چه آخرت هم د نا آشنا

شئو نوجهان دے، ہے خوتول ہر خہ اللہ تہ معلوم دی، دکوا ہوا و د
 عملنا موضوعت ہفہ نہ نشتنہ خوبیاہم داسے اللہ دے دیارہ کوی چہ
 بنیادہ تہ پخیلہ خیل عمل لیا دشی او پخیلہ پسخان اقرارا کروی او
 گواہان پیر د ثبوت دیارہ پیش کریشی، چہ دانلہ عدل وانصاف بنہ
 واضح شی حککہ چہ اقرار او گواہان د مدعی ثابتولو مضبوط دلیلونہ
 دی ہم ہفہ چہ دیرہ اعتباری دی او جرحہ پرخکہ نشی کیدے چہ دوی
 غیر جانب داری لکہ پیغمبران او فریشتہ علیہم السلام، داندامونو
 شہادت یو قسم اقرار دے چہ بتولونہ مضبوط ثبوت دے،
 البتہ د خائے گواہی حککہ دیرہ اعتباری دے چہ وہا نندے بیان ا شو
 چہ داد اللہ نعل دے او پدے یو شہادت ہم جرحہ نشی کیدے
 حککہ چہ بنیادی جرحہ دوک دی یو دا چہ گواہی بے اعتبارہ ثابت کریشی
 دلند داسے ہم نشتنہ حککہ چہ پیغمبران فریشتہ مکان اواندامونہ بتول
 اعتباریان دی د علماء و تصدیق بہ ہم پیغمبران کوی، حککہ د گواہی
 ہم اعتباری شہو، اودویہ دا چہ دکوا ہا نوجانبنداری ثابت کریشی دتہ
 دا ہم حککہ نشتنہ، بلکہ چہ انسان سرہ ددوی ہیخ لاندے بانندے
 ہیچرہ نشی کیدے چہ داسے تیرکون د یو بل سرہ ا لری بکہ داندامونو
 گواہی خوی بتولونہ زیاتہ اعتباری حککہ دے چہ دا پخیل خان اقرار دے
 دوی بہ پخیلہ ہم پندہ گناہ عذابیری،

د عملونو تول

قرآن فرمائی

وَلَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ موزن بہ د انصاف تہ د تیا
 فَلَا تَطْلُمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ حَبِّ كَرْمٍ خَرَدَلٍ اَنْ تَنْبَأَ وَكَفَى بِنَا حَسِبِينَ نہ وی او کجریے د عمل وقتدار داری

د دے برابر وی ہر جہہ فی موزن نا و لو، او موزن حساب د بارہ کافی یو
 وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ؛ (د ہیامت بہ ورخ د عملونو تلک حق دی)
 فَاَمَّا مَنْ ثَقَلَتْ مَوَازِينُهُ فهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ؛ چہ دچا تولونہ دل نہ
 وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمَّهُ هَاوِيَةٌ رَسْرَسَةٌ؛ شو، نو ہغوی بہ زرہ
 القادرہ آیہ عتقے پورے کندان کن وی، او دچا تولونہ چہ سپک
 شونو ہفہ لکاو نرہ کندہ دکہ،

داسے نور و آیتونو کمز و احادیثو و اہل سنت د علماء و اجماع
 سرہ ثابتہ دے چہ عملو، تہ بہ تلیشی، البتہ معتزلہ بتول او سلفو کن
 مجاہد، اعمش او ضحاک داوائی، چہ تلک د عملونو نشتنہ، کوم خائے چہ
 وزن لفظ راشی نو د ہفہ مطلب برابرے او عدل الہی بہ وی پورہ مطلب
 دا چہ اللہ بہ د عمل بہ برابر (زیلے کھے بہ تہ وی) د ہفہ جو کہ د انصاف
 فیصلہ کوی خودا قول حککہ غلط مے چہ وزن او میزان پہ قرآن کنی
 دروند والی او سپکوالی سرہ موصوف دے کہ انصاف مطلب وے
 نو دے سرہ دروند والے او سپکوالے بہ ذکر نہ ووچکہ چہ انصاف دروند
 سپک نشی کیدے نو دچھوٹو رائے داسے صحیح دکہ، چہ دغرتلہ بہ جسمانی
 او حسی وی، معنوی تلہ (انصاف) ترندہ مراد۔ د میزان حتی پہ
 ثبوت کنی د سلمان فارسی رض د امر فوج حدیث دے،

يُوضَعُ الْمِيزَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلََوْ وَضِعَ تِلْهُ بِأُذُنِي شَيْ هَفَ بِهِ دَوْمَرٌ
 فِيهِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ كَوْسَعَهُ؛ فراخروی کجریے بتول آسمانونہ
 او زمکہ پہ دے کنی کینو دے شی نوز پکنی بہ خائے شی،

حافظ بن حجر رح د احادیث د بخاری د آخری حدیث پہ شرح کنی حاکم
 نہ پہ روایت د سلمان رض او ابن مردویہ تہ پہ روایت د عائشہ رض او
 بیہقی تہ پہ روایت د انس رض او طبرانی نہ پہ روایت د ابو ہریرہ رض نقل کرینا

او ابن المبارک رحمہ اللہ روایت ہے کتاب الزهد، ابوالقاسم
لسکائی نے کتاب السننہ او آلوسی نے یہ تفسیر سورۃ اعراف میں نقل کر دی
تلا یہ وہ دہا کہ گنہ

ذو کلمہ کہ کج جمع ہے صیغہ ذکر شی نو
ہفتہ داعمالو بہ اعتدیل سرحد نہ چہ اعمال گنہ روی نوجمع اعتباری شوہ
یا مژاد کجمع د سے نہ تعظیم روی، مطلب ہے داکہ یو دہ خود کوئے
والی پہ وجہ ددے وپردہ چہ گنہ ورتہ او بیٹے شی لکہ گڈ بت قوم
نوح بن المرسلین، حضرت نوح علیہ السلام نے تعظیماً پہ گنہ و پیغمبران
شہر کرو د بعضو رائے دہ چہ تلے پہ گنہ روی، یاد ہر گنہ کپارہ بیلہ
بیلہ، تلہ دہ او یاد ہر عمل د پارہ بیلہ بیلہ تلہ دہ، خوئے وجہ قول
غور یزد دے:

دموزون لهم بیان

ذچا عملونہ بہ تلے شی، او دچا بہ نشی
تلے، تسلطانی رح د امام غزالی رح نہ
نقل کریدے چہ دد سے بڑو لو عملونہ تلے نشی، او د نور و تلو مکلفو
بہ تلے شی، ① معصومین د گناہ نہ پاک خلق پیغمبران علیہم السلام
خونغا بہ نذر دے کہیں د مسلمانانو وارہ ادیبونی ہم شامل دی،
② بل تلوے خلوار بہ اونوی کو رہہ ر..... م..... خلق دی، ③ دریم
توے د کفارو تلو د پارہ مقابلہ ضروری وی بہ نہ و مہود و وکن د مقابلہ
بد عمل نشہ او پہ دریم کہیں د مقابلہ نیک عمل نشہ، دارنگ پہ
آیت فلا نقیم لهم یوم القیامہ ورنما کہیں د انکارہ دہ چہ د کفار
عملونہ بہ نشی تلے لیکن امام بخاری رح د تلو د پارہ د عملونو تلل ہم
منی لکہ فرمائی انا اعمال بینی ادم و قولہم یوزون، چہ د تلو
بنیاد صو قول او عمل بہ تلے شی، او دا قول حافظ بن حجر او علامہ

آلوسی رحیمہ اللہ ہم غورہ گنہ لے دے نو، فلا نقیم لهم یوم
القیامہ ورنما، کہیں بہ د تول نہ مطلب قدر او مرتبہ وی، یعنی
د قیامت پہ ورح د اللہ پہ نذر د کفارو د عملونو ہیچ قدر او عزت
بہ نہ وی بلہ خبرہ داچہ امام قرطبی د تول د پارہ اعمال
متضادہ ضروری نہ گنہ د کفارو د نیکی چا بری بہ نشی وی
او د کفر بہ ترخا مچا بپہے دروند وی، یا کچرے د کفارو صدقے
او خیر انونہ، د عذاب د کیفیت پہ کم والی کہیں مؤثر گنہ لے شی نہ پہ
کیست کہیں کچرے ہفتہ پہ بل چا بری کہیں پرا تہ ہم وی نو د کفارو
گنا ہونو پہ مقابلہ کہیں د دیر کموالی پہ وجہ د کفر چا بریے دروند
پاتے شی،

دویم قول د سبکی رح پہ شرح عقائد کہیں امام ما تریدی نہ منقولہ
چہ د کفارو د پارہ بہ د تمیز او فرق معلومو تلو دی پہ ہفتہ د
معلومو لے شی چہ د کو مو کفارو گنا ہونو او کفر زیات دی نو د ہغوی
بہ عذاب ہم سخت دی او د ہغوی پہ نسبت پہ کفارو گناہ کہیں کہ کفایت
بہ د ہغوی نہ لہر شان کم عذاب دی اگر چہ ابدی عذاب کہیں نہ بہ
بتول کا نران شریک وی دا فرق بہ د کیفیت رزیاتوالی او کموالی وی
حافظ بن حجر د ابولہب او ابوطالب د قصو نہ وا دلیل نیوے د
چہ د کفارو بعضے نیکی د کموالی د سبکی رح د عذاب باعث جوہر ہے
شی، د سورہ مؤمنون د آخر آیت نہ د کفارو د عملونو تلل ثابت ہیں
وَأَمَّا مَنْ حَقَّ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ
خَالِدِينَ فِيهَا بِمَا كَانُوا فِيهَا يَسْتَكْبِرُونَ ۝۱۰۸
تلفیح و جوہرہ الشارح: پہ نقصان کہیں غور دی روہ جہنم
دقتہ فیہا کلحون ۝۱۰۸ اَلَمْ تَكُنْ

اَيَّتِي تَشْتَلِي عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا بِرَهْمَنِي مَعْنُونَهُ سَوْرَتِي اَوْ حَوْلَهُ بِهِ
 نَكَّدًا بَوْنٌ ○ رَايَةٌ عَشْرَتَا ۱۵۰ : يَكْنَى وَرَايَةٌ وَى دَوَى نَهْ بِأَوْ يَجِيءُ
 شَيْءٌ جِهَ آيَاتِ سَوْرَةٍ حَيْثُ آيَاتُهَا وَوَأَوْرُؤُهَا شَوَى جِهَ هَفْتَا سَوْرَةٍ كُنْزِ
 آخِرَى فِقْرَةٍ فَكُنْتُمْ بِهَا نَكَّدًا بَوْنٌ ، نَهْ كَفَرٌ ثَابِتٌ شَوَاوٌ رُوْمِيٌّ فِقْرَةٍ
 وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ، نَهْ دَعْمُونُو تَوَلُّو ثَابِتٌ شَوَى

دَمَوْزُون بِيَان

په میزان کین به خه تلله شی؛ په دسه کین دسه
 قوله دی اول ذابن عباس رضی الله عنہ قول دے
 چه أعراضا و اجسامونه به جسم جور کریننی او تلله به شی اودا سے
 الفاظ رَیْقَلِبُ اللّٰهُ الْأَعْرَاضُ أَجْسَامًا ، قَسَطَلَانِي رَج تَقَلُّو کَرِیْدِي ، او
 بدور السافرة ، ص ۳۵۰ اکین د بیهقی د شعب الا بیان دا الفاظ نقل دی
 یُوْتِي بِالْحَسَنَاتِ بِأَحْسَنِ صُورَةٍ وَ یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ بِأَفْجِرِ صُورَةٍ ،
 یعنی نیکی به په بنه شکل او بدی به په خراب شکل کین راوړه شی ،
 طبیی دمشکوة شریف په شرح کین دسه قول ته ترجیح ورکړه د د :
 دویم قول دادے چه عمل ناه به د عملونو د لزومیت په اعتبار تلله شی
 د دے دلیل حدیث در البطاقة) دے اودا امام ترمذی رح و عبد الله
 بن عمرو بن العاص نه نقل کریدے او بنه رح حسن رے ورت و بیلی دی
 او ابن حبان هم په خپل صحیح کین دا حدیث راوړه د دے چه الفاظ د ادا
 یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ بِأَفْجِرِ صُورَةٍ وَ یُوْتِي بِالْحَسَنَاتِ بِأَحْسَنِ صُورَةٍ ،
 فِي كَفَّةٍ وَ یُوْتِي بِالْبَطَاقَةِ فَتَوَضَّعُ : یوچا بری کین کیینولے شی ، او یو
 فِي أُخْرَى فَطَاقَتِ السَّيِّئَاتِ وَ : ورکوتے پرچه د کاغذ به بل چا بری
 تَقَلَّتِ الْبَطَاقَةُ : : کچه کیینولے شی ، نودغه یوکم سل کتا بوند به
 سپک وی او هغه ورکوتے پرچه به درنه شی ،
 د دے امام الحرمین ترجیح ورکړید که او و بیلی دی چه دروند والے به د

اجر پداندازی ، قَرطبی رح هم دا غوره کسترے د کا و ذابن عمیر قول د
 دریم قول دادے ، چه هم عملونه به تلله شی چه په هغه د ترمذی او
 ابوداود هغه مرفوع حدیثونه دلیل دی او ابن حبان د دے تصحیح
 کریدے د حدیث الفاظ دادی :

مَا يُوَضَّعُ فِي الْمِيزَانِ أَحْسَنُ مِنْ خُلُقِ حَسَنِ رِبِّهِ مِيزَانُ كُنِيَ بِهِ ذَبْنُهُ
 خُوْتُهُ ، ذَبْنِيَاتٌ خَائِسَةٌ عَمَلٌ بَلْ نَشِي تَلَلٌ) دے له حافظ بن حجر
 ترجیح ورکړه د دے ، د عملونو تل به پخوا د عقل نه لوه خبره کسترے
 شوه لیکن اُس خو په تهر ما میتره د بدن یا د موسم درجه حرارت
 معلومیدے شی ، حالا نکه دا عرض دے ، خمون به نزد د دے د دے
 واروا قوالو کین اختلاف نفته ، کیدیشی چه په دره وارو طریقو
 (عمل د جسم په شکل ، عمل د عمل ناه په شکل او عمل پخپله) د دے
 د باره تلله شی ، چه په آخری فیصله کولو کین هغه قسم د شک شبهی
 ظاهری صورت بنکاره نشی ،

امام ذهبی رح د علم په فضیلت کین د عمران بن حصین نه د رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حدیث نقل کریدے چه د علماؤ سیاهی اود شهیدانو
 وینه به تلله شی خود علماؤ سیاهی به در نه دی ربه و السافره ص ۱۴۱

تَلُونُكُ

تَلُونُكُ د عملونو به خوک وی ، د مختلفو روایاتو په بنیاد د دے کین خلو قله
 رانا الله جل مجداه به تلونکے وی ، دا امام غزالی قول دے (الدررة الفاضلة
 فی کشف علوم الاخره) او دلیل کے د قران د آیت نبولے دے ، وَ
 نَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ ، یعنی موینر به ان دوه جان نه الله تعالی نسبت
 کر دے د دے

د دویم قول دادے چه تَلُونُكُ به مَلِكُ الموت وی او ویرود آنس بن

مالک نہ دے روایت کرے دے (۳) ہم قول داد سے چہ تلوک
بہ آدم علیہ السلام وی پہ معجم صغیر کین طبرانی دابو هريرة
یہ دے الفاظ نقل کریدے،

يَا دُرَّ قَدْ جَعَلْتَكِ حَكِيمًا بَيْنِي ۖ اے آدم علیہ السلام مانتہ حیا او دین
وَبَيْنَ ذُرِّيَّتِكَ قَوْمًا الْيَتِيمَانِ ۖ اولاد پہ منجھ کین منصف مقار کرے
حکم میزان سرکہ ادریزہ

(۳) خلورم قول داد سے چہ تلوک بہ جبرائیل علیہ السلام وی داروین
ابو القاسم الاسکائی د حذیفہ پہ روایت نقل کریدے،

حیا پہ نرد دے خلور و اولو قول کین حہ اختلاف نشتہ داتول صحیح دے
اللہ نہ کے تلوک پہ دے وجہ او نیلو چہ تول بہ د ہغہ بہ حکم کین
او عام طور حکم کونکے تہ ہم د ہغہ کار کوونکے ویلے شی، پہ دنیا کین
پولیس چہ چالان اگری د ہغہ بیان اغسل پہ عدالت کین ضروری وی
رنگ عزرا نیل علیہ السلام د سرو چالان کریدے د اللہ تعالیٰ پہ عدالت
کین بہ کدہ بیان او موجودگی ضروری وی :-

دنیا وی عدالت کین د قانونی مشیر ضرورت وی دغہ رنگ د اللہ
عدالت کین د جبرائیل علیہ السلام پیشی دے د پارہ ضروری دے چہ
قانون رقرآن د اللہ لہ جانبہ راؤ پے دے او د قانون شکنی پہ
مقدمہ کین دہ پیشی ضروری دے :-

د اولاد آدم علیہ السلام مقامہ پیش دہ نودسہ پرست پہ حیثیت
حاضری ضروری :-

د عملونو تلو حکمت

اللہ عالم الغیب د عملونو د ذرے ذرے نہ خبر دے، نو د اللہ
عملونو تلو کین ہیج عرض نشتہ خو عملونو تلو د عدالتی کاروائی

تکمیل یو ذریعہ دہ (۱) عمل کوونکے د عملناے پہ ذریعہ د خپلو
عملونو نہ خبر شی کہ ہیر کوی تے وی نور یا د بہ شی ورتہ رنگہ پہ
د اگری کتو چہ تیرشوی خیزو نہ رایا دیری (۱) او تقسیاتی طور بہ امنی
چہ داتول درست دی پہ ڈ بہ اقرار اگری، او کہ لہ کوی، لکن
اقرا کتبتک د کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا، چہ دے
حکمت تہ اشارہ شویدہ :-

(۲) د عملونو تلو سرہ نسبت معلومیزی چہ نیک عمل یو پوتہ
او د اللہ لہ طرفہ د ہغہ بدل دغہ نہ ہم لوئے انسان تہ پہ دے تلو د
اللہ د فضل لوئے والے بنکار کول دی، او د بد عمل پہ سزا کین د
اللہ پاک انصاف بنکارہ کول دی :-

(۳) د انبیاء علیہم السلام د علماؤ، د فرشتو، د اندامونو، او د خلک
د گواہوتیر و لو نہ مطلب دا ظاہر ول دی چہ داتول کار او عدالتی
کارروائی پہ حقیقت او انصاف بنا دے :-

(۴) د دے ہولے کار و ایئی مقصد د ابنکارہ کول دی، چہ انسانی
اعمال دوسرہ اہم دی چہ داتول انتظامان د ہغہ د پارہ ہم پہ دے
وجہ کیری چہ د کائناتو د تخلیق مقصد انسانی اعمال و :-

د غوریز او ناغوریز پیژندل

د نیکی او بدی د چاہرو ذرنید و او سپکید و پیژند لو کین دے
قولہ دی د، د دنیا د قاعدے پشان د آخرت ہم د اقاعدہ دے چہ
درون چاہرے بہ سنکتہ او سیک بہ پور تھی د د جمہورو علماؤ
قول دے :-

(۲) دویم د دے پہ عکس دے مطلب د اچہ کوم چاہرے پور تھی
ہغہ بہ درون او کوم چہ سنکتہ تھی ہغہ بہ سپک وی، خکے چہ چیز

اور مرکز د میلان بہ آخرت کین بدلیبری د نیکو مرکز بہ پور تروی کوم
حائے چہ جنت دے او د بند و مرکز بہ بنکتہ وی کوم حائے چہ دوزخ دے
د غنہ قول د ہدرا الدین زرکشی دے (البرہان فی علوم القرآن) او
شاہ عبدالعزیز غورہ کربیدے (فتح العزیز)

(۳) دریم قول دادے، چہ د نیکو د چاہری نہ بہ یونورانی سنن را اوزی
داد نیکو د دروند والی نینہ دلا او د بند و چاہری نہ بہ نوراد تیرو
سنن را اوزی نو داد بند و دروند والی نینہ دلا، دا قول علامہ اوسوی
د سورة قارعہ پہ تفسیر کین نقل کربیدے۔

دستول مقام

حکیم ترمذی بہ نوا در الاصول کین او ابوالقاسم الانسائی پہ کتاب
السنة کین نقل کربیدی چہ میزان بہ د الله پہ وپاندے ادر وے شی،
د نیکی چاہرے بہ د عرش پہ بنی ارح او پورے بہ ترحمت وی، او بدئی
چاہرے بہ د عرش چپ ارح تروی او پورے بہ ترحمت وی،

د پل صراط تیریدل او نور

پہ قرآن کین دی

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ عَدُوٌّ لِلَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ
وَالرُّسُلِ ۚ وَمَنْ يُجَادِلِ الْفَاسِقِينَ فَسُوفَ اللَّهُ عَذَابُ السَّاجِدِينَ
الَّذِينَ اتَّقَوْا ذُنُوبَهُمْ فِيهَا ۚ داد الله پرے کربے فیصلہ رہے
جثیاً ۚ (سورہ مريم آیت ۷۱) : بہ د الله نہ ویریتہ کرکے خلق مؤمن تھلا
او ظالمان بہ ورتے پہ گوچہ وور غور زور کور پکین بہ تے پوریزو :

پہ دے آیت کین د کردی چہ تہول خلق بہ جہنم کین وارد پیدی، مسئلہ حمد
حاکم سرہ د سنن د تصحیح او بیہقی ابو سمیہ نہ پہ اسناد جابر رض
صرفو عا نقل کربیدے چہ د (وآرد) معنی دا خلیل دی او دارنگی

مستدرک حاکم کین ابن مسعود رض او ابن عباس رض نہ ہم منقول دی
چہ د ہف مطلب د تہولو جہنم تہ دا خلیل دی امام قرطبی رح دا
قول غورہ کربیدے، دویم قول دادے، چہ وار دیدلونہ مطلب
د پل صراط پہ ذریعہ جہنم نہ تیریدل دی، دا خلیل ندی، دا
قول امام نووی غورہ کربیدے، دا قول پہ مستدرک احمد او ترمذی
کین دا ابن مسعود رض نہ صرفو عا نقل دے، پہ کوم کین چہ دا ہم د کردی چہ
خوک بہ د برینشا پشان تیریزی، او خوک بہ د ہوا پشان خوک بہ د
تیراس پشان خوک بہ د ہوا غلنو پہ پشان خوک بہ د سورانی پشان
او خوک بہ د جہنم پہ اور زخی شی او تیر بہ شی او خوک پہ پکین
اغزیزی :

دریم قول د وار دیدلونہ مطلب تہ دے کیدل او دوزخ لیدل دی چہ
حساب بہ دوزخ سرہ تہ دے وی، بیابا کہ قرآن پہ دے کین غورہ دے
شی او مسلمانان بہ جنت تہ ارسولے شی، لکہ خنکہ چہ د حضرت موسیٰ
علیہ السلام پہ قصہ کین، وکما ورد د ماء صدائین را غلے دے دے مطلب
پہ او بو کین سوتل نہ دی بلکہ ہفے تہ تہ دے کیدل او حواتہ ورتل دی،

کچرے رومی قول تہ اگورے، نوڈ ہر چہ جہنم تہ نتوتل بہ د عذاب
د پارہ تروی بلکہ پہ نیکانو خلق بہ د جہنم اورا شر نہ کوی او لکہ دا براہیم
علیہ السلام پہ ہغوی بہ دغہ اور یح او سلام، جو رہی لکہ طبرانی
او بیہقی کین چہ خالد بن معدان نہ منقول دے چہ ہم مینا تہ تہ پتہ
ہم نہ لگی، نو ا بہ وائی چہ موبز خور و عدے د الله مطابق جہنم تہ
وارد نہ شو نو د الله طرفہ بہ جواب ورکیشی، مگر تہم علیہا وکی
حاکم دے، تاسو پہ ہفے تیر شوی لیکن ہفہ مہ وو، طبرانی رح او ابن عدی
د یعلی بن مہنہ رض نہ صرفو عا روایت کربیدے چہ دوزخ بہ مؤمن تہ وائی

تیرشہ ستا نور حیا اور مرکب و رجز یا مؤمن اظفا نورک لہی
 بدو و السافرة، ص ۳۵ و ص ۳۵۳ د پگ صراط پہ خطرناک وخت کتب بہ
 تیارہ وی، دلاس نطہ بہ نہ بنکاری، کا اعمالو پہ مناسب بہ پہ مؤمنانویان
 نور تقویٰ بعضو سرہ بہ دغر ہومرہ ر نرا وی، بعضو سرہ پہ د فحور
 داؤفہ پہ سمون او تولونہ کم د نیک عمل خاوندانوی سرہ د کتہ گوٹہ پہ
 سمون ر نرا وی ر ابن جریر عن ابن مسعودین دارنہا چہ او ویئی نو
 منافقان بہ مومنانو نہ خواستہ کری،

أَنْظُرُوا نَأْتِيَنَّسٍ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ : بِيْزَانِ حِصَارِ شَيْءٍ چہ مؤمن ہم ستا
 ارجعوا ورا کما التمسوا نوراً : پد نرا کتب تیر شو نو ہغوی بہ جواب
 ور کری چہ د نیا تہ لار شئی او ہغہ نکلے نہ نرا را و کری
 حکم چہ نرا د عمل نہ حاصلیزی او دا العمل د نیا دہ آخرت نہ دے
 آخرت رد ارجزاع دے ر بدو و السافرة مع تشریح ص ۱۲۷

د صراط حقیقت

د پل صراط رغونہ د دیلوے ستیشن د پل پشان معلومیزی، ابن عساکر
 د فضیل بن عیاض رض نہ نقل کریدے چہ د جہنم د پاسہ د پل صراط او رتو
 د پختلس زور... کالو کمنزل پر اندازہ دے دے پہ درے و بر خو کین
 یوہ بر خہ پور د تختل دی، بلہ دریمہ بر خہ را کو زیدل دی او مینحمتی د پخت
 ہوار بیغ تلل دی، ر بدو و ص ۳۵۳ بہ بقی کتب داس رض نہ صرفو عامنقول
 دی چہ ر اذق من الشعر و احد من السیف،

او دغر رنگ پہ مسلم کتب د ابوسعید خدری رض او ابن جریر کتب دا بن
 مسعود نہ او مستدرک حاکم کتب دی چہ د بعضو د پارہ پہ د ویستہ نہ
 نہرے او تورے نہ تیرہ او د بعضو د پارہ بہ د میدان پشان فراخہ وی

پل صراط او د نور حکمت

پل صراط بانندے تلل بہ د (موقف) میدان حشر نہ شروع کیزی او
 دا پل د دوزخ د پاسہ دے، د کمنہ چہ تیر شئی نو د جنت حد بہ شروع
 کیزی، او بیا بہ جنت تہ داخلیدل وی، لکہ۔ خٹک چہ بدو و السافرة
 کتب د روایا تونہ ثابت دی، دیو قول مطابق کہ قول خلق بہ پہ جہنم د پاسہ
 تیریزی نو اہل تقویٰ تہ بہ ہیج تکلیف نہ وی خو کفار او فجار تہ بہ
 تکلیف وی، او کچرے د بل قول مطابق جہنم تہ داخلیدل ہر کس د پارہ
 ضرور ہونو اس بزور بانداے مؤمن بیان کریدے چہ متقیانوتہ، بہ
 تکلیف او پتہ ہر حکم نو چہ د جہنم اور بہ ہغوی تہ یخ او سلام وی

او بخیلہ قرآن کریم کتب ہم ذکر دے،
 ثُمَّ يَخِي الْأَذِينَ اتَّفَقُوا وَ تَكَرَّرَ الظَّالِمِينَ : بیا بہ مؤمن تقوی داروتہ د پل
 فِيهَا جِثْيًا ○ سورہ مریم آیت ۷۵ : صراط او د دوزخ اور نہ خلاصہ
 ور کمر و او کفار او فجار بہ ور تہ پر گوم وود او غوزو، پل صراط بہ ویستہ
 نہ نرے او د تورے نہ تیرہ صرف کفار او فجار و د پارہ وی د ہر چاد پارہ
 بہ داسے نہ وی، لکہ اس بزور بانداے مؤمن دامدائل بیان کریدے، ہان
 کچرے د تولو ہم دغہ یولار د پل صراط وی، نو بیا ہم د مؤمن خہ خطرہ
 نشتہ، لکہ چہ امام بدر الدین زرکشی پہ ر البرہان فی علوم القرآن
 کتب ذکر کریدی، چہ عالم آخرت کتب بہ جیز او مرکز بدلیری د دنیا
 د ستور مطابق بہ نہ وی بلکہ د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ د قول مطابق
 احکام د روح بہ پہ احکام د بدن غالب وی د کفار و مرکز میلان بہ بنکتہ
 یعنی جہنم آرخ تہ وی، او د نیکو کار او تقوی دار و مرکز میلان بہ پور تہ
 یعنی جنت ارخ تہ وی لہذا کفار بہ د تول پل زور پر پرتو پہ وجہ زنی شئی
 ارنک دورنگ بہ شئی او درز و رگذا بہ شئی او د تقوی دار و میلان

اوزور بہ پورنہ وی دپل ہتھ بوج اوزور بہ پر نہ پر بوزی، اوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی، ددے مثال دا سے دے چھوٹک دتورے پتیرو پینہ کیر دی نو تکلیف وی، بلکہ زخمی کیری، لیکن کہ پینہ اوچتہ کیری اوپیا دتورے پہ تیرو دپورنہ نہ پرے پینہ کیری، نوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی حکہ حکہ چہ دقدم میلان پورنہ آہر نہ دے، بلکہ گوزا آہر نہ دے دے، حیزا و مرکز بدلید و وجہ دادہ چہ کفارو پہ دنیا کین جھنخی عملو نہ کیری دی چہ دھے میلان اومائے مرکز جھنر نہ او جنتیان بہ کجنتی عمل پہ وجہ خپل میلان اومائے جنت نہ لوی باقی جھنر دکفر او گناہ مثالی صورت دے، او جنت کایمان او عبادت مثالی صورت دے، دگنا ہوو مجزاج گرم داورا تیرے دے، او دایمان او نیکی مزاج بیج او دتور دے کوم نہ چہ دنی علیہ السلام پہ دے دے عا کین اشارہ دے۔

اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَا عَمَاءِ النَّبِيِّ وَالْبُرْدِ، اے خدا یہ جھانگنا ہونہ دو لو او دگنی بہ او بوا وینزہ، یہ صحیحینو کین حدیث دے، حُقَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَايِرِ وَحُقَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، رجنت تکلیفونو کین کیری او دوزخ خواہشا نو کین کیری دے،

جنت نہ تلو دپارہ دپل صراط نہ تیرید و مطلب دا حقیقت نکارہ کول دی چہ شریعت بانہ دے عمل کولو دپارہ دے خلقو ہر قسم تکلیفونہ تیر کیری دو او جنت دپارہ دے سرک تیار کرے، او دتورانی عملونو پہ وجہ ہغوی نورانی دار السلام او جنت ترا رسیدہ، او چاد شریعت پہ پل او پہ سرک بانہ دے نل پرینی وویا خہ پہ شریعت تلک او خہ پھیل طبیعت تلک کجنت پہ سرک شریعت تلک لک چہ دوی تہ پہ دنیا کین کوران معلومیدل دغہ رنگ بہ آخرت کین ہم دجنت پہ سرک رپل صراط تلل دوی تہ کوران وی مطلب دا چہ آخرت عالم مثال دے، شریعت لہ پہ اللہ تعالیٰ دقیامت،

پہ ورخ دپل صراط شکل ور کیری دچا چہ دے سرہ پہ دنیا کین تعلق وو، خپل خواہشات تہ پریشی وواو پہ شریعت تہ عمل کولو ہر قسم تکلیفونہ برداشت کول او تہ بانئی ور کول دوی تہ دشریعت دپارہ آسان و دوی شریعت سرہ داسے خان عادت کپے ووجہ ہم پہ دے کین بہ ورنہ آد مر نرنا او اطمینان حاصل وو، نوہغوی بہ پہ دیرے آسانئی فراخئی اور نرا کین پہ دے تیرشی، او خپل مرکز میلان (جنت) تہ پہ ارسی کوم چہ دینکو او بنیگر و مرکز ہم دے، او کوم خلق چہ پہ دنیا کین داسے نہ و، شریعت سرہ تہ تعلق نہ ساتلو پہ دے بانہ دے عمل کولو تہ دے سا دو بہ وہ، خپل خواہشات پہ تہ دے غورہ کنرل، نوہغہ خلق پہ پل صراط ہم نشی تیریدے دا بہ ورنہ دتورے نہ تیرہ شی او دویینتہ نہ بہ نرے شی، لکہ خٹکہ چہ ورنہ دنیا کین بنکارید و او دے نہ دتیرید و پہ خٹکے بہ خپل مرکز میلان (دوزخ) تہ گذارشی کوم چہ دینو او گناہونو مرکز ہم دے،

دتور اسباب

الصَّلَاةُ نُورٌ، وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، الصَّبْرُ ضِيَاءٌ، وَالظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،

پہ پل صراط بہ نرنا دتورخ، قرآن، وی او باہہ دظلم بہ نہ کولو سر خاص صبری بدور السافرہ صے

پل صراط بانہ دے تیریدل دگومو عملونو چہ آسان بیری
 ① کمزورے سرے دحکومت دظلم نہ پہ خپل اثر سوخ خلا، صول
 رطبرانی عن عائشہ رض

② ددین کار دپارہ جھانگنا تونوسرہ تعلق لول او ہم پہ دے غرض
 جھانگنا تونو نہ بیابار تلل ر بزار یا سناؤ حَسَنٍ عَنِ أَبِي الدُّدَّ دَآءِ

۱۹۲) پہ خپلہ رائے پہ دین کین دزیاتئی نہ خان سائل، او دسنت تعلیم ورکول ددیلی فی الزناکبہ بد ورا سا فورا صحیح

جنت اودوزخ

داهل السنّت والجماعت په دے عقیدہ اتفاق دے، چه جنت اودوزخ پیدا دی، امام ابوالحسن اشعری په مقالات الاسلامیین و اختلاف المضلین کین ر یلفظ ما اجمع علیه أصحاب الحدیث و اهل السنّة مطلب دا چه اهل حدیث او اهل سنّت په کوم عقائد او چه متفق دی د هغه په تفصیل کین فرمائی: **وَأَنَّ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مَخْلُوقَتَانِ** (جنت اودوزخ پیدا شویدی)

امام ابن قیم رحمہ صحابہ کرام و تابعینو تبع تابعینو اهل السنّة والحدیث فقہاء و اهل تصوف په دے عقیدہ اجماع نقل کړید (هادی الارواح د معتزله و داوینا غلطه ده چه اُس جنت اودوزخ نه دی پیدا د قیامت په ورځ به پیدا کیری چه ضرورت به ئے هغه وخت وی، غلطه حکم ده چه اُس د دواړو موجود والے عبث نه دے بلکه په دے کین فائدے دی،

د جنت اودوزخ د اُسنی موجود والی دلیلونه

- ۱) **تولوا نبیاء و علیهم السلام** د جنت زبیرے ورکړیدے او ویر و لو تاثیر هله قوی وی چه دادواړه اُس موجودی،
- ۲) په صحیح احادیثو کین د مرک په رخت او په قبر کین د جنت دوزخ لیدل او د هغه اثرات محسوسول ثابت دی چه داددے د اُس موجود والی دلیل دے، په صحیح احادیثو کین دا هم ذکر دی، چه د بعضی نیکانو

لکه شهیدانو، صدیقینو، انبیاء و بعضی مؤمنانو و خویش له مرکز د جنت د نعمتونو د فائدے آخله او بدکاره خلق د دوزخ تکلیفونو تیر کړی د قیامت نه ورا ندے د نیکانو او بدانو د جنت اودوزخ سره ربط او ارتباط دا بنائی چه اُس هم دادواړه موجود دی او د قیامت نه ورا ندے ددے پیدا کیدل واقف فائدے لری

د جنت اودوزخ د وجود نقلی دلایل

په قرآن کریم کین د آدم علیه السلام په جنت کین آستوگنه او بیازمکه نه را تلل ذکر دی، دا جنت آخرت واله هغه دارالثواب دے، دا صحیح قول دے د امام رازی رحمه الله دا قول د ابوالقاسم بنی معتزلی او د ابو مسلم اصفهانی نقل کول رچه د آدم علیه السلام د کین دوحائے د زمکے یو باغ وو، او پخپله د امام رازی په دے کین خپله رائے نه بنکاره کول، یاد بڼائی داوینا چه داداوم آسمان جنت وو، یا د بعضی صوفیانو رچه داوینا چه د جبل یا قوت یو باغ وو، یا د یهود و نصاری و د باغ عدنان یا فلسطین یا اصفهان متعین کول، ټول د عقل او نقل نه خلاف دی.

وجوهات دادی

د آدم علیه السلام د کین و حائے آسمان د جنت وو، هر کله چه د جنت لفظ په لام ک تعریف سره ذکر شی او په الفاظو کین زمکے د یو باغ مراد کولوخه قرینه هم نه وی نو جنت نه به مطلب هلته دارالثوابی باخصوص په دے صورت کین چه د قرآن الفاظ په دوو فرینو دا کوا هی کوی چه د آدم علیه السلام د کین و حائے آسمانی جنت وو، یو خو پسرورت طه کین چه کوم صفتونه د جنت بیان دی هغه هم آسمانی کیدے شی کوم چه دارا لجزاء دے زمینی نشی کیدے، هغه داسه چه الله تعالی آدم علیه

السلام نه د جنت بو تلو نه پس افرمائیل، فَلَا تُجْرِبَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ○ إِنَّ لَكَ أَنْ لَا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ○ وَأَنْتَ لَا تَطْمَئِنُّ فِيهَا وَلَا تَضْحَكُ ○ سورة طه آیه ۱۱۹ تا ۱۲۱ دایم صفتونه د دنیا د هنج مقام نشی کیده. مثلاً داچر د جنت نه په و تو پس به تاته تکلیف وے کتن به لورده نه وی، بر بندې بدل به نه وی، آسده به نه وی، بوغور به نه لکی، دا ټول خصوصیات د بکرنی جنت کیده شی د زمینی نه، د دنیا یو باغ کتن کومه فائده چه کیده شی هغه د دنیا په بل باغ کتن هم کیده شی چه دا اول باغ نه لا اوزی مگر نورے خلور فائده د دنیا په هنج یو باغ کتن نشی کیده،

دویم په سوره بقره کتن وی، قُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدَاوَةٌ ○ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ○ (سوره البقره آیه ۱۷) په دے آیت کتن د جنت نه په را کوزیدو دوه نیتج مرتبه کپه اوله داچه ستاسو د اولاد په مینج کتن به د شمنی وی لکه خنکه چه وړاندې د فرشتو په ژبه هم ظاهرا کپه شوه و، اَجْعَلْ فِيهَا مَنْ يَفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ ○ وَنَحْنُ نَعْلَمُ مَا تَعْمَلُونَ ○ په دے آیت کتن اهبطوا کوزشی بیائے د جمع په لفظ افرمائیل چه ستاسو اولاد به دیوبل د شمنان وی، او بل داچه ستاسو او ستاسو اولاد استوگنه به تر ټا کلی وخته پورے په زمکه وی او دے نه به فائده حاصلول وکچرے د آدم علیه السلام د کیدو وخت آسمانی نه وے نو دا الفاء به الله تعالی نه وے و نیل حکه چه د شمنی خود کفک د ژوند خصوصیت دے او دا به ے هم نه وے و نیل چه د کوزیدو نه پس به تاسو زمکه کتن اسیزی حکه چه د زمکه نه د کوزیدو واد

د زمکه دیو باغ نه بل باغ په تلو دا به الفاظ هنج معنی نه لری، زمکه نه زمکه نه کوزشی، د زمکه دیو باغ نه اوزی او پد زمکه کتن اسیزی معلومه شوه چه د زمینی باغ نه دو بلکه آسمانی جنت و لور، باطنی ذلت دے او بر بندې و لیک ظاهری ذلت دے، تنده باطنی گرمی دے او د ظاهری گرمی د دے په مینج کتن جوړه نه دے، د آدم علیه السلام د کیدو وخت دے ټولو نه پاک و،

د آدم علیه السلام د کیدو وخت متعلق استند لال د حدیث استند لال په صحیح مسلم کتن د ابو هریره رضی الله او او د حدیث یفرد نه مرفوعاً حدیث دے چه د

قیامت په ورځ به د آدم علیه السلام اولاد د آدم علیه السلام نه جنت پیرانتو غوښتنه ا کړی د دے په جواب کتن به حضرت آدم علیه السلام ا فرمائی وَهَلْ آخَرُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا الْآخِطِيَّةُ ○ اَبِيكُمْ، چه تاسو خوجنت نه هم ستاسو د پلار غلطی را ویستی یی، د کتنه معلومیږی چه د قیامت جنت هم هغه دے کوم نه چه آدم علیه السلام را ویستے شوه و، هر کله چه د جنت ا سنے وجود ثابت شو نو دوزخ هم خامخا حکه موجود دے چه د فریق هنجوک قائل ندے،

قرآنی استند لال د جنت په باره کتن قرآن کریم فرمائی اَعْدَتْ لِلْمُتَّقِينَ ○ اِدْوَارِزْخ په باره کتن فرمائی اَعْدَتْ

لِلْكَافِرِينَ ○ دواړه د ماضی صیغ دی، مطلب ے دادے چه جنت او دوزخ د وړاندے نه موجود دی، دریم دلیل دادے چه فرعون سره د فرعونیانو هر کله چه غرقیدل نو قرآن فرمائی اَعْرَفُوا قَادِحِلُو اَنَارًا ○ دا هم دواړه د ماضی صیغ دی چه په تیر شوه زمانه کتن د فرعون او فرعونیانو غرقیدو سره هغوی اور جهنم ته ټپو ټپو شوه،

کچھ قیامت نہ ورنہ دے دوزخ وے نودوی شے تہ داخل کرے شوم
 ک آدم علیہ السلام د کبر حائے جنت وویہ دے د شہبوازل
 ک آدم علیہ السلام د کبر و خاکے جنت الخلد نہ منلو شیہی دادی
 ک جنت کین داخلہ بہ قیامت پہ ورخر وی، خواد م علیہ السلام د قیامت
 نہ ورنہ دے جنت کین خنگہ داخل شو
 ک جنت کین بہ بر بند تیا اوغونہ رائلل نہ وی، کہ دا جنت الخلد وے نو
 آدم علیہ السلام تہ دا دوارہ ہلتہ خنگہ پلین شوکے۔
 ک جنت پہ آسمان کین دے چرتہ چہ امر اونہ نشتہ اور نہ مکلف کیدال
 نو آدم علیہ السلام تہ د صغ رہی حکم خنگہ ہلتہ راغلو،
 ک آسمانی جنت تہ داخل نہ ہی ہلتہ نہ و تل نشتہ، نو بیا آدم علیہ السلام
 ہلتہ نہ و لے اویستے شو۔
 د دے خلو روارہ جواب ہم نودے، ہفتہ دا دے چہ داخلور وارہ خبر
 ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی اود دے تانید د قوائی آیتونو سیاق اوسباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا توار د ہفتوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہفتہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنگہ لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لری۔
 موہن تہ گومی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتوڈ نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

نہ و و، دریم دا چہ د شیطان بندیز قاتونی دو قاتونی بندیز
 ک جرمات د بندیز خلتے نہ پہ پتہ اوغلا غلتیا تے شی، دا اللہ د پت
 ک مکیں نہ دی لیکن اللہ د خہ حکمت د وے نہ ددہ پہ دغہ قسم
 ک کین خہ دخل ا نکرو۔
 ک مہ شبہ دادہ چہ آدم علیہ السلام پہ زمکہ خلیفہ جوہر شوہ و
 ک آسمان جنت تہ و لے بو تے شو، د دے جواب دا دے، چہ د اللہ
 کت ددہ پہ دغہ بو تلو کین د ایسے و لکے چہ د عیسیٰ علیہ السلام
 ک آسمان تہ پہ خیز ولو او بیا پہ زمکہ را کوز و لو کین خہ حکمت دے،
 ک آسمانی جنت کین د آدم علیہ السلام د استوگنے او د ارفے د خوراک
 ک وجہ د ہفتہ را کوز و لو کین د اللہ تعالیٰ حکمت
 ک دے حکمت دا وجہ د آدم علیہ السلام پہ اولاد کین
 د اشعور مضبوط کریشی چہ ددوی اصل وطن
 دے حاصلو
 د تعلیماتو مکمل پیروی
 د جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 د جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنگہ لارو،
 د جنت تہ دا خلیل ضرور
 د نمرچہ کرور و نومیلہ لری۔
 د کشیف دے
 د جنت تہ
 د جنت تہ
 د جنت تہ

دویم حکمت

لکہ خنکہ چہ دے واقع نہ معلومیزی، دویم حکمت پہ دے کن د الله دنا فرمانی دانسی خطر ناگو نتیجیونہ د انسانانوویکول دی، آدم علیہ السلام د انسانا پلاسا او د خدا کے تعالیٰ محبوب او مقبول بندہ او هر کله چہ هغه په دایه کار (هغه اونے نه خورل) چہ گناه هم نه وه روکم بخدا که عزمان د نه خارج کړی شو نو د گناه نتیجی خوبه دے نه هم نایسته خدا په وی کن هغه نافرمانی د الله ده کوه سره چہ قصدا او اراده شامله وی قتل گواه دے چہ د آدم علیہ السلام دے فعل کن اراده دنا فرمانی نه وه خکه چہ جنت د شرعی احکامو مخائے نده چہ د هغه خلاف کول کن ا بولی نو دا حکم تشریحی نه وو بلکه تشفیوی وو، د حکم تشفیوی د ا مطلبی وی، چہ مثلاً یوم الکفر بخورتنه د پر هیز کولو مشوره په دے عرض کړی، چہ د دے په خلاف کولو کن د رغور نقصان دے هر کله چہ بد هیزی ا کړی نو د کترو هیز نقصان ا نشوونده حکم عدلی ا نقصان د رغور ا شوچر نفع په نریات شو یا بل نفع بر پیدا یا دا حکم عام وو د هذی الشجره، نه مقصد د الله تعالی دغه قس بولو او نونه بند بزوا او آدم علیہ السلام دیوسه خاچه ارنه بند تریه مطلب واغستو دا غلطی اجتهادی وه او په اجتهادی غلطی عذاب نشسته سوال پیدا کیزی چہ هر کله د گناه نه وه، نو قرا فرمائی، وَعَصَىٰ آدَمَ رَبُّهُ فَكَوَىٰ (چ د دے جواب داد دے چہ حقیقت کن عصیان او غوایت نه وو بلکه په صورت د دے رو د خه ژ بے د قواعد و په لحاظ هغه نیکنی نه هم بدی و پیلے شی کوم چہ د بدی هم شکله وی، لکه د جزو سَبَّیْنِهٖ سَبَّیْنِهٖ مَثَلُهَا) سوره الشوری ا عت اَوْفَمِنْ اَعْتَدَىٰ عَلَیْكُمْ فَاَنْتُمْ فَاِنتُمْ فَاَعْتَدَىٰ مَا اَعْتَدَىٰ عَلَیْكُمْ

وره البقرة آیه ۱۹، و می آیت کنی د اشکنی په وجه د بدی لے ته بدی او میله حالانکه بدل اغستل جائز دی، دغه رنگ دویم آیت کنی د زور ظلم بدل اغستلو ته د هه شکلی په وجه زور او بیله شو، حالانکه بدل اغستل خه بدی د گناه خبره نه ده، هر طور دا هه خلق وائی چہ د سپیره بدل لے په سپیره واغستو سپیره د واره یوشان دی مگر د و می سپیره ناجائز او دویمه سپیره جائز صرف شکل کن د واره سپیره یوشان دی، خلاصه د بولو هر ودا چہ دے واقع کن د الله دا حکمت بنودل وو چہ هر کله آدم علیہ السلام د ا هه یوکار ا کړ وو چہ صرف شکل او صورت د گناه وو حقیقت گناه نه وه (مگر په نتیجه کنی د جنت نه را ا بشکلو د هغه آرام او پایان نعمتو نه تر واغسته شو او د دنیا په تکلیف د ژوند اغستونو سرگردانو کنی د مبتلا کړو او کار هم یووونو هغه کسانو ته عبرت کول وو کوم چہ حقیقی گناه کوی او یوه مرغه بلکه بتول عمر په گناه هونو ا هم وی نو د هغه به خه حال وی خورسه خطر نا کے نتیجه بهمه د باصت په ورخ را ا وزی، او هغه همیشه ژوند به خه خورسه خواب وی.

دریم حکمت

دریم حکمت داد دے چہ جنت دار د راحت اوزمکه دار د محنت دے لهدا په دے دار د محنت کن دین پاره محنت کول د حقیقی راحت یعنی د جنت د حاصل کولو ا کی یوه ذریعه وه، په دے وجه زمکه کن تکلیف تیر کړی مشقت ا کړی چہ د جنت حجت مو نصیب شی،
 بهراختی نرسید آنکه محنت نه کشید،
 د دنیا نظام هم د ا هه جوړ دے چہ شوک محنت کوی نو هغه راحت بیا موی،

خلوہم حکمت

د آدم علیہ السلام اور د ابلیس کے واقعہ نہ انسان تہ دا ثبوت و رکول
 چہ شیطان کا انسان دہتو لو نہ لوئے دشمن دے دہغہ کار د اللہ
 نابعداری نہ لے کول اوپہ خواہش نفسانی کنے اے اب مکل دی
 انسانیت او ابلیسیت کنہ بہ جاری عداوت وی، خود انسانی کامیابی
 بہ دے کن پت دے چہ ہغہ د ابلیسی خویند ارکونہ خان انسان
 اودہ نہ دخیل پلار مقام او خیل وطن اصلی بہ گوتور شی گوند
 د اصلی وطن نہ بہ لاس و پختل وی،

پنجم حکمت

جنتی ژوند نہ دہر مکے شہوند تہ د آدم علیہ السلام لا بد تہ لو
 حکمت دا ہم و وجہ د جنت د خوشحالو د ک ژوند د دنیا د غم
 چک ژوند سرہ مقابلہ کری اود اتاریخی حقیقت د بہ اولاد آدم
 السلام کنہ برابر جاری وی چہ غور یزیش وند د آخرت دے حکم
 دوی د دنیا بہ جنجالو نو کن اکرمید و سرہ آخرت او د جنت حقیقی
 شانہ اند غور زوی اود د الا حق خیر و ابغی را علی آیت
 د انصوہ چہ د آخرت او د جنت بقول عمری او ہیشہ ژوند دیر
 د اولاد آدم بہ ہغہ کو ششو نو کن د بچلتی چہ پیدا کری کوم
 د جنتی ژوند گتلو د پارہ کوی،

شپروم حکمت

د آدم علیہ السلام قصہ د ابلیسی عداوت ہنکارہ کولو د پارہ پو آئی
 پہ دے کن د اللہ تعالیٰ دا پتہ حکمت ہنکارہ کول دی چہ انسان د ہا
 د ابلیسی عداوت وجود لہ دے وجہ ضروری دے چہ ہغہ د دے
 خان محفوظ کولو د پارہ ہر دخت تیار سیری او د دین د دے حفظ

غیب دشمن د دشمنی خیال پہ انسان کن د دین د حفاظت خیال
 او چند بہ پیدا کوی، انسانی وجود یوور کوئے حکومت اگنرہ د دے
 اندامونہ د رعیت پشان او روح دے دیو باد شاہ پشادے، قانون الہی
 و شریعت د دے ور کوئی حکومت آئین او دستور دے شیطان او
 ابلیسیت لگی شی دغہ اندامونہ بہ بغاوت کولو آمادہ کوی، چہ دغہ
 دستور نہ مہی کچرے د انسان روح د خیل دے حکومت پہ بچ کولو
 او بہ حفاظت کن پاتے راشی نو دشمن بہ پر خیتہ و اچوی او د دے
 انسانی اندرونی مہلکت بقول انتظام بہ گنہ و کم کری (کہ نہ صبا لبنان
 کن چہ اسرا نیلو کر لہ) او کچرے د دشمن د چالو نو ہر دخت یگرافی
 کوی، د حکومت د حفاظت خیال ساتی اودغہ انتظام بہ مضبوط وی
 نو ابلیسی چلو نہ بہ بقول ہنکارہ شی، د دے ہنکارہ مثال د پاکستان
 حکومت دے چہ بہ خوا کن د بھارت یومکارہ دشمن حکومت موجود
 کچرے دا دشمن نہ وے نو حکومت او عوام د پاکستان دواہ بہ بے فکرہ
 ناست و د خیل ملک د بچ کولو او د حفاظت د جوش د ک انتظام بہ نہ
 کولو او د پاکستان بری، پوری او فضائی فوج بہ د نیشٹ برابر و جکی
 وسلہ او جنگی قوت نہ بہ ہنکارہ نہ راستل، دا خود غیب دشمن بھارت
 صدقہ دہ چہ پاکستان کن د فاعی ساز و سامان مخ پہ ترقی دے،
 مطلب دا چہ د انسانیت د تکمیل دا د ابلیس پہ دشمنی کن پت دے
 لکہ چہ حضرت علی ہجویری مشہور بہ داتا گنج بخش، خیل ہغہ مکرید
 دا بے پوہ کوی کوم چہ د دشمنان د ضرور نو شکایت کر شو، دا وقعا
 علامہ اقبال بہ خیل شعور نو کنے دا بے بیابوی ع

راست سحریم مکریم یا راست	ہستی اور نیک بازاریت
برکہ دانائے مقامات خودی است	فضل حق داندا گہ زمین قوی است

کشت انسان را عیب باشد صحاب

مکنانش را بر انگیزد ز خاک

د جنت د ژوند حقیقت

د جنت حقیقت او نعمتونه دو سره اوجت دی، چه که انسان په خیال کینه هم نه شی را تله :-

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰۰﴾ سورة السجدة آیه ۱۰۰ پیژنی کوم چه ما پت ساتلی دی دوی دپاره د سترگو یخواله دے، چه ددوی د عملونو بدله به وی،

په بخاری او مسلم کین دا ابو هریره رده په روایت د حضور علیه السلام ارشاد منقول دے، چه الله پاک فرمائی چه ما په جنت کین هغه نعمتونه تیار کړیدی چه نه خو کومو سترگو لیدلی دی او نه کومو غوړو لو د دے تعریف آوری دے، او نه کوم یوزره د دے خیال را وستے شی، د د نیا نعمتونو سره د دے نعمتونو هېخ مناسبت نشته، ځکه د دے اصل حقیقت بغیر د لید او استعماله مهکن نه دے خود انسان پوهولو د پاره د دے اجمالی پیژندگلی د علوم آخرت په ضمن کین ضروری وه لیکن د انسان پوهه د د نیاوی څیزونو د پورته د پاره ځکه د د په دغه رنگ کین قرآن شریف او حدیث بیان اگړه،

ابن عباس رضی الله فرمائی، چه د جنت نعمتونو د پاره د د نیوی شیبو لو کوم الفاظ چه استعمال شویدی داصر د کسسی او تعبیری مناسبت په وجه دی گوندی د آخرت د نعمتونو حقیقت د د نیا ک نعمتونو نه بالکل مختلف دے، ځه وایم چه جنت کین به هم اوبه وی، او په د نیا کین هم اوبه شته لیکن په دواړو کین د آسپان او زمکے فرق دے کچرے د توله د نیا

دولت ا لگولے شی او په هغه یو کلاس شربت تیار کړی شی نو دا به د جنت د اوبو په مقابله کین د ا سس وی چه په لید و به ته هغه چانه سرخون ورځی چاچه د جنت اوبه څښلی وی ځکه چه د جنت په اوبو کین موندونکی خوند و نه بدنی او روحانی اثرات هغه دی کوم چه د د نیا په هغه څښاک کین نشته،

د آخرت د ژوند اجمالی نقشه

قرآن حکیم د جنت د ژوند په منفی انداز کین دا نقشه را بڼکله ده، لَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۰۰﴾ هغه ژوند د ویرے او د غم نه بیخی پات د دے، او په مثبت انداز کین د دے بیان کړی دے،

وَلَكُمْ فِيهَا مَا نَشْتَهُیْ اَنْفُسِكُمْ ﴿۱۰۰﴾ ترجمه: یعن د جنت په ژوند کین به هغه و لکم فیها ما تاند غون ﴿۱۰۰﴾ نزل شته ملام ویری کوم چه په زړه کین تیر ش او هغه ش به هم ملام ویری کوم چه السجدة آیه ۳۱ و ۳۲: اغونینتے شی، او پخپله د انتظام کولو

ضرورت ځکه نشته چه هلته به خلق د الله پاک ټول عمری میلان د وی، ټول عمری انتظام به هم د الله پاک وی، په بدو ویر السافر به مذكور احاد یتو کین د دے پاک ژوند دا تفصیل بیان دے،

عَنَاءٌ لَا فُقْرٌ ﴿۱۰۰﴾ صَحَّةٌ لَا مَرَضٌ ﴿۱۰۰﴾ یعن د جنت په ژوند کین بې نیازی شبات لا همر حیات لا موت: او غنی ټوب دے، فقیری او محتاجی پکین نشته، ظاهری او باطنی تندرستی به وی اور څ پکین نشته ځوانی شته بو د ا ټوب نشته، ژوند شته، مرگ نشته دا هغه لنډه نقشه ده، چه د هغه مطابق یومینت ژوند به په د نیا کین ټولو د لوه باد شاه تندرستی نصیب شوه په د دجه د الله ارشاد دے: وَرَأَى الدَّارَ الْآخِرَةَ لِهِيَ الْحَيْرَانُ ﴿۱۰۰﴾ سورة عنکبوت آیه ۲۴

چہ یوازے د آخرت ژوند حقیقی دے، په حدیث شریف کینے راخی چه دیو جنتی سرری طاقت به دیوسلو مضبوطو خوړا نا نو هو صره وی هیشه د پاره او هیز کموت پر پکین نه راخی دهغه بنا است به بیمثاله وی ادپه هغه کین به زیات ولے راخی، لکه چه په صحیح احادیثو مبارکوکین ثابت دی، ددے نه ملاوه داچه د دیدار الهی خوند به دومره وی چه بل هیز د جنت خوند به دے ته نه رسی ۶

د قیامت په نینوکین د حضرت عیسی علیه السلام اسمان نه را کوزیدل په بخت کین شامل دی ۶

د حضرت عیسی علیه السلام اسمان ته خیزول دا وخت د هغوی ژوند او په آخره زمانه کین په زمکه را کوزیدل د مسلمانانو اتفاق عقیده ده حکم چه په تیر شوو خوړا لس سوو کالوکین په دے کین هیز یو مسلمان عالم اختلاف په دے نه دے کپه چه دا د تلووند دا هغه صفا مسئله ده چه اسلام او د دے انکار نشی جمع کید د په بحر محیط تفسیر جلد ۲ ص ۶۶ کین د امام ابن عطیه نه د اجماع الفاظ منقول دی ۶ ۶

حَيَاةً اَمْسِيًا بِجَسْمِهِ اِلَى الْيَوْمِ وَ نَزَّلَهُ بِتَرَدٍ وَنَحْتِ دَمِيحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ السَّمَاءِ بِجَسْمِهِ الْعَنْصَرِيِّ فَمَا اجْتَمَعَ زَوْنِدُ سِرَّةِ دَجِسْمِهِ اَوْ جِسْمِ عَنْصَرِي عَلَيْهِ الْاُمَّةُ وَ تَوَاتُرُ بِيهِ الْاِحَادِيثُ ۶ سره د اسمان نه دده را کوزیدل دا هغه یو عقیده ده چه په دے امن متفق دے، اوله متواترو احادیثو ثابت د په جامع البيان تفسیر کین د ابي متوفی نه، تفسیر تفسیر و جیزه نقل شوی د وَاِلْجَمَاعُ عَلَيَّ اِنَّهُ حَيٌّ فِي السَّمَاءِ يَنْزِلُ يَقْتُلُ ۶ په دے اجماع ده چه الدَّجَالُ وَ يُؤَيِّدُ الدِّيَّيْنِ ۶ حضرت عیسی علیه السلام پر اسمان کین ژوند دے، را کوزیږی به دجال به قتل کوی او دین اسلام به مضبوط د دارنگ د امام شوکانی رح په ۸ ساله را لئو ضمیمه فیما تواتر فی

الْمُنْتَظَرِ وَالْاَجَالِ وَالْمَسِيحِ، او د امام سیوطی رح په الأعلام بحکم عیسی علیه السلام، کین هم تواتر او اجماع مذکور ده، صحیح الکرامت ص ۲۳ کین امام شوکانی رح یو کم دیرش احادیث د عیسی علیه السلام د نزول په باره کین ذکر کولو نه پس د تواتر او اجماع ذکر شوی دے، دغه ربک حافظ ابن حجر په تلخیص الخیر، کتاب الطلاق کین لیکلی دی، الإجماع علی أَنَّهُ رُفِعَ بِدَلِيلِهِ حَيًّا، یعنی په دے اجماع ده چه هغه سره د بدن نه ژوند دے پور نه کره شوی دے،

دارنگ په رفیع الباری کین د ادريس علیه السلام د ذکر سره د حضرت مسیح علیه السلام په نزول اجماع منقول ده، دغه رنگ په تفسیر ابن کثیر کین د نزول تواتر صفا بنکاره کپه شوی دے، د اشان را، مرزا غلام احمد، براهین احمدیه ص ۶۶ د حضرت مسیح علیه السلام د سنی ژوندون او د دوباره را تلوون تشریح کپه دے او دا کتاب دده د اقرار مطابق هغه وخت لیکل شوه دے چه هغه پخپل خیال کین بنی وود را یا م الصلح ص ۶

۶، مرزا غلام احمد براهین احمدیه حاشیه ص ۶۶ کین د اِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا، په تفسیر کین لیکلی، چه په دے کین د مسیح علیه السلام په جلالت اندازا تلوت اشاره ده، کپه نری نه قبله، نو هغه زمانه هم را تلوتکه ده چه مسیح علیه السلام به سره د جلالت په دنیا را کوزشی، و جلالت الهی به گداهی نیست او نا بود کوی، کما زمانه دغه زمانه د باره د ارماس په توگه واقع شوی دے ۶

۳، مرزا غلام احمد براهین ص ۶۶ کین، د هُوَ الَّذِي اُرْسِلَ رَسُوْلًا تفسیر دا هغه بیا نوی چه هر کله حضرت مسیح علیه السلام دویم ځلی دے د نیا ته تشریف را وړی نو د هغوی په لاس به دین اسلام

پہ بتولوا فاتوا و آقطار و کین خورشى، رهم، مرزا غلام احمد پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵ کہنے لیکي چه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ قتل نہ
 منع کرواوسے فرمائیل کچرے دا دجال وی نوہدہ صاحب عیسیٰ علیہ
 السلام بن مریم دے ہفہ بہ کے قتلوی صوبزہ دے نشو قتلوالے
 د مسیح علیہ السلام ڈر وندون او کدھفہ ڈنرول پہ مسئلہ بہ مو بنز
 دقرآن، حدیث، تاریخ، او عقل پہ رنرا کین مختصر بحث کوڑ۔ داجماع
 پہ رنرا کین مو بنز پہ دے مسئلہ بحث ا کروا

د مسیح علیہ السلام ژوندون دقرآن پہ رنرا کین

را، و مکروا و مکرا اللہ، و اللہ خیر: یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام
 المکیرین آل عمران آیت عکسہ: پہ خلاف چل ا کروا و اللہ د هغه
 د بیچ کولو چل ا کروا، د اللہ چل د بتولو چلنو و الیہ نہ دیر بنہ دے
 مرزا صاحب ددے آیت دامطلب بیان کدی دے ر یهود یا نوہ حضرت
 مسیح علیہ السلام د پارہ د قتل او سولئی چل چو پ کرے وو، خو دا
 خدائے تعالیٰ مسیح علیہ السلام نو وعدہ و در کبہ او وے وئیل چه تا بہ زہ
 خیل ٹان تہ ما پور تہ کرم، راربعین جلد دریم ص ۷
 بیاب آئینہ کمالات ص ۱۰۱ کین لیکي چه د وعدے الفاظ دلالت
 کوی چه هغه دیرہ زر پورہ کیدو یکھ دکہ) بیامرزا صاحب پہ ازالہ
 او هام ص ۲۳ کین لیکي چه بیاد دے نہ پس کے هغه علیہ السلام د هغوی
 ر یهود و) پہ حوالہ کپور۔ پہ چا بکونو ا دھلے شو، کٹھل آوری دل سپیرے
 خونرل توتے مسخرے و ر پورے کیدل هغه ا لیدل آخرے پہ سولئی
 اخیڑ لو، دامرزا فی تفسیر یوازے بے دلیلہ او تحریف دقرآن ندے ،
 بلکہ یولو تے بہتان دے او د ذات الہی د شان ہم خلاف دے د مرزا پہ
 قول یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کروا و اللہ پاک د

د هغه د بیچ کولو چل ا کروا و بیایہود و هغه پہ بکونو او کپور و او هلو
 کٹھل کے ہم ورتہ ا کرل توتے مسخرے کے ہم و ر پورے ا کرے پہ
 سولئی ہم اخیڑ لو، او بیاهم قرآن دا اذیل چه اللہ خیر المکیرین
 دے، ددہ چل دیر بنہ او کامیاب شو، کچرے دمرزا فی تحریف دا دغانہ
 جو بہے کرے بتوتے ہم ا خطے شی چه د سولئی نہ را کوز و لو پہ وخت
 یهود و هغه صرا کٹر لو، لیکن آخری سلگئی کے پاتے وے چه پہ علاج
 کولو بنہ شو بیاکشہر تہ لاپ و او دیرہ مودہ کا پس پخیل مرگ مرشو
 خوبیا ہم ددہ د مرگ پہ لارہ کین د یهود و غلط فہمی یو بت جو ر نشو
 او نہ خہ صیپہ واقعہ اشوہ۔

پہ ذکر شوی آیت کین د روح اللہ د حفاظتی تدبیر د یهودی چلی سرہ ۶
 مقابلہ کولو کین د اللہ د تدبیر د پورہ کامیابی اولوئی بیانول مقصود
 دی، لیکن د مرزا پہ تفسیر کین ددے وعدے الہی سرہ ہم یهودی پختو
 حضرت مسیح علیہ السلام سرہ هر هغه خہ ا کرل کوم چه هغوی غوختل
 او بیاهم د مرزا پہ قول تدبیر الہی او د هغه وعدہ بلندہ او کامیاب
 شوہ، مرزا پردے شان د حضرت مسیح علیہ السلام او دقرآن والا خدا
 د یهود و پہ مقابلہ کین توہین او تذلیل ا کروا،

کچرے د ماغون کپور و لے او اتحاد نہ وے نو د آیت مطلب سفادے چه
 یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کروا چه هغه بیغزتہ
 شی او سولئی تہ اخیڑ و لے شی، لیکن د اللہ تدبیر د هغه د بیچ کولو و،
 لہذا د اللہ پاک تدبیر غالب شو هغه کے آسان تہ پور تہ کروا و یهود
 د هغه یو وینتہ ہم کور نکرو، غوالس سو و کالونہ خود قرآنی علوم
 ماہرا نو صعا بہرہ او تابیین نور و غیرہ د آیت نہ دامطلب واعستو
 لیکن پہ خوار لیسہ صدی کین د مسیحت د کان پر استوار الا دانا معقول

وَمَطَّهْرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ آيَةَ عَمَّهُ
 یعنی زہا بہ دمکراؤ نہ تا او ستامور بی بی پاکہ کرم، لکہ چہ کلام نظام
 دقرآن اوڈ محمد رسول اللہ پہ ذریعہ اکرے شو، د عیسیٰ علیہ
 السلام اوڈ ہغوی ذوالدے ژوند بے داغہ وے،
 (۴) یو پریشانی داہم وہ چہ خما دہور تہ کولو پسی بہ خما د تابعدار
 بچہ حال وی ہوا اللہ تعالیٰ اُفر مائیل، وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
 فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ آيَةَ عَمَّهُ چہ تر
 قیامتہ بہ ستا تابعداران ستا پہ میکراؤ غالب وی، دا وعدہ
 نہ ہم حقیقت دے، داسرائیل وچود پہ دے وعدے حکم اثر نہ
 آچوی چہ قرآن پچیلہ د یہرود د ذلت او مسکت دوہ استثنائی صورت
 بیان کریدی، یودا چہ یہود مسلمانان شی اوڈ اسلام پہ پناہ کن
 راشی، اوڈ وہیم داچہ د یومر عیسائی، پہ پناہ کن راشی، اَلَا بِحَبْلِ مِّنْ
 اللّٰهِ وَحَبْلِ مِّنَ النَّاسِ سورہ ال عمران، اُس کہ اسرائیل مرجعہ دی
 نوپہ دویم استثنائی صورت کن حکم چہ دوی د برطانیہ امریکہ آونورہ
 عیسائی قوم نو پناہ آغستویہ وچا موجودی د یہود و اقتدار
 او قوت د عیسایانو پہ آسرا قائم دے لیکن د مسلمانان اذیت دار د
 عیسایانوڈ آسرے حاجتمند نہ دے خواہ امریکہ وی او کہ روس وغیرہ
 دوی کہ محتاج دی نو خپل منہ کن د اتفاق لکہ اللہ تعالیٰ فرمائی بہ
 وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ :،
 او بل د سامان قوت تیا آولو، لکہ چہ فرمائی وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ
 اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ ط ہر کلمہ چہ مسلمانان متحد شی او خپل مشترک
 دولت پہ قوت جمع کولو، کن صرف کرے، نو مسلمانانہ بیا ہچوک نیکت
 نشی ورکولے، خوہلہ چہ پہ حبل اللہ او اسلام بانڈے عمل

کوی نہ چہ مغربیت تہ کچول اُنسی اوپہ اسلام کنس تخریف اکرے
 دیورپ د قوت راز ہم اسلامی اجزاؤ بانڈے عمل کول دی، لکہ
 سامان د قوت جمع کول گوندی ہسے خو پہ غیر اسلامی اجزاؤ بانڈے
 عمل کولو پہ وجہ دوی د بیکزوری شویدی، غیر اسلامی اجزاؤ دادی
 چہ دوی خدائے او آخرت ہیر کر پیکر، د پیغمبرانوح علیہم السلام اخلاقی
 قدرونہ تے د خپل ژوند او تہذیبہ تمدن نہ خارج کریدی، دنسل
 او وطن غوندے بتا نو عبادت کوی، نہ نا، لواطت، جواری شراب
 نوشی، سود، عیاشی مغربی طاقتورہ دومہ کمزوری کریدی چہ دوی
 روجہ ہم برطانت دکو، یا اوویٹ کانگ غوندے دیر معمولی طاقتور
 دلا سہ وھلے کیری اُس خوتو بے تہ جور شویدی خوتو بے نہ قبلین
 داد مغرب زدہ مسلمانان نو بد قسمتی وہ چہ دوی کمزوری زہنوں
 دوی لہر د سامان قوت پہ پرینود وچہ اسلامی جزء دے، او د
 ہغوی اخلاقی کمزوری پہ خان کن پہ داد ستور چہ غیر اسلامی جزو دے
 مجبورہ کرے، اوپہ خپل لوے قوت اسلام کن تے تخریفونہ اکرل او
 کوی، او د یورپ خطرناک شیطانی تہذیب پہ خان کن راوی،

۳- وَ يَكْفُرْ هُمُ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ
 بَهْتَانًا عَظِيمًا وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا
 الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُوهُ اللّٰهِ
 وَ مَا قَتَلُوْهُ وَا مَا صَلَبُوْهُ وَا لَكِنَّ شَيْبَةً
 لَهُمْ ط وَا اِنَّ الَّذِيْنَ اَخْتَلَفُوْا فِيْهِ
 لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
 اِلَّا اِثْبَاتِ الْعَيْنِ وَا مَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا
 بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ط وَا كَانَ اللّٰهُ
 دے دے او نہ تے پہ سولگی کریدے صرف

عَزِيزًا حَكِيمًا وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 إِلَّا لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ وَكَيَوْمَ
 الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ سَهْيًا
 النساء آیه ۱۵۶ تا ۱۵۹

نه دے قتل کرے، بلکہ اللہ تعالیٰ ہفتہ خپل طرف نہ پورے کہے دے، ہفتہ غالب اور حکمت والا دے، ڈا اہل کتاب بو ہنچر بو پورے بہ دا سے نئی خرابان بہ پورے، دہفتہ دمرگ نہ روچے را وری اوک قیامت بہ ورخ بہ ہفتہ بہ دوی گواہی بہ دے آیت کہنے خوشیزونہ بیان شویدی،

را بودا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ قتل شوے دے او نہ بہ سولی خیزوے شوے دے، شوک چہ دقتل او دسولئی قائل دی، ہفتہ بنکارہ غلط دی، حکمہ چہ قرآن شریف بنکارہ ددے ردا کہو، دمرنا یا نو یاد متیرزا داوینا چہ بہ سولئی خیزوے شویدے، لیکن هلنت نہ دے مر شوے نو دا خبرہ ہم کہہ دیہود و انصاری و دقرآن نہ خلاف دہ و ماصلبوک، دامعنی کول چہ بہ سولئی اخیزوے شوخو بہ سولئی مرشو دعر بود لغت نہ خلاف دہ، دصلب) معنی بہ سولئی خیزول اوک ماصلب) معنی بہ سولئی نہ خیزول دی دا خو قطعاً دقرآن تحریف دے چہ دماصلبوک، دامعنی اُشی چہ یہود و حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ سولئی اخیزو لوخو هلنت مر شوے

رس) پہ آیت کہن دما قتلو کہ یقیناً، نہ پس افرما تیل، بل رقعہ اللہ اکیہ طے حضرت عیسیٰ علیہ السلام قتل نشوار اللہ پاک خپل طرف تہ پور تہ کہو، پہ ما قتلو کہ، او بل رقعہ اللہ، دوارو کہن ضمیر (کہ) حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ راجع دے او عیسیٰ دروچ او جسم دوارو نوم دے مطلب دا چہ روغ روح سرہ دجسہ پور تہ اخیزوے شی حکمہ چہ د

پہ نتیجہ کہن جسم بے روح پانے شی نو دعدم قتل مطلب بہ جسہ سرہ دروچہ پور تہ کول وی، علاوہ لہ دے (رفع) دعیسیٰ علیہ السلام نہ مطلب ہفتہ قتل دروچہ او جسہ دوارو او اجنول دی فرخوچہ ددے خلاف بلہ قرینہ نہ وی، لکہ دوزرغ ابویہ علی العرش، دامطلب دے چہ حضرت یوسف علیہ السلام خپل والدین (روح سرہ دجسہ) تحت تہ پور تہ کول نہ دا چہ یوازے روح نہ دہغوی تے پور تہ کول، (م) کچرے دعیسیٰ علیہ السلام روحانی پور تہ کول مراد واغٹے شی، نو دا پہ خو و جو غلط دی،

① یوجہ دادا چہ بے قرینہ مجاز مطلب اغتسل قلط دی، -
 يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، كُنْ كَرِيمًا
 ذکر جات، پہ قرینہ دینی پور تہ کول مراد دی جسامی پور تہ کول نہ دی مراد لکہ خشک چہ بہ رقعنا بعضہم کون بعض درجت، کن درجت، پہ قرینہ رفع مجازی مراد دہ،

بلہ وجہ پہ و ما قتلو کہ یقیناً بل رقعہ اللہ اکیہ، کن درفع روحانی رفع بہ دے معنی مراد اغتسل چہ یہود و قتل نہ کر و خو خدا لہ دہفتہ درجہ بلند کرے غلط حکمہ دہا چہ عیسیٰ علیہ السلام دے نوراندے مخلوبیت کالہ پیغمبر و او دپیغمبری نہ بلہ اوچتہ درجہ نشنتہ نو ددرجے او کچتو دل تہ بیا ہنچ مطلب نہ را وری او د اللہ کلام دے نہ پاک دے،

ددے نہ علاوہ پہ عربی ژ بہ کن ریل، دوہ مقابل خیزو نو د پارہ استعالیٰ بی، کچرے دا معنی دل تہ دا خلوچہ عیسیٰ علیہ السلام بہ سولئی نکرے شوخو مرتبہ تے اللہ تعالیٰ بلند کرے نو مقابلہ رانغلہ او دیکل، استعمال بہ غلط دی چہ د اللہ کلام لہ دے پاک دے مقابلہ بہ ہلدا تہ چہ دا سے ویلے شوے دے چہ یہود و بہ سولئی کر و خوا اللہ تعالیٰ تے

درجه بلند کرده که چه یوم مؤمن یا پیغمبر قتل شی نوالله تعالی هند
 له و شهادت رتبه ورکری، او په داسه په کابل استعمال هم صحیح شوی
 و په دلتنه د مرزایانو د انوکړه په یه کچه دی بلکه تحریف ده، چه د
 ربانیل (په موجب) په سولئی موے سرے ملعون وی، نو د (بل) په
 تقاضا مقابله به داسه جوړ یزی چه الله تعالی د سولئی د قتل نه بیخ
 کړو کوم چه لعنت وواو د هغه په مقابله کین له ورله درجه بلند ے کړے
 نو مقابله هم راغله او مراد هم پوره شو، زه وایم چه دا حواله بابل وروغ
 او غلطه حکم ده چه بانیل کین ے هغه سولئی شوی سړی ته ملعون وین
 دی کوم چه خه جریم کین په سولئی شی او کوم چه ناحق سولئی شی نو هغه شهید
 وی، نو د مرزایانو د غلط خیال مطابق په دے کین بیامقابله قوت کیزی
 او هسار نو پر تو تر جوړ یزی او داسه نسبت د الله کلام تر کول د هغه
 تو هین دے «اعاذنا الله»

دویمه وجه د داسه چه روحانی رفیع الله تعالی هر نبی نذر کړے
 و، خصوصاً د تولو نوزیا تر رفیع خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته ور
 کړے شوی و، نو د عیسی علیه السلام خصوصیت په دے صورت کین نه
 ووا دلتنه خصوصیت د رفیع صفا بنکاره کوی چه رفیع نه مگر د رفیع جسمانی
 کومه چه خاص ده عیسی علیه السلام سره یا چه د چار رفیع جسمانی شری
 وی، خلورمه وجه د داسه چه دے رفیع نه پس په قرآن کین «وکان اللہ»
 عزیزاً حکیماً الفاظ راغلی دی کوم چه د بل نبی د پاره په دے انداز
 کین نه دی راغلی نو دے نه هم معلوم یزی چه رفیع جسمانی مکرده به کوم
 کین چه قدرت او قوت بنکاره کول هم مکرده دی چه لفظ کوم عزیزاً
 پر دلالت کوی او د حکمت اظهار هم دے چه لفظ کوم حکیماً پر
 دلالت کوی، او د بیان به اس مؤنن بز وخت پس کوو:

دویمه خبره چه آیت نه معلوم یزی هغه د داسه چه د اهل کتابو توی
 فرستے په عیسی علیه السلام د وفات نه وپانده په هغه ایمان راوړی
 کوم به چه د نزول قرآن نه پس زمانه کین هغه وخت وی چه هغه دوباره
 له آسمانه را کوز کړی شی، بل رفعة الله، نه صعود ثابت شوی په دے آیت
 کین دواړه (صعود او نزول) ثابت یزی، تشریح دے داسه د رواقی من
 اهل الکتاب الا لیومینن په قبل موتہ، نه دا ثابت یزی چه هر فرقه
 د اهل کتابو به پر ایمان راوړی، د هغه د وفات نه وپانده، حکم چه د
 رفیع (د موتہ) دواړه ضمیرونه (د حضرت عیسی علیه السلام ته
 راجع دی رکیومینن، کین نون تاکید ثقیله دے چه هغه د مضارح
 صیغه مستقبل د پاره مخصوص کوی، نو مطلب به ے داسی چه د اهل
 کتابو توی فرستے به د قرآن د نزول نه پس هغه وخت په عیسی علیه
 السلام ایمان راوړی کله به چه هغه د آسمان نه را کوز کړے شی.

هم دا وجه ده چه صحیحینو کین د حضرت عیسی علیه السلام د نزول حدیث
 مرفوع روایت کولو نه پس بچله راوی ابو هریره رض فرمائی رخا قرءوا
 ان یشکروا ان من اهل الکتاب الا لیومینن به) دمنه دا بنود له
 مقصود دی چه اهل کتاب به په عیسی علیه السلام د هغه د آساند
 نازلیدو نه پس په هغه ایمان راوړی، دامستله خالص نقلی ده په عقل نه
 معلوم یزی په دے وجه د ابو هریره رض موقوف حدیث د مرفوع حکم
 لری مطلب دا چه حضور علیه السلام نه به ابو هریره رض ضرور او ربندی
 وی، چه بتول اهل کتاب به خانغا په عیسی علیه السلام د هغه د نزول آسمانی
 نه پس ایمان راوړی، د موتہ (ضمیر) کتابی ته راجع کول صحیح حکم
 نه دی چه انتشار د ضمائرو د بلاغت له شا نه خلاف دے، دویم (موتہ)
 قین به عیث او د بلاغت له شا نه خلاف حکم وی اچه معنی به ے دارنگر

لَنْ يَسْتَنْكفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا: مسیح علیہ السلام کا اللہ پر بند
 لِلَّهِ وَلَا الْمَلِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ○: کید و نہ شرمیری اور نہ مقربے فریضے
 شرمیری، دے دے وار و خایر نو کین و قرب نہ مراد جسمی جسی او
 آسانی قرب مراد دے ہمد اوجہ دے چہ دے آیت پہ تفسیر کین امام
 رازی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ تفسیر کبیر کین او ابو السعود رم پہ خیل تفسیر کین د
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ پور تہ کیدال د جسم سرہ ذکر کبیدی
 اومدارک خائرن، سراج المنیر او کشف کین دی، کَلُوْنَهُ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د مقرب کید و مطلب د ہمد آسمان تہ پور تہ
 کول د فریضتو ملگرتیا ورتہ حاصلیدل او بیاد نورو امور و تکمیل د پارہ
 د ہمد علیہ السلام زمکے تہ نا زلیدل لکہ نکاح، حج، جہاد کولو او د
 مسیحی قوم نو فتنو ختم کولو د پارہ:

د مسیح ژوندون او نازلیدل د حدیث پر رنپا کین

بخاری کین ابو ہریرہ رض د حضور علیہ السلام نہ حدیث نقل کوی،
 فرمائی د قسم م د پہ خدائے وی چہ علیہ السلام بہ د پور تہ نہ پہ
 ناسو کین نازلیدن د حضرت مریم خوسے چہ حاکم بہ وی، انصاف دار
 صلیبی قوت بہ مات کبری او د خنزیر د قتل حکم بہ ورکوی او د بتولو
 خلقو د مسلمانید و پہ وجہ بہ د جہاد ضرورت پاتے نشی، او خلقو تہ
 تہ بہ دومرہ مال ورکوی چہ خوک قبکولو والا بہ نہ دی، او دعبادت شوق
 بہ دومرہ زیات شی چہ خلقو تہ بہ یوہ سجدا د توتے د نیا د دولت نہ دیو
 بنہ ہنکاریزی، بیابا ابو ہریرہ رض دے تصدیق د پارہ دے آیت آرخ
 تہ کوجہ ورکرا چہ د ہمد معنی دادہ د پہ دے وخت کین بہ داعیہ یوکتابی
 پاتے نشی چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام بہ ایمان نا نوری د مرنا د قول مطابق
 قرآن نہ پس د بتولو نہ د صحیح کتاب بخاری حدیث دی،

دویم حدیث دادے، چہ حضور علیہ السلام ابرمائل د خبا و د چینی
 علیہ السلام پہ مینخ کین نہی نشتہ او د ہمد بہ را کوزیری، چہ خد وخت تے
 اویئی نو وے پیتر نی، د ہمد قد در میانہ سور سپین دے، دوو
 زیرو جامو کین بہ را کوزیری د سرو بینتر بہ فی معلومیری چہ گویا کین
 او پہ ترے لاخاشی اگر چہ او بہ نہ تہ وی رسیدے، نو پہ اسلام بہ خلقو سرہ
 جہاد کوی، صلیبی قوت بہ مات کبری، د خنزیر د قتلو حکم بہ ورکوی
 جز یہ بہ بند کبری، پہ دے وخت کین بہ د اسلام نہ بغیر جول د یئو نہ
 ختموی، دجال بہ قتل کبری، پہ نر مکہ بہ غلوینت کالہ اسیری او بیابہ
 وفات شی او مسلمانان بہ پور د جنازے توشخ اکبری را بودا د عن ابی
 ہریرہ رض مرفوعا جلد ۷ ص ۳۷

(۳) پہ مشکوٰۃ باب نزول عیسیٰ م کین عبد اللہ بن عمرو د حضور علیہ السلام
 نہ نقل کبیدی چہ ابن مریم پہ پہ زمکہ را کوزیری وادہ بہ کوی اولاد پہ
 کیزی پہ نر مکہ بہ پنچہ غلوینت کالہ پاتے کیزی او بیابہ قوت کیزی او دفن
 کیزی بہ خما پہ مقبرہ کین نو قیامت کین بہ زکا او عیسیٰ علیہ السلام د یو
 مقبرے نہ پاسو چہ د ابو بکر رض او عمر رض پہ مینخ کین بہ وی،

(۴) پہ صحیح مسلم کین روایت دے حضور علیہ السلام فرمائی، چہ حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ مشرق کین پہ سپینہ منارہ پہ دوو جامو
 کین دوو فریبتو پہ مینخ کین را کوزیری، دوارہ دلا سو تو تکی پہنگ پہ فریبتو
 ایینی وی، دجال پہ رگدح دروازہ بیاموی او وے بہ شوق و ثنی:

د مسیح علیہ السلام پہ ژوندون آیتونہ دیردی او احادیث د نواسر
 حد تہ کبھی چہ د یو کم دیر شو صحابہ کرامونہ منقول دی لیکن موبد د بہ
 اختصا پہ غرض پہ پنچو آیتونو او خلو روا حدیثو اکتفا کرہ، حضور علیہ السلام
 پہ دے اصل دینو کین د ایمانی د تحفظ او د گمراہی نہ دینج کولو د پارہ د حضرت

مسیح علیہ السلام چہ کوئے فیضے نبیانی ذکوکریدی ہنکارانی شافی دی۔ او کوہ گمراہانچہ کہ استعزازانو او مجازانو پیرور پورہ تاریخ او بود نیا بکلوئی نشی، نو ہغوی ذ پارہ قرآن او حدیث پورہ دفتر ہم بیکارہ دے، پہ دے احاد بشو کین ذ حضرت مسیح موعود علیہ السلام کہ پیژند لوچہ کوئے بنکارہ فیضے نبیانی دی ہنکارہ منبر دادی،

۱) ذ مسیح موعود علیہ السلام بہ پلار نہ وی، نو ذ عامے ضابطے خلاف بہ ہنکارہ خیلے مور بی بی مریم، تہ منسوب وی۔ ذ مرزا غلام احمد پلار مرزا غلام مرتضی و داد مورثی ممتاز بی بی وو۔ ذ ہنکارہ نسبت بہ پلار تہ کید او مور نہ تہ

۲) ہنکارہ بہ حاکم وی لیکن مرزا غلام احمد ذ انگریزا نو غلام وو،

۳) ہنکارہ بہ عادل وی، ذ اللہ تعالیٰ قانون چکول عدال دے، ذ مرزا پہ وخت کین شرعی قانون بند وو، او ذ انگریزا نو قانون پہ ذہ او ددہ پہ مریدا انوجاری وو،

۴) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ صلیبی قوت ما اتوی خود مرزا پہ وخت کین صلیبی قوت دومرہ زور اکبر و کوم چہ دے نہ ویرا ندے چوے ہم نہ وو، پخیلہ ذہہ اقدار دے چہ پلار تہ تے پخو ذ آسونو سوارہ درگروے شوی وو او ہنکارہ پہ نظریک ذ آزادئی کین بہ ہنکارہ ذ صلیبی قوت مسند کولو ذ پارہ جنگ کسکو، او پہ تحفہ قیصر کین مرزا پخیلہ دخپلورا تہ قصد ذ بنکارہ کرے دے، چہ زہ ذ انگریز صلیبی حکومت ذ پارہ بود اسے فوئ تیار کریم چہ ذ انگریز حکومت وفادار وی،

۵) ذ حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ ذ خنزیر خوراک ختم شوی لیکن ذ مرزا پہ وخت کین داریات شو بہ

۶) حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ خلیفہ دومرہ مال و روی چہ شوک بہ تے

قبلوئی نکی نوی، مرزا خوہیچالہ مال ورنکر وو، بلکہ پخیلہ تے اغستو چندہ اغستل تے عام کرہ او ذ بہشتی مقبرے ذ پارہ تے چندہ غونبول ذ ایمان یو شرط اُتیا کلو بہ۔

۷) ذ عبادت خوند بہ ذ عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین دومرہ زیات نشی چہ ذ یوے سجدے قیمت بہ ذ خلقو پہ نظر کین ذ توتے دنیانہ زیات وی لیکن ذ مرزا پہ وخت کین عیسیا نو مسلمانان ذ لکھونو پہ شہر کین مورتدان کرل۔

۸) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ ذ آسان نہ پہ زمکہ زاگوزیری لیکن مرزا پہ زمکہ پیدا او ہم پہ زمکہ پاتے شو بہ۔

۹) پہ فریبتو بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام لا سونہ ایینی وی لیکن ذ مرزا پہ نصیب کین ذ یو فریبتے لیدل ہم نہ وو،

۱۰) عیسیٰ علیہ السلام بہ ذ دمشق پہ سپینہ منارہ زاگوزیری، لیکن ذ مرزا پہ نصیب کین دیو عرب زمکہ لیدل ہم نہ وو،

۱۱) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ لگی شہی پہ ذ کنگل، بہ یهو دی ذ جال قتل کری، لیکن ذ مرزا پہ قسمت کین نہ خور کنگل لیدل وو او نہ ذ جال، البتہ ددہ روحانی اولاد ذ جال قوم یهو دوسرہ تعلق پہ دے وخت پیدا کرو، چہ ذ عالم اسلام نہ ددوی تعلق ختم دے، خبرہ داسے معلوم میری چہ ذ جال پہ ظاہریدو بہ دوی ذ ہنکارہ مدد ذ پارہ دغلته ذ اسے موجود وی،

۱۲) ذ عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ یو باطل دین ہم پاتے نشی لیکن ذ مرزا پہ وخت کین باطل دینو نہ پہ جوین وو

او ذ اسلام خلاف نور نوی دینو نہ را برسیرہ شو چہ پہ ہنکارہ کین ذ ہنکارہ ذ مرزائیت ہنکارہ دین ہم دے کوم چہ ذ اسلامی یووالی پیمانہ

ذ ہنکارہ ذ مرزائیت ہنکارہ دین ہم دے کوم چہ ذ اسلامی یووالی پیمانہ

ایتم بم دے (۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ حج کوی، لیکن ترمذی کہ
دے مرزا حج نصیب نشو:

(۱۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ آسمان تہ پور تہ کید و نہ ویرا ندے
نہ وادے وی او نہ تے اولاد بلکہ تے نزول نہ پس بہ وادے کوی اولاد تے
کیزی، لیکن ک میرزا کہ نبوت دے دعویٰ نہ ویرا ندے وادے ہم ویرا اولاد
ہم وو۔

(۱۵) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ جہاد کوی او جز یہ بہ بندہ کپی لیکن
میرزا دے جہاد کولو بہ خائے جہاد کولو نہ حرام اویلیے۔
او دے نضارے و دے استعمار لارے صفا کرے او ک جزیتے بند و لوہے سوال
پاتے نشو۔

(۱۶) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کینے دے تہ لو خلقو بودین یعنی اسلام
بہ وی، نو بہ دے وچہ اسلام سرے دے ہیچ یوم مذہب جنگ بہ نشی کینے
لیکن دے مرزا بہ وخت کین گنرو باطلومذہب نو دے ہندوستان
ترکی، فلسطین او شمالی افریقہ بہ مسلمانانو کوم ظلمونہ چہ اکرل
دے ہنہ مثال بہ تاریخ کین نشنہ اودا دے مرزا برکت کیدے شی۔

(۱۷) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کین بہ امن قائم شی او جنگ بہ ختم
لیکن دے مرزا بہ وخت کین خہ چہ دے ہنہ نہ پس دے امن و امن نوم لو
نہ پاتے نشو او جنگ دے پارے ہنہ دے سلعے او سامان جو بہ شو
چہ دے مرزا دے وخت او دے ہنہ نہ پس دیو جنگ بر بادی دے تیر شو سو سو نو
جنگو نو دے بر بادی نہ زیانہ دے۔

دے تہ لو بنو بنو بنو بہ رنرا کین داوینا بہ حقہ دے چہ مرزا دے مسیح
موجود نہ دے، لیکن دے مجازا تو استعمار اوتو اوتو اویلا تو بہ نورقرآن
حدیث تاریخ او واقعہ تو پورے چہ مرزا کو ہنہ اگانے او تہ تے اکرے

دے ہنہ بہ موجب ہیچ یو حقیقت حقیقت نشی پاتے کیدے داخو مرہ
دانسوس خبر دے چہ دے مسیح موعود علیہ السلام تہ تے بنیے بنیے پے
دایے یوسری ریرزا و۔ اویلیے شی چہ نہ تے خیل نوم نہ تے دمور
نور نہ دے ہنہ مکان نہ دے نزول مقاصد مسیح موعود علیہ السلام سرے
سمون خوری، پے دایے بے سرے او پینوتا ویلو نو خود تہ لو بادیشا
ہیچ یو نظام دے کار او فائدے نشی پاتے کیدے۔

شیخ الکبرج او دے عیسیٰ علیہ السلام ژوندون

شیخ الکبرج بہ فتوحات مکہ باب ص ۳۶ کین لیکی:

فِي حَدِيثِ الْمِعْرَاجِ فَلَمَّا دَخَلَ
بِحَسْبِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَمُتْ
إِلَى الْآنَ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَى
هَذِهِ السَّمَاءِ وَاسْكَنَهُ فِيهَا
وَحَكَمَهُ فِيهَا وَهُوَ شَيْخُنَا الَّذِي
رَجَعْنَا عَلَى نِدَاهُ وَلَهُ بِنَا عِنَايَةَ
عَظِيمَةً وَلَا يَفْعَلُ عِنَّا سَاعَةً
وَأَرْجُونَ أَدْرِكُهُ فِي نَزْوٍ لَهُ إِنشَاءً
اللَّهُ تَعَالَى

دے ہنہ بہ موز لو یہ مہربانی دے اور نہ نہ یو گہری ہنہ غفلت نہ کوی خما امید
کہ خدائے پاک اے غوبنتہ توخہ بہ دے ہنہ دے نازید ورنہ تہ تہ زمانہ بیبا
موم۔

پہ تاریخی لحاظ سرے دے مسیح علیہ السلام ژوندون

حضرت مسیح علیہ السلام حضور علیہ السلام سرے دے تہ لو نہ زیات نزد
پیغمبر دے او تہ نضاری او مسلمانان دے ہنوی لوئی او شخصیت معنی

آسمانی ژوند و فریب توپه شان دے هلته هغه د زمکے د بشری ضرر باتو
 محتاج نه دے ، بلکه دا سے خوبه زمکه هم کیده شی چه الله اغوا بی .
 (۱) طبقات شافیه جلد ۱ ص ۲۰۰ کبیر د شیخ عزیزالدین فاروقی دروایت
 دے ، چه هغه په عراق کبیر دا سے سر په لیدله و وچه خوراک جنک لے
 نه کولو .

(۲) امام ذهبی فرمائی ربه اندلس کبیر یوه دا سے بنخما وک چه د شلوکالونه
 لے خوراک خبنا ک نه کولو (دا واقعہ مشهوره ده)

(۳) حاکم تاریخ نیشاپور کبیر د عیسی بن محمد الطهمانی نه نقل کوی ، چه د
 رحمت په نوم د یوه شکر خاوند شهید شوه وو. هغه دغه خاوند خوب
 کبیر دا سے لیدو چه د جنت طعام لے خورلو یو تکبر لے خپله بنکته ته هم
 ورکړه هغه چه نه خوبه راوینه شوه نو نول عمر لے خوراک ته مامت پینښور
 د ذکر سوی طبقات په حواله دویم جواب دا دے چه د آسمان اوزو لکه
 نسبت په خپل مینځ کبیر لکه د غزل آسمان او د اوری د دان لے (د زمکے) دے
 هرکله چه خدا لے پاک په دے و یو کی زمکه د آر بو نو مخلوقاتی د
 خوراک انتظام فرماییل دے نو په آسمان د یو کس د ضرور یا توان نظام
 کول هغه نه گران دی خدای هجره نه دی گران !

۲۰۲ د ختم نبوت په لحاظ د حضرت عیسی د نزول حکمت
 وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ
 لَمَا آتَيْتُكُم مِّنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ
 ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا
 مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَتَتَّضِرُّنَّهُ
 قَالُوا أَفَرَّرْتُمُوهُ وَأَخَذْتُمُوهُ
 ذَلِكُمْ أَصْرِي ط قَالُوا أَفَرَّرْنَا

خه وخت چه الله تعالی د نبیا نو د عهد
 و لغتو چه خه کتاب او علم ماد ر کړو
 او بیانا سوند یو لوستی رسولی راشی کوم
 چه تا سوسره کتاب ته هم بتیا وائی
 نو تا سو به په هغه ایمان را وری او
 د هغه مدد به کوی . وے فرماییل

قَالَ فَاشْهَدُوا وَإِنَّا مَعَكُمْ مِّنْ
 الشَّاهِدِينَ (ط) سورة ال عمران : موخا عهد قبول کړو ؛ هغوی او پیل
 آیه علیه : چه موخا قرار کړو ، نو وے فرماییل تا سوس کوا له اسی
 اوزه به هم تا سوسره کوا کیم .

د حضرت علی او عبد الله بن عباس رضی الله عنهم د تفسیر مطابق د انبیاء و
 علیهم السلام نه دا وعدا د خاتم الانبیاء علیه السلام په باره کبیر اغسته
 شوه و لکه یو کبیر حضور علیه السلام (نبی الامم) او (نبی الانبیاء) هم
 دے د ذکر شوی آیت په موجب انبیاء و علیهم السلام د خاتم الانبیاء
 علیه السلام نبوت اعتقاد او اقرار او د هغه نصرت (امداد
 بالواسطه) منلو ، بتولوا انبیاء و علیهم السلام د حضور علیه السلام
 د نبوت تصدیق کړو او خپلو امتونو ته د هغه د نبوت منلو
 اومد د کولو تاکید فرماییلو لکه چه موسی علیه السلام د تورات
 کتاب استثناء و باب عشا او باب عتق کبیر داود علیه السلام په زبور باب
 عشا کبیر ، حضرت سلیمان علیه السلام په (غزل الغزلات) کبیر حضرت
 عیسی علیه السلام په انجیل یوحنا باب عشا آیت ع تراثت علیه
 کبیر اعلان کړیدے ، ا س د دے خبره ضرورت و وچه د د
 نبی الانبیاء ، عملی بالذات ظهور اوشی ، لکه په حدیث د معراج یو
 صورت د دے دا شو چه بتولو پیغمبرانو علیهم السلام ته د مامت
 ا کړو او بل عملی صورت لے دا شو چه که د نزد د پیغمبر حضرت
 عیسی علیه السلام تر آخره زمانه ژوند دے ا سلفه شواو بیبا دغه
 نبی د حضور علیه السلام د یواختی په شکل د دین همدی د خدا ممت پیا
 د آسمانه را کوز کړی شو ، چه حضرت عیسی علیه السلام د بتولو پیغمبرانو

انبیاء و علیہم السلام دیونمائندہ پہ دول د شریعت محمدی خدمت
 اوصاف ادا کری او پہ دے دول د حضور علیہ السلام د پیغمبرانود
 پیغمبری عہدہ واضحہ کری۔ د پیغمبرانود پیغمبری دا عہدہ د حضور
 علیہ السلام دیو پیغمبریہ دربعہ عملاً مکمل کول حکم ناممکن و وجہ د حضور
 علیہ السلام نہ پس د نبوت دروازہ بندہ دہ د ختم نبوت او د پیغمبرانو
 د پیغمبری عہدہ د حضور علیہ السلام بنہ بنکارہ کولو د پارہ دیو پیغمبر
 رالبریل پہ دول د اقصی ضروری و وجہ پہ نزول د عیسی علیہ السلام دا
 حکمت الہی مکمل شو۔

نو داخیرہ یقیناً صحیح شوہ چہ د عیسی علیہ السلام نزول د حضور علیہ
 السلام د ختم نبوت پہ حیثیت دی۔

۳۔ د عالی فنن او د عمومی اصلاح پہ لحاظ د مسیح د نزول حکمت
 پہ دے بارہ کنی د حضرت عیسی علیہ السلام د نزول حکمتونہ دا دی
 (۱) دوی د نزول یوم مقصد د دجال قتلہ و دجال قتلول دی
 دجال بہ د خدا ایئی د عوبداروی، نو عیسی علیہ السلام بہ د توحید
 الہی قائمولو پہ غرض دجال پہ دے جرم کنی او ژنی چہ ہغہ بہ د اللہ
 نہ سوا د بل چا خدا ایئی تہ خلق را بلی کدے بل حکمت بہ د عیسی علیہ
 السلام خپل امت د نصاری و تہ د ابکارہ کول وی چہ د اللہ نہ
 بغیر د بل چا د خدا ایئی عقیدہ لڑنکے گمراہ د قتل حق ار دے، حکم چہ
 نصاری پھلہ ہم د حضرت عیسی علیہ السلام د خدا ایئی دعوی لوی
 لوی د حضرت عیسی علیہ السلام کلا سہ د ر یهودی د جال او د یهودیا
 کج لیا تو قتل کیدل د هغوی ر یهودی کدے دعوے ترویج کول
 او سزور کول دی د کوئے د هغہ چہ هغوی حضرت عیسی ہم خپل
 مقتول او مصلوب کنری۔

رس دیور رحمتی مسیح (علیہ السلام) پہ لاس د بل (لعنتی مسیح)
 (دجال) او د هغہ د مریدانوتباھی چیرہ مناسب معلومیزی،
 مو بزر واران دے بیان کری دی، چہ حضرت عیسی علیہ السلام مسیح
 ہدایت دے او بل پہ دے وجہ مسیح دے چہ د هغہ خاص خانے د
 او سیاحت پہ لے کولو او دا بل مسیح ضلالت دے او بل پہ دے وجہ
 مسیح دے چہ د هغہ کینرہ ستریزہ دا سے رنگا لکے چہ هوار لیوور
 کرے شوے وی۔

۴۔ نوی تمدن او د سائنس ترقی د تباہی پہ غارہ ا درولے دہ،
 دا تباہی ویضے بیول او غت فسادونہ پہ مادی قوت ہجرے نشی
 ختمیدے، کہ یونیک حکومت کارخانے جو رہے کری و سلعہ راجع
 کری نو خدا تے دشمن، فسادیان، دنیا تہاہ کوونکی مشرقی او مغربی
 غت طاقتونہ پہ سائنسی، ایٹمی، بلکہ ہر قسم سامان جنگ او تباہی
 پہ چلونو کنی دوسرہ واران دے دی چہ پہ مادی طاقت تے دغہ صالح
 طاقت (حکومت) نہ شی رالاندے کولے دے د پارہ دا سے یو لور
 روحانی طاقت پکار و وجہ د هغہ پہ یو شف او د دعا پہ یو جملہ داتول
 ہر خہ تباہ شی او د امن دورہ دور شی، دے کار د پارہ حضرت عیسی
 علیہ السلام حکم مناسب دے چہ هغہ کنی خلور غت خلافت عادت
 روحانی تونہ جمع دی، هغہ د روح القدس کہ پوکی پیدا دے د ذمے
 پہ ژوند کنی روح القدس ورسرہ وو، و آید نہ بروح القدس،
 آسمان تہ د روح القدس پہ ذریعہ اوچت کریشو، د آسمانہ راکوزید
 پروخت بہ تی دوارہ لاسونہ د د و فرشتو پہ او بزو ایسی وی و اوضعا
 گفیرہ علی الجنۃ مکیکن، دا حدیث دلواس بن سمان پہ روایت
 د مسلم شریف دے، دے خلور و خاص روحانی تونہ اثر بہ داوی

چہ کہہ دے دُعا پہ یوجملہ بہ نول یا جوجی ما جوجی فسادی قوتونہ
 پہ خیل خیل خائے تباہ شی بقولہ زمکہ بہ ددوی د مردارو نہ بد
 بونیہ شی، پہ مسلم شریف کن د نواس بن سمان پہ روایت حدیث
 شریف دے، چہ یا جوج ما جوج بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام او د
 ہنہ ملگری را گیر کری رفیکر عب نبی اللہ عیسیٰ و اصحابہ فیہ فیہ
 اللہ علیہم التّعاف الحدیث،

حضرت عیسیٰ علیہ السلام او ہنہ ملگری بہ دُعا کری نو اللہ بہ دہغوی
 پہ ختو نو رگر د تونو یورنخ راولی، فیصیبون فرسی کموت نفس
 و احدی، نو نول بہ د مردارو دا ہے دیوے شی لکہ چہ یوسرے
 مرشورے وی یولیشتم زمکہ بہ ہم ددوی نہ نشہ نہ وی دبد بونشی
 نہ بہ کہ پکہ وی نو اللہ تعالیٰ د جنتی او بنا نو پشان غنبت غنبت مارغان
 را الیبری ہغوی بہ د غنبت دارے چر نہ بل خوا یوسی،

د دنیا و را نوونکی غنبت حدائے دشمن طاقتونہ د جالی ننتہ دہ د کوم
 متعلق چہ د عمران بن حصین پہ روایت پہ مسلم شریف کن حدیث ذکر دے
 ما بین خلق آدم الی قیام الساعۃ ہوا دم علیہ السلام د پیدا اش نہ تر
 اصرا لکبر من الدجال، قیامتہ پورے د دجال د فتنے نہ
 بلہ غتہ فتنہ نشتہ :

دیاجوج ماجوج پہ بارہ کن ذکر پکار دے چہ داخستہ دے
 یا جوج ماجوج تہ پہ عبرانی ژ بہ کن رغوغ ماغوغ او پہ اگوتی ژ بہ
 کن دگاگ میگاگ وائی (عقیدۃ الاسلام ص ۱۱۱) روس او چین
 یا جوج دی، او برطانیہ او امریکہ ماجوج دی چہ بعضے دکنہ رکاس
 (کس) او بعضو دتہ چین ماچون اگر نا سخ التواریخ د آدم علیہ السلام
 د جنبتہ کن دیا نہ تر تا ریحہ د و القونین پورے متعلقہ تاریخ

ہبوطی لیکل دے او کلہ یا جوج ماجوج ہر کافر تہ و بیٹے شی، لکہ د ختر
 پہ حدیث کن وی،

مَنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفٌ مِنْكُمْ رَجُلٌ، یعنی پہ دوزخ کن بہ یا جوج
 ماجوج زر کسان او تا سو یوکس ر یوکس پہ زر و کن (حافظ ابن حجر رح او
 قرطبی رح ددے شریح کہ پیدہ، د ای منہم و معن کان علی الشریک
 مثلہم و رجل منکم ای من و معن کان مثلہم گویا
 کن د زر و نہ مطلب مطلق کافر او د منکر، نہ مطلب مطلق مؤمن
 دے ر سہرین جوکار ایسور، دیہودو پہ عقیدہ کن د حدیث درجہ لری
 پہ (خزائن الروم، کن عبرانی خط سرہ موجود دے، پہ دے کن نقل
 دی، چہ "عالم بہ د ششکہ نہ پس یتیم شی او د ہفے نہ پس بہ در کوک
 ما کوک) جنکو نہ وی او پائے زمانہ بہ د ما شیخ وی صاحب نا سخ
 "ما شیخ مبارک، خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم تہ و بیٹی دی او پہ
 ر عبری کہا ر کن در ما شیخ) نہ پس لیکلی دی چہ ددے نہ پس بہ دنیا
 یتیمہ بے محافظہ پائے شی، یعنی نبوت بہ ختم شی،

پنجم حکمت

پنجم حکمت دادے چہ د موجودہ دور د عالی فتنو او د ایٹمی تباہو
 با نیان یہود او نصاریٰ دی، د اشتراکیت بائی کارل مارکس یہودی دے
 روجے ایٹم بم جو روتنکے شوپن ہار، یہودی دے د نوی تہذیب خد
 ہیرو ویکے د فاسقانہ معاشرے او انسان کن سامراجیت بنیاد مسیحی طاقتور
 قائم کریدے او د تو زومذ ہونو خصوصاً د مسلمانانو عقیدے او عملو نہ
 خرابوونکی قومو نہ ہم عیسایان دی، پہ دے وجہ ضروری وکچہ دیو
 اسرائیلی پیغمبر چہ عیسائی قوم نے خیل پیشوا مینی دلا سہ ددہ د امت
 پیدا کری فساد و نہ ختم شی، غرض دا چہ عیسی علیہ السلام امت ما دی

سائنسی، ایٹمی ذریعہ سے کومر فساد چہ داپور تہ کریدے، ک
 آسمانی تدبیر نہ بغیر۔ کذہکے طاقتور نہ دھتے د مقابلے توان
 نہ لری پہ دسہ وجہ عقل، دعیسی علیہ السلام را کوزیدال ضروری گنری
 دکوم چہ تند بیر الہی پہ زرگونہ کالہ ورا بندے فیصلہ کریدے ددے
 دکجالی قوتوں تالی ستہ دال صلاح ہجرے نشی کولیکوم چہ عیسائی او
 مسیحی دکان چلوو دپارہ دکجالی قوتوں وقتے مضبوط کرے او دک
 اسلام بتولہ گنہ دکخوار لوسو وکالو مسلمانان کافران کریم
 تباہ کری:

فائدہ

دذوالقرنین دبتد متعلق

پہ دنیا کے داوخت دیر بند ونہ
 دی ٹوڈچین دیوال چہ دیر اوڈہ
 او پکن دے او ہفتہ پہ منگولی ژبہ کن (نکو دے) او پہ ترکی ژبہ کن
 د بو قور قہ و ییلے شی،
 ڈویم: دکجلا او ترمذ پہ منیخ کن چہ ورتہ (دربند) و ییلے شی، داد تیرور
 پہ وخت کن موجود ہو۔
 دریم: دکراغستان، بند۔ ددے نؤم رباب ابواب دے اور دس
 ہم ورتہ و ییلے شی، بستانی پیر دائرۃ المعارف، کن ددے تفصیل
 بیان کریدے:-

خالورم، ہغہ بند دے کوم چہ رکابشیا ر قفقاز م سرہ پیر دا ڈیال ڈرہ
 کن مے ریاقوت پہ رمعجم البلدان، کن لیکلی دی چہ دا کو پیلے شوے تانے
 نہ جوہ دے اودا نور دے دکا شو دی بنا پہ دے، دکقرآن دکتشریح
 مطابق دکذوالقرنین بندہم داخلورم دے، پہ رناسخ التواریخ کنڈا
 ہنکارہ بیان شویدے ددے تائید داسے ہر کبیری، چہ رخر دارج
 پہ کتاب المسالک، کن لیکلی دی چہ عباسی خلیفہ واثق باللہ دذوالقرنین

دبند دکتحقیق دکپارہ دکما ہرانو بولیکیشن لیر لونو ہغوی ہم دا بند دکقرآن
 مطابق دکذوالقرنین بندا دکپاکلو دکذوالقرنین دے بند تہ پہ فارسی ژبہ کن
 دترہ آہنی،، ترکی ژبہ کن، و امریکیو، او پہ چینی ژبہ کن رو پچاگ کورائی، وائی
 یعنی دکور، دترہ دکور، مطلب دکگورس سائوس، دے چہ دا دکبکھسرو
 نؤم دے،

ذوالقرنین

دذوالقرنین دسے سفر پہ قرآن کن ذکر دی، یومغربی، بل مشرقی او
 دریم غالباً شمالی دے، ذوالقرنین خوک وو، امام رازی رح پہ تفسیر کبیر
 سورہ کہف کن لیکلی چہ دا دمقدونے سکندر کفیلقوس خوسے دک
 آرسطو شاگرد وو، امام رازی ارسطو تہ ہنکارہ کافرو سینی دی، بعضو
 ذوالقرنین کیقباد تہ و نیلی دی، او بعضو مغربی چین تہ، بعضو دین بادشاہ
 ذونواس حمیری تہ، او بعضو حضرت ابراہیم علیہ السلام دکزمانے سانی بادشاہ
 تہ۔ ذوالقرنین و نیلی دی، بعضو وائی چہ دامصعب بن عبد اللہ وو کد چہ
 ابن عبد البر لیکلی دی، بعضو عبد اللہ بن ضحاک بنائی او بعضو داسائوس
 (گورس) گنری دا اخیر صحیح دے نور بتول غلط دی نور ا قوال ہم
 شتہ خو ہغہ ہم غلط دی، دامصعب بن عبد اللہ او دکعبد اللہ بن ضحاک
 سند صحیح نہ دے حافظ بن حجر ددے تردید کریدے، او دابراہیم
 علیہ السلام دکزمانے مصعب او عبد اللہ بن ضحاک پہ تاریخ تائیت
 تہ دی چہ دوی دکابراہیم علیہ السلام دکزمانے ووادا ہم تہ دی ثابت نہ
 دوی دا بند جوہ کریدے، نور بادشاہان مؤمنان نہ وو، سائوس
 ذوالقرنین چہ مؤمن صالح وو او ۵۹ھ قبل از مسیح کن تیر شویدے
 صحیح خبر دے دادا چہ دا بند ہم دکہ جوہ کریدے چکد چہ قرآن کم ناکم دہ
 تہ نیک سرے خو نیلی دی او ددے بند نسبت کولی دکہ تہ درست

بنائی داسنگ پہ تاریخ کن ددہ دہ سے سفر و نہ ہم ثابت دی، سکندر
 کد فقار سفر ندے کرے او نہ نور و ذکر شو و گساوسفر کریدے
 کد ذوالقرنین مغربی سفر دایشیا لے کوچک وو، او د نمر و و بیدال پہ
 عین حیمہ، کن د سمرنا د سمندر پہ اوبو کن وو کوے چہ تورے
 دی، سائرس بابل فتح کر و بتی اسرائیل لے خلاص کرے، د بیت
 المقدس تعمیر لے کر و او یسعیاہ علیہ السلام آتہ بشلے کالہ روہیہ
 د بیت المقدس د تعمیر پیشن گوئی کرے وہ، چہ بابل کن بہ آویا کالہ
 یہودی ان قیدوی بیا بہ بیت المقدس آباد شی، امام رازی چہ یہ تفسیر
 کبیر کن بنکاره و بیلی دی چہ دابند سائرس جو کر کریدے او د ا
 چہ ذوالقرنین یقیناً سائرس د دانیال علیہ السلام پہ دین وو، د تحقیق
 د تاریخ نہ علاوہ د یسعیاہ علیہ السلام صحیفے باب ۴۵ عتاک او د
 دانیال علیہ السلام مکاشفے باب ۴۱ آیت متاک د زکریا علیہ السلام کتاب
 باب ۴۱ آیت عتاک او د عزرا باب ۴ آیت عتاک نہ د اہستے شویدے
 کوم چہ د قدیم تاریخ اہم ترین بنیا د و نہ دی، ابراہیم زردشت
 ہم د دانیال علیہ السلام شاگرد او مؤجد و و خک چہ د ہفت اوستا د
 اعوذ باللہ او بسم اللہ نہ شروع کیری د ابن کثیر تحقیق ہم د اسے د
 رکنتھات اصطرک کن د الہاتہ ہم مؤمن او د مجوسیت د شن و بیلی
 شویدے، سائرس ذوالقرنین کد دارا نہ و ہاندے نیر شویدے، ک
 یا جوج ماجوج پہ بارے کنے د ہغوی د لور والی واقعات غلط دی، ابن
 کثیر زہم پہ خیل تاریخ کن او بخاری رح پہ باب د یا جوج ماجوج کن دے
 تردید کریدے، دغدرنگ پہ ترمذی کن د ابوہریرہ رض ہفت روایت چہ
 ہغوی بند کنی او بیا وائی چہ صبا بہ نور کنو خوا نشاء اللہ و بیلی ہیر
 کرے نو بیا بند پہ خیل حال شی او خہ وخت چہ دوی انشاء اللہ اوائی

نودغہ بند بہ مات کہی او نوز بہ مرا ووزی، داہم ضعیف روایت
 دے، امام احمد بن حنبل رح ابن کثیر رح پہ خیل تفسیر جلد ۳ ص ۱۰۰
 کن نقل کریدے چہ داخلاف قرآن دی،
 فَمَا اسْتَطَعُوا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَعُوا يَا جُوْحَ مَا جُوْحُ نَهْ بِبِنْدِ خَلْتِ شَى
 لَكَ نَقْبًا (سورہ الکھف آیت ۶۷) : او نہ بکن مورئ کو لے شی،
 ابن کثیر رح لیکے چہ داروایت ابوہریرہ رض د کعب الاحبار نہ را غتے دے
 او خلقو د غلطی نہ ورتہ مرفوع و بیلی دی د عقیدۃ الاسلام پہ مطابق
 یا جوج ماجوج بہ پہ بند بھرتہ نہ را پورے اوزی بلکہ د تجیرہ کیسین
 نہ تر منجور یا پورے بہ، دیو خائے را اوزی، قرآن د دے بند مضبوط
 والے بیان کریدے او د ہفے ماتول لے د قیامت غلامہ بنو د لے دہ
 مکر د یا جوج ماجوج ذکر چہ نہ چہ را غلے دے ہلتہ د بند ذکر شنتہ دے
 نہ معلومیزی چہ یا جوج ماجوج بہ د بند پہ لارہ نہ بلکہ پہ بلہ لارہ را
 اوزی رح حدیث شریف متفق علیہم د بیل للعراب قدا اقتراب من فتح روم
 یا جوج و ماجوج مثل ہذا، عمدة القاری جلد ۱ کن د کرمانی
 نہ منقول دی چہ دا استعارہ دہ مطلب لے فتنے خورمایدال دی، لکہ چہ
 د گوتے د کرئی پہ اندازہ یوونکے اشی او فتنے تررا بر سیرہ شی، لیکن مطلب
 لے ہرگز داندے چہ دغہ د ذوالقرنین بند بہ ماتیزی او یا جوج ماجوج
 بہ پر را اوزی، پہ عقیدۃ الاسلام کن د ذوالقرنین تشریح پہ مختلفوا قولوسر
 شویدے لیکن د اصطرک لہ آثار قدیمہ د ذوالقرنین کومہ مجسمہ چہ برآمد
 شویدے پہ ہفے کن د ذوالقرنین د اسپنے د توپئی کینرے او چہ غارے
 تہ لہ مینخہ تش د اسپنے بنکرو نہ غوندے جو لہ شویدی د دے نوم
 دا وجہ بنو دل صحیح بنکاری :

تتمہ

دکفار و عذاب ہمیش والے

وَدَخَّرَ اللَّهُ آيَاتِ تَفْسِيرِ بَيَانِ
پہ وخت امام رازی رحمہ اللہ پر تفسیر

کبیر کینی دکفار و پہ دائمی عذاب اشکالوں نہ پیش کریدی، احقر بہ ک اللہ
پہ فضل دغہ شبہ نقل کو او جواب بہ کے ورکوی۔

رُومِئِي شَبِه | پدے مسئلہ غیب اشکال دادی چہ داد خدا
دانصاف نہ خلاف دہ، ددے جواب دادے

چہ دکذاب ہمیش والے ظلم نہ دے بلکہ انصاف دے، دکظلم مطلب داد
چہ دبل پہ ملکیت کینی تصرف اکریشی او کفار خود خدا ائے ملک دی
خدا ائے پخپل ملک کینی تصرف کوی دبل چاہہ ملک کینی نہ کوی۔

دویمہ شبہ | ہمیشہ عذاب دکذاب ائے رختہ خلاف دے
دے جواب دادے چہ دکجرم سزا عین رحمت

دے حکمہ کوم حکومت کینی چہ سزا نہ وی ہغہ بقول خلق درحمت نہ خلا کبری
دسایمہ شبہ | دکجرم وخت لیز دے یعنی دکبلوغ نہ تو صرگہ

اودکذاب وخت ختمیدونکے نہ دے دامنا سب
نہ بنکاری، ددے،

اول جواب دادے، چہ دکجرم و سزا پہ وخت کینی برابرے ضروری نہ
اکے مار دکہ دیوگھنتے یا کنگے غور نہی لیکن سزا پہ کالونو خوری
اصلی خبرہ دادہ چہ سزا دکجرم نہ نوعیت پہ مطابق ورکولے شی دھغ
کہ وخت پہ مطابق نہ، دکفرد جرم نوعیت سخت دے، نو حکمہ سزا ہم
سختہ پکار دہ، دویم جواب دادے چہ دکفار و جرم دکفر ہم نہ
ختمیدونکے دے پہ مرگ ختمیدل ددہ پہ اختیار کینی نہ وی دائرہ بے

اختیار، پاتے شوگہ دے ژوندے دے نوپہ خپل اختیار دہ کفر
بتول عمر نہ پریبوت دکہ اگیرید او مجبوری پہ حالت کینی جرم پاتے
کیدل مخلوق او خالق دوارہ نہ منی، مطلب داچہ دکفر جرم ہم
نہ ختمیدونکے دے او عذاب ائے ہم نہ ختمیدونکے مناسب دے۔

دریم، جواب دادے، چہ کفار و اللہ تعالیٰ دلا محدود و او بے پایا نہ
انعامات او کمالاتونہ انکار او بغاوت اکر و نو حکمہ سزا ہم لائمی
او بے پایا نہ مناسبہ دہ۔

خلویم جواب دادے، چہ دکفار و سزا طبعی تاثیر پہ دول دہ، لکہ
دسرتان جراثیم چہ دکجمر سرہ سم وی بتول عمر تیر بخور بے آرامہ
او تکلیف کینی وی، دکفار جراثیم ہم دائمی اثرات او نتیجے لری یعنی دجسم
پہ اور کینی ہمیشہ پاتے کیدل فرق او بیلٹون چرف دومرہ دے چہ
دجسمانی رفح (سرتان) اثرات او نتیجے دکجسم پہ ختمید پہ مرگ
ختہ شی او دژوحانی رفح دکفر) اثرات او نتیجے دروح سرہ تہلی دی کوم چہ
ختمیزی نہ خومرہ پورے چہ دروح ژونداری چہ پہ آخرت کینی ختمیزی
نہ مناسب دی چہ عذاب دکفر دھم پہ آخرت کینی ہمیشہ وی۔

پنجم جواب دادے، چہ دھر تکلیف سبب ترخو چہ وی نو تکلیف
بہ ہم وی لکہ پینتورگی کینی چہ کانپے ترخو وی ترخے بہ پپکین دہرد
ہم وی یاد اور کامی پہ شیشہ کینی دنہ دنارنہ ویستون ریلوے
حروف ترخے وخت موجود وی ترکومہ چہ دایشیشہ موجود وی،
هرکله چہ کانپے دکپنتورگی نہ او تو یا شیشہ چپ چور شوہ، نوہلہ بہ
دہ داودغہ حروف ختم شی، دغہ رنگ دکفر نہ هر خد پورے چہ روح
کینی موجود وی نو عذاب بہ ہم ترخے وخت وی مگر دادے
پہ روح کینی ورنوتے دے چہ دکبیلید و امکان ائے ہدی و شستہ نہ

کہ اللہ تعالیٰ ہر مائی

وَلَوْ رَدُّوا عَاذُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ : کچھ بے گفارتہ آخرت نہ دینیاتہ راوستے
دوسرے انعام : شی نبیابہ ہم دغہ کفر کوی کومہ نہ چہ منع کر شوی
مطلب داچہ سبب یعنی کفر ترخوجہ موجود وی، نوعذاب بہ تے
ہم ترہغ وختہ پورے وی، لیکن کفر بہ روح کین داسے ننتوے دے
چہ ترجد اکیدے نشی اور روح ختم پیری نہ چہ دے ہفے پہ ختمیداددغہ
سبب کفر ہم ختم شی نوٹکے ودرہ دا ہی عذاب مناسب دے :

تَمَّتْ بِالْخَيْرِ

یوہ نادرہ تحفہ

عصمت انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
(اردو)

از افادات

علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ

جمع و ترتیب : شیخ فتح الرحمن بیچر رشیدہ عربی پشاور پینور شہ

ناش

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پینور

دلاویدو پتہ

کتب خانہ رشیدیہ محلہ جنکی قصہ خوانی پینور بنار

کدین تبلیغ پہ ہر مسلمان نراونہجہ باندے فرض دے، خوشگنہ چہ دچہا
دپارہ وسلہ ضروری دے۔ ہم داسٹان د تبلیغ دپارہ کدین علم ضروری دے۔ او
کدین د زد کرے دپارہ بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل او بیاباوستل پکاری دے۔ ددے
مقصد دپارہ تاج کتب خانے تاسوا دپارہ بناستہ علمی مکتبے دکتا پوہ شکل
کینے چاہ کرے دی، چہ پہ ہر کر، جہرہ او جومات کینے د ہفے نہ یوہ بناستہ تبلیغ
جوہریدے شی، بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل کار ثواب دے او مرکز پس تیز صدقہ چاہ جہرہ

د مفتی اعظم پاکستان مولانا شیخ رشید دیوبندی مشہور تفسیر

معارف القرآن

پہ پینتوڑ بہ کینے یو اہم مقام لری۔ پہ پینتوڑ بہ کینے دومرہ مفصل اور مستند تفسیر
ہل نشہ چہ پہ ہفے کینے د قرآن کریم شاین نزول تفسیری بحثونہ، د پخوانو تفسیرونو
خلاصہ او موجودہ زمانے د ہر قسمہ مسائل و ضاحت د قرآن مجید پہ کرا کینے دہانت
شوع دے۔ د قرآن مجید د طالبانو، عالمانو او پہ کورونو کینے د زمانو دپارہ عظیمہ تحفہ
دے۔ ہر چا سورہ چہ دا تفسیر موجود وی ہفوی تہ پکاری دی چہ نور خلق خان سورہ کینی
او ہفوی تہ د ددے درس اوردی۔ انشا اللہ د زہرونو او عملونو اصلاح پہ پینوری سو کیری
دا تفسیر پہ (۳۰) جلدونو کینے چاہ شوع دے

د شاہ ولی اللہ اوشاہ عبد القادر د فارسی اورد و تفسیر د نواسانہ پینتوڑ شہ

آسان تفسیر

پہ یو جلد کینے د قرآن مجید بہترین پینتو تفسیر دے۔ چہ پہ دے کینے د
قرآن مجید د لفظی ترجمہ سورہ سورہ پینتو ہمارے خیال ہم سکتے شوع دے۔
او پہ حاشیو باندے دیر قیمتی معلومات بیکے شوی دی۔ د قرآن پاک د ترجمہ
د زد کرے دپارہ دا پہ موجودہ زمانہ کینے یو لڑے نعمت دے۔ پہ مکت خط کینے
ہم چاہ شوع دے، اوہہ وروکی سائز کینے ہم تر لاسہ کیدے شی۔

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پینور

ہدایہ شریف د اسلامی حنفی فقہی یو جامع او مستند کتاب دے چہ پہ تولو اسلامی مدرسہ کینے لوستے شی۔ پہ پینتو ژبه کینے تر اوسه پوره دے دے کتاب شروح نژاد۔ تاج کتب خانہ پینتو ته الله پاک تولىق ورکړو چہ د ستر مالو حضرت مولانا حنیف گنگوځی "غایة السعایة فی شرح مافی الهدایة" د پینتو ترجمه انتظام او کړو او فقیر داعظم الشان زینو:

تاج الهدایہ پینتو شرح هدایہ

په نوم په ډیر بناشته ډول چاپ شویته د دے کتاب په لوستلو مو په اسلامی فقہ کینے مهارت حاصل کینے

د احادیث رسول صلی الله علیه وسلم اہمیت هر چا ته څرگند دے۔ دا هغه څه او څوړه چینه ده چہ تر قیامتہ به مسلمانان پر څپله تنده ماتوی۔ د احادیثو په ذخیره کینے

مشکوٰۃ شریف

ته نور مقام حاصل دے۔ مونږ به د پینتو لوستونکو ډیرا د مشکوٰۃ شریف یوه دا سے نسخه تیاره کړه دے د پاشر په یو طرف مکمل عربی متن سره د اعرابو چاپ شوه دے۔ او مخامخ ورته آسانه پینتو ترجمه ټکی په ټکی لیکل دلا۔ د دے کتاب په لوستلو سره د څوړنځی صلی الله علیه وسلم ټول مبارک ژوند او حکمونه د سترگو په وړاندے او کړنځی، ایسان پر مضبوطی او د نیک عمل شوق زړونو کینے پیدا کیري او غلط عادونو او عمنو نه پر د بچنه ورکیري۔ د علم دین د طالبانو ته علاوه په کورونو کینے زانانے هم په آسانه لوستل شوی۔ مشکوٰۃ شریف پینتو په پخو بناشته جلدونو کینے چاپ شوه دے۔

* د حدیث شریف یو بل اہم کتاب سکن ترمدی دے۔ علماء وائی چہ د چاپه کور کینے ترمدی شریف موجود وی نو هغوی د دے دا سے اوکتری لکه چہ د دوو جلدونو موډل حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د هغه په کور کینے خبره کوی د دے سعادت د حاصلولو ډیرا د تاج کتب خانے ترمدی شریف (پینتو) په دا سے انداز کینے چاپ کړه دے چہ د پاشر په یو نیم طرف مکمل عربی متن دے او مخامخ ورته ټکی په ټکی آسانه پینتو ترجمه دے۔ (زیر طبع)

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

په پینتو ژبه کینے د تاج کتب خانے علمی تحفے

چہ د دین د علم د پارو د هر کور مدرسے او کتب خانے د پارو څوړو کوی

تفسیر معرف شریف

د مفسر اعظم پاکستان مولانا محمد شفیع د پینتو د مشهور تفسیر پینتو ترجمه - په پینتو ژبه کینے دا ټولونه لویه تفسیری ذخیره ده چہ د عوامو او علماء د پارو یوشان اہمیت لری۔

مشکوٰۃ شریف

د احادیثو مشهور او مستند کتاب په ډیر بناشته انداز او آسانه پینتو ترجمه سره ډیر ژر چاپ کیدو کک دے چہ په لوستلو کینے سترگه پخیري۔

تاریخ اسلام

د حضور پاک صلی الله علیه وسلم او هغوی د څوړو پارو د پانځو ژوند حالات په ډیر تفصیل سره علمی انداز کینے په دے کتاب کینے بیان شوی وی۔ د سین د وسیلې سند وی او د نورو علمو د تصدیق دے۔

مکمل موج

د مانع په پارو کینے په پینتو ژبه کینے ټول د نورو او مستند کتاب چہ هر قسم مسائل پکچر په ډیر تفصیل او وضاحت سره بیان شوی وی۔ په پینتو ژبه کینے د موج په پارو کینے د دوه مضمن کتاب د ستاسو نظر ته وی شیر شوه۔

د د د مستند

د کورنی ژوند متعلق هر قسم ضروری او نازک مسله په دے بنائت کتاب کینے بیان شوه وی چہ د هر باج نارینه او زانان د پارو د لیکل زده کول ډیر ضروری وی۔

د خلاصہ منیب او قدرتی پینتو شریف

د مدرسو د طالبانو او ماسلمانانو د پارو د لیکل و کتابونه په ډیر جلی د پینتو شرحو سره چاپ شوی وی په دے ډیر مطالباتو په درس پوهیدل و پراختیا شوی۔

تاج کتب خانہ

د عربی ژبه د طالبانو او استادانو د پارو یوه نوره تحفہ ده۔ د مولانا محمد میاں صاحب مشهور تصنیف "تاریخ اسلام" سره لږه پراختیا ناسته د رطوبت د دے دے کتابونو د اشاعت او لوستو هر مسلمان ته ترغیب ورکوی د ستاسو د اکثر ترغیب

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

سیرت النبی ﷺ

سید ابوالحسن ندوی

ذہبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم رجسٹرڈ مینہ ایمان تھے۔ وہ۔ یہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندے رحمت اور درود و میل۔ ذہنی تعلیمات زوہ کول ذہنیہ و ژوند حالات معلوموں ذہر مؤمن نرا وینے دپارک چیر ضروری دی۔

دا دپیتون خوش قسمتی دلا چہ ذہ سیرت النبی پہ ذخیرہ کینہ یوبہترین کتاب "نبی الرحمة" پہ پینتورہ کینہ ذہ "سیرت النبی" پہ نوم چاپ شو۔ دا موجودہ زمانے دیوستر عالم اور مجتہد "سید ابوالحسن علی ندوی" تالیف دے۔ دا کتاب سیرت و عربی، فارسی، اردو اور انگریزی کتابوں پر پور اور خلاصہ دے۔ ذہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د ژوند تفصیلی حالات و سیرت پہ بارہ کینہ ذہ دنیا د لوید لوید علما و تحقیقی معلومات، د مسلمانانہ علاوہ د غیر مسلم علما و خراج عقیدت، د حضور صلی اللہ علیہ وسلم د تعلیمات و بہترینہ خلاصہ اور ذہنیہ د مبارک ژوند ہر آرخ پہ دے کتاب کینہ چیر پہ وضاحت مرہ جمع کرے شوے دے۔

دا کتاب ضرور پہ چنپ کو کینہ اوسا تھی

ذہ وادہ مسئلہ

ہر بالغ نارینہ اور نانہ لہ پکار دی چہ دکورنی ژوند پہ بارہ کینہ ذہ اللہ اور رسول د حکموتونہ حآن خیر کری۔ ذہ دے غرض دپارک مونہ یو چا شستہ اور آسان کتاب "ذہ وادہ مسئلہ" چاپ کرے دے، چہ پہ ہنے کینہ ذہنیہ علون ترمینتہ د تعلقاتو، نکاح، طلاق، عدت اور نور ہر قسم ضروری مسائل جمع کرے شوے دی۔ ذہ کتاب پہ نو تاتو ستر کے پرا نیتے شی اور بکارہ شی چہ زمونہ ناپورہ خلق د چل چہالت پہ وجہ شرمی کتا ہون کینہ مبتلا دی اور خانہ خبر نہ دی۔ کتاب پہ ظاہر دہو کے دے، ولے پہ "کوہ کینہ سمندر" ہر دے سے کتاب تہ دینے شی۔

کتاب چیر

• اسلامی فقہی علم دھر مسلمان دعملی ژوندن دپاره دیر ضروری دے۔ پ پنتو
 ژوبہ کتبه د قفقی درسی کتابونو ترجمے لوگنہ دے دی کتہ خلاصہ، مکتبه، قدوری، کتہ
 وغیرہ۔ ولے دا سے یو کتاب چه په آسان انداز کتہ د ژوندن تولے اٹھے مکٹے کتہ ذکر
 شوتے دی، تراوسه تہ دو چاپ شوتے۔ ددے ضرورت د پوره کونو دپاره مونہ دکتبه
 دستر عالم مولانا مجیب اللہ ندوی صاحب مشهور کتاب |

اسلامی فقہ

- پنتو ژبه کتبه چاپ کرو۔ ددے کتاب یو خو خصوصیات دادی |
- دفقہ دهر یو اہم بحث نہ وراوند د قرآن مجید د آیتونو او احادیثو په رنرا کتبه په زیربور
 مسئلہ بحث شوتے دے۔
- بیا په آسان ترتیب سره متعلقہ مسائل پیرله پے بیان شوتے دی۔
- دیو عام مسلمان په ژوند کتہ روزمره پینید وکتے هر قسم مسائل د موجوده حالاتو د
 تقاضا مطابق بیان شوی دی۔
- دکھارت، مونہ، ورثرے، حج، طلاق، نکاح، میراث، رضاعت، تیارت، مضاربت وغیرا
 اود موجوده زمانے د نوسے نوسے مسئلو جوابونہ د قرآن وحدیث په رنرا کتہ
 وراوند شوی دی۔ کہ حقوک د کتاب اونولی نو د قفقی په درسی کتابونو پوره په
 ورته د پیرہ آسانہ شی۔ او د خپل خان نہ علاوه د نورو خلقو رهنائی به هم کولے شی۔
- د قیامت علائے : ژوندن د یاد پشان تیریدنی، هرہ شپه او هرہ وچ مورنہ
 قبرته ورنژدے کوی۔ ولے مورنہ په غفلت کتہ پراته یو۔ په قرآن مجید اولعادیثو
 کتہ بیا بیا د قبر او آخرت د ژوندن بیان هم په دے غرض شوتے دے چه انسان
 د غفلت د خوب نہ رابیدار شی او آخرت دپاره تیار شی۔ په دے غرض مورنہ د

مستند کتاب تلکرة المعاد پنتو ترجمہ د قیامت علائے او آخرت احوال

په نوم چاپ کتبه دے۔ چه په لوٹلارے ژوندن د یلے کیری اوینتہ اودریدنی
 سترگه د اویکونہ د کتے شی او انسان خپل خالق او مالک ته متوجه شی۔ د وعظ
 او نصیحت دپاره د پیر بنائسته کتاب دے۔ لیکونکے، مولانا سید روح اللہ د مازاہر

تاج کتب خانہ۔ عملہ جنکی، قصہ خوانی پینور
 فرن ۱۳۵۴ھ

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**